

Inhoud

I Resoluties, aanbevelingen en adviezen

RESOLUTIES

Europees Economisch en Sociaal Comité

571e zitting van het Europees Economisch en Sociaal Comité (volledig fysieke bijeenkomst), 13.7.2022-14.7.2022

2022/C 443/01	Resolutie van het Europees Economisch en Sociaal Comité over de bijdrage aan het werkprogramma van de Europese Commissie voor 2023	1
---------------	--	---

ADVIEZEN

Europees Economisch en Sociaal Comité

571e zitting van het Europees Economisch en Sociaal Comité (volledig fysieke bijeenkomst), 13.7.2022-14.7.2022

2022/C 443/02	Advies van het Europees Economisch en Sociaal Comité over belastingheffing bij grensoverschrijdende telewerkers en hun werkgevers (initiatiefadvies)	15
2022/C 443/03	Advies van het Europees Economisch en Sociaal Comité over digitale identiteit, datasoevereiniteit en de weg naar een rechtvaardige digitale transitie voor burgers in de informatiemaatschappij (initiatiefadvies)	22
2022/C 443/04	Advies van het Europees Economisch en Sociaal Comité over de analyse van de rol van het maatschappelijk middenveld in de nieuwe overeenkomst tussen de EU en de Organisatie van staten in Afrika, het Caribisch gebied en de Stille Oceaan (OACPS), met inbegrip van de situatie van de EPO's in dit kader (initiatiefadvies)	29
2022/C 443/05	Advies van het Europees Economisch en Sociaal Comité over de nieuwe Handels- en Technologieraad EU-VS in actie: prioriteiten voor ondernemingen, werknemers en consumenten en noodzakelijke waarborgen (initiatiefadvies)	37

2022/C 443/06	Advies van het Europees Economisch en Sociaal Comité over jongerenbeleid in de Westelijke Balkan, als onderdeel van de innovatieagenda voor de Westelijke Balkan (initiatiefadvies)	44
2022/C 443/07	Advies van het Europees Economisch en Sociaal Comité over de kosten van een niet-verenigd Europa — De voordelen van de eengemaakte markt (verkennd advies)	51
2022/C 443/08	Advies van het Europees Economisch en Sociaal Comité over het belasten van de digitale economie (verkennd advies op verzoek van het Tsjechische voorzitterschap)	58
2022/C 443/09	Advies van het Europees Economisch en Sociaal Comité over gendergelijkheid (verkennd advies op verzoek van het Tsjechische voorzitterschap)	63

III Voorbereidende handelingen

Europees Economisch en Sociaal Comité

571e zitting van het Europees Economisch en Sociaal Comité (volledig fysieke bijeenkomst), 13.7.2022-14.7.2022

2022/C 443/10	Advies van het Europees Economisch en Sociaal Comité over het voorstel voor een richtlijn van het Europees Parlement en de Raad tot wijziging van de Richtlijnen 2005/29/EG en 2011/83/EU wat betreft het versterken van de positie van de consument voor de groene transitie door middel van betere informatie en bescherming tegen oneerlijke praktijken (COM(2022) 143 <i>final</i> — 2022/0092 (COD))	75
2022/C 443/11	Advies van het Europees Economisch en Sociaal Comité over het voorstel voor een richtlijn van het Europees Parlement en de Raad inzake passende zorgvuldigheid in het bedrijfsleven op het gebied van duurzaamheid en tot wijziging van Richtlijn (EU) 2019/1937 (COM(2022) 71 <i>final</i>)	81
2022/C 443/12	Advies van het Europees Economisch en Sociaal Comité over het voorstel voor een verordening van het Europees Parlement en de Raad tot wijziging van Verordening (EU) nr. 909/2014 wat betreft afwikkelingsdiscipline, grensoverschrijdende verrichting van diensten, samenwerking op toezichtgebied, de verlening van bancaire nevendiensten en vereisten voor centrale effectenbewaarinstanties van derde landen (COM(2022) 120 <i>final</i> — 2022/0074 (COD))	87
2022/C 443/13	Advies van het Europees Economisch en Sociaal Comité over het voorstel voor een richtlijn van het Europees Parlement en de Raad ter bestrijding van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld (COM(2022) 105 <i>final</i>)	93
2022/C 443/14	Advies van het Europees Economisch en Sociaal Comité over de mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's "COVID-19 — De paraatheid en respons van de EU in stand houden: Een blik vooruit" (COM(2022) 190 <i>final</i>)	101
2022/C 443/15	Advies van het Europees Economisch en Sociaal Comité over de mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's "EU-strategie voor duurzaam en circulair textiel" (COM(2022) 141 <i>final</i>)	106
2022/C 443/16	Advies van het Europees Economisch en Sociaal Comité over de routekaart voor technologieën voor veiligheid en defensie (COM(2022) 61 <i>final</i>)	112

2022/C 443/17	<p>Advies van het Europees Economisch en Sociaal Comité over het voorstel voor een verordening van het Europees Parlement en de Raad betreffende geografische aanduidingen van de Europese Unie voor wijn, gedistilleerde dranken en landbouwproducten, en kwaliteitsregelingen voor landbouwproducten, tot wijziging van de Verordeningen (EU) nr. 1308/2013, (EU) 2017/1001 en (EU) 2019/787 en tot intrekking van Verordening (EU) nr. 1151/2012 (COM(2022) 134 <i>final</i> — 2022/0089 (COD))</p>	116
2022/C 443/18	<p>Advies van het Europees Economisch en Sociaal Comité over de mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's — Van duurzame producten de norm maken (COM(2022) 140 <i>final</i>), en over het voorstel voor een verordening van het Europees Parlement en de Raad betreffende de totstandbrenging van een kader voor het vaststellen van vereisten inzake ecologisch ontwerp voor duurzame producten en tot intrekking van Richtlijn 2009/125/EG (COM(2022) 142 <i>final</i> — 2022/0095(COD))</p>	123
2022/C 443/19	<p>Advies van het Europees Economisch en Sociaal Comité over het voorstel voor een richtlijn van het Europees Parlement en de Raad tot wijziging van Richtlijn 2010/75/EU van het Europees Parlement en de Raad van 24 november 2010 inzake industriële emissies (geïntegreerde preventie en bestrijding van verontreiniging) en Richtlijn 1999/31/EG van de Raad van 26 april 1999 betreffende het storten van afvalstoffen (COM(2022) 156 <i>final</i> — 2022/0104 (COD)), en over het voorstel voor een verordening van het Europees Parlement en de Raad betreffende de rapportage van milieugegevens van industriële installaties en tot oprichting van een portaal voor industriële emissies (COM(2022) 157 <i>final</i> — 2022/0105 (COD))</p>	130
2022/C 443/20	<p>Advies van het Europees Economisch en Sociaal Comité over de mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Europese Raad, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's — Voorzieningszekerheid en betaalbare energieprijzen: opties voor onmiddellijke maatregelen en voorbereiding op de volgende winter (COM(2022) 138 <i>final</i>)</p>	140
2022/C 443/21	<p>Advies van het Europees Economisch en Sociaal Comité over het voorstel voor een verordening van het Europees Parlement en de Raad tot vaststelling van specifieke en tijdelijke maatregelen, naar aanleiding van de Russische invasie van Oekraïne, met betrekking tot door Oekraïne overeenkomstig zijn wetgeving afgegeven bestuurdersdocumenten (COM(2022) 313 <i>final</i> — 2022/0204 (COD))</p>	144
2022/C 443/22	<p>Advies van het Europees Economisch en Sociaal Comité over het voorstel voor een richtlijn van het Europees Parlement en de Raad tot wijziging van Richtlijn (EU) 2018/2001 ter bevordering van het gebruik van energie uit hernieuwbare bronnen, Richtlijn 2010/31/EU betreffende de energieprestatie van gebouwen en Richtlijn 2012/27/EU betreffende energie-efficiëntie (COM(2022) 222 <i>final</i>)</p>	145

I

(Resoluties, aanbevelingen en adviezen)

RESOLUTIES

EUROPEES ECONOMISCH EN SOCIAAL COMITE

571e ZITTING VAN HET EUROPEES ECONOMISCH EN SOCIAAL COMITÉ (VOLLEDIG FYSIEKE BIJEENKOMST), 13.7.2022-14.7.2022

Resolutie van het Europees Economisch en Sociaal Comité over de bijdrage aan het werkprogramma van de Europese Commissie voor 2023

(2022/C 443/01)

Rapporteurs: **Mariya MINCHEVA**

Stefano PALMIERI

Kinga JOÓ

Rechtsgrond	Artikel 52, lid 4, van het reglement van orde
Goedkeuring door de voltallige vergadering	14.7.2022
Zitting nr.	571
Stemuitslag	
(voor/tegen/onthoudingen)	196/0/0

1. Inleiding

1.1. Zowel de pandemie als de oorlog in Oekraïne heeft aangetoond dat het voor de EU van cruciaal belang is om goed voorbereid te zijn op onverwachte ontwikkelingen. Dit benadrukt de rol van prognoseactiviteiten bij het vaststellen van eventuele zwakke signalen en het schetsen van verschillende scenario's, waarmee EU-beleidsmakers, sociale partners en andere actoren uit het maatschappelijk middenveld een basis wordt verschaft om de veerkracht te verbeteren, risico's aan te pakken en kansen te grijpen. Het Europees Economisch en Sociaal Comité (EESC) dringt erop aan dat bij de strategische prognoseactiviteiten veel meer aandacht wordt besteed aan de geopolitieke ontwikkelingen, niet alleen in Europa maar ook daarbuiten⁽¹⁾, met inbegrip van de implicaties daarvan voor veiligheid, handel, vluchtelingen en hun integratie in de ontvangende samenlevingen.

1.2. De pandemie en de oorlog hebben ook opnieuw duidelijk gemaakt dat het maatschappelijk middenveld en zijn instellingen een grote en belangrijke rol spelen in het bestrijden van de gevolgen van deze crises en het helpen van mensen. Het EESC dringt er derhalve bij de Commissie op aan om het belang van het maatschappelijk middenveld en zijn instellingen meer te erkennen door hun een prominente plaats in het EU-beleid te geven.

⁽¹⁾ PB C 290 van 29.7.2022, blz. 35.

1.3. De kracht van de EU in de wereld komt voort uit haar gemeenschappelijke waarden, die gebaseerd zijn op democratie, de rechtsstaat en haar economische en sociale model. De opeenvolgende schokken hebben laten zien hoe belangrijk het is de Europese economie veerkrachtiger te maken en de secundaire effecten van verschillende crises op te vangen (inflatie, stijgingen van energie- en grondstoffenprijzen, leveringstekorten, verstoringen van de toeleveringsketens). Europa moet zijn afhankelijkheid van en blootstelling aan onbetrouwbare leveranciers verminderen, maar tegelijkertijd ook samenwerkingsverbanden met gelijkgestemde partners tot stand brengen en zijn leveringsbronnen diversifiëren.

1.4. Behalve energie importeert de EU uit Rusland en Oekraïne ook een aanzienlijke hoeveelheid metalen die van cruciaal belang zijn voor diverse strategische economische sectoren⁽²⁾. Beide landen zijn belangrijke exporteurs van verschillende landbouwproducten, zoals graan en oliehoudende zaden. De verstoring van de uitvoer uit deze landen heeft reeds geleid tot een enorme wereldwijde stijging van de prijzen van landbouwgrondstoffen. De gevolgen worden vooral gevoeld in de armste landen van de wereld en de armste mensen zullen er het meest onder lijden. In dit verband herhaalt het EESC zijn oproep om de ontwikkeling van de strategische en technologische autonomie van Europa te versnellen en onze afhankelijkheid van energie, kritieke grondstoffen en levensmiddelen te verminderen⁽³⁾.

1.5. Om drastische economische en sociale gevolgen te voorkomen, moet het energiebeleid van de EU realistisch zijn en helpen de energie-unie op te bouwen en de klimaatdoelstellingen te verwezenlijken zonder kwetsbare consumenten en werknemers extra te belasten en zonder het concurrentievermogen van het Europese bedrijfsleven te ondermijnen. De EU moet werk maken van haar ambitieuze klimaatdoelstellingen en tegelijkertijd de stabiliteit en de continuïteit van de energievoorziening waarborgen tegen een prijs die betaalbaar is voor bedrijven en burgers.

1.6. De Europese samenlevingen waren al zwaar getroffen door de pandemie en deze crisis is een nieuwe enorme schok, die vooral de meest kwetsbare mensen in onze samenleving treft. Solidariteit en sociale convergentie moeten ook de leidraad zijn van het toekomstige EU-beleid: de reactie op de oorlog in Oekraïne zal door iedereen in zijn portemonnee worden gevoeld en wij moeten ervoor zorgen dat deze lasten op billijke wijze worden verdeeld. De Europese Commissie zou verdere besprekingen met de lidstaten kunnen voeren over mogelijke instrumenten voor de lange termijn, zoals systemen voor de herverzekering van werkloosheidsuitkeringen, teneinde de systeemproblemen aan te pakken die door de huidige crisis alleen maar erger zijn geworden. De effecten en het mogelijke verdere gebruik van het SURE-instrument moeten ook met de sociale partners worden bestudeerd en besproken.

1.7. Het EESC vraagt de Europese Commissie om prioriteit te blijven geven aan betere regelgeving, en verzoekt de Commissie en de EU-wetgevers om het systeem voor betere regelgeving van de EU in al zijn aspecten consequent te verdiepen en te bevorderen, en om bij hun werkzaamheden systematisch gebruik te maken van de instrumenten en richtsnoeren voor betere regelgeving. Derhalve moedigt het EESC de Commissie aan om de toepassing van de beginselen en instrumenten van betere regelgeving door al haar diensten te blijven bevorderen.

1.8. Duurzame ontwikkeling moet de overkoepelende en essentiële doelstelling van alle beleidslijnen, programma's en maatregelen zijn. Om het herstel na de crises te stimuleren, moeten de Commissie en de lidstaten beleid en initiatieven vaststellen en nastreven die tegelijkertijd economische, sociale en milieuvoordelen opleveren, d.w.z. het bedrijfsklimaat en de arbeids- en levensomstandigheden verbeteren en de transitie naar een klimaatneutrale en circulaire economie bevorderen.

1.9. Het herstel van de EU en haar weerbaarheid tegen crises is onlosmakelijk verbonden met duurzame groei, sociale convergentie, een gunstig ondernemingsklimaat en een positieve ontwikkeling van de werkgelegenheid en de arbeidsvoorwaarden, in overeenstemming met de Europese Green Deal, de Europese pijler van sociale rechten en het bijbehorende actieplan, en de duurzameontwikkelingsdoelstellingen. Alle beleidsmaatregelen moeten gericht zijn op het stimuleren van duurzaam ondernemen, ondernemerschap en het scheppen van werkgelegenheid, alsmede op betere arbeids- en levensomstandigheden.

1.10. Ondanks alle dringende problemen is het van vitaal belang de essentialia van de EU, zoals een doeltreffende tenuitvoerlegging van de interne markt, niet uit het oog te verliezen, evenmin als de behoeften op de lange termijn, zoals klimaatneutraliteit tegen 2050 en bestrijding van armoede en sociale uitsluiting, om burgers en bedrijven een succesvolle toekomst te kunnen garanderen. De Commissie moet derhalve investeringen in onderzoek en innovatie blijven faciliteren en aanmoedigen, rekening houdend met de toenemende behoefte om oplossingen te vinden voor een betere weerbaarheid tegen geo-economische, maatschappelijke, gezondheids- en milieुरisico's.

⁽²⁾ EESC-resolutie over de oorlog in Oekraïne en de economische, sociale en milieugevolgen daarvan (PB C 290 van 29.7.2022, blz. 1).

⁽³⁾ EESC-resolutie over de oorlog in Oekraïne en de economische, sociale en milieugevolgen daarvan (PB C 290 van 29.7.2022, blz. 1).

1.11. Naast het versterken van de interne markt en het verminderen van kritieke afhankelijkheden vereist het bereiken van een sterkere positie in de wereld ook een succesvolle exportsector. De Commissie moet nagaan hoe het concurrentievermogen van het Europese bedrijfsleven in het algemeen kan worden vergroot en in het bijzonder hoe EU-ondernemingen een sterkere positie kunnen verwerven op de wereldmarkten voor technologie, producten en oplossingen die een antwoord bieden op wereldwijde megatrends en uitdagingen zoals klimaatverandering. Ook moet de capaciteit van de gezondheidssector worden versterkt, in de zin van beter onderzoek en methodes om het hoofd te bieden aan zowel de stijgende zorgvraag als mogelijke toekomstige pandemieën. Dit betekent onder meer dat de ontwikkeling en de internationale bevordering van normen door Europese bedrijven en innovatoren moeten worden ondersteund, omdat normen markten creëren.

1.12. Om de rol van de EU in de wereld te versterken, zijn eendracht en gezamenlijke inspanningen van de lidstaten nodig. De Commissie moet voortbouwen op de eenheid die tijdens de crises is bereikt en manieren vinden om het herstel en het concurrentievermogen van de EU op langere termijn en het welzijn van burgers te verbeteren op een manier die steeds meer berust op innovatie en vaardigheden in plaats van op overheidssteun of op belemmeringen voor handel en samenwerking. In haar betrekkingen met de rest van de wereld moet de Unie blijven bijdragen aan het uitbannen van armoede en de bescherming van de mensenrechten.

2. De Europese Green Deal

2.1. Het EESC heeft zijn steun uitgesproken voor de uitvoering van de Europese Green Deal en erop gewezen dat dit op een sociaal rechtvaardige manier moet gebeuren, met als uitgangspunt dat in Europa de voedselzekerheid en de energievoorzieningszekerheid tegen betaalbare prijzen gewaarborgd moeten zijn. Dit geldt onder meer voor het "Fit for 55"-pakket, dat ongelijke gevolgen zal hebben voor sectoren, bedrijven, regio's, gemeenschappen en individuen in heel Europa. Het EESC benadrukt dat de actieve betrokkenheid van de sociale partners en relevante maatschappelijke organisaties belangrijk is, zowel in de plannings- als in de uitvoeringsfase. Het is van vitaal belang om burgers en groepen van belanghebbenden te ondersteunen bij hun inspanningen om actief deel te nemen aan de transitie naar een koolstofarme samenleving.

2.2. Het EESC wijst erop dat de initiatieven in het kader van de Europese Green Deal elkaar op het gebied van klimaat, energie, vervoer, gebouwen, industrie, bosbouw en voedselssystemen moeten aanvullen en versterken om tot een concurrerende, eerlijke, klimaatneutrale en circulaire EU-economie te komen. Het EESC pleit ook voor een betere complementariteit tussen de groene en de digitale transitie.

2.3. Om de vorderingen bij de overgang naar economische, sociale en ecologisch duurzame groei in overeenstemming met de Europese Green Deal te kunnen volgen, pleit het EESC voor de ontwikkeling van een reeks adequate indicatoren die verder gaan dan het bbp. Er moet een overzichtelijk scorebord worden ontworpen dat meer omvat dan het bbp en dat moet worden geïntegreerd in het scorebord van de Europese Green Deal en het Europese proces van economische governance. Het moet ook dienen als basis voor de beleidsontwikkeling, bijdragen aan een betere communicatie en de vaststelling van streefdoelen bevorderen.

2.4. Het EESC steunt de doelstelling van de Europese taxonomie voor duurzame activiteiten ("EU-taxonomie") om investeringen in duurzame projecten en activiteiten te bevorderen. Daartoe heeft de Commissie een reeks regels opgesteld om te bepalen welke investeringen milieuvriendelijk (groen) kunnen worden genoemd. Het EESC dringt erop aan dat bij de ontwikkeling van de taxonomie ook rekening wordt gehouden met maatschappelijke behoeften, zoals energievoorzieningszekerheid en de ononderbroken levering van essentiële grondstoffen en basisproducten, en dat er meer aandacht wordt besteed aan sociale duurzaamheidsaspecten als arbeids- en mensenrechten; daarbij moeten ook de bevoegdheden van de lidstaten en de verschillende stelsels van arbeidsverhoudingen in acht worden genomen en moet worden gekeken naar de haalbaarheid van een objectieve beoordeling in de kader van de toegang tot financiering. Het EESC heeft van meet af aan betoogd dat de Green Deal alleen succesvol kan en zal zijn als het ook een sociale deal is. Wat de sociale aspecten van de taxonomie betreft, werkt het EESC momenteel aan een initiatiefadvies met de titel "Sociale taxonomie — Uitdagingen en kansen". De taxonomie moet ook worden gebruikt in het kader van de EU-norm voor groene obligaties. Het EESC vindt het belangrijk dat de taxonomieën internationaal op elkaar worden afgestemd in het kader van het internationaal platform inzake duurzame financiering.

2.5. Met het oog op de sociale en arbeidsaspecten van de Europese Green Deal verzoekt het EESC de Commissie aanvullende beleidsmaatregelen voor te stellen om de sociale en arbeidsdimensie van de Europese Green Deal te versterken en deze te koppelen aan ambitieuze sociale doelstellingen, in overeenstemming met de Verklaring van Porto, de Europese pijler van sociale rechten en de IAO-richtsnoeren voor een rechtvaardige transitie. Het EESC verzoekt de EU-instellingen met name de gevolgen van de groene transitie voor de werkgelegenheid en de vaardigheden in de verschillende landen, regio's en sectoren in kaart te brengen en te analyseren, met inbegrip van de gevolgen voor onderaannemers en degenen die verderop in de waardeketen actief zijn. Het EESC zou ook graag zien dat de nationale energie- en klimaatplannen strategieën voor een rechtvaardige transitie bevatten. Voorts is het van belang te anticiperen op veranderingen op de arbeidsmarkt en deze in

goede banen te leiden, onder meer met gerichte steun, bijvoorbeeld door het verbeteren van de noodzakelijke vaardigheden, het waarborgen van sociale bescherming en het betrekken van de gehele samenleving bij het vormgeven van de transitie, alsook door middel van aanvullende voorstellen om grootschalige publieke en particuliere investeringen te mobiliseren ter ondersteuning van de transitie, en door de omvang en reikwijdte van het Fonds voor een rechtvaardige transitie aanzienlijk te vergroten om de uitdagingen het hoofd te kunnen bieden.

2.6. Het EESC benadrukt dat het regelgevingskader van de EU het bedrijfsleven in de EU, met inbegrip van kleine en middelgrote ondernemingen (kmo's), in staat moet stellen koploper te worden op het gebied van groen ondernemen, waarbij het risico van productieverplaatsing moet worden voorkomen en bescherming moet worden geboden tegen de invoer van producten die belastender zijn voor het milieu. Dit geldt vooral voor energie-intensieve sectoren. Het EESC dringt ook aan op steun voor kmo's om de toenemende klimaat- en milieueisen die direct en indirect aan hen gesteld worden beter te begrijpen en te beheren.

2.7. Het EESC dringt aan op krachtige innovatiesteun aan sectoren om groene technologieën, materialen, producten, productieprocessen en bedrijfsmodellen te ontwikkelen en in te voeren, bijvoorbeeld door programma's voor waterstof, batterijen, halfgeleiders, koolstofafvang en -gebruik, en circulaire toepassingen op diverse gebieden, zoals verpakkingen, te vergemakkelijken.

2.8. Om de wereldwijde impact van de EU op de beperking van de klimaatverandering te vergroten, moet de EU Europese industrieën concurrerende omstandigheden bieden om de exportkansen te grijpen die worden geboden door de mondiale vraag naar klimaattechnologieën en -oplossingen, en zo de "koolstofhandafdruk" van de EU te vergroten.

2.9. Gebleken is dat industriële allianties kunnen helpen om op strategische gebieden grootschalige en grensoverschrijdende industriële projecten te ontwikkelen. Deze industriële allianties zijn, samen met belangrijke projecten van gemeenschappelijk Europees belang (IPCEI's), cruciaal voor het herstel en de bevordering van Europese normen en sleuteltechnologieën, met name op gebieden waar de markt alleen geen soelaas biedt of verstoord is.

2.10. De vorderingen op weg naar een daadwerkelijke energie-unie moeten kracht worden bijgezet om de energietransitie naar een betaalbaar, veilig, concurrerend, zeker en duurzaam energiesysteem te waarborgen. Gezien de huidige uitdagingen ten gevolge van de oorlog tussen Rusland en Oekraïne moet de Commissie zich concentreren op maatregelen die de grootste voordelen opleveren voor alle doelstellingen van de energie-unie en tegelijkertijd oplossingen bieden voor de acute uitdagingen en de doelstellingen op langere termijn.

2.11. De situatie in Oekraïne heeft geleid tot de REPowerEU-mededeling⁽⁴⁾, die op verzoek van de Europese Raad is gevolgd door het REPowerEU-plan met voorstellen⁽⁵⁾ die, indien naar behoren uitgevoerd, zowel het energieonafhankelijkheidsproces als de verduurzaming van de Europese Unie aanzienlijk kunnen versnellen. De doelstelling om onafhankelijk te worden van Russisch gas en andere fossiele brandstoffen vereist een dringende diversificatie van leveranciers en energiebronnen, een versterkte solidariteit en maatregelen op langere termijn die de transitie naar koolstofneutraliteit bevorderen, rekening houdend met de kenmerken van de verschillende lidstaten en regio's en met de beschikbare alternatieve bronnen. Voor het welslagen van het proces moeten echter voldoende particuliere en overheidsinvesteringen worden gemobiliseerd, waarbij onder meer ten volle gebruik moet worden gemaakt van de herstel- en veerkrachtfaciliteit en de fondsen van het cohesiebeleid. Zoals reeds is opgemerkt⁽⁶⁾, is de vermindering van de vraag naar Russisch gas met twee derde tegen eind 2022 een enorme uitdaging, waarbij diversificatie geboden is, enerzijds en in de eerste plaats op korte termijn via vloeibaar aardgas (LNG) en biomethaan, en anderzijds via energie-efficiëntie en de uitbreiding van hernieuwbare energiebronnen. Infrastructurele lock-ins die realistische alternatieven in de toekomst beperkingen opleggen, moeten worden vermeden en investeringen moeten zo veel mogelijk worden gericht op hernieuwbare energiebronnen en ondersteunende infrastructuur. De sociale partners en het maatschappelijk middenveld moeten nauw worden betrokken bij deze beleidsvoorstellen om de maatschappelijke acceptatie, de duurzaamheid en het welslagen ervan te garanderen. Bovendien zou er een permanente coördinatiestructuur bij de Raad van de Europese Unie nodig zijn om beter te kunnen reageren op externe crises.

⁽⁴⁾ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/nl/ip_22_1511

⁽⁵⁾ https://ec.europa.eu/info/publications/key-documents-repower_eu_en

⁽⁶⁾ EESC-advies over REPowerEU: een gemeenschappelijk Europees optreden voor betaalbare, veiligere en duurzamere energie (PB C 323 van 26.8.2022, blz. 123).

2.12. Verdere integratie van de energiemarkt van de EU zal een belangrijke rol spelen bij het verbeteren van de betaalbaarheid en de continuïteit van de energievoorziening. Daartoe is voldoende interconnectiecapaciteit ⁽⁷⁾ nodig en moet de bijbehorende infrastructuur worden aangelegd, met name op “energie-eilanden” (zoals het Iberisch Schiereiland ⁽⁸⁾). Om de concurrentievoordelen van de EU op het gebied van hernieuwbare energie te versterken en ervoor te zorgen dat de inzet van hernieuwbare energie de voorzieningszekerheid niet in gevaar brengt, moet er een realistische routekaart voor de ontwikkeling en invoering van een efficiënte infrastructuur voor hernieuwbare energie worden opgesteld, met inbegrip van opslagcapaciteit en voldoende koppelnetten die het mogelijk maken productieoverschotten naar andere lidstaten te exporteren. Om de infrastructuur voor schone energie snel uit te kunnen rollen, moeten de lidstaten de vergunningverlening versnellen.

2.13. Ter versterking van een gelijk speelveld moet de EU een wereldwijde prijsstelling voor koolstof bevorderen. Er moeten nieuwe koolstofheffingen worden ontwikkeld en andere gestroomlijnd om de klimaateffecten op symmetrische wijze te weerspiegelen en rekening te houden met maatregelen om koolstof uit de atmosfeer vast te leggen. Voorts moet het EESC blijven streven naar de geleidelijke afschaffing van subsidies voor energiebronnen die schadelijk zijn voor klimaat en milieu, en er tegelijkertijd voor zorgen dat de transitie naar een klimaatneutrale economie op een rechtvaardige manier verloopt.

2.14. De huidige stijging van de energieprijzen vormt een grote bedreiging, omdat zowel de energiearmoede toeneemt als het concurrentievermogen van energieverbruikende ondernemingen afneemt. Het EESC roept op tot maatregelen om de gevolgen van de gestegen energieprijzen doeltreffend te beperken en energiearmoede, met inbegrip van energiearmoede onder EU-huishoudens, te voorkomen. Tijdelijke en doelgerichte maatregelen om het effect van de plotselinge stijging van de energieprijzen te beperken zijn ook nodig om kmo's en energie-intensieve industrieën te helpen de crisis te overleven.

2.15. In het kader van een langetermijnbeschouwing van de wijze waarop de energiemarkt op schokken reageert, is het belangrijk de onderliggende oorzaken van de stijgende energieprijzen (momenteel de gasprijs) aan te pakken, zoals het Agentschap voor de samenwerking tussen energiereguleerders (Agency for the Cooperation of Energy Regulators — ACER) heeft gesuggereerd op basis van zijn recente beoordeling ⁽⁹⁾ van de huidige opzet van de elektriciteitsmarkt en het prijsstellingssysteem. Voorts zou een herziening kunnen worden overwogen met betrekking tot markten waar de concentratie van de energievoorziening hoog is, zodat de normale werking kan worden verstoord.

2.16. Burgers en consumenten moeten centraal worden gesteld in de energietransitie door middel van steun voor energiegemeenschappen en lokale participatie en de verandering van energieconsumenten in prosumenten. Het EESC dringt aan op transparante informatie-, raadplegings- en educatieve campagnes om de betrokkenheid van burgers bij de energietransitie te bevorderen.

2.17. Het EESC dringt er tevens op aan dat er meer aandacht wordt besteed aan de problemen die ondervonden worden tijdens de transitie naar een koolstofneutrale samenleving, met name door industrieën die om uiteenlopende technische en/of financiële redenen tijd nodig hebben om zich aan te passen teneinde concurrerend te blijven op de markt.

2.18. Het EESC is ingenomen met de actualisering van de TEN-T-verordening, waardoor beter kan worden ingespeeld op de huidige doelstellingen en behoeften. Er moet bijzondere aandacht worden besteed aan het vaststellen van prioriteiten en het opzetten van een netwerk dat alle hoofdsteden, grote steden, havens, luchthavens en terminals van de lidstaten met elkaar verbindt via Europese corridors. De corridors moeten, waar nodig, “zeebruggen” vormen of frequente roro-lijnverbindingen over zee tussen de corridorhavens omvatten. Met het oog op de territoriale samenhang acht het EESC het noodzakelijk dat de kernnetwerkcorridors beter worden afgestemd op de regionale, stedelijke en lokale situatie. Ook moeten de verschillen tussen technische TEN-T-vereisten en militaire mobiliteitseisen in kaart worden gebracht om een tweeledig gebruik van de vervoersinfrastructuur mogelijk te maken.

2.19. Gezien de vrij lange voorbereidingstijd van TEN-T-projecten is het EESC voorstander van een Europees regelgevend en financieel kader om de stabiliteit van corridors en projecten op middellange en lange termijn te waarborgen totdat het Europese netwerk is voltooid. Het EESC vindt dat er bovendien met spoed nationale financieringsplannen moeten worden opgesteld voor regulier en buitengewoon onderhoud aan de TEN-T-infrastructuur en dat er een EU-plan moet komen voor toezicht op het kernnetwerk.

2.20. Gezien de essentiële rol van de luchtvaart voor de EU dringt het EESC aan op een alomvattende en doeltreffende aanpak om het herstel en de groei van een duurzame luchtvaart te bevorderen.

⁽⁷⁾ Interconnectie is al een doelstelling van de EU (ten minste 15 % tegen 2030, maar sommige landen zitten daar ver onder); https://energy.ec.europa.eu/topics/infrastructure/electricity-interconnection-targets_en

⁽⁸⁾ Document van de Commissie over “energie-eilanden”: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/nl/MEMO_18_4622

⁽⁹⁾ ACER's Final Assessment of the EU Wholesale Electricity Market Design.

2.21. Om bij te dragen aan de inspanningen om de emissies van het wegvervoer terug te dringen, dringt het EESC aan op gunstige regelgevingsvoorwaarden voor het gebruik van grotere en zwaardere vrachtwagens en voertuigcombinaties binnen en tussen de betrokken lidstaten. De Europese Commissie moet rekening houden met de toekomstige en specifieke uitdagingen van het goederenvervoer en met de verwachte schaarste aan vrachtwagenchauffeurs in de komende jaren, zowel vanwege het gebrek aan generatievernieuwing als vanwege de moeilijke arbeidsomstandigheden. In dit verband is de ontwikkeling van multimodaal goederenvervoer van belang om de aantrekkelijkheid van het goederenvervoer per spoor als onderdeel van een complete logistieke keten te vergroten en de arbeidsomstandigheden van werknemers in de vervoerssector te verbeteren.

2.22. Het EESC is ingenomen met de ontwikkeling van het EU-kader voor stedelijke mobiliteit en dringt erop aan het stadsvervoer, en met name het openbaar vervoer, inclusiever te maken en zo bij te dragen aan gelijke kansen voor burgers.

2.23. Om duurzame en slimme mobiliteit te bevorderen, pleit het EESC voor een krachtig initiatief van de Commissie om grootschalige digitale projecten op het gebied van vervoer in gang te zetten, hetgeen onder meer van cruciaal belang is voor efficiënt multimodaal vervoer en een optimaal gebruik van de capaciteit.

2.24. Aangezien energie, vervoer en digitale systemen steeds meer met elkaar verbonden raken, is er behoefte aan geïntegreerde vervoers-, digitale en energienetwerken. Om de synergie en de weerbaarheid van de algehele infrastructuur te vergroten, dringt het EESC erop aan dat de belangrijkste knelpunten en kwetsbaarheden met betrekking tot de onderlinge koppeling van deze systemen worden onderzocht, zowel vanuit het huidige perspectief als met het oog op de langere termijn.

2.25. Het EESC pleit er ook voor het energie-, vervoers- en digitale netwerk weerbaarder te maken tegen klimaatverandering, natuurrampen en door de mens veroorzaakte rampen, zodat de infrastructuur een duurzame waarde krijgt en houdt. Alles samengenomen, roept het EESC op tot maatregelen voor een betere aanpassing aan de klimaatverandering en de gevolgen daarvan.

2.26. Om de duurzaamheid van de voedselsystemen en het concurrentievermogen van Europese producenten veilig te stellen, pleit het EESC voor het bevorderen van een open strategische autonomie, inclusief een verbeterde autonomie op het gebied van eiwitten, het waarborgen van de wederkerigheid van handelsnormen (op economisch, sociaal en milieugebied), het bevorderen van onderzoek, het bevorderen van digitalisering, het ontwikkelen van innovatieve technologieën en zaaigoed, en het bevorderen van eerlijke prijzen waarin de hogere inkoopkosten en de kosten van een betere duurzaamheid zijn verwerkt.

2.27. Het gemeenschappelijk landbouwbeleid en het gemeenschappelijk visserijbeleid moeten een aanzienlijke bijdrage leveren aan de totstandbrenging van duurzamere en veerkrachtigere voedselsystemen. Er moet worden gezorgd voor een gestructureerde en brede deelname van het maatschappelijk middenveld aan de uitvoering van de “van boer tot bord”-strategie. Het voorstel voor een wetgevingskader voor duurzame voedselsystemen moet duidelijke doelstellingen, indicatoren en een degelijk monitoringmechanisme en scorebord omvatten.

3. Een Europa dat klaar is voor het digitale tijdperk

3.1. De pandemie en de oorlog in Oekraïne hebben duidelijk gemaakt dat digitale technologieën van cruciaal belang zijn en dat de EU haar digitale soevereiniteit moet versterken. Het EESC is ingenomen met het “digitale kompas” en het “traject naar het digitale decennium”, en roept op tot een efficiënte invoering van het governancemechanisme en een snelle verwezenlijking van de doelstellingen. De pandemie heeft ook duidelijk gemaakt welke uitdagingen de digitale transitie met zich mee kan brengen, en het EESC roept derhalve op tot een intensievere sociale dialoog op Europees, nationaal en brancheniveau om ervoor te zorgen dat deze transitie ook een rechtvaardige transitie is.

3.2. Het EESC acht samenwerking tussen de Commissie en de lidstaten van cruciaal belang voor het evalueren van de vooruitgang en het beoordelen van de maatregelen die nodig zijn om de doelstellingen te verwezenlijken, onder meer via meerlandenprojecten. Het EESC zou ook graag zien dat het verslag over de stand van zaken van het digitale decennium bijdraagt tot de uitwisseling van kennis en goede praktijken tussen de lidstaten.

3.3. Het EESC heeft erop gewezen dat de digitale transformatie moet plaatsvinden op een duurzame, mensgerichte en inclusieve manier die voor iedereen werkt, zonder de bestaande digitale kloof verder te verdiepen of nieuwe ongelijkheden te creëren, en waarbij de arbeidsomstandigheden, het evenwicht tussen werk en privéleven en de gezondheid en veiligheid van werknemers worden gewaarborgd. Daartoe is het ook belangrijk te anticiperen op veranderingen op de arbeidsmarkt en deze in goede banen te leiden, door op verschillende niveaus gebruik te maken van de sociale dialoog en door de benodigde vaardigheden en goede arbeidsomstandigheden te bevorderen, onder meer op het gebied van telewerken en platformwerk, waarbij moet worden gestreefd naar een evaluatie op EU-niveau van het zogenoemde “recht om offline te zijn”.

3.4. Investerings in digitale infrastructuur met het oog op een betere toegankelijkheid en de ontwikkeling van de interne datamarkt zijn essentiële en noodzakelijke voorwaarden voor een goede digitale ontwikkeling in alle regio's van de EU. Het EESC dringt aan op een efficiënte uitvoering van maatregelen die het vrije verkeer van gegevens bevorderen en tegelijkertijd zorgen voor een goede bescherming van data, privacy en intellectuele eigendom.

3.5. De EU moet vorderingen blijven maken met de totstandbrenging van een veilig en zelfstandig connectiviteitssysteem in de ruimte met het oog op de verstrekking van gegarandeerde en veerkrachtige satellietcommunicatiediensten, waardoor de beschikbaarheid van hogesnelheidsbreedband en naadloze connectiviteit in heel Europa zal toenemen.

3.6. Het EESC acht het van belang dat de ontwikkeling van intelligente vervoerssystemen wordt voortgezet in de richting van een gemeenschappelijke Europese ruimte voor mobiliteitsgegevens, hetgeen de efficiëntie verbetert en de voorwaarden schept voor betere arbeidsomstandigheden en naadloze multimodaliteit.

3.7. Het EESC vindt het redelijk om voor de invoering van digitale financiële diensten te vertrouwen op sterke Europese marktpartijen. Het EESC is van mening dat er dringend maatregelen moeten worden genomen om de cryptosector transparant te maken en de eindgebruikers van het digitale geldwezen te beschermen, de financiële stabiliteit te waarborgen, de integriteit van de financiële sector in de EU te beschermen en te zorgen voor een gelijk speelveld tussen de spelers van het economische en financiële stelsel, alsook om de cryptosector te sturen in de richting van duurzamere en minder energie-intensieve besturingsmechanismen.

3.8. Aangezien vaardigheden en competenties een essentiële voorwaarde zijn voor de digitale transformatie, dringt het EESC aan op de voortdurende ontwikkeling van methoden om zowel hoogwaardig talent als de vaardigheden en competenties van burgers en werknemers te ondersteunen, zodat de kansen die digitalisering biedt beter kunnen worden benut en de risico's die ermee gepaard gaan beter kunnen worden beheerst.

3.9. Om uitmuntendheid van de EU op het gebied van digitalisering te stimuleren, hebben Europese ondernemingen behoefte aan gunstige voorwaarden voor innovatie, investeringen en operationele activiteiten, vergeleken met buitenlandse concurrenten. Aangezien coöperaties bij uitstek geschikt zijn om inclusieve deelname aan het beheer van digitale platforms te ondersteunen, dringt het EESC aan op initiatieven die de ontwikkeling van digitale coöperatieve platforms bevorderen.

3.10. Bij de ondersteuning van innoverende bedrijven moet ervoor worden gezorgd dat alle bedrijven, met inbegrip van micro-, kleine en middelgrote ondernemingen en bedrijven van de sociale economie, bij de vooruitgang kunnen worden betrokken en ervan kunnen profiteren. Hoewel het EESC het belangrijk vindt de invoering van AI en andere geavanceerde technologieën te bevorderen, moet ook worden erkend dat een groot aantal kmo's al moeite heeft met de invoering van elementaire digitale technologieën.

3.11. Het wordt voor alle actoren in alle schakels van waardeketens steeds belangrijker de nodige aandacht te besteden aan cyberbeveiliging en tijdens de crisis is duidelijker dan ooit gebleken hoe belangrijk cyberbeveiliging is voor het goed functioneren van de economie en de samenleving en voor het in stand houden van internationale banden. Dit vergt een krachtiger optreden van de lidstaten, met inbegrip van door de Commissie gefaciliteerde samenwerking. Ook bestrijding van desinformatie wordt steeds belangrijker; dit mag echter niet als excuus worden gebruikt om de openbare vrijheden, met name de vrijheid van meningsuiting, in te perken.

3.12. Het EESC zou graag zien dat er zowel publieke als particuliere middelen worden vrijgemaakt voor investeringen in onderzoek en innovatie, onderwijs en opleiding, en technische infrastructuur. Het regelgevingskader is een andere algemene factor die bepalend is voor de digitale ontwikkeling. Het EESC acht het van belang dat toekomstige regelgeving innovatie, investeringen en een gelijk speelveld bevordert, met inachtneming van de mensenrechten en de milieu- en klimaatdoelstellingen.

3.13. Aangezien digitalisering een belangrijke drijvende kracht achter mondiale economische groei blijft, meent het EESC dat het beleid met betrekking tot het belasten van de digitale economie erop gericht moet zijn economische groei en grensoverschrijdende handel en investeringen te bevorderen, en niet te belemmeren.

3.14. Een op regels gebaseerd en gelijk speelveld voor digitale activiteiten is ook op internationaal niveau van belang, en de interne markt vormt in dit verband een springplank voor de EU om een invloedrijke en krachtige wereldspeler te worden. Het EESC zou graag zien dat gebruik wordt gemaakt van een breed scala aan instrumenten, van diplomatieke actie tot samenwerking op het gebied van innovatie en handelsovereenkomsten, om de mensgerichte benadering en de betrouwbaarheid van digitale technologieën te bevorderen. Om wereldwijd normbepalend te zijn, is ook een mondiaal concurrentievermogen nodig, dat berust op een solide samenwerking tussen de lidstaten.

4. Een economie die werkt voor de mensen

4.1. De huidige sociaal-economische ontwikkeling gaat gepaard met grote onzekerheid vanwege de nog steeds voortdurende COVID-19-pandemie. Deze onzekerheid wordt nog verergerd door de oorlog in Oekraïne en de toenemende geopolitieke spanningen met Rusland. Het is van cruciaal belang dat de lidstaten hun economisch, gezondheids- en sociaal beleid efficiënt versterken en coördineren, macro-economische onevenwichtigheden effectief aanpakken en zorgen voor gezonde overheidsfinanciën. Daarbij moeten ze ook de kwaliteit en de samenstelling van hun overheidsinvesteringen verbeteren om de nodige financiële middelen beschikbaar te stellen, onder meer door het bevorderen van particuliere investeringen, om de sociaal-ecologische transformatie van de economie te ondersteunen, die gericht is op de bevordering van een hoog werkgelegenheidsniveau, hoogwaardige banen, welzijn en het veiligstellen van een passend inkomen, zonder dat dit de motivatie van mensen om actief te zijn op de arbeidsmarkt vermindert.

4.2. De EU moet zich concentreren op een sterke concurrentiepositie voor de industrie en de werkgelegenheid in de EU als sleutels tot welvaart, en op de bestrijding van ongelijkheid en armoede tijdens het herstelproces. De Europese pijler van sociale rechten (EPSR), die de leidraad vormt voor het sociaal beleid van de EU, moet ook centraal staan in de herstelstrategie teneinde ervoor te zorgen dat economisch en sociaal herstel hand in hand gaan. De EU moet in het bijzonder aandacht besteden aan de ondersteuning van kwetsbare groepen door middel van een actief en inclusief beleid in combinatie met essentiële en ondersteunende sociale diensten.

4.2.1. Op basis van hun conjuncturele succes moet voor zowel NextGenerationEU als de herstel- en veerkrachtfaciliteit worden nagegaan of dit doeltreffende instrumenten zijn om te reageren op de crisis die nu wordt veroorzaakt door de oorlog en die waarschijnlijk dramatische gevolgen zal hebben voor de Europese economie. Deze instrumenten vormen een aanvulling op de bestaande structurele mechanismen ter bevordering van economische groei en opwaartse convergentie, ter bescherming van de levensomstandigheden en ter waarborging van de sociale vrede en stabiliteit binnen de EU.

4.3. De EU en de nationale regeringen moeten maatregelen nemen om die gevolgen van de oorlog in Oekraïne te beperken door de stijging van de prijzen en de energiekosten voor gezinnen en bedrijven zoveel mogelijk in te dammen en door de economie en de werkgelegenheid te ondersteunen met de aanpassing van bestaande noodmaatregelen. Om bedrijven te helpen de crises het hoofd te bieden en banen te scheppen en te behouden, moet de Commissie de gevolgen van de pandemie en de oorlog voor EU-bedrijven, ongeacht hun omvang, voortdurend blijven controleren, en voorbereid zijn op het verlenen van noodzakelijke, tijdelijke steunmaatregelen, met waarborging van eerlijke concurrentievoorwaarden.

4.4. Het EESC is er groot voorstander van dat investeringen zo worden verlegd dat zij bijdragen tot de transitie van de EU naar een duurzame economie. Hierbij is het noodzakelijk alert te zijn op misleidende praktijken als “groenwassen” of “sustainability washing”. Het EESC verwacht dat de Commissie de sociale partners en het maatschappelijk middenveld actief zal betrekken bij het uitwerken en uitvoeren van duurzame financiering.

4.5. De lidstaten van de EU moeten over voldoende begrotingsruimte beschikken om de negatieve economische en sociale gevolgen van de oorlog in Oekraïne op te vangen. Dit maakt een herziening van het EU-kader voor economische governance nog noodzakelijker. De lidstaten moeten evenwel hun overheidsfinanciën consolideren in perioden van voorspoed, zodat zij in tijden van recessie kunnen reageren. Tegen deze achtergrond waarschuwt het EESC er nogmaals voor om de algemene ontsnapingsclausule niet voortijdig buiten werking te stellen.

4.5.1. Het EESC pleit bovendien voor een herzien en nieuw afgesteld, op welvaart gericht kader voor economische governance, waarin evenveel gewicht wordt toegekend aan een reeks essentiële beleidsdoelstellingen, zoals duurzame en inclusieve groei, volledige werkgelegenheid en fatsoenlijk werk, een concurrerende sociale markteconomie en stabiele overheidsfinanciën. Een concurrerende Europese economie die ook op sociaal en milieuvlak duurzaam is, is een eerste vereiste om de welvaart van alle Europeanen te vergroten.

4.5.2. Economieën waarin sprake is van een nationaal begrotingsbeleid waarin erkend wordt dat er in tijden van groei buffers aan de inkomstzijde moeten worden opgebouwd, terwijl er nog steeds wordt gezorgd voor de investeringen die nodig zijn voor toekomstige welvaart, zullen bij het bestrijden van de negatieve gevolgen van een economische neergang bovendien veerkrachtiger zijn.

4.5.3. Een goede handhaving van het stabiliteits- en groeipact, dat na de afronding van de lopende evaluatie wordt herzien, bij voorkeur met vereenvoudigde regels en een minder procyclisch karakter, en waarin de context van na de pandemie tot uiting komt, zal van essentieel belang zijn om de lidstaten te helpen hun overheidsfinanciën op een houdbare leest te schoeien en het investeringsvertrouwen te versterken. Elk toekomstig begrotingskader moet a) zorgen voor houdbare overheidsinvesteringen die meer overheidsinvesteringen mogelijk maken; b) een meer anticyclisch beleid mogelijk maken, en c) meer flexibiliteit en landspecifieke differentiatie mogelijk maken met betrekking tot aanpassingstrajecten voor de schuld, en moet tegelijkertijd de budgettaire houdbaarheid waarborgen. Meer specifiek bestaat een van de voornaamste

voorstellen van het EESC voor de herziening van het begrotingskader uit de invoering van een gouden regel voor overheidsinvesteringen, zonder de financiële en begrotingsstabiliteit op middellange termijn en de koers van de euro in gevaar te brengen, samen met een uitgavenregel.

4.5.4. In het toekomstige EU-kader voor economische governance moeten zowel de nationale parlementen als het Europees Parlement hun prominente rol behouden om de democratische verantwoordingsplicht van de Unie te versterken. Het EESC heeft kennisgenomen van het idee om een werkloosheidsregeling in te voeren, die indertijd deel uitmaakte van de beleidsprioriteiten van de Europese Commissie. In het licht van de gevolgen van de COVID-19-crisis en de huidige oorlog in Oekraïne zou de Europese Commissie verdere besprekingen kunnen voeren met de lidstaten en de sociale partners over mogelijke instrumenten voor de lange termijn, bijv. systemen voor de herverzekering van werkloosheidsuitkeringen, om de systeemproblemen aan te pakken.

4.6. Het SURE-mechanisme⁽¹⁰⁾ heeft een fundamentele rol gespeeld bij het opvangen van de gevolgen van de pandemie, en is een doeltreffend instrument gebleken. Het EESC wil hieruit lering trekken en dringt erop aan na te gaan of dit instrument verder kan worden gebruikt.

4.7. Verdieping van de economische en monetaire unie gaat hand in hand met versterking van de economische governance, onder meer door voltooiing van de bankenunie en de kapitaalmarktenunie en versterking van de rol van het Europees Semester bij het bevorderen van groei, cohesie, inclusiviteit, concurrentievermogen en convergentie.

4.8. Gezien de uitdagingen die de oorlog met zich meebrengt, en met name de toenemende noodzaak van zowel defensie- als energie-uitgaven, acht het EESC het wenselijk dat de Europese Unie nieuwe mechanismen voor het genereren van eigen middelen kan invoeren.

4.9. De versnippering van de kapitaalmarkten in de lidstaten schept onvoldoende ruimte om de toegang van ondernemingen tot financiële middelen op de interne kapitaalmarkt te vergemakkelijken. Daarom moet verdere vooruitgang worden geboekt met de voltooiing van de kapitaalmarktenunie. De verdieping van de kapitaalmarktenunie en de bankenunie moet gericht zijn op het versterken van de financieringskanalen en het bevorderen van de bijdrage van de particuliere sector aan de investeringsinspanningen. Het EESC dringt in dit verband aan op een passend evenwicht tussen risicodeling en risicovermindering en is met name ingenomen met de inspanningen om het toezicht op de systeemrisico's als gevolg van de klimaatcrisis te versterken. Voorts is het belangrijk om rekening te houden met socialeduurzaamheidsrisico's die de sociale cohesie in gevaar brengen door de verbreding van de verdelingskloof. In het kader van de regulering van de financiële markten moet ook voorrang worden gegeven aan efficiëntie boven complexiteit en moet een hoog niveau van consumentenbescherming worden gewaarborgd.

4.10. Alle belanghebbenden moeten worden betrokken bij de ontwikkeling en uitvoering van maatregelen ter verbetering van de financiële geletterdheid, de doeltreffendheid van beschermingsvoorschriften en de vermindering van informatieasymmetrie tussen aanbieders van financiële diensten en burgers.

4.11. De Europese interne markt moet zijn potentieel volledig verwezenlijken. Er kan economische winst worden behaald door de bestaande wetgeving beter en doeltreffender toe te passen en te handhaven en door deze te verdiepen. De verdere verwijdering van belemmeringen voor het vrije verkeer van goederen en diensten levert voordelen op voor iedereen: klanten, werknemers en bedrijven. De goede werking van de interne markt hangt ook af van de veiligheid en de kwaliteit van goederen en diensten.

4.12. Het EESC is bezorgd over het bestaan van oneerlijke belastingconcurrentie binnen de EU waardoor belastingontwijking wordt gestimuleerd. Het EESC is van mening dat een goed werkende monetaire unie een samenhangend fiscaal beleid en consistente belastingregels in alle deelnemende lidstaten vereist. Het EESC heeft ook voorgesteld een Europees pact tot stand te brengen dat erop gericht is belastingfraude, -ontduiking en -ontwijking en het witwassen van geld doeltreffend te bestrijden.

4.13. Overmatige bureaucratie leidt tot onnodige kosten voor de economie en de samenleving. De EU van de toekomst moet zich niet richten op micromanagement, maar moet zich laten leiden door het beginsel van betere regelgeving. Dit mag echter niet ten koste gaan van strikte normen op het gebied van consumenten-, sociale, arbeids- en milieubescherming, die inherent zijn aan de sociale markteconomie. Op Europees niveau zou het probleemoplossend vermogen van de sociale partners, bijvoorbeeld om verschillende belangen tegen elkaar af te wegen, kunnen worden vergroot.

⁽¹⁰⁾ Europees instrument voor tijdelijke steun om het risico op werkloosheid te beperken in een noodtoestand (SURE).

4.14. Ondernemerschap is een essentiële competentie voor het verbeteren van het concurrentie- en innovatievermogen en het welzijn en voor de ontwikkeling van een sociale en groene economie, des te meer in de context van economisch herstel na de pandemie. Het aanmoedigen van onderwijs in ondernemerschap om ondernemersvaardigheden te ontwikkelen zou een manier kunnen zijn om de werkloosheid terug te dringen, vooral onder jongeren. Ondernemerschap, in al zijn vormen en in alle sectoren (waaronder de toeristische sector, de industrie, de platformeconomie, de sociale economie en de vrije beroepen), is cruciaal voor economische groei, innovatie, werkgelegenheid en sociale inclusie. Het is van belang de moeilijkheden die kmo's (met name zeer kleine bedrijven zoals familiebedrijven) ondervinden bij de toegang tot de interne markt in kaart te brengen en deze aan te pakken, met name in de context van de groene en digitale transitie. Het EESC verzoekt de Commissie de concrete acties in haar werkprogramma uit te voeren om de reeds vastgestelde belemmeringen voor een goede werking van de interne markt aan te pakken⁽¹⁾.

4.15. Het EESC is voorstander van de vaststelling van een combinatie van economische beleidsmaatregelen waarbij doeltreffend gebruik wordt gemaakt van de beschikbare binnenlandse middelen, zowel publieke als private, met inbegrip van de financiële middelen die in het kader van NextGenerationEU en de herstel- en veerkrachtfaciliteit in het leven zijn geroepen. Het EESC maakt zich nog steeds zorgen over het gebrek aan betrokkenheid van maatschappelijke organisaties. Het maatschappelijk middenveld vraagt om meer formele procedures die echt overleg bij de uitvoering en evaluatie van de nationale herstel- en veerkrachtplannen mogelijk maken. Het beginsel van partnerschap moet als blauwdruk dienen voor een doeltreffend mechanisme voor de participatie van het maatschappelijk middenveld.

4.16. Het EESC steunt de wetgevingsvoorstellen van de Commissie op het gebied van de vennootschapsbelasting en is verheugd dat deze zijn afgestemd op de besprekingen die op mondiaal niveau op grond van het Inclusief Kader van de OESO worden gevoerd om een wereldwijde consensus te bereiken.

4.17. Het EESC steunt alle inspanningen om de nalevingskosten voor Europese ondernemingen en belastingautoriteiten bij het uitwerken van het nieuwe belastingsysteem te verminderen. Europese bedrijven mogen hiervan geen concurrentienadeel ondervinden. De volledige uitvoering van pijler 2 van het mondiale akkoord over de vennootschapsbelasting is een complexe zaak die veel tijd en inspanningen zal vergen, zowel van ondernemingen als van de belastingautoriteiten. Een uniforme vaststelling en gelijktijdige uitvoering van internationaal overeengekomen regels in de EU en andere handelsblokken zijn van het grootste belang voor de EU en haar lidstaten.

4.18. Sociaal ondernemerschap verdient bijzondere aandacht, gezien de rol die deze vorm van ondernemerschap kan spelen om de crisis te boven te komen. De uitvoering van het actieplan voor de sociale economie zal een belangrijke rol spelen bij de versterking van deze sector. De vaststelling van de specifieke kenmerken van het ecosysteem van de sociale economie in de nieuwe industriestrategie moet leiden tot concrete acties om de sociale economie groen, digitaal en veerkrachtig te maken.

4.19. Sinds de pandemie is er een grotere behoefte aan het bevorderen van hoogwaardige leermobiliteit voor iedereen en aan erkenning van de leerresultaten daarvan; derhalve pleit het EESC voor de totstandbrenging tegen 2025 van een echte Europese Onderwijsruimte voor een lerend Europa. Dit kan worden bereikt met financiering en vooral door middel van sectoroverschrijdende samenwerking op onderwijsgebied.

4.20. Een modern consumentenbeleid moet ervoor zorgen dat consumenten de rechten en de bescherming krijgen die zij nodig hebben. De eengemaakte markt maakt het voor EU-consumenten en -bedrijven gemakkelijker om goederen en diensten over de grenzen heen te kopen en verkopen, zowel on- als offline. Dit vereist vertrouwen in de markt, gerichte wetgeving en doeltreffende handhaving. Consumentenvoorlichting en -vorming moeten hen ook helpen om meer verantwoorde keuzes te maken.

4.21. De toegang tot vrijwilligerswerk moet worden verbeterd, zowel wat betreft de omvang als de kwaliteit daarvan. Het potentieel voor vrijwilligerswerk door mensen van alle leeftijden en achtergronden moet worden onderzocht en benut binnen innovatieve en flexibele kaders die nieuwe mogelijkheden bieden. 2025 moet door de EU worden uitgeroepen tot het Europees Jaar van de Vrijwilliger. Dit zou een passend eerbetoon zijn aan de inspanningen en de impact van vrijwilligers tijdens de COVID-19-crisis en de oorlog in Oekraïne. Hiermee zou de aandacht worden gevestigd op hun belang voor de gezondheid en het welzijn in Europa en op hun rol bij het herstel en de toekomst van Europa.

4.22. De vrije beroepen zijn een belangrijke sociale en economische factor in alle lidstaten en zijn verantwoordelijk voor de verlening van belangrijke openbare diensten op gebieden zoals gezondheid, justitie, veiligheid, taal en kunst. Derhalve is het noodzakelijk een specifieke effectbeoordeling van de gevolgen van wetgevingsvoorstellen voor vrije beroepen uit te voeren, zowel vóór als na de vaststelling van Europese wetgeving. In dit verband moet de Europese wetgever in het bijzonder rekening houden met de negatieve effecten van bureaucratische rompslomp voor vrije beroepen.

⁽¹⁾ Zie bijvoorbeeld "Business Journey on the Single Market: Practical Obstacles and Barriers", SWD(2020) 54 final, Brussel, 10.3.2020.

5. Een sterker Europa in de wereld

5.1. Het EESC dringt aan op een open, eerlijk, inclusief en voorspelbaar internationaal handelsklimaat waarin de democratie en de rechtsstaat, vrede en stabiliteit, sociale en milieuduurzaamheid, en een open, eerlijke en op regels gebaseerde wereldhandelsorde centraal staan. Europa moet de regels voor de wereldhandel beschermen, zorgen voor een gelijk speelveld en een evenwicht vinden tussen strategische autonomie en een open houding tegenover internationale handel, door een sterke industriële basis en veerkrachtige internationale toeleveringsketens te bevorderen.

5.2. Zowel de ontwikkelingen in China in de afgelopen jaren als de aanhoudende Russische agressie maken echter duidelijk dat toenemende internationale handel niet noodzakelijkerwijs bijdraagt tot versterking van democratische processen. De EU moet daarom in haar handelsbeleid haar fundamentele waarden, zoals eerbiediging van de mensenrechten, de rechtsstaat en de vrijheid van de media, bevorderen.

5.3. Het EESC vindt het belangrijk dat kritieke afhankelijkheden van de EU van derde landen verder wordt teruggebracht. Dit geldt met name voor energie, grondstoffen, levensmiddelen, gezondheidsproducten, infrastructuur en technologieën. Het geldt ook voor de industriële dimensie van het veiligheids-, defensie- en ruimtevaartbeleid. De EU moet met name haar gebrek aan industriële capaciteit en haar afhankelijkheid van onbetrouwbare partners onder de loep nemen.

5.4. Tegelijkertijd vraagt de versterking van de open strategische autonomie en de sterkere rol van de EU op het wereldtoneel om samenwerking met partners op diverse gebieden, waaronder de handel. Het EESC dringt aan op afronding van de onderhandelingen over bilaterale handelsovereenkomsten en uitbreiding van de multilaterale samenwerking binnen de WTO. Versterking van de betrekkingen met de Latijns-Amerikaanse partners op basis van de geactualiseerde overeenkomsten kan de EU ook goede kansen bieden om haar positie te versterken.

5.5. Het EESC wijst op de cruciale rol van het maatschappelijk middenveld in de handel en benadrukt dat de samenwerking met het maatschappelijk middenveld moet worden opgevoerd, gaande van het vormgeven van handelsinstrumenten en -overeenkomsten (vrijhandelsovereenkomsten, economische partnerschapsovereenkomsten en investeringsovereenkomsten) tot het toezicht daarop. Dit zou helpen de doelstellingen van de nieuwe EU-handelsstrategie te verwezenlijken, door te waarborgen dat de gesloten overeenkomsten verenigbaar zijn met een in economisch, sociaal en ecologisch opzicht duurzame ontwikkeling voor zowel de EU als de landen die partners zijn bij de onderhandelingen.

5.6. Er moet ook worden samengewerkt op het gebied van vervoer, digitalisering en energie, waar zich bijvoorbeeld nieuwe mogelijkheden voordoen voor samenwerking tussen de EU en de VS. De kernnetwerkcorridors moeten beter worden verbonden met de rest van de wereld voor het vervoer van goederen en reizigers. Het EESC zou graag zien dat er een forum wordt opgericht om de integratie van het TEN-T-netwerk met de rest van de wereld, waaronder buurlanden, te vergemakkelijken.

5.7. Het EESC is van mening dat de EU een meer proactieve en doeltreffende aanpak nodig heeft om de belangen van Europese sectoren te behartigen door een gelijk speelveld tot stand te brengen en oneerlijke handelspraktijken aan te pakken met behulp van de bestaande handelswetgeving, met name de antidumping- en antisubsidiewetgeving.

5.8. Het EESC is van mening dat de internationale rol van de euro moet worden versterkt, aangezien deze een belangrijk instrument vormt om de positie van Europa in de wereld te verbeteren, en dringt erop aan meer aandacht te besteden aan de oorzaken van de verzwakking van de internationale rol van de euro, en aan de voltooiing van de economische en monetaire unie.

5.9. Het EESC verzoekt de Commissie haar inspanningen op te voeren om de EU-benadering van handel en duurzame ontwikkeling binnen de WTO ook toe te passen op arbeidsrechten en milieuverplichtingen. Daarbij moet ook verder worden nagedacht over de structurele betrokkenheid van alle geledingen van het maatschappelijk middenveld bij de WTO-processen, aangezien er zonder betrokkenheid van het maatschappelijk middenveld geen sprake kan zijn van echte duurzaamheid.

5.10. Het Uniemechanisme voor civiele bescherming is niet langer voldoende in staat en breed genoeg om te reageren op rampen binnen en buiten het grondgebied van de Unie die verband houden met klimaatverandering en meervoudige risico's. Dit mechanisme staat bekend om zijn activiteiten op het gebied van natuurrampen, maar moet zich ook bezighouden met de aanpak van andere risico's zoals pandemieën, grote industriële risico's, grootschalige maritieme verontreiniging, de gevolgen van cyberaanvallen op elektriciteits- of drinkwatervoorzieningen en alle essentiële infrastructuur, en het beheer van humanitaire crises in verband met immigratie.

5.11. Het verband tussen civiele bescherming op korte termijn en het beheer van humanitaire hulp op lange termijn moet beter worden gedefinieerd en gecoördineerd. In dit verband meent het EESC dat overwogen zou moeten worden om een Europees agentschap voor civiele bescherming en humanitaire hulp op te richten als een praktisch mechanisme om acties in het kader van buitenlands beleid kracht bij te zetten.

5.12. Het EESC stelt vast dat in veel partnerlanden nog steeds geen sprake is van een inclusieve en participatieve dialoog en beleidsvorming en dat de ruimte voor civiele en sociale dialoog steeds kleiner wordt, ondanks de steun die de Commissie biedt. Het EESC stelt voor dat de Commissie in samenwerking met het EESC voor enkele partnerlanden een proefproject voor een “scorebord voor civiele ruimte” opzet om jaarlijks de stand van zaken op het gebied van de civiele en sociale dialoog te meten, te beginnen met de landen van de Westelijke Balkan of de Euromed-landen.

6. Bevordering van onze Europese levenswijze

6.1. De zorgstelsels in bijna elk Europees land moeten versterkt worden, waarbij de nadruk moet liggen op preventie en het waarborgen van universele toegang tot kwaliteitsvolle volksgezondheidsstructuren, essentiële gezondheidsdiensten, waaronder vaccins, en langdurige zorg. Geestelijke gezondheidsproblemen vereisen een dringende strategische respons.

6.2. Het EESC herinnert eraan dat het van cruciaal belang is een sterk en gecoördineerd Europees ecosysteem voor de gezondheidszorg te ondersteunen, teneinde zo bij te dragen aan de strategische autonomie van de industrie, de technologische soevereiniteit van de EU en een betere levenskwaliteit voor EU-burgers. Er zou een inventarisatie en analyse van onderaf moeten worden uitgevoerd, teneinde de precieze aard van de geconstateerde afhankelijkheden te beoordelen en de kwetsbaarheden en tekorten aan strategische materialen aan te pakken.

6.3. Migratie blijft een prioritaire kwestie vanwege de gevolgen ervan voor de demografische ontwikkeling, de economie en het beleid van de EU (werkgelegenheid, sociale zaken, arbeidsmarkt, integratiebeleid, grenscontrole en de bestrijding van racisme, vreemdelingenhaat, populisme en discriminatie). Het migratie- en asielpact van de EU en het gemeenschappelijk Europees asielstelsel zullen definitief gestalte moeten krijgen op basis van een realistisch evenwicht tussen solidariteit en verantwoordelijkheid, en de verplichtingen van de EU en de lidstaten uit hoofde van het internationaal recht.

6.4. De vluchtelingen crisis die zich als gevolg van de oorlog tegen Oekraïne ontvouwt, benadrukt het cruciale belang van dit beleidsterrein en laat zien hoe de EU het beste kan reageren: naast het bieden van onmiddellijke bescherming aan vluchtelingen en de invoering van tijdelijke verblijfs- en werkvergunningen, moeten er dringend maatregelen worden genomen om hen in de samenlevingen en arbeidsmarkten van de lidstaten te integreren en moeten er passende financiële middelen ter beschikking worden gesteld, zowel aan overheden als aan maatschappelijke organisaties die ter plaatse actief zijn.

6.5. 2022 is het Europees Jaar van de jeugd — bedoeld als erkenning voor de offers die jongeren hebben gebracht en de uitdagingen waarmee zij tijdens de COVID-19-pandemie te kampen hebben gehad en nu nog mee kampen, door hun op alle niveaus de mogelijkheid te bieden om deel te nemen aan de beleidsvorming van de EU, met bijzondere nadruk op milieuthema's, inclusie, digitalisering en de brede beleidsintegratie van jongerenkwesties. Het is van cruciaal belang dat dit jaar concrete en blijvende resultaten oplevert en dat jongeren inderdaad op EU-niveau elk jaar in het middelpunt van de genomen initiatieven staan. De Commissie moet derhalve haar werkzaamheden voor de follow-up van het Europees Jaar van de Jeugd in 2023 en de jaren daarna voortzetten.

7. Een nieuwe impuls voor Europese democratie

7.1. Er zijn maatregelen nodig om de civiele dialoog met en tussen belanghebbenden en groepen in de samenleving te verbeteren, zodat zij de verantwoording kunnen nemen voor het beleid dat hen rechtstreeks aangaat en er daadwerkelijk aan kunnen deelnemen, en zodoende de rol van burgers bij het bouwen aan de toekomst van Europa wordt bevorderd.

7.2. Er bestaan al enkele kanalen die een belangrijke rol spelen bij de betrokkenheid van burgers op Europees niveau, zoals het Europees burgerinitiatief. Deze kanalen volstaan echter niet voor een zinvolle participatie van de EU-burgers. Er is behoefte aan participatie-instrumenten (waaronder e-participatie) die inclusiever zijn, op een gestructureerde manier worden gebruikt, voor iedereen toegankelijk zijn en vooral meer effect sorteren.

7.3. In dit verband moet niet alleen de institutionele rol van het EESC als de gevestigde vertegenwoordiger van het maatschappelijk middenveld bij de adviesverlening in het kader van de EU-beleidsvorming worden uitgebreid en versterkt, maar ook die als facilitator en hoeder van activiteiten op het gebied van participatieve democratie, zoals de gestructureerde dialoog met maatschappelijke organisaties en burgerpanels. Een actief maatschappelijk middenveld is van cruciaal belang voor het democratisch bestel van de Europese Unie.

7.4. Wij bevelen de EU-beleidsmakers aan samenhangende (interne en externe) strategieën voor het maatschappelijk middenveld van de Europese Unie vast te stellen, met inbegrip van beleidsmaatregelen die gebaseerd zijn op een betere erkenning van de sector en de dialoog met het maatschappelijk middenveld, onder meer via een specifieke pijler in het actieplan voor Europese democratie, de jaarlijkse beoordeling van de rechtsstaat en een Europese strategie voor het maatschappelijk middenveld, alsook het pad te effenen voor wettelijke kaders en de totstandbrenging van een Europees gelijk speelveld, toegang te verschaffen tot overheidsfinanciering, en monitoring- en beschermingsmechanismen op EU-niveau in het leven te roepen.

7.5. Het is van essentieel belang dat de aandacht wordt toegespitst op de follow-up van de voorstellen van de Conferentie over de toekomst van Europa, teneinde aan de wensen van de burgers te voldoen. Het EESC verwacht van alle Europese instellingen dat zij zich, in overeenstemming met hun respectieve rol en bevoegdheden, in elke fase van de follow-up constructief en ambitieus opstellen, met inbegrip van wetgevingsvoorstellen. Het EESC staat klaar om zijn rol te vervullen en te zorgen voor een goede follow-up van de resultaten van de conferentie, en als er een conventie wordt georganiseerd, moet het EESC daarin een prominente rol spelen.

7.6. Om het vertrouwen in de uitbreiding te herstellen en de toenadering van de EU tot haar natuurlijke bondgenoten in de regio te versterken, is het EESC ervan overtuigd dat de EU de Westelijke Balkan op duidelijke wijze moet betrekken bij de activiteiten die bedoeld zijn om de resultaten van de Conferentie ten uitvoer te leggen.

7.7. De oorlog in Oekraïne heeft het gemeenschappelijk optreden van Europa en de integratie op belangrijke beleidsgebieden als defensie en buitenlands beleid een impuls gegeven die enkele maanden geleden nog moeilijk voor te stellen was. Het EESC is ingenomen met de in de Verklaring van Versailles gedane toezegging om vaker gebruik te maken van het instrument van de Europese Vredesfaciliteit en benadrukt dat de EU moet streven naar een sterkere politieke integratie, die een gemeenschappelijk buitenlands beleid kan ondersteunen. Wij roepen de lidstaten op onmiddellijk een begin te maken met de invoering van een werkelijk gemeenschappelijk en doeltreffend defensiesysteem dat het vermogen van Europa om zichzelf te verdedigen aanzienlijk zou versterken⁽¹²⁾. Bij besluiten die in dit verband op EU-niveau worden genomen, moet het Europees Parlement als rechtstreekse vertegenwoordiger van het volk overeenkomstig de Verdragen worden betrokken.

7.8. Het Europees Parlement moet, evenals het EESC, de sociale partners en maatschappelijke organisaties, worden betrokken bij de vaststelling van de noodplannen om de economische gevolgen van de oorlog op te vangen. Dit geldt in het bijzonder voor het uitwerken van de verschillende onderdelen van de REPowerEU-strategie.

7.9. Het EESC benadrukt dat oplossingen moeten worden geboden voor de actieve betrokkenheid van jongeren in de samenleving en de beleidsvorming, aangezien de kinderen en jongeren van nu immers de generatie vormen die de enorme overheidsschuld zal moeten betalen die landen op dit moment creëren om de gevolgen van de pandemie op te vangen, en die zal moeten leven met de gevolgen van de maatregelen die nu worden genomen om de klimaatverandering en de nieuwe veiligheidssituatie in Europa aan te pakken. Ook is er een gecoördineerde Europese aanpak op basis van degelijke beleids- en rechtskaders nodig om de intergenerationele achterstandscyclus te doorbreken. Het bereiken van de ambitieuze doelstelling om zoveel mogelijk kinderen en jongeren uit de armoede te halen, moet nauwlettend in het oog worden gehouden.

7.10. Het EESC wijst erop dat gendergelijkheid en gendermainstreaming in alle facetten bij het wetgeven en uitvoeren van die wetgeving door de EU moeten worden meegenomen, vooral omdat de pandemie en de daardoor veroorzaakte economische neergang de genderongelijkheid hebben vergroot.

7.11. Maatregelen die worden genomen in reactie op uitzonderlijke omstandigheden mogen geen afbreuk doen aan de rechtsstaat, noch de democratie, de scheiding der machten of de grondrechten van Europese burgers in gevaar brengen. De nieuwe EU-instrumenten ter bescherming en bevordering van de grondrechten en de rechtsstaat, zoals de toetsing van de rechtsstaat en het mechanisme om EU-financiering afhankelijk te maken van de eerbiediging van de grondrechten en de rechtsstaat, moeten ten uitvoer worden gelegd. Hiermee moet in het bijzonder rekening worden gehouden bij gevoelige tijdelijke besluiten, zoals het verbieden van bepaalde omroepen, het beperken van het vrije verkeer van personen, of andere beslissingen die tijdens de pandemie of de oorlog worden genomen.

7.12. Het EESC heeft aanbevolen een Europees handvest van de rechten en plichten van stads- en plattelandsgebieden vast te stellen, en dringt aan op de ontwikkeling van een governancemodel voor het plattelandspact, waarbij lokale overheden en lokale, zowel particuliere als non-profitbedrijven betrokken zijn, die samenwerken met lokale democratische structuren en sociale partners, om ervoor te zorgen dat de plaatselijke bevolking wordt gehoord en de langetermijnvisie met succes in praktijk kan worden gebracht.

7.13. Wat de Europese Green Deal betreft, dringt het EESC aan op de invoering van sterke governancestructuren om alle belanghebbenden bij het ontwerp van de maatregelen te betrekken, door:

- een Europees stakeholdersplatform voor het klimaatpact op te richten, bestaande uit klimaatactoren op alle niveaus;
- een EU-forum voor klimaatfinanciering op te zetten om de toegang tot financiering te stimuleren en belemmeringen weg te nemen;
- een passende betrokkenheid van de bestaande Europese structuren voor sociale dialoog te waarborgen;

⁽¹²⁾ PB C 290 van 29.7.2022, blz. 1.

- de lidstaten aan te moedigen om de regionale overheden, sociale partners en maatschappelijke organisaties te betrekken bij het opstellen van nationale en regionale plannen voor een rechtvaardige transitie;
- jongeren structureel te betrekken bij besluitvormingsprocessen over duurzaamheid en een jongerenafgevaardigde op te nemen in de officiële EU-delegatie naar COP-vergaderingen;
- het “Fit for 55”-pakket structureel te koppelen aan de duurzameontwikkelingsdoelstellingen van de VN;
- voort te bouwen op het succes van de gezamenlijke werkzaamheden van de Europese Commissie en het EESC in het kader van het Europees stakeholdersplatform voor de circulaire economie.

7.14. De EU-instellingen moeten ook de fundamentele rol van het maatschappelijk middenveld bij de verspreiding van een cultuur van eerbiediging van de grondrechten en de rechtsstaat erkennen en hun bijdrage aan een adequate communicatie over de waarden en beginselen van de EU bevorderen. De rol van het maatschappelijk middenveld bij de toetsing van de rechtsstaat moet dan ook worden versterkt, onder meer met een stakeholdersforum.

7.15. Het EESC acht het bovendien van cruciaal belang om te waarborgen dat vertegenwoordigers van het maatschappelijk middenveld, waaronder de sociale partners, consumentenorganisaties en andere belanghebbenden, worden betrokken bij de vormgeving, uitvoering en monitoring van het beleidsprogramma van het digitaal decennium en de bijbehorende nationale routekaarten.

7.16. Het EESC vraagt de Commissie om prioriteit te blijven geven aan betere regelgeving, en verzoekt de Commissie (inclusief al haar diensten) en de EU-wetgevers om het systeem voor betere regelgeving van de EU in al zijn aspecten voortduren te verdiepen en te bevorderen, en om bij hun werkzaamheden systematisch gebruik te maken van de instrumenten en richtsnoeren voor betere regelgeving.

7.17. Het EESC wijst erop dat de Commissie elk wetgevingsvoorstel standaard moet onderbouwen met een volledig uitgewerkte effectbeoordeling. De Commissie moet ook voor alle toekomstige strategieën degelijke effectbeoordelingen uitvoeren, zodat de effecten in een vroeg stadium kunnen worden vastgesteld en beter kan worden geanticipeerd op de gezamenlijke effecten van afzonderlijke initiatieven.

7.18. Het EESC wijst erop dat de instrumenten voor betere regelgeving beleidsneutraal moeten blijven en duidelijk gescheiden moeten zijn van de politieke besluitvorming, die aan de daartoe aangewezen en legitieme politieke organen moet worden overgelaten.

Bij openbare raadplegingsprocedures in verband met de voorstellen van de Europese Commissie moet erop worden toegezien dat de inbreng van de verschillende belanghebbenden gewaarborgd en evenwichtig is. Daartoe moet de methodologie worden herzien, zodat maatschappelijke organisaties op EU- en nationaal niveau beter kunnen worden bereikt. Het EESC benadrukt dat onlineprocedures in alle fasen van de beleidsvorming, met inbegrip van de uitvoerings- en evaluatiefase, moeten worden aangevuld met een gestructureerde dialoog met maatschappelijke organisaties.

7.19. Het EESC verzoekt de Commissie en met name het Gemeenschappelijk Centrum voor onderzoek om het EESC ten volle te betrekken bij de prognosecyclus en het te ondersteunen bij de screening van bestaande prognoseactiviteiten van maatschappelijke organisaties, vakbonden en bedrijfsverenigingen.

7.20. Het EESC dringt tevens aan op een voortdurende versterking van de samenwerking bij de evaluatie achteraf van diverse initiatieven.

7.21. Zowel de pandemie als de huidige oorlog in Oekraïne heeft aangetoond dat er dringend behoefte is aan verdere maatregelen op nationaal en Europees niveau om vrije en pluralistische media en kwaliteitsvolle onafhankelijke journalistiek te beschermen.

Brussel, 14 juli 2022.

De voorzitter
van het Europees Economisch en Sociaal Comité
Christa SCHWENG

ADVIEZEN

EUROPEES ECONOMISCH EN SOCIAAL COMITÉ

571e ZITTING VAN HET EUROPEES ECONOMISCH EN SOCIAAL COMITÉ (VOLLEDIG FYSIEKE BIJEENKOMST), 13.7.2022-14.7.2022

Advies van het Europees Economisch en Sociaal Comité over belastingheffing bij grensoverschrijdende telewerkers en hun werkgevers

(initiatiefadvies)

(2022/C 443/02)

Rapporteur: **Krister ANDERSSON**

Besluit van de voltallige vergadering	20.1.2022
Rechtsgrond	Art. 52, lid 2, van het reglement van orde Initiatiefadvies
Bevoegde afdeling	Economische en Monetaire Unie, Economische en Sociale Samenhang
Goedkeuring door de afdeling	1.7.2022
Goedkeuring door de voltallige vergadering	13.7.2022
Zitting nr.	571
Stemuitslag (voor/tegen/onthoudingen)	195/0/2

1. Conclusies en aanbevelingen

1.1. Het Europees Economisch en Sociaal Comité (EESC) erkent dat de toename van grensoverschrijdend telewerken lastige vraagstukken met zich meebrengt met betrekking tot de huidige internationale belastingregelingen. Het gaat daarbij met name om de loonbelasting en de belasting op ondernemingswinsten.

1.2. Het EESC is het met de Commissie eens dat het inkomen van grensoverschrijdende telewerkende werknemers mogelijk dubbel wordt belast, wat tot (langdurige en dure) geschillen tussen werknemers en belastingdiensten van lidstaten kan leiden. Afhankelijk van de fiscale behandeling van buitenlands inkomen door een land kan een werknemer ook worden verplicht om twee afzonderlijke belastingaangiften in te dienen, mogelijk op verschillende tijdstippen vanwege verschillende aangiftetermijnen in de lidstaten. De nalevingslasten belemmeren een efficiënt functioneren van de interne markt. De lidstaten moeten de nodige aandacht besteden aan de belemmeringen bij de ondertekening van bilaterale belastingovereenkomsten.

1.3. Wat de belasting van ondernemingswinsten betreft, kunnen internationale telewerkers het risico lopen dat zij onbedoeld een vaste inrichting voor de onderneming creëren in een ander land dan het land waar die onderneming is gevestigd. In dat geval zou de onderneming gedwongen zijn haar inkomsten accuraat over de twee locaties te verdelen en dus onderworpen zijn aan verschillende aangifte- en belastingverplichtingen.

1.4. Het EESC is verheugd over de tijdelijke belastingmaatregelen die de lidstaten tijdens het dieptepunt van de pandemie hebben genomen en over de leidraad die de OESO tijdens de pandemie heeft gepubliceerd. Dankzij deze maatregelen konden grensoverschrijdende werknemers en hun werkgevers hun bedrijfsactiviteiten voortzetten zonder dat zij met dubbele belastingheffing werden geconfronteerd. Daardoor konden bedrijven de Europese economie en werknemers op een belangrijk moment blijven ondersteunen.

1.5. Het is van groot belang dat de belastingstelsels verder worden geactualiseerd om tegemoet te komen aan de behoeften van de huidige arbeidssituatie. Het internationale kader voor de vennootschapsbelasting is onlangs herzien met de overeenstemming die is bereikt over het uit twee pijlers bestaande belastingpakket van het inclusief kader van de OESO/G20. Als werknemers steeds vaker voor een telewerkbaan kiezen, is het wellicht nodig om ook de internationale belastingregels voor particulieren te herzien. Het is vooral zaak dat de regels gemakkelijk na te leven zijn.

1.6. Het is van essentieel belang dat belastingregels inzake grensoverschrijdend telewerken waarborgen dat werknemers noch werkgevers dubbel worden belast of onbedoeld niet worden belast. Om ondernemingen, van groot tot klein, in staat te stellen om telewerkmogelijkheden te bieden is het belangrijk dat alle administratieve verplichtingen in verband met de belasting van grensoverschrijdende telewerkers worden afgeschaft of in ieder geval tot een minimum worden beperkt.

1.7. Weliswaar is het aan landen zelf om hun belastingheffing en -tarieven te bepalen, maar het geniet wel de voorkeur dat belastingbeginselen voor grensoverschrijdend telewerken op mondiaal niveau worden overeengekomen. Gezien de mobiliteit binnen de EU die inherent is aan het vrije verkeer op de interne markt zijn er echter gegronde redenen om deze problematiek op EU-niveau aan te pakken voordat het tot een mondiale oplossing komt. Er zijn verschillende benaderingen mogelijk, maar het is wel belangrijk dat de lidstaten die in verregaande mate op elkaar afstemmen.

1.8. Het EESC beklemtoont dat de regels eenvoudig moeten zijn, zowel voor werknemers als voor werkgevers. Lidstaten zouden bijvoorbeeld kunnen afspreken dat de werknemer alleen wordt belast indien hij of zij meer dan 96 dagen per kalenderjaar in het betrokken land werkt. Het EESC merkt op dat in het kader van de werkzaamheden van de OESO/IF op fiscaal gebied gebruik is gemaakt van een multilateraal instrument om een tijdige implementatie van nieuwe belastingregels te vergemakkelijken.

1.9. Het EESC verzoekt de Commissie na te gaan of een éénloketsysteem, zoals ook op btw-gebied bestaat, tot de mogelijkheden behoort. In dat geval zou de werkgever voor grensoverschrijdende telewerkers moeten opgeven hoeveel dagen zij in elk land (het land waarin zij wonen en het land waarin de werkgever is gevestigd) hebben gewerkt. Met deze informatie zouden de belastingdiensten kunnen bepalen in welk land het inkomen belastbaar is of welk deel van het inkomen in welk land belastbaar is.

1.10. Met een éénloketsysteem voor grensoverschrijdende telewerkers kan een eerste stap worden gezet in de richting van een infrastructuur die ervoor zorgt dat werknemers en werkgevers minder verwickeld raken in belastinggeschillen tussen lidstaten en dat belastingen correct worden geheven zonder dat de werkgever of werknemer in meerdere landen aangifte hoeft te doen.

2. Achtergrond

2.1. De COVID-19-pandemie heeft het leven van werknemers en bedrijven op ongekende wijze veranderd. Eén van de opvallendste trends tijdens de COVID-19-pandemie, toen er om de overdracht van het virus te beperken reisbeperkingen van kracht waren en regeringen restricties hadden opgelegd aan het aantal werknemers dat op kantoor aanwezig mocht zijn, was de hoge vlucht van telewerken⁽¹⁾. Bedrijven en werknemers hebben zich enorm ingespannen om hun dagelijkse activiteiten te digitaliseren (bv. onlinevergaderinstrumenten) teneinde thuiswerken voor werknemers te vergemakkelijken. Op die manier waren bedrijven in staat hun klanten (noodzakelijke) goederen en diensten te blijven leveren en zo de economie, werkgelegenheid, handel en economische groei van de EU te ondersteunen.

(1) Zonder voorbij te gaan aan het belang van arbeidsovereenkomsten, sociale premies, pensioenrechten, (lichamelijke en geestelijke) gezondheids- en veiligheidsaspecten, de gevolgen voor de arbeidsmarktorganisaties, het concurrentievermogen enz., ligt de nadruk in dit advies op de directe belasting van werknemers en werkgevers in een situatie waarin de werknemer in dienst is van een bedrijf in een bepaald land en daarbij een beperkt deel van zijn of haar werktijd met behulp van telewerkinstrumenten vanuit een ander land werkt. Het advies heeft geen betrekking op gedetacheerde werknemers, grensarbeiders zoals gedefinieerd in bilaterale overeenkomsten of zelfstandigen in de grensoverschrijdende verkoop.

2.2. Telewerken bespaart reistijd en levert de werknemer daarmee meer flexibiliteit en dus mogelijk minder stress op omdat er een beter evenwicht tussen werk en privéleven gevonden kan worden⁽²⁾. Bovendien kan de groei van telewerken de EU helpen bij haar streven naar koolstofneutraliteit. Aangezien een groot deel van de emissies in de EU afkomstig is van het vervoer zou meer telewerken kunnen leiden tot een lagere uitstoot van CO₂ en minder verkeersopstoppingen⁽³⁾. Met het overstappen op telewerken zal waarschijnlijk ook minder kantoorruimte nodig zijn, waardoor de emissiekosten van kantoorgebouwen (bv. verwarming en koeling) zullen dalen.

2.3. Nu COVID-19 langzamerhand achter ons ligt en de vaccinatiegraad in de hele EU hoog is, zullen sommige werknemers weer naar kantoor terugkeren. Het is echter niet aannemelijk dat de stijgende telewerktendens volledig zal worden omgebogen. In een Eurofound-enquête van maart 2021 gaf 46 % van de werknemers in de EU aan dat zij na de pandemie het liefst “dagelijks” of “meerdere keren per week” vanuit huis willen blijven werken⁽⁴⁾. Het ziet er dan ook naar uit dat telewerken ingeburgerd gaat raken in onze werkcultuur.

2.4. Aan de toename van grensoverschrijdend telewerken zitten haken en ogen met betrekking tot de huidige belastingregelingen. Grensoverschrijdend werken is niet iets nieuws, maar de mogelijkheid voor werknemers om vanuit hun woning in een ander land te telewerken levert problemen op in verband met de internationale belastingregels. Dit is met name het geval wanneer werknemers een aanzienlijk deel van hun werkdagen doorbrengen in hun woonland of in een derde land, in plaats van op de locatie waar zij voorheen altijd werkten. Het gaat daarbij met name om de loonbelasting en de belasting op ondernemingswinsten. Dit soort situaties kunnen zich met name voordoen in bepaalde “hotspotregio's” die nabij andere lidstaten gelegen zijn, al zullen ze met de groei en ontwikkeling van teleconferentietools waarschijnlijk op ruimere schaal ontstaan.

2.5. Wat de loonbelasting betreft, kunnen werknemers die wonen in de een bepaalde lidstaat (woonjurisdictie) en werken voor een onderneming die in een andere lidstaat is gevestigd (bronjurisdictie) worden geconfronteerd met dubbele heffing wanneer beide rechtsgebieden het inkomen belasten. Om dat te voorkomen hebben landen bilaterale overeenkomsten ter vermijding van dubbele belasting gesloten, vaak op basis van het OESO-modelverdrag inzake dubbele belasting naar het inkomen en naar het vermogen. In dat modelverdrag is als algemeen beginsel vastgelegd dat inkomen uit arbeid in loondienst alleen in de woonjurisdictie belast mag worden. Indien echter arbeid wordt verricht in een ander land (d.w.z. de bronstaat), mag de bronstaat belasting heffen over het inkomen dat kan worden toegerekend aan de dagen die de werknemer in die staat heeft gewerkt, mits de werknemer in een periode van een jaar ten minste 183 dagen in de bronstaat verblijft, of het loon wordt betaald door een werkgever in de bronstaat, of het loon ten laste komt van een vaste inrichting van de werkgever in de bronstaat.

2.6. Overeenkomstig het modelverdrag van de OESO zal een werknemer die woonachtig is in een ander land dan het land waar hij of zij normaliter werkt, vanaf dag één te maken krijgen met een verdeling pro rata tussen de woonjurisdictie en de bronjurisdictie van de bevoegdheid om het arbeidsinkomen te belasten.

2.7. Om te voorkomen dat inkomen bij grensoverschrijdend werken onmiddellijk wordt gesplitst en aangezien de lidstaten het OESO-model niet hoeven toe te passen, hebben sommige landen andere regels ingevoerd, zoals de-minimisconstructies. Daarbij wordt het inkomen van de werknemer uitsluitend belast in het woonland, mits het aantal dagen dat de werknemer niet op de gebruikelijke werkplek aanwezig is onder een bepaald maximum blijft⁽⁵⁾.

2.8. Tijdens de pandemie werden veel werknemers, met name grensarbeiders, vanwege maatregelen zoals strenge quarantaine-eisen en reisbeperkingen gedwongen om te telewerken in hun woonland in plaats van in het land waar zij normaliter werken. Veel lidstaten namen toen tijdelijke maatregelen om te voorkomen dat bronjurisdicties helemaal geen belasting meer zouden kunnen heffen. De lidstaten sloten “memoranda van overeenstemming” waarbij alle dagen die in een thuishkantoor werden gewerkt, werden beschouwd als activiteit in de lidstaat waar dat werk normaliter plaatsvindt. Dit gold alleen voor werknemers die met de uitzonderlijke coronasituatie te maken kregen, en niet voor grensarbeiders die al vóór de pandemie telewerkten. Deze tijdelijke maatregelen zijn vermoedelijk na 30 juni 2022 niet verlengd; landen zullen weer

⁽²⁾ The impact of teleworking and digital work on workers and society.

⁽³⁾ The impact of teleworking and digital work on workers and society.

⁽⁴⁾ Eurofound: “Labour market change: Teleworkability and the COVID-19 crisis: a new digital divide?”. Working Paper WPEF20020.

⁽⁵⁾ Deze constructies hebben naast telewerken ook betrekking op opleiding en dienstreizen.

overschakelden op het algemene modelverdrag van de OESO of op de-minimisconstructies. De OESO heeft ook een leidraad uitgevaardigd voor de belasting van het inkomen van “gestrande werknemers” (werknemers die noodgedwongen langere tijd in een bronjurisdictie verblijven als gevolg van COVID-19-gerelateerde reisbeperkingen, quarantaineregels enz.)⁽⁶⁾.

2.9. Volgens de Commissie⁽⁷⁾ is het mogelijk dat het inkomen van grensoverschrijdende telewerkende werknemers dubbel wordt belast, wat tot (langdurige, dure) geschillen tussen werknemers en lidstaten kan leiden. Afhankelijk van de fiscale behandeling van buitenlands inkomen door een land kan een werknemer ook worden verplicht om twee afzonderlijke belastingaangiften in te dienen, mogelijk op verschillende tijdstippen vanwege verschillende aangiftetermijnen in de lidstaten. Het kan bovendien ingewikkeld worden wanneer bepaalde uitgaven die zijn gedaan om inkomen te genereren, accuraat over de twee lidstaten moeten worden verdeeld. Het is ook mogelijk dat een grensoverschrijdende telewerkende werknemer belastingvoordelen of -kortingen verliest.

2.10. Niet-ingezetenen met inkomen uit twee of meer lidstaten, zoals mobiele werknemers, seizoenarbeiders, sporters, artiesten en gepensioneerden, komen in het algemeen niet in aanmerking voor dezelfde fiscale behandeling van hun persoonlijke en gezinssituatie als ingezetenen. Volgens het Schumacker-arrest⁽⁸⁾ moeten de lidstaten dergelijke fiscale voordelen toekennen aan niet-ingezetenen indien de belastingplichtigen hun inkomen “geheel of vrijwel uitsluitend” in deze lidstaat verwerven. Sommige lidstaten verbinden aan de toekenning van dergelijke fiscale voordelen de voorwaarde dat minimaal 90 % van het totale inkomen in die lidstaat moet worden verworven. Dit kan een belemmering vormen voor het vrije verkeer: als iemand meer dan 10 % van het totale inkomen in andere lidstaten verwerft, loopt hij of zij de fiscale voordelen ten minste voor een deel mis omdat de drempel die voor de volledige toekenning van de voordelen geldt, dan niet wordt gehaald. De lidstaten zouden moeten toestaan dat rekening met de persoonlijke en gezinssituatie van niet-ingezetenen wordt gehouden indien zij 75 % van hun inkomen in de bronstaat verwerven.

2.11. De nalevingslasten belemmeren een efficiënt functioneren van de interne markt. De lidstaten moeten de nodige aandacht besteden aan de belemmeringen bij de ondertekening van bilaterale belastingovereenkomsten.

2.12. Wat de belasting van ondernemingswinsten betreft, kunnen internationale telewerkers het risico lopen dat zij onbedoeld een vaste inrichting voor de onderneming creëren in een ander land dan het land waar die onderneming is gevestigd. In dat geval zou de onderneming gedwongen zijn haar inkomsten accuraat over de twee locaties te verdelen en dus onderworpen zijn aan verschillende aangifte- en belastingverplichtingen.

2.13. Veel bedrijven, met name kleine en middelgrote ondernemingen (kmo's) zonder internationale structuur, zijn zich er wellicht niet van bewust dat wanneer zij personeelsleden vanuit een ander land laten werken, deze mogelijk functies en “substance” krijgen en daarmee een deel van de winst toegerekend krijgen, regels inzake verrekenprijzen moeten naleven en aan rapportageverplichtingen moeten voldoen. Kmo's hebben wellicht geen belastingafdeling of kunnen geen adviseurs inschakelen en kampen sowieso al met zeer hoge nalevingskosten. Volgens een studie van de Commissie kost het ondernemingen in de EU en het VK jaarlijks naar schatting zo'n 204 miljard EUR om te voldoen aan hun verplichtingen in verband met vennootschapsbelasting, btw, loonheffingen en -premies, vermogens- en onroerendgoedbelasting en lokale belastingen. Voor de gemiddelde onderneming lopen deze nalevingskosten op tot 1,9 % van de omzet⁽⁹⁾. Een verdere toename van deze kosten kan het voortbestaan van de onderneming in gevaar brengen.

2.14. Uit bezorgdheid over het feit dat grensoverschrijdend telewerken tot het creëren van vaste inrichtingen kan leiden heeft de OESO in april 2020 en maart 2021 een leidraad over dit onderwerp uitgebracht⁽¹⁰⁾. Zij gaf daarin aan dat de uitzonderlijke en tijdelijke verandering van de locatie waar werknemers werken geen nieuwe vaste inrichtingen voor de werkgever mag creëren⁽¹¹⁾. In het algemeen stelde de OESO dat een deel van de bedrijfsactiviteiten van een onderneming weliswaar kan worden uitgeoefend op een locatie zoals het thuishkantoor van een persoon, maar dat dit niet, louter omdat

⁽⁶⁾ “Updated guidance on tax treaties and the impact of the COVID-19 pandemic” OESO.

⁽⁷⁾ “Tax in an Increasingly Mobile Working Environment: Challenges and Opportunities”, deskundigengroep van de commissie “Platform inzake goed fiscaal bestuur”.

⁽⁸⁾ Zie het arrest van het Europees Hof van Justitie van 14 februari 1995 in zaak C-279/93, Schumacker.

⁽⁹⁾ “Tax compliance costs for SMEs: An update and a complement: Final Report”, 2022.

⁽¹⁰⁾ “Updated guidance on tax treaties and the impact of the COVID-19 pandemic”, “OECD Secretariat analysis of tax treaties and the impact of the COVID-19 crisis”.

⁽¹¹⁾ “OECD Secretariat analysis of tax treaties and the impact of the COVID-19 crisis”.

die locatie wordt gebruikt door een persoon (bijvoorbeeld een werknemer) die voor de onderneming werkt, mag leiden tot de conclusie dat die locatie ter beschikking van die onderneming staat; wanneer een werknemer vanwege de COVID-19-pandemie en volksgezondheidsmaatregelen gedwongen is vanuit huis te werken, is die activiteit volgens de OESO onvoldoende permanent of ononderbroken van aard om de woning van die werknemer te beschouwen als een vaste inrichting voor de werkgever.

2.15. Terwijl de OESO het uitzonderlijke karakter van COVID-19 benadrukte, merkte zij op dat als werknemers na de COVID-19-pandemie vanuit huis blijven werken en hun thuishkantoor dus een enigszins permanent of ononderbroken karakter krijgt, dit niet automatisch betekent dat het kantoor dan wel een vaste inrichting wordt. In dergelijke situaties moet volgens de OESO nader worden gekeken naar de specifieke feiten en omstandigheden. In het geval van personen in leidinggevende functies hebben belastingdiensten vaak betoogd dat er mogelijk een vaste inrichting is gecreëerd.

3. Algemene opmerkingen

3.1. Het EESC is zeer ingenomen met de inspanningen die bedrijven en werknemers tijdens de COVID-19-pandemie hebben geleverd om de bedrijfsactiviteiten met behulp van digitale instrumenten voort te zetten. De ongekende omstandigheden rond de COVID-19-pandemie en de daaruit voortvloeiende volksgezondheidsmaatregelen hebben bedrijven en werknemers gedwongen hun werkomgeving aan te passen om hun bedrijfsactiviteiten voort te zetten en goederen en diensten te blijven leveren en zo de economie, werkgelegenheid en groei van de EU te ondersteunen.

3.2. Aangezien verdere vooruitgang op het gebied van onlinekantoorinstrumenten (bv. software voor onlinevergaderingen) sommige werknemers steeds meer in staat zal stellen minstens even efficiënt vanuit huis te werken, zal het aantal (grensoverschrijdende) telewerkers in de EU naar verwachting toenemen. Wetgevers moeten de huidige regels aanpassen aan een nieuwe realiteit.

3.3. De mogelijkheid tot telewerken kan per sector en functie verschillen, maar waar mogelijk moet de opkomst van telewerken worden toegejuicht en aangemoedigd. Naast meer flexibiliteit voor werknemers kan telewerken ook voordelen opleveren voor de bredere Green Deal-agenda van de EU: als minder mensen pendelen, zullen de vervoeremissies en de luchtverontreiniging afnemen. Dit is een kwestie die van bijzonder belang is voor de EU en het vrije verkeer van werknemers in de eengemaakte markt.

3.4. Feit is dat de toename van grensoverschrijdend telewerken lastige vraagstukken met zich meebrengt voor de internationale belastingregelingen. Al vóór de pandemie gaven werknemers in grensoverschrijdende werksituaties aan dat zij op belemmeringen stuitten⁽¹²⁾. Het EESC is verheugd over de tijdelijke belastingmaatregelen die de lidstaten tijdens het dieptepunt van de pandemie hebben genomen en over de leidraad die de OESO tijdens de pandemie heeft gepubliceerd. Dankzij deze maatregelen konden grensoverschrijdende werknemers en hun werkgevers hun bedrijfsactiviteiten voortzetten zonder dat zij met dubbele belastingheffing werden geconfronteerd. Daardoor konden bedrijven de Europese economie en werknemers op een belangrijk moment blijven ondersteunen.

3.5. Het is nu echter zaak dat de belastingstelsels verder worden geactualiseerd om tegemoet te komen aan de behoeften van de huidige arbeidssituatie. Belangrijk is vooral dat werkgevers er niet door fiscale obstakels van worden weerhouden om bij invoering van telewerkregelingen werknemers van buiten hun jurisdictie in dienst te nemen. Belastingregels mogen evenmin een belemmering vormen voor werknemers om te solliciteren naar een baan waarbij zij in grensoverschrijdend verband zouden gaan werken.

⁽¹²⁾ Zie de mededeling van de Commissie over het wegwerken van grensoverschrijdende fiscale obstakels voor EU-burgers (COM(2010) 769 def.), blz. 4: "EU-burgers die tijdelijk of permanent in het buitenland gaan wonen en werken of elke dag de grens oversteken om te gaan werken, klagen vooral over moeilijkheden om van buitenlandse belastingdiensten tegemoetkomingen, verminderingen of aftrekken te krijgen. Zij klagen ook vaak over hogere progressieve belastingtarieven voor niet-inwoners en hogere belastingen op buitenlands inkomen. Ook hoog op de klachtenlijst staan problemen in verband met dubbele belasting, die het gevolg zijn van conflicten over de fiscale woonplaats, beperkingen van het bedrag aan belastingen dat kan worden verrekend onder bilaterale dubbelbelastingverdragen, en zelfs het ontbreken van zulke verdragen in sommige gevallen."

3.6. Het is van essentieel belang dat belastingregels inzake grensoverschrijdend telewerken waarborgen dat werknemers noch werkgevers dubbel worden belast of onbedoeld niet worden belast. Om ondernemingen, van groot tot klein, in staat te stellen om telewerkmogelijkheden te bieden is het belangrijk dat alle administratieve verplichtingen in verband met de belasting van grensoverschrijdende telewerkers worden afgeschaft of in ieder geval tot een minimum worden beperkt ⁽¹³⁾.

3.7. Het internationale kader voor de vennootschapsbelasting is onlangs herzien met de overeenstemming die is bereikt over het uit twee pijlers bestaande belastingpakket van het inclusief kader van de OESO/G20. Als werknemers steeds vaker voor een telewerkbaan kiezen, is het wellicht nodig om ook de internationale belastingregels voor particulieren te herzien. Het is vooral zaak dat de regels gemakkelijk na te leven zijn.

3.8. Het EESC is verheugd dat de Commissie het initiatief heeft genomen om dit onderwerp zowel met de lidstaten als met de belanghebbenden van het platform inzake goed fiscaal bestuur te bespreken, met als doel belastingstelsels aan te passen aan de huidige arbeidssituatie, waarin meer getelewerkt wordt. Het verwijst naar de eerdere discussies over dit onderwerp in het kader van de mededeling over het wegwerken van grensoverschrijdende fiscale obstakels voor EU-burgers en het verslag van de deskundigengroep van de Europese Commissie over het aanpakken van grensoverschrijdende fiscale obstakels voor personen in de EU ⁽¹⁴⁾.

4. Specifieke opmerkingen

4.1. Weliswaar is het aan landen zelf om hun belastingheffing en -tarieven te bepalen, maar het geniet wel de voorkeur dat belastingbeginselen voor grensoverschrijdend telewerken op mondiaal niveau worden overeengekomen. Gezien de mobiliteit binnen de EU die inherent is aan het vrije verkeer op de interne markt zijn er echter gegronde redenen om deze problematiek op EU-niveau aan te pakken voordat het tot een mondiale oplossing komt. Er zijn verschillende benaderingen mogelijk, maar het is wel belangrijk dat de lidstaten die in verregaande mate op elkaar afstemmen. Waar mogelijk moet ook coördinatie met derde landen (zoals het Verenigd Koninkrijk en Zwitserland) tot stand worden gebracht.

4.2. De regels moeten eenvoudig zijn, zowel voor werknemers als voor werkgevers. Lidstaten zouden bijvoorbeeld kunnen afspreken dat de werknemer alleen wordt belast indien hij of zij meer dan 96 dagen per kalenderjaar in het betrokken land werkt. Het EESC merkt op dat in het kader van de werkzaamheden van de OESO/IF op fiscaal gebied gebruik is gemaakt van een multilateraal instrument om een tijdige implementatie van nieuwe belastingregels te vergemakkelijken.

4.3. Er valt veel voor te zeggen om ambitieuze regels vast te stellen die grensoverschrijdend telewerken mogelijk maken. Als de 183 dagen-regel zou worden toegepast, zouden de werknemers meer flexibiliteit krijgen en zouden milieudoelstellingen waarschijnlijk sneller gehaald kunnen worden. Naarmate het aantal dagen wordt verhoogd, neemt ook de behoefte aan een gestandaardiseerd rapportagesysteem toe, en kan het nodig zijn een soort compensatiemechanisme voor de overdracht van belastinginkomsten tussen landen in te stellen ⁽¹⁵⁾.

⁽¹³⁾ Werknemers die na de pandemie permanent in een ander EU-land wonen dan het vestigingsland van de onderneming en daar op afstand werken, zullen met veel vragen worden geconfronteerd, zoals: Welk socialezekerheidsstelsel is van toepassing? Aan welke belastingdienst moet de werkgever de belastingen over hun loon afdragen? Kan de werkgever loonheffing blijven inhouden? Moet de dienstbetrekking worden geregistreerd bij het bevoegde arbeidsbureau in het nieuwe woonland van de werknemer? Welke arbeidswetgeving is van toepassing op de dienstbetrekking?

⁽¹⁴⁾ "Ways to tackle cross-border tax obstacles facing individuals within the EU".

⁽¹⁵⁾ In de voor de internationale vennootschapsbelasting ontwikkelde compensatieregeling wordt een deel van de winst van zeer winstgevendende ondernemingen toegerekend aan het land van verkoop (bedrag A in pijler 1). Het is belangrijk dat compensatieregelingen tussen landen in verband met grensoverschrijdend telewerken zo eenvoudig mogelijk zijn. Belangrijkste parameters dienen het aantal dagen en het verdiende inkomen te zijn.

4.4. Het EESC verzoekt de Commissie na te gaan of een éénloketsysteem, zoals ook op btw-gebied bestaat⁽¹⁶⁾, tot de mogelijkheden behoort. In dat geval zou de werkgever voor grensoverschrijdende telewerkers moeten opgeven hoeveel dagen zij in elk land (het land waarin zij wonen en het land waarin de werkgever is gevestigd) hebben gewerkt. Met deze informatie zouden de belastingdiensten kunnen bepalen in welk land het inkomen belastbaar is of welk deel van het inkomen in welk land belastbaar is. De deskundigengroep van de Europese Commissie toonde zich hier in haar verslag over het aanpakken van grensoverschrijdende fiscale obstakels voor personen in de EU⁽¹⁷⁾ ook voorstander van. Een regeling voor de compensatie van belastinginkomsten tussen landen zou kunnen worden gekoppeld aan de informatie die in het éénloketsysteem wordt opgegeven. De belastingplichtige zou met slechts één belastingdienst te maken moeten krijgen.

4.5. Meestal is het zo dat de werkgever belasting inhoudt op het loon van de werknemer. Bovendien worden sociale lasten voor wettelijke pensioenregelingen en andere sociale uitkeringen voor de werknemer vaak afzonderlijk betaald, maar zijn deze wel gebaseerd op het inkomen van de werknemer⁽¹⁸⁾. Het zou de administratieve lasten voor de werkgever aanzienlijk verminderen indien deze heffingen over het loon van de werknemer zodanig zouden kunnen worden afgedragen dat zij door het éénloketsysteem aan het juiste ontvangende land worden toegerekend. Een dergelijk systeem is alleen mogelijk als de belastingdiensten nauw met elkaar samenwerken en er elektronisch aangifte wordt gedaan.

4.6. Het EESC heeft meer dan eens aangedrongen op nauwere samenwerking tussen de belastingdiensten van de lidstaten. Dat zou het leven van gewone burgers en bedrijven een stuk gemakkelijker maken en meer mogelijkheden opleveren om fraude en belastingontduiking efficiënter te bestrijden. Om belastingontduiking tegen te gaan, is het van het grootste belang dat naleving gemakkelijk wordt gemaakt.

4.7. Met een éénloketsysteem voor grensoverschrijdende telewerkers kan een eerste stap worden gezet in de richting van een infrastructuur die ervoor zorgt dat werknemers en werkgevers minder verwickeld raken in belastinggeschillen tussen lidstaten en dat belastingen correct worden geheven zonder dat de werkgever of werknemer in meerdere landen aangifte hoeft te doen.

Brussel, 13 juli 2022.

De voorzitter
van het Europees Economisch en Sociaal Comité
Christa SCHWENG

⁽¹⁶⁾ Het mini-éénloketsysteem van de btw (MOSS) is door de EU opgezet om de lasten te verlichten voor bedrijven die goederen of diensten aan consumenten in andere EU-lidstaten leveren. Dankzij het éénloketsysteem hoeven bedrijven zich niet in elke lidstaat voor btw-doeleinden te registreren, maar kunnen zij één btw-aangifte indienen voor de goederen of diensten die zij in meerdere EU-lidstaten hebben geleverd.

⁽¹⁷⁾ "Ways to tackle cross-border tax obstacles facing individuals within the EU".

⁽¹⁸⁾ Het EESC erkent dat ook moet worden gekeken naar de gevolgen die een verdeling van sociale lasten tussen landen heeft voor uitkeringen, zoals pensioenen. Wellicht zal het EESC zich hier in de toekomst over buigen.

Advies van het Europees Economisch en Sociaal Comité over digitale identiteit, datasoevereiniteit en de weg naar een rechtvaardige digitale transitie voor burgers in de informatiemaatschappij**(initiatiefadvies)**

(2022/C 443/03)

Rapporteur: **Dumitru FORNEA**

Rechtsgrondslag	Art. 52, lid 2, van het reglement van orde. Initiatiefadvies
Besluit van de voltallige vergadering	20.1.2022
Bevoegde afdeling	Vervoer, Energie, Infrastructuur en Informatiemaatschappij
Goedkeuring door de afdeling	21.6.2022
Goedkeuring door de voltallige vergadering	14.7.2022
Zitting nr.	571
Stemuitslag (voor/tegen/onthoudingen)	179/1/3

1. Conclusies en aanbevelingen

1.1. De technologische vooruitgang en de evolutie van digitale technologieën, biotechnologieën en elektronische communicatiesystemen hebben aanzienlijke mogelijkheden geschapen voor de consolidatie van economisch welvarende, meer inclusieve en rechtvaardige samenlevingen. Tegelijkertijd zijn er echter een aantal gevaarlijke bedreigingen voor de mensheid ontstaan.

1.2. Om de veiligheid van de mensheid en het sociale weefsel dat voor elk individu noodzakelijk is om een bevredigend leven op deze planeet te kunnen leiden, in stand te houden, moeten wij ervoor zorgen dat de nieuwe bestuursinstrumenten die met de digitale en industriële revolutie worden opgelegd, niet onderdrukkend zijn en het dagelijks leven van mensen niet afhankelijk maken van de verplichte opname in digitale technologische systemen die op ondemocratische wijze worden gecontroleerd.

1.3. Overheidsinstellingen zijn kwetsbaar voor niet-overheidsactoren met directe toegang tot kennis, octrooien, technologieën en investeringsfondsen. Het Europees Economisch en Sociaal Comité (EESC) is van mening dat bij alle toekomstige beleidsontwikkelingen rekening moet worden gehouden met de Europese technologische soevereiniteit en dat de wetgeving moet worden aangevuld met expliciete voorschriften en gemeenschappelijke normen die in alle lidstaten volledig toepasbaar zijn.

1.4. Technologische ontwikkelingen zijn van invloed op veel rechten en vrijheden van burgers. Het Comité eist dat alle sectoren waarin gebruik wordt gemaakt van persoonsgegevens en biodata op een duidelijke manier worden gereguleerd, met volledige inachtneming van de fundamentele mensenrechten, en dringt erop aan dat de algemene verordening gegevensbescherming (AVG) dienovereenkomstig wordt geüpdatet.

1.5. Het EESC is ervan overtuigd dat digitale identiteit, digitale betaalmiddelen en integratie in virtual- en augmentedrealityplatforms instrumenten moeten blijven die slechts een aanvulling vormen op het fysieke bestaan zoals we dat kenden vóór de invoering van deze technologieën, en dat zij niet volledig en op oneigenlijke wijze in de plaats mogen komen van andere existentiële patronen die door de mens de afgelopen duizenden jaren zijn ontwikkeld en geperfectioneerd.

1.6. Het EESC dringt aan op duidelijke antidiscriminatiebepalingen in alle toekomstige wetgevingsvoorstellen over digitale identiteit en is absoluut tegen de invoering van een systeem dat de Europese burgers nauwlettend in de gaten houdt, hen volgt en/of hun activiteiten en gedrag monitort. Voorts acht het Comité het noodzakelijk dat het maatschappelijk middenveld nauw wordt betrokken bij het uitvoeringsproces.

1.7. Het EESC is tot de conclusie gekomen dat elk initiatief om burgers in het Europese digitale-identiteitssysteem op te nemen, gebaseerd moet zijn op impactstudies en uitgebreide sociologische onderzoeken. De uiteindelijke beslissing mag alleen worden genomen met de geïnformeerde en vrijelijk gegeven toestemming van de burger.

1.8. Het EESC is van mening dat, om democratische stappen te zetten in de richting van een eerlijke digitale samenleving die door de EU-burgers wordt aanvaard, de Europese Commissie effectbeoordelingen moet uitvoeren met betrekking tot:

- de enorme en 24/7-behoefte aan energie om de wereldwijde technologische infrastructuur in stand te houden ter ondersteuning van een ononderbroken en veilige toegang tot een digitaal systeem dat gericht is op de overdracht van de kritieke en strategische functionaliteiten van de menselijke samenleving;
- het effect van de digitalisering en de automatisering van de menselijke interactie op de levenskwaliteit en de arbeidsomstandigheden, vooral wat de menselijke relaties betreft, waarbij eenzaamheid, geestelijke gezondheidsproblemen, een afnemende cognitieve en emotionele intelligentie en een verhoogd risico op sociale vervreemding vaker zullen voorkomen;
- de politieke, economische en sociale maatregelen die nodig zijn om de samenleving aan te passen aan de dramatische kwantitatieve veranderingen op de arbeidsmarkt;
- cyberbeveiliging, in de context waarvan de diversiteit en de complexiteit van de activiteiten van hackers zijn toegenomen, en met betrekking tot de voorwaarden van de versnelde ontwikkeling van het internet der dingen, die toegangsprotocollen kwetsbaar en doordringbaar maken.

1.9. Het EESC concludeert dat gegevensbeveiliging een vereiste is waarover niet te onderhandelen valt en is teleurgesteld dat de veiligheid van de toekomstige digitale Europese portemonnee niet de hoogste prioriteit heeft in het wetgevingsvoorstel van de Commissie.

1.10. Het EESC is van mening dat in alle wetgevingsvoorstellen van de EU inzake artificiële intelligentie duidelijk moet worden voorzien in volledige aansprakelijkheid voor eventuele storingen. Er moet een juist evenwicht worden gevonden tussen het niet onthullen van commerciële geheimen en het waarborgen van transparante en traceerbare ontwikkelingen.

1.11. Het Comité was de eerste Europese instelling die opriep tot een human-in-commandaanpak en herhaalt dat er verschillende controleniveaus nodig zijn om dat te garanderen.

1.12. Het EESC is faliekant tegen particuliere databanken voor gezichtsherkenning, met uitzondering van databanken die worden gebruikt om criminelen te identificeren, en tegen iedere vorm van een systeem voor de beoordeling van burgers (social scoring), omdat dit alles indruist tegen de fundamentele waarden en rechten van de EU.

1.13. Het Comité is van mening dat de in de EU gegenereerde gegevens op EU-grondgebied moeten worden opgeslagen en moeten worden beschermd tegen elke vorm van extraterritoriale toegang. Het EESC is voorts van mening dat geïnformeerde toestemming voor het gebruik van gegevens zowel voor persoonsgebonden als voor niet-persoonsgebonden gegevens moet gelden en dringt er nogmaals op aan de AVG in dit opzicht aan te scherpen.

1.14. Het EESC maakt zich zorgen over de groeiende verschillen tussen de lidstaten en het gebrek aan bescherming van kwetsbare groepen en dringt nogmaals aan op een EU die digitale inclusie omarmt en niemand achterlaat. Er moet bijzondere aandacht worden besteed aan de oudere generatie.

1.15. Het Comité pleit voor een sterk Europees digitaal onderwijssysteem dat de beroepsbevolking kan voorbereiden op technologische uitdagingen en hen kan helpen aan hoogwaardige banen te komen. In alle lidstaten moeten programma's voor digitale geletterdheid worden uitgevoerd, evenals programma's voor een leven lang digitaal leren, uitleg van terminologie en praktische scholing.

1.16. Het Comité acht het van essentieel belang dat de werknemers bij de digitale transitie worden betrokken, zodat zij inzicht krijgen in de toekomstige risico's en mogelijkheden, hetgeen de overdracht van kennis en de verwerving van nieuwe vaardigheden kan bevorderen.

2. Achtergrond

2.1. De Europese burgers zijn geïnteresseerd in de ontwikkelingen rond digitale technologische oplossingen ter vereenvoudiging van de administratieve procedures die zij moeten doorlopen in hun betrekkingen met de overheid of in het maatschappelijke leven. Dit advies is bedoeld om nationale en Europese besluitvormers bewust te maken van de zorgen van het maatschappelijk middenveld over de mogelijke negatieve maatschappelijke gevolgen van de versnelde uitrol van digitale technologieën.

2.2. De COVID-19-pandemie heeft de digitale transformatie van samenlevingen versneld en burgers gedwongen nieuwe technologieën te omarmen voor werk, studie en andere dagelijkse activiteiten. Dit heeft bedrijven en burgers in staat gesteld om zich op digitaal vlak te verbeteren en vooruitgang te boeken.

2.3. De voordelen van een wijdverbreide invoering van een digitale identiteit worden uitvoerig toegelicht in diverse documenten van de Europese instellingen en internationale organisaties over de hele wereld. Het meest recente voorstel in dit verband is het op 3 juni 2021 gepubliceerde voorstel voor een verordening betreffende een Europees kader voor een digitale identiteit ⁽¹⁾.

2.4. De Europese Commissie is voornemens om op basis van de herziening van het huidige kader een Europees kader voor digitale identiteit te scheppen, met als doel dat ten minste 80 % van de burgers in 2030 de beschikking heeft over een elektronische identificatieoplossing om toegang te krijgen tot essentiële overheidsdiensten ⁽²⁾. De overheid moet worden toegerust met de nodige personele en financiële middelen om de digitale technologische ontwikkelingen te kunnen integreren en beheersen.

2.5. In dit verband zij opgemerkt dat uit de door de Europese Commissie in 2021 gepubliceerde index van de digitale economie en samenleving (DESI) ⁽³⁾ blijkt dat in 2020 56 % van de bevolking in de EU ten minste over digitale basisvaardigheden beschikte. Een groot deel van de bevolking beheerst deze basisvaardigheden dus nog niet, terwijl die voor de meeste banen wel vereist zijn. Bovendien beweren veel mensen digitaal geletterd te zijn, maar blijkt dat bij nader inzien weinig meer om het lijf te hebben dan het vermogen om gebruik te maken van de basismogelijkheden van het internet (surfen en sociaal netwerken) en de softwarepakketten van Microsoft Office of Mac OS.

2.6. Wat artificiële intelligentie betreft, blijkt uit een recente studie van de Europese Investeringsbank ⁽⁴⁾ dat Europa nog steeds achterloopt op andere economische wereldmachten. In de studie wordt vermeld dat de VS en China samen goed zijn voor meer dan 80 % van de 25 miljard EUR die per jaar in AI- en blockchaintechnologieën wordt geïnvesteerd. De EU neemt slechts 7 % van deze investeringen voor haar rekening en de totale investeringsachterstand bedraagt tussen 5 en 10 miljard EUR per jaar.

2.7. De Commissie heeft voorgesteld deze kloof te dichten en 1 miljard EUR per jaar beschikbaar te stellen voor investeringen in AI, waarbij deze investeringen zouden moeten worden aangevuld met particuliere investeringen en eigen middelen van de lidstaten. Het is de bedoeling dat in het komende decennium 20 miljard EUR per jaar wordt geïnvesteerd ⁽⁵⁾.

3. Algemene opmerkingen

3.1. De technologische vooruitgang in het algemeen en de ontwikkeling van digitale technologieën, biotechnologieën en elektronische communicatiesystemen in de afgelopen twee decennia hebben wereldwijd enorme mogelijkheden geschapen voor de consolidatie van economisch welvarende, meer inclusieve en rechtvaardige samenlevingen.

3.2. Vanwege het ontbreken van een nieuw sociaal contract en een regelgevingskader dat is aangepast aan deze nieuwe, ontwrichtende technologieën zijn er tegelijkertijd een aantal gevaarlijke bedreigingen voor de mensheid ontstaan (zoals het verlies van banen als gevolg van de voortschrijdende automatisering en de toepassing daarvan, de schending van de privacy, op vooroordelen gebaseerde algoritmen ten gevolge van slechte gegevens, marktvolatiliteit enz.), vooral gezien de voortdurende pogingen van wereldwijde techreuzen om hun producten en diensten op te leggen, waarbij zij de bestaande wetgeving op internationaal en nationaal niveau die de fundamentele mensenrechten waarborgt, omzeilen.

3.3. Internationale en nationale overheidsinstellingen zijn kwetsbaar voor niet-overheidsactoren met directe toegang tot kennis, octrooien, technologieën en investeringsfondsen, aangezien het personeel van deze instellingen vaak niet de volledige maatschappelijke impact van nieuwe technologieën op de rechten van burgers en consumenten inziet. Het Comité is ervan overtuigd dat bij alle toekomstige beleidsontwikkelingen rekening moet worden gehouden met de technologische soevereiniteit van de EU.

⁽¹⁾ Voorstel voor een verordening van het Europees Parlement en de Raad tot wijziging van Verordening (EU) nr. 910/2014 betreffende een Europees kader voor een digitale identiteit (COM(2021) 281 final).

⁽²⁾ Een digitale identiteit voor alle Europeanen.

⁽³⁾ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi>

⁽⁴⁾ Studie van de EIB getiteld "Artificial intelligence, blockchain and the future of Europe: How disruptive technologies create opportunities for a green and digital economy".

⁽⁵⁾ Europese Commissie — Een Europese benadering van artificiële intelligentie.

3.4. Het EESC dringt erop aan dat de wetgeving wordt verduidelijkt en aangevuld met expliciete voorschriften en gemeenschappelijke normen die in alle lidstaten volledig toepasbaar zijn, met inbegrip van de daarmee samenhangende verantwoordelijkheden, rekening houdend met het feit dat technologieën in verband met digitale identiteit grotendeels worden gestuurd door computeralgoritmen en artificiële intelligentie, die niet verantwoordelijk kunnen worden gesteld voor de fouten die zij maken.

3.5. Er zijn al veel gedocumenteerde en uitvoerig onderzochte situaties bekend waarin mensen zijn getroffen door en ten onrechte zijn veroordeeld voor de verkeerde beslissingen van computeralgoritmen en artificiële intelligentie. Zo worden veiligheids- en politiefunctionarissen misleid door de onjuiste resultaten van computeralgoritmen zoals “artificiële intelligentie”, “gezichtsherkenning”, “machinaal leren”, “gegevensanalyse en data forecasting”, “urenstaten en scores” enz., met als gevolg dat veel rechten en vrijheden van burgers worden aangetast.

3.6. De rechtsregels die op het gebied van de digitale identiteit en aanverwante technologieën zullen worden uitgewerkt, moeten dan ook in de eerste plaats gebaseerd zijn op volledige transparantie, correcte en volledige informatie van de gebruikers en vrije geïnformeerde toestemming, en moeten een volledige bescherming waarborgen waarbij rekening wordt gehouden met alle cyberkwetsbaarheden van mobiele-communicatienetwerken en hun apparatuur enz. Daarom moeten alle sectoren waarin gebruik wordt gemaakt van persoonsgegevens en biodata, zoals digitale identiteit of de 5G-netwerken voor mobiele communicatie, artificiële intelligentie enz. op een aparte, duidelijke manier worden gereguleerd, met volledige inachtneming van de fundamentele mensenrechten.

4. Specifieke opmerkingen

Digitale identiteit

4.1. Bij de invoering van de digitale identiteit in Europa is gegevensbeheer van vitaal belang om de bescherming van burgers en de bescherming van hun privacy te waarborgen. Er moet worden gezorgd voor volledige naleving van de algemene verordening gegevensbescherming (AVG).

4.2. De Europese burgers staan centraal in alle programma's en beleidsmaatregelen die in de EU worden uitgevoerd. Het EESC waardeert en steunt de publicatie van het voorstel van de Commissie over digitale identiteit voor alle Europeanen⁽⁶⁾, waarin wordt gesteld dat het aan eenieder zelf is om al dan niet voor het gebruik van een digitale identiteit te kiezen. Wel is het Comité van mening dat de impact van de uitsluiting van bepaalde burgers die niet voor een digitale identiteit zullen kiezen, is gebagatelliseerd en dringt het erop aan dat het recht om te worden vergeten en het recht om offline te zijn duidelijk in de EU-wetgeving worden opgenomen.

4.3. Het EESC dringt aan op duidelijke antidiscriminatiebepalingen in alle toekomstige wetgevingsvoorstellen over dit onderwerp. Burgers die besluiten geen gebruik te maken van een digitale identiteit, om redenen van gegevensbescherming of anonimiteit of om welke andere reden dan ook, mogen niet gemarginaliseerd worden of worden benadeeld ten opzichte van actieve gebruikers. Individuele gegevens moeten altijd eigendom blijven van het desbetreffende individu, terwijl de bescherming van de mensenrechten ten grondslag moet liggen aan de implementatie van de digitale identiteit. Om de bescherming en veiligheid van gegevens alsook de eerbiediging van het privéleven te waarborgen stelt het Comité voor dat de digitale identiteit van EU-burgers in elke lidstaat wordt beheerd door een overheidsorgaan dat onder het gezag van de staat en onder democratisch toezicht van het nationale parlement staat.

4.4. Bij de invoering van een digitale identiteit in Europa moet gestreefd worden naar veilige en gemakkelijke connectiviteit voor de consument. Zij moet onder meer de verstrekking van gegevens en de dienstverlening door de overheid verbeteren, gerichte overheidsprogramma's bevorderen en de doeltreffendheid van de kredietmarkt vergroten. Hoewel het EESC voorstander is van een dergelijk scenario, wijst het erop dat de invoering van de digitale identiteit een reeks risico's met zich meebrengt op het gebied van privacy en gegevensbescherming en is het faliekant tegen de invoering van een systeem dat de Europese burgers nauwlettend in de gaten houdt, hen volgt en/of hun activiteiten en gedragingen controleert.

4.5. Cyberbeveiliging is een belangrijk aspect van de uitvoering, aangezien het risico op hacking van belangrijke persoonlijke en financiële gegevens groot is. Het EESC kijkt uit naar de definitieve versie van de voorgestelde wetgeving en de overeenkomst tussen de lidstaten over de normen, technische specificaties en interoperabiliteitsaspecten, die in oktober 2022 een feit moeten zijn. Het EESC is van mening dat het maatschappelijk middenveld, met inbegrip van de sociale partners, ngo's en de academische wereld, nauw bij het uitvoeringsproces moet worden betrokken.

⁽⁶⁾ Een Europees kader voor een digitale identiteit (COM/2021/281 final).

4.6. Fraude blijft een van de grootste risico's in verband met de invoering van de digitale identiteit. De phishingberichten die we tegenwoordig allemaal ontvangen, zullen sterk in aantal toenemen en gericht zijn op de meest kwetsbare groepen in Europa. Het EESC is van mening dat de veiligheidsproblemen in verband met deze kwestie niet grondig zijn gekwantificeerd en betreurt dat de veiligheid van de toekomstige digitale portemonnee niet het belangrijkste punt is in het voorstel van de Commissie betreffende een Europees kader voor een digitale identiteit. Gevallen van synthetische ID-fraude hebben zich voorgedaan in andere delen van de wereld waar soortgelijke systemen zijn ingevoerd en de EU moet zich verdiepen in deze problemen en ze aanpakken voordat het systeem wordt ingevoerd. Het Comité is dan ook van mening dat gegevensbeveiliging een vereiste is waarover niet te onderhandelen valt.

AI — artificiële intelligentie

4.7. De digitale eengemaakte markt heeft AI nodig om zich te ontwikkelen en vooruitgang te boeken. Artificiële intelligentie berust op algoritmen die enorme hoeveelheden privégegevens en metadata nodig hebben. De samenleving moet baat hebben bij technologische ontwikkelingen en op algoritmen gebaseerde toegepaste wetenschap. Bij de toepassing van AI-technologieën moet er echter op worden toegezien dat gemeenschappen die van oudsher aan de rand van de samenleving staan met de programma's overweg kunnen en dat de bestaande sociale ongelijkheden niet worden vergroot.

4.8. Het EESC was de eerste Europese instelling die opriep tot een human-in-commandaanpak bij de omgang met AI-systemen (⁷). Het EESC herhaalt dat het van het grootste belang is dat de mens het laatste woord heeft en de volledige controle heeft over het besluitvormingsproces als het gaat om machineontwikkelingen.

4.9. De bescherming van intellectuele eigendom kan als argument worden gebruikt voor niet-transparante AI-ontwikkelingen. Het EESC is van mening dat het juiste evenwicht moet worden gevonden tussen het niet openbaar maken van commerciële geheimen en het waarborgen van transparante en traceerbare ontwikkelingen. Bovendien moet in alle EU-wetgevingsvoorstellen inzake artificiële intelligentie duidelijk worden voorzien in aansprakelijkheid voor eventuele storingen en moet de aansprakelijkheid worden gelegd bij de ontwikkelaars, codeurs, AI-ontwerpers en rechthebbenden.

4.10. Het Comité is van mening dat AI-technologieën op een sociaal duurzame manier moeten worden toegepast, met inachtneming van de mensenrechten, de Europese waarden, gendergelijkheid, de culturele diversiteit, de belangen van kansarme groepen en de intellectuele-eigendomsrechten.

4.11. Er moet verdere vooruitgang worden geboekt met betrekking tot de AVG om ervoor te zorgen dat algoritmen volledig in overeenstemming zijn met de Europese wetgeving en deze eerbiedigen, en het Comité dringt aan op de ontwikkeling van gemeenschappelijke ethische regels die de vrije toegang tot de broncodes van algoritmen waarborgen.

4.12. Hoewel AI een bijdrage kan leveren aan het bereiken van de klimaat- en milieudoelstellingen moet ook rekening worden gehouden met de enorme hoeveelheid energie die wordt gebruikt om deze digitale systemen te laten functioneren, alsmede met andere uitdagingen met betrekking tot de internalisering van de externe kosten. Het EESC stelt voor dat dit aspect beter wordt gemonitord en dringt erop aan dat de digitale bedrijven vooruitgang boeken op het gebied van koolstofemissiereductie.

4.13. Op cruciale gebieden zoals defensie of cyberveiligheid moet de controle van mensen over robots gewaarborgd zijn en het EESC pleit voor invoering van een zeer specifiek kader op EU-niveau dat zowel deze controle garandeert. Menselijk ingrijpen moet altijd mogelijk zijn om fouten van geautomatiseerde besluitvormingssystemen te herstellen.

4.14. Het EESC is faliekant tegen particuliere databanken voor gezichtsherkenning, met uitzondering van databanken die worden gebruikt om criminelen te identificeren, en tegen iedere vorm van een systeem voor de beoordeling van burgers (social scoring), omdat dit alles indruist tegen de fundamentele waarden en rechten van de EU.

4.15. Wat de sociale aspecten betreft, vreest het EESC dat de ontwikkelingen op het gebied van AI een enorme impact zullen hebben op de arbeidsmarkten en mogelijk een werkloosheidscrisis zullen veroorzaken. Bovendien kunnen zij van invloed zijn op het menselijk gedrag en leiden tot luiheid en oppervlakkigheid.

(⁷) PB C 288 van 31.8.2017, blz. 1.

Big data

4.16. Het EESC is ingenomen met de dataverordening⁽⁸⁾, die in februari 2022 door de Europese Commissie is gepubliceerd, en beschouwt deze als een ethisch kader voor een transparante verwerking van persoonsgegevens, waarbij de burgers en de bedrijven die deze gegevens genereren, de volledige zeggenschap hebben. De verordening maakt ook het gebruik van gegevens door meer belanghebbenden en burgers mogelijk, wat consumenten, bedrijven en overheden meer voordelen oplevert en zal leiden tot een billijke data-economie.

4.17. Overheidsinstanties en een handvol grote technologiebedrijven zoals Google, Facebook (Meta), TikTok en Amazon hebben thans grote hoeveelheden gegevens in handen. Helaas profiteert momenteel slechts een beperkt aantal belanghebbenden hiervan en het EESC maakt zich zorgen over het feit dat de in de EU gegenereerde gegevens buiten Europa worden opgeslagen en verwerkt en daar waarde genereren⁽⁹⁾. Het Comité is van mening dat de EU moeilijk digitale soevereiniteit kan bereiken als zij geen eigen digitale techreuzen heeft, Europese gegevens niet op haar grondgebied worden opgeslagen en deze gegevens niet worden beschermd tegen extraterritoriale toegang.

4.18. Het beheer van big data moet altijd in overeenstemming zijn met de mensenrechten zoals die zijn vastgelegd in artikel 21 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie⁽¹⁰⁾, met name wanneer algoritmen worden gebruikt in het besluitvormingsproces. In de EU gevestigde cloudproviders hebben slechts een klein deel van de internationale markt in handen, die grotendeels wordt gedomineerd door Amerikaanse bedrijven. Dit brengt de EU in een nadelige positie en beperkt de investeringsmogelijkheden op de markt voor gegevensverwerking. Deze situatie belemmert ook het concurrentievermogen van grote ondernemingen en hun mogelijkheden om te groeien en markten te veroveren, en verhindert kleine en middelgrote ondernemingen om op te schalen. Het Comité is ingenomen met de mededeling van de Commissie over een mededingingsbeleid dat geschikt is voor nieuwe uitdagingen⁽¹¹⁾ en met het belang dat bij de vormgeving van het toekomstige mededingingskader van de EU wordt gehecht aan digitale transformatie.

4.19. Het Comité is van mening dat de geïnformeerde toestemming voor het gebruik van gegevens zowel voor persoonsgebonden als voor niet-persoonsgebonden gegevens moet worden ingevoerd. Het EESC dringt er nogmaals op aan dat de AVG op dit punt wordt aangescherpt.

Een rechtvaardige digitale transitie en digitale geletterdheid in de EU

4.20. Het Comité stelt vast dat de arbeidsmarkt aan het veranderen is en dat steeds meer economische sectoren klagen over het gebrek aan geschoolde en gekwalificeerde arbeidskrachten. Ook wordt gewezen op een afname van kwalificaties en een gebrek aan specifieke knowhow en expertise.

4.21. Het EESC heeft in eerdere adviezen gepleit voor een Unie die digitale inclusie omarmt en waar niemand achterblijft. Nu, jaren later, nemen de verschillen tussen de lidstaten toe en zijn kwetsbare groepen nog steeds onbeschermd. Dit geldt met name voor ouderen, die de grootste risico's lopen.

4.22. Het Comité maakt zich zorgen over de digitale kloof in de EU en dringt erop aan dat programma's voor digitale geletterdheid in alle lidstaten op gecoördineerde wijze worden uitgevoerd en dat een leven lang digitaal leren, o.a. met behulp van opensourceoplossingen als gratis alternatieven voor commerciële oplossingen, een realiteit wordt in de EU. Het aanleren van digitale vaardigheden begint met het uitleggen van terminologie en eindigt met praktische opleidingen.

4.23. Het is van essentieel belang dat werknemers bij de digitale transitie worden betrokken, zodat zij zowel de risico's als de kansen die zich in toekomst zullen voordoen, kunnen begrijpen. De veranderende werkomgevingen vereisen niet alleen dat kennis wordt overgedragen en nieuwe vaardigheden worden verworven, maar ook dat de arbeidsomstandigheden van mensen die via digitale arbeidsplatforms werken, worden verbeterd.

4.24. Het EESC dringt aan op een sterk Europees digitaal onderwijssysteem dat de beroepsbevolking kan voorbereiden op technologische uitdagingen en hen kan helpen aan hoogwaardige banen te komen, en wijst in dit verband nogmaals op het kader van de Europese sociale partners inzake digitalisering.

⁽⁸⁾ Europese Commissie — Dataverordening.

⁽⁹⁾ Eurostat meldt dat slechts 36 % van de bedrijven in de EU in 2020 gebruikmaakte van clouddiensten, waarvan het merendeel voor e-mail en opslag. Hiervoor werd slechts een beroep gedaan op 19 % van de cloudbedrijven.

⁽¹⁰⁾ PB C 326 van 26.10.2012, blz. 391.

⁽¹¹⁾ Mededeling van de Europese Commissie "Een mededingingsbeleid dat geschikt is voor nieuwe uitdagingen" (COM(2021) 713 final).

4.25. Het Comité heeft al eerder gewezen op de behoefte aan betere competenties op het gebied van wetenschap, technologie, engineering en wiskunde (STEM) ⁽¹²⁾.

Brussel, 14 juli 2022.

De voorzitter
van het Europees Economisch en Sociaal Comité
Christa SCHWENG

⁽¹²⁾ PB C 14 van 15.1.2020, blz. 46; PB C 10 van 11.1.2021, blz. 40; PB C 228 van 5.7.2019, blz. 16; PB C 75 van 10.3.2017, blz. 6; PB C 374 van 16.9.2021, blz. 11.

Advies van het Europees Economisch en Sociaal Comité over de analyse van de rol van het maatschappelijk middenveld in de nieuwe overeenkomst tussen de EU en de Organisatie van staten in Afrika, het Caribisch gebied en de Stille Oceaan (OACPS), met inbegrip van de situatie van de EPO's in dit kader

(initiatiefadvies)

(2022/C 443/04)

Rapporteur: **Carlos TRINDADE**

Besluit van de voltallige vergadering	21.10.2021
Rechtsgrondslag	Artikel 52, lid 2, van het reglement van orde Initiatiefadvies
Bevoegde afdeling	Externe betrekkingen
Goedkeuring door de afdeling	9.6.2022
Goedkeuring door de voltallige vergadering	13.7.2022
Zitting nr.	571
Stemuitslag (voor/tegen/onthoudingen)	170/0/1

1. Conclusies en aanbevelingen

1.1. Het Europees Economisch en Sociaal Comité (EESC) merkt op dat de Europese Unie (EU) voor haar betrekkingen met de landen in Afrika, het Caribisch gebied en de Stille Oceaan (ACS) al lang een kader heeft vastgesteld waarin waarden en doelen als democratie, behoorlijk bestuur en mensenrechten, inclusieve en duurzame groei en waardig werk, mobiliteit en migratie omzetten in kansen, menselijke ontwikkeling, milieubescherming en “samenwerken op mondiaal vlak op gebieden van gemeenschappelijk belang” vooropstaan. Met het oog op de betrekkingen met naburige derde landen is hier nog het aspect veiligheid aan toegevoegd.

1.2. Het EESC onderschrijft dit kader van waarden en doelstellingen waarmee de EU haar betrekkingen op het gebied van handel en ontwikkelingssamenwerking, die sinds 1960 zijn vastgelegd in diverse internationale overeenkomsten met de ACS-landen, heeft vormgegeven.

1.3. Het EESC staat in het algemeen achter de nieuwe overeenkomst en hoopt dat deze snel door de partijen kan worden ondertekend; tevens prijst het de grote inspanningen die zijn geleverd en de belangrijke toezeggingen die zijn gedaan in het kader van de duurzameontwikkelingsdoelstellingen (SDG's) van de Verenigde Naties.

1.4. Het EESC dringt er met name bij de Commissie op aan om zich terdege te beraden op de structuur voor ontwikkelingssamenwerking die ten grondslag ligt aan de nieuwe overeenkomst en de economische partnerschapsovereenkomsten (EPO's) en tot nieuwe besluiten te komen, rekening houdend met wat COVID-19 ons heeft geleerd (met name op het gebied van kritieke gezondheidsinfrastructuur) en met de geopolitieke gevolgen van de oorlog in Oekraïne (onder meer op het gebied van voedselzekerheid, energieprijzen en bedreigingen voor de democratie). Feit is dat deze twee cruciale mondiale gebeurtenissen, die het mondiale landschap ingrijpend hebben veranderd, in de ACS-landen een dringende behoefte aan een meer complexe respons hebben doen ontstaan, die een ander soort internationale samenwerking vergt.

1.5. Het EESC is blij dat de belangrijke rol van maatschappelijke organisaties en sociale partners in de nieuwe overeenkomst wordt erkend en dat de ondertekenende partijen zich hierin kunnen vinden.

1.6. Het EESC is zeer te spreken over het feit dat in de nieuwe overeenkomst, zowel in het gemeenschappelijke deel als in elk van de regionale protocollen, herhaaldelijk (zij het in verschillende bewoordingen) wordt gewezen op het belang van het bestaan van institutionele mechanismen voor gestructureerde participatie, informatie en raadpleging van en overleg met het maatschappelijk middenveld (institutionele mechanismen).

1.7. Het EESC wijst erop dat de maatschappelijke organisaties/sociale partners over eigen institutionele mechanismen beschikken waarmee zij hun oordelen, voorstellen en kritiek formeel tot uitdrukking kunnen brengen. Het is van essentieel belang dat er institutionele mechanismen zijn die — ongeacht hun benaming (economische, sociale en culturele comités, adviesraden, fora, platforms, netwerken van maatschappelijke organisaties, permanente conferenties of andere formaties) — bij wet zijn gereguleerd en formele werkzaamheden verrichten waaraan wordt deelgenomen door maatschappelijke organisaties (die een burgerdialoog voeren) en sociale partners (die een sociale dialoog voeren), en die aldus een bijdrage leveren aan het debat in de publieke ruimte en de democratische arena. De institutionalisering van deze mechanismen maakt de samenleving veerkrachtiger, omdat het burgerschap en het democratisch leven hierdoor een nieuw impuls krijgen.

1.8. Het EESC merkt op dat er grote verschillen bestaan tussen de EU en de ACS-landen wat maatschappelijke organisaties/sociale partners alsook institutionele mechanismen betreft, als gevolg van economische, sociale, culturele en politieke verschillen tussen regio's, subregio's en landen. In de ACS-landen is informaliteit onontkoombaar, iets waarmee rekening moet worden gehouden bij de werkzaamheden van maatschappelijke organisaties/sociale partners en bij de implementatie en werking van institutionele mechanismen. Anders zal de bevolking in het algemeen niet kunnen profiteren van de resultaten van de nieuwe overeenkomst. Het EESC stelt dat het absoluut noodzakelijk is oplossingen te vinden om de bestaande problemen, met name op het gebied van technische capaciteitsopbouw en financiële ondersteuning van maatschappelijke organisaties/sociale partners, te overwinnen. Het EESC is van mening dat er binnen de EU en de Organisatie van staten in Afrika, het Caribisch gebied en de Stille Oceaan (OACPS) een aantal goede praktijken bestaan die in andere landen navolging verdienen. Het follow-upcomité ACS-EU is hier een voorbeeld van en beschikt over de nodige capaciteit om voor de verspreiding van dergelijke praktijken zorg te dragen.

1.9. Het EESC streeft ernaar zich in te zetten voor de tenuitvoerlegging van institutionele mechanismen en de bevordering en ondersteuning van maatschappelijke organisaties/sociale partners in de ACS-landen, en erkent hun rol als aanjager van duurzame ontwikkeling, met name in het licht van SDG 17 van de VN.

1.10. Het EESC stelt de Commissie voor om, met inachtneming van de structuur van de nieuwe overeenkomst, te streven naar het opzetten van vier institutionele mechanismen: één tussen de EU en de OACPS, op basis van het gemeenschappelijke deel; een tweede tussen de EU en Afrika, op basis van het Regionaal Protocol EU-Afrika; een derde tussen de EU en het Caribisch gebied, op basis van het Regionaal Protocol EU-Caribisch gebied; een vierde tussen de EU en de Stille Oceaan, op basis van Regionaal Protocol EU-Stille Oceaan.

1.11. Het EESC stelt de Commissie ook voor om in het kader van de EPO's raadgevende comités op te richten. In de EPO's spelen ook de maatschappelijke organisaties/sociale partners een rol die niet door anderen kan worden ingevuld en dringend moet worden versterkt. Het EESC onderschrijft dan ook de aanbevelingen in advies REX/536, die in de huidige en toekomstige EPO's ten uitvoer moeten worden gelegd, en beschouwt het Raadgevend Comité Cariforum als een uitstekend voorbeeld van goede praktijken die moeten worden verspreid en navolging verdienen.

1.12. Het EESC stelt de Commissie vol overtuiging voor om de verschillende institutionele mechanismen die binnen de EU en de OACPS actief zijn (gemeenschappelijk deel + regionale protocollen + EPO's) in de toekomst goed op elkaar af te stemmen, zodat er synergieën ontstaan en de financiële middelen optimaal worden benut. Indien de institutionele mechanismen zich nauwgezet en accuraat toeleggen op hun taak, onderling contact onderhouden en als een goed geolied systeem functioneren, zullen zij aldus hun belang voor de veerkracht van samenlevingen, de economische groei en het welzijn van de burgers bewijzen.

1.13. Het EESC zou bijzonder graag zien dat de Commissie over financiële instrumenten zou beschikken ter ondersteuning van onderzoeksprogramma's en -projecten ten behoeve van maatschappelijke organisaties/sociale partners in de ACS-landen, waarbij rekening wordt gehouden met hun behoeften aan training op het gebied van leiderschap, technische versterking van organisaties en tenuitvoerlegging van de geplande institutionele mechanismen. Op deze manier kan worden bijgedragen aan een grotere rol voor democratische maatschappelijke organisaties/sociale partners in het kader van de nieuwe overeenkomst, met bekwaam optreden en actieve betrokkenheid van hun leden.

1.14. Het EESC verzoekt de Commissie met klem om steun te verlenen aan de werkzaamheden van het follow-upcomité ACS-EU van het EESC, dat momenteel het enige institutionele mechanisme is in het kader van de nieuwe overeenkomst tussen de EU en de OACPS. Dit comité zal een grote rol spelen in dit proces, met name door via een gestructureerde dialoog i) de instellingen te voorzien van relevante verslagen, projecten en adviezen; ii) de betrokkenheid van belanghebbenden uit de ACS-landen te stimuleren, en iii) bij te dragen tot de instelling van de beoogde institutionele mechanismen.

2. Algemene opmerkingen over de historische context en de strategische doelstellingen

2.1. In 2016 heeft de EU een reeks prioriteiten vastgesteld voor de gemeenschappelijke belangen in het hernieuwde partnerschap met de landen van de Organisatie van staten in Afrika, het Caribisch gebied en de Stille Oceaan (OACPS), die in latere documenten werden herbevestigd: democratie, behoorlijk bestuur en mensenrechten, inclusieve en duurzame groei en waardig werk, mobiliteit en migratie omzetten in kansen, menselijke ontwikkeling, milieubescherming en “samenwerken op mondiaal vlak op gebieden van gemeenschappelijk belang”⁽¹⁾. Later is daar nog, met het oog op de betrekkingen met haar directe buurlanden, het aspect veiligheid aan toegevoegd. Zo worden eerdere EU-doelstellingen op dit gebied geconsolideerd.

2.2. De EU heeft deze doelstellingen bereikt door middel van internationale overeenkomsten, eerst via de Overeenkomst van Yaoundé, daarna met de overeenkomsten van Lomé, vervolgens met de Overeenkomst van Cotonou en nu via de onderhandelingen over de post-Cotonou-overeenkomst. Tegelijkertijd heeft de EU met een aantal ACS-landen of groepen van -landen economische partnerschapsovereenkomsten (EPO's) gesloten.

2.3. EPO's zijn het meest algemene economische instrument waarmee deze strategie ten uitvoer wordt gelegd en wordt gestreefd naar de soepele en geleidelijke integratie van de ACS-landen in de wereldeconomie en de uitbanning van armoede. In de onderhandelingen moet echter rekening worden gehouden met de verschillen in ontwikkeling tussen partijen en met de specifieke economische, sociale en milieukenmerken van elke economie alsook, en vooral, met de mate van informaliteit in elk land of elke subregio.

2.4. Het EESC is van mening dat de lessen die kunnen worden getrokken uit de pandemie (met de problemen in de gezondheidszorg, de schadelijke gevolgen voor de economie, de toename van sociale ongelijkheid en armoede, de structurele problemen op het gebied van de toegang tot of de productie van geneesmiddelen en vaccins, het belang van digitale instrumenten, de bedreigingen voor de mensenrechten en de democratie en de enorme economische afhankelijkheid) hebben aangetoond dat de ontwikkelingssamenwerking nodig op de schop moet. Dat is iets om rekening mee te houden bij het uitstippelen en uitvoeren van nieuwe strategieën tussen de EU en de OACPS.

3. Specifieke opmerkingen over de post-Cotonou-overeenkomst

3.1. In 2015 werd de toen vijftienjarige Overeenkomst van Cotonou geëvalueerd, waarbij de sterke en zwakke punten in kaart werden gebracht.

3.2. De Overeenkomst van Cotonou zou oorspronkelijk in februari 2020 aflopen. Maar door de gevoelige onderwerpen op de agenda en de pandemie werd de geplande datum niet gehaald. Pas in april 2021 werd de tekst van de vernieuwde partnerschapsovereenkomst tussen de EU en de OACPS, algemeen bekend als de “post-Cotonou-overeenkomst” (hierna: de nieuwe overeenkomst), goedgekeurd.

3.3. Om rekening te houden met de diversiteit van de ondertekenende landen en de nadruk te leggen op regiospecifieke uitvoering, omvat de nieuwe overeenkomst een gemeenschappelijk deel dat wordt aangevuld met drie regionale protocollen (Afrika, Caribisch gebied en Stille Oceaan), die alle bindend zijn. Gezien de complexiteit van deze structuur zal het follow-upcomité ACS-EU in de toekomst proactiever moeten optreden.

3.4. De prioriteiten van de nieuwe overeenkomst, waarin de partijen zich verbinden tot het realiseren van de duurzameontwikkelingsdoelstellingen van de VN (SDG's), hebben betrekking op zes terreinen: i) mensenrechten, democratie en behoorlijk bestuur; ii) vrede en veiligheid; iii) menselijke ontwikkeling (waaronder gezondheidszorg, onderwijs, sanitaire voorzieningen, voedselzekerheid, sociale cohesie, cultuur en gendergelijkheid, en verbintenissen inzake ontwikkelingssamenwerking); iv) inclusieve en duurzame economische groei en ontwikkeling (waaronder een benadering van de EPO's); v) milieuduurzaamheid en klimaatverandering, en vi) migratie en mobiliteit. Deze prioriteiten zijn van het grootste belang voor maatschappelijke organisaties en sociale partners.

3.5. Behalve aan deze prioriteiten moet ook aandacht worden besteed aan de gevolgen van de COVID-19-pandemie in de EU en de ACS-landen. Daarbij moet niet alleen worden gekeken naar de dreigende democratische terugval, maar ook naar het economisch en sociaal herstel, aangezien de vooruitzichten op herstel in de ACS-landen niet rooskleurig zijn en, als gevolg daarvan, een toename van armoede en ongelijkheid op de loer liggen.

⁽¹⁾ Gezamenlijke mededeling aan het Europees Parlement en de Raad — Een hernieuwd partnerschap met de landen in Afrika, het Caribisch gebied en de Stille Oceaan, 2016, blz. 5-6.

3.6. Het EESC benadrukt met name dat de kwestie van kritieke infrastructuur in de ACS-landen van groot belang blijft, zoals de pandemie heeft aangetoond. Duurzame ontwikkeling hangt zeer nauw samen met een veerkrachtige infrastructuur die economische activiteit en sociale vooruitgang bevordert en ondersteunt, en is van doorslaggevend belang voor de verwezenlijking van de SDG's van de VN-Agenda 2030 en de Agenda 2063 van de Afrikaanse Unie. Het EESC benadrukt dat ontwikkelingssamenwerking een noodzakelijke, maar niet afdoende voorwaarde blijft voor de uitvoering daarvan en onderstreept het belang van meer aandacht hiervoor in de ACS-landen.

3.7. Het EESC wenst in dit verband vooral te wijzen op het belang van kritieke gezondheidsinfrastructuur. Het bestaan van een universele, gemakkelijk toegankelijke en over het algemeen gratis gezondheidszorg in de ACS-landen is essentieel voor het welzijn van de bevolking en voor duurzame ontwikkeling. Met name een snelle toegang tot vaccins (octrooien en lokale technische productiecapaciteit) zal de samenlevingen van de ACS-landen de nodige veerkracht geven in geval van toekomstige (en mogelijke) pandemieën. Het EESC stelt vast dat deze belangrijke kwestie niet aan bod komt in de nieuwe overeenkomst en verzoekt de EU en de OACPS om hiermee rekening te houden bij de tenuitvoerlegging van deze overeenkomst.

3.8. Gezien de huidige Europese en mondiale geopolitieke situatie, met name de gevolgen van de oorlog in Oekraïne (onder meer op het gebied van voedselzekerheid, energieprijzen en bedreigingen voor de democratie), moet in de nieuwe overeenkomst rekening worden gehouden met de weerslag hiervan op de ontwikkelingssamenwerking in het algemeen en de EPO's in het bijzonder. Als gevolg van de huidige situatie wordt er namelijk steeds meer gewedijverd om invloed op de ACS-landen, reden waarom de EU haar samenwerking met deze landen zou moeten intensiveren, met name op economisch, sociaal en cultureel vlak.

3.9. Wat de institutionele mechanismen voor gestructureerde participatie, informatie en raadpleging van en overleg met het maatschappelijk middenveld (institutionele mechanismen) betreft, wijst het EESC tot zijn genoegen op de volgende uitspraken in de nieuwe overeenkomst: dat partijen er belang bij hebben om "open en transparante mechanismen voor gestructureerd overleg" ⁽²⁾ of "overlegmechanismen" ⁽³⁾ in het leven te roepen, of dat partijen "mechanismen voor overleg en dialoog tot stand brengen en verder ontwikkelen" ⁽⁴⁾ of, tot slot, dat partijen "voorzien in mechanismen voor overleg en dialoog" ⁽⁵⁾.

4. Specifieke opmerkingen over de economische partnerschapsovereenkomsten (EPO's) tussen de EU en de landen in Afrika, het Caribisch gebied en de Stille Oceaan

4.1. De onderhandelingen over negen EPO's hebben tot zeven regionale overeenkomsten geleid met 32 van de 79 ACS-landen (14 in het Caribisch gebied, 14 in Afrika en vier in de Stille Oceaan). Vijf van de zeven overeenkomsten zijn voorlopig van toepassing, aangezien zij nog niet door alle EU-lidstaten zijn geratificeerd. Deze voorlopige toepassing geldt niet de overige twee, met West- en Oost-Afrika, vanwege vertragingen bij de ondertekening en ratificatie door Afrikaanse landen. Nog eens 21 landen hebben de EPO-onderhandelingen afgerond, maar deze moeten nog worden geïmplementeerd.

4.2. Het EESC benadrukt dat de EPO's zowel kansen als risico's met zich meebrengen. Het is van cruciaal belang te zorgen voor een partnerschap tussen gelijken dat niet alleen economische groei oplevert, maar ook welzijn en sociale rechtvaardigheid waarborgt. Het optreden van maatschappelijke organisaties/sociale partners is van fundamenteel belang om deze doelstellingen te verwezenlijken.

4.3. Er klinkt echter kritiek op de EPO's vanuit de hoek van maatschappelijke organisaties/sociale partners in de EU en de partnerlanden.

4.4. Deze kritiek is gericht tegen de specifieke opzet van EPO's en tegen het feit dat deze de productiegroei in de ACS-landen zouden kunnen afremmen, ook al is bescherming van nationale bedrijfstakken, zoals o.a. de agrovoedsel-industrie, mogelijk. De vrije handel tussen de EU en OACPS die door de EPO's tot stand is gebracht, is op zich een goede zaak, maar heeft in een aantal gevallen als gevolg gehad dat de douane-inkomsten en met name de invoerheffingen zijn gedaald. Bovendien vormt de economische kloof tussen de EU en de ACS-landen een bedreiging voor het voortbestaan van micro-, kleine en middelgrote ondernemingen of coöperaties, die het fundament zijn onder de gezinseconomie, zoals verschillende maatschappelijke organisaties/sociale partners hebben gesteld.

⁽²⁾ Gemeenschappelijk deel van de overeenkomst, artikel 95.

⁽³⁾ Regionaal protocol voor Afrika, artikel 5.

⁽⁴⁾ Regionaal protocol voor het Caribisch gebied, artikel 7.

⁽⁵⁾ Regionaal protocol voor de Stille Oceaan, artikel 7.

4.5. De rol van het maatschappelijk middenveld is op verschillende manieren in de EPO's verankerd en neemt verschillende vormen aan; maatschappelijke organisaties worden op een verschillende manier betrokken bij de discussie over en het toezicht op deze overeenkomsten. Zo heeft de EPO met Ivoorkust geleid tot de oprichting van een platform ("Convention de la Société Civile Ivoirienne", CSCI) dat een project⁽⁶⁾ startte om de effecten van de EPO op de gezinseconomie te monitoren. Bovendien gaan de interne vergaderingen vooral over duurzame ontwikkeling, waardoor de invloed van het maatschappelijk middenveld op andere onderwerpen beperkt is.

4.6. Sommige EPO's voorzien in aanvullende organen, zoals een gemengde parlementaire commissie, zoals het Cariforum en de EPO met West-Afrika.

4.7. Aangezien de EPO's uitdrukkelijk verwijzen naar de betrokkenheid van het maatschappelijk middenveld bij de Overeenkomst van Cotonou, biedt de nieuwe overeenkomst partijen de kans om een uitgebreidere, geharmoniseerde en geïnstitutionaliseerde deelname van de maatschappelijke organisaties/sociale partners te bevorderen, hetgeen ten volle moet worden benut. Niet in de laatste plaats omdat, zoals blijkt uit de evaluatie van de uitvoering door de EU in september 2021, het proces op dit gebied maar langzaam vordert. De meest doeltreffende manier om de institutionele mechanismen waarin de EPO's voorzien te implementeren, is door de maatschappelijke organisaties/sociale partners van overheidswege tijdig en uitgebreid te informeren over de werkwijze en hen uit te nodigen om hieraan structureel deel te nemen en bij te dragen met studies en empirisch onderbouwde voorstellen.

5. Specifieke opmerkingen over het concept, de representativiteit, het optreden en de institutionalisering van het maatschappelijk middenveld en de sociale partners

5.1. Het EESC beschouwt zichzelf als het "Huis van het Europees maatschappelijk middenveld". Het EESC is een adviesorgaan van de Europese Unie dat is opgericht overeenkomstig artikel 13 van het Verdrag betreffende de Europese Unie. Zijn 329 leden behartigen de belangen van werkgevers (groep I), werknemers (groep II) en maatschappelijke organisaties (groep III), en verwoorden hun standpunten over relevante EU-kwesties door middel van een gestructureerde dialoog.

5.2. Het EESC wijst erop dat onder maatschappelijke organisaties verenigingen met zeer uiteenlopende doelstellingen vallen; ze vertegenwoordigen hun leden en hun maatschappelijke rol omvat onder meer actie op de volgende gebieden: bevordering van het welzijn van de bevolking, acties ter bevordering van sociale inclusie en ter bestrijding van uitsluiting, bescherming van sociale, economische, culturele en professionele rechten en belangen van gemeenschappen en/of groepen burgers, milieubescherming en bestrijding van klimaatverandering, bescherming van de mensenrechten, klokkenluiden (toezicht), waarschuwen en gezamenlijk druk uitoefenen op soevereine organen om de belangen van hun leden en hun maatschappelijke waarden te verdedigen.

5.3. De economische, sociale en politieke omstandigheden van een samenleving waarin een breed en uiteenlopend scala aan organisaties actief is, bepalen in verregaande mate hoe deze organisaties eruitzien. Ondanks hun belangrijke en verdienstelijke rol mogen zij echter niet worden gezien als de sociale aanjagers van duurzame ontwikkeling bij uitstek.

5.4. Het EESC wijst erop dat in deze veelzijdige realiteit terdege rekening moet worden gehouden met het feit dat de ACS-landen in het algemeen worden gekenmerkt door een hoge mate van economische en sociale informaliteit, waarvan alle sociale, organisatorische en institutionele betrekkingen doordrenkt zijn. In dit verband ondervinden maatschappelijke organisaties/sociale partners vaak grote moeilijkheden wanneer ze zich willen vestigen, een organisatie willen opzetten en runnen, financiële ondersteuning zoeken en formele actie willen ondernemen. De maatschappelijke organisaties/sociale partners hebben daarom buitengewone financiële steun nodig, omdat ze anders nauwelijks in staat zijn om met hun participatie en betrokkenheid bij te dragen aan de duurzame ontwikkeling, de eerbiediging van de burgerschapsrechten en de democratische veerkracht van hun land.

5.5. Het optreden van maatschappelijke organisaties hangt af van de sociale rol die ze willen spelen (meer civiel of meer politiek), van hun omvang, van het maatschappelijk belang dat hun leden en de samenleving waarvan ze deel uitmaken aan hen hechten en de leidende positie die ze innemen, van de middelen die ze nodig hebben om hun doelstellingen te realiseren en, in dit geval, ook de door hun geldschieters opgelegde eisen.

⁽⁶⁾ Steun voor de versterking van de operationele capaciteit van de Ivoiriaanse maatschappelijke organisaties in het kader van de voorlopige economische partnerschapsovereenkomst met Ivoorkust.

5.6. In het algemeen leiden de zwakke punten van maatschappelijke organisaties ertoe dat zij soms niet alleen met elkaar, maar ook met overheidsinstanties wedijveren om financiering. Dit vormt een probleem voor hun activiteiten en hun deelname aan nationale en/of internationale institutionele mechanismen. Anderzijds kan dit tot afhankelijkheid van de geldschieters en/of autoriteiten van een land leiden.

5.7. Vakbonden en bedrijfsverenigingen, d.w.z. de sociale partners, worden beschouwd als maatschappelijke organisaties, maar hebben vanwege hun unieke karakter een geheel eigen en andere identiteit. De sociale partners vertegenwoordigen en behartigen de belangen van hun leden, met name de economische belangen, hetzij ten overstaan van de autoriteiten, via specifieke overleg- en onderhandelingsmechanismen, hetzij in onderlinge dialoog, met name in het kader van collectieve onderhandelingen. De sociale partners hebben een consistente structuur, vertegenwoordigen specifieke belangen, zijn onmiskenbaar toekomstbestendig, beschikken over een erkend historisch acquis, zijn actief op een gevestigd en vastomlijnd terrein en kunnen in het algemeen zelf voorzien in hun financiële behoeftes.

6. Specifieke opmerkingen over de post-Cotonou-overeenkomst en het maatschappelijk middenveld en de sociale partners

6.1. Het maatschappelijk middenveld en de sociale partners in de post-Cotonou-overeenkomst

6.1.1. Zowel in het gemeenschappelijke deel als in elk van de drie regionale protocollen van de nieuwe overeenkomst is een actieve rol weggelegd voor het maatschappelijk middenveld. Deze rol wordt echter niet gespecificeerd, aangezien het aan de ondertekenende partijen (OACPS-EU) wordt overgelaten om het institutionele kader voor de participatie van het maatschappelijk middenveld, met name de institutionele mechanismen, vast te stellen. Dit werpt de cruciale vraag op hoe de deelname van maatschappelijke organisaties/sociale partners op nationaal en transnationaal niveau kan worden gewaarborgd.

6.1.2. Door rekening te houden met belangrijke organisatorische elementen, zoals de vaststelling van een rechtsvorm, representativiteit, selectie van vertegenwoordigers en een minimumfrequentie voor vergaderingen, wordt een dynamiek gecreëerd die de rol van maatschappelijke organisaties/sociale partners als belanghebbenden bij dit proces zal versterken.

6.1.3. Deze belanghebbenden spelen vanwege hun belangen een bijzondere rol, die niet mag worden verward met de rol van politieke partijen in de samenleving. De betrokkenheid van maatschappelijke organisaties/sociale partners moet niet alleen tot uiting komen in algemene debatten maar ook, en vooral, in concrete activiteiten. Met hun studies, adviezen en voorstellen aan overheidsinstellingen kunnen zij bijdragen aan het debat en de besluitvorming. Maatschappelijke organisaties en sociale partners kunnen met behulp van institutionele mechanismen, die gericht zijn op de actieve deelname van belanghebbenden en door henzelf volgens vastgestelde procedurele normen worden beheerd, informatie verspreiden en met elkaar in contact treden via overleg en gestructureerde dialoog, en aldus de beste bijdrage leveren aan "open governance" (?).

6.1.4. Financiering is in dit geval van bijzonder belang. Zonder een adequate, doordachte en transparante financiering kunnen maatschappelijke organisaties/sociale partners niet deelnemen aan vergaderingen en kunnen zij ook niet bijdragen aan voorbereidend onderzoek door gegevens te verzamelen, studies uit te voeren en adviezen op te stellen.

6.2. De huidige situatie in de EU en de ACS-landen op het gebied van maatschappelijke organisaties en sociale partners

6.2.1. Europa

In Europa zijn er vele duizenden nationale of Europese verenigingen, organisaties, federaties, confederaties, platforms en fora, die bestaan uit leden van maatschappelijke organisaties, het bedrijfsleven (particuliere, micro- en kleine ondernemingen, staatsbedrijven of sociale ondernemingen) of vakbonden en qua organisatie in zekere mate overeenkomen.

6.2.2. Afrika, Caribisch gebied en Stille Oceaan

6.2.2.1. In de ACS-landen hebben de verschillende economische, sociale, politieke en historische situaties van alle regio's, subregio's en landen tot een grote verscheidenheid aan organisatievormen van maatschappelijke organisaties/sociale partners en, in sommige gevallen, tot een gebrek aan onderlinge interactie geleid, met veel voorbeelden van goede praktijken, maar ook veel problemen en tekortkomingen.

(?) Door de OESO gedefinieerd beginsel.

6.2.2.2. Daarnaast zijn er problemen met of schort het aan algemene of specifieke informatie voor maatschappelijke organisaties/sociale partners over de nieuwe overeenkomst of de EPO's (voor zover deze bestaan) en ontbreekt het aan participatiemogelijkheden en fora voor structureel overleg met overheidsinstellingen.

6.2.2.3. Gezien deze heterogene realiteit is het raadzaam om in beide gevallen de situatie ter plaatse te bestuderen om voorbeelden van goede praktijken te verspreiden en problemen en tekortkomingen aan te pakken, zodat de maatschappelijke organisaties en sociale partners fatsoenlijk hun werk kunnen doen en hun rol naar behoren kunnen vervullen. Dit zal de reeds bestaande institutionele mechanismen ten goede komen of de totstandbrenging van nieuwe bevorderen.

6.2.3. Follow-upcomité EU-ACS

Momenteel kunnen de maatschappelijke organisaties/sociale partners in het kader van de betrekkingen tussen de EU en de ACS-landen een beroep doen op het follow-upcomité ACS-EU, dat deel uitmaakt van het EESC en bestaat uit een gelijk aantal van twaalf leden van de EU/het EESC en twaalf afgevaardigden die door de maatschappelijke organisaties/sociale partners van de ACS-landen zijn aangewezen (momenteel acht uit Afrika, twee uit het Caribisch gebied en twee uit de Stille Oceaan) op voordracht van het maatschappelijk middenveld van elke regio; daarbij dient zorg te worden gedragen voor een evenwichtige belangenbehartiging.

7. Specifieke opmerkingen over hoe maatschappelijke organisaties en sociale partners kunnen worden gesteund als drijvende krachten achter duurzame ontwikkeling

7.1. Het EESC vindt het buitengewoon belangrijk dat de beoogde institutionele mechanismen daadwerkelijk hun beslag krijgen en beschouwt dit als zijn belangrijkste doel op dit gebied.

7.2. Het EESC dringt er met klem op aan dat de Commissie na de definitieve ondertekening van de nieuwe overeenkomst het initiatief neemt om de OACPS en de desbetreffende landen voor te stellen de politieke, organisatorische en financiële voorwaarden te scheppen voor de invoering van deze institutionele mechanismen.

7.3. Het EESC doet ook een dringende oproep aan de OACPS om zich hiervoor in gelijke mate in te zetten.

7.4. Het EESC stelt vast dat de nieuwe overeenkomst voorziet in een institutioneel mechanisme dat dienst doet als gemeenschappelijke basis en vertegenwoordigers van de EU en de OACPS omvat. Tegelijkertijd voorziet de overeenkomst in de mogelijkheid om, rekening houdend met elk regionaal protocol, in elke regio (Afrika, Caribisch gebied en Stille Oceaan) een institutioneel mechanisme in te stellen waarbij vertegenwoordigers van die regio en van de EU betrokken zijn. Dit resulteert in een systeem van 1 + 3 institutionele mechanismen, dat het gehele spectrum van de nieuwe overeenkomst bestrijkt.

7.5. Het EESC merkt op dat er in het kader van EPO's ook institutionele mechanismen, nl. de raadgevende comités, worden voorzien die vergelijkbaar zijn met die van de overeenkomsten met Cariforum en West- en Oost-Afrika.

7.6. Het EESC wijst er met name op dat deze hele structuur van institutionele mechanismen grote inspanningen zal vergen op het gebied van organisatie en netwerkvorming tot één gestructureerd systeem om synergieën tot stand te brengen, dubbel werk te voorkomen, middelen te spreiden en het gebruik ervan te optimaliseren, met name op financieel gebied.

7.7. Het EESC stelt voor dat de Commissie de EU-delegaties in de OACPS-landen opdracht geeft om ondersteuning te bieden aan projecten van maatschappelijke organisaties/sociale partners; daarbij moet vooral aandacht worden besteed aan de bewustmaking, opleiding en capaciteitsontwikkeling van hun leden en leiders, aan de technische versterking van organisaties en aan de vlottere totstandbrenging van institutionele mechanismen. Het EESC zou graag zien dat de Commissie, na beoordeling van hun respectieve merites, voorrang geeft aan aanvragen van maatschappelijke organisaties/sociale partners uit ACS-landen boven andere aanvragen.

7.8. Het EESC stelt voor dat de Commissie programma's opzet die het mogelijk maken om in het kader van de tenuitvoerlegging van institutionele mechanismen de situatie, de mogelijkheden en de moeilijkheden van maatschappelijke organisaties/sociale partners en de verschillende bestaande structuren (platforms, fora enz.) ter plaatse te bestuderen om voorbeelden van goede praktijken (die reeds bestaan in het kader van de EU-OACPS) op te tekenen en te verspreiden. Het zou een goede zaak zijn als de maatschappelijke organisaties/sociale partners uit de ACS-landen een belangrijke kwantitatieve en kwalitatieve bijdrage aan deze studie zouden leveren.

7.9. Het EESC benadrukt dat het follow-upcomité ACS-EU meer middelen, leden en afgevaardigden moet krijgen, zodat het beter aan dit proces kan bijdragen en zijn taak kan vervullen.

7.10. Het EESC doet een dringend beroep op de Commissie om dit proces te financieren met de huidige financiële instrumenten. Het EESC vestigt met name de aandacht op het feit dat de activiteiten van maatschappelijke organisaties/sociale partners moeten worden gefinancierd, aangezien hun eigen financiële middelen tekortschieten. Het EESC herinnert eraan dat, gezien de geografische reikwijdte van de nieuwe overeenkomst, de werking van de institutionele mechanismen en de betrokkenheid van maatschappelijke organisaties/maatschappelijke organisaties financiële middelen vereisen waarover zij niet beschikken. Zelfs al wordt er streng gecontroleerd en wordt er gebruikgemaakt van moderne digitale technologie, dan nog is financiële steun aan maatschappelijke organisaties/sociale partners van cruciaal belang. Het EESC dringt er bij de EU, de OACPS en de lidstaten op aan om specifieke programma's op te zetten ter ondersteuning van de activiteiten van maatschappelijke organisaties/sociale partners en van de werking van de institutionele mechanismen.

Brussel, 13 juli 2022.

De voorzitter
van het Europees Economisch en Sociaal Comité
Christa SCHWENG

Advies van het Europees Economisch en Sociaal Comité over de nieuwe Handels- en Technologieraad EU-VS in actie: prioriteiten voor ondernemingen, werknemers en consumenten en noodzakelijke waarborgen

(initiatiefadvies)

(2022/C 443/05)

Rapporteur: **Timo VUORI**

Corapporteur: **Tanja BUZEK**

Besluit van de voltallige vergadering	21.10.2021
Rechtsgrond	Art. 52, lid 2, van het reglement van orde Initiatiefadvies
Bevoegde afdeling	Externe betrekkingen
Goedkeuring door de afdeling	9.6.2022
Goedkeuring door de voltallige vergadering	14.7.2022
Zitting nr.	571
Stemuitslag (voor/tegen/onthoudingen)	173/0/4

1. Conclusies en aanbevelingen

1.1. **Werken aan een positieve trans-Atlantische agenda** — De Handels- en Technologieraad (TTC) EU-VS kan de kern vormen van een agenda om ons partnerschap nieuw leven in te blazen met vertrouwde samenwerkingskanalen. Onze trans-Atlantische economieën zijn goed voor ongeveer de helft van het mondiale bbp en voor een groot deel van de handels- en investeringsstromen in de wereld, maar onze betrekkingen stuiten nog steeds op factoren die handel, investeringen, werken, reizen en studeren aan beide zijden van de Atlantische Oceaan belemmeren.

1.2. **Het voortouw nemen om onze waarden en op regels gebaseerde handel te beschermen** — In turbulente geopolitieke tijden rust er een grote verantwoordelijkheid op de leidende economieën van de wereld — de EU, de VS en andere gelijkgestemde partners — om samen een modern samenwerkingskader voor handel en technologie te bevorderen, dat een open en duurzame economie, vrije en eerlijke handel en de eerbiediging van democratische waarden, het recht op fatsoenlijk werk en mensenrechten ondersteunt.

1.3. **De noodzaak om te reageren op marktverstoringen** — Na een groot aantal aanhoudende crises moeten de trans-Atlantische partners snel manieren vinden om onze open democratische samenlevingen veerkrachtiger te maken, onder meer door onze mondiale waarde- en toeleveringsketens en onze energiezekerheid veilig te stellen, in het bijzonder wat betreft de dringende noodzaak om een alternatief te vinden voor de levering van energie en grondstoffen uit Rusland. Verder moeten de EU en de VS meer inspanningen leveren om het multilateralisme te versterken en de uitdagingen in verband met de klimaatverandering aan te pakken, alsook om ervoor te zorgen dat de vrije en eerlijke handel niet wordt ondermijnd en dat marktverstoringen door autoritaire staten worden tegengegaan.

1.4. **Vertrouwen opbouwen op basis van wederzijdse en stabiele samenwerking** — Beide partijen moeten zich inzetten voor de totstandbrenging van een permanente structuur voor dialoog in het kader van de TTC, teneinde op korte en lange termijn concrete resultaten te kunnen boeken die verder reiken dan politieke verkiezingscycli en regeringswisselingen. Daarnaast moeten de EU en de VS er in het kader van de TTC voor ijveren om handels- en technologiekwesities op een meer strategische en horizontale manier aan te pakken. De tien werkgroepen van de TTC moeten streven naar een doeltreffend gecoördineerde totaal aanpak van de samenwerking, waarbij onnodige verkokering wordt voorkomen.

1.5. **De betrokkenheid van belanghebbenden versterken** — Om mislukkingen zoals bij eerdere ambitieuze handelsbesprekingen te voorkomen, zijn transparantie en een sterke betrokkenheid van de belanghebbenden aan weerszijden van de Atlantische Oceaan geboden. Alleen dan kan de TTC zijn doelstellingen bereiken. Daarom zal het Europees Economisch en Sociaal Comité (EESC) zich actief inzetten binnen de structuren van de TTC en streeft het ernaar

om als unieke stakeholder van het maatschappelijk middenveld betrokken te worden bij de ministeriële bijeenkomsten van de TTC. In dit verband betreurt het EESC het nogmaals dat het mandaat van de deskundigengroep voor handelsovereenkomsten niet is verlengd en dat er geen vergelijkbare permanente structuur voor het raadplegen van stakeholders is gecreëerd.

1.6. **Specifieke trans-Atlantische arbeidsdialoog** — Het EESC heeft in het verleden zijn steun uitgesproken voor de Trans-Atlantische ondernemersdialoog en de Trans-Atlantische consumentendialoog. Het is er dan ook mee ingenomen dat er onlangs tijdens een ministerovereenkomst in Parijs is aangekondigd om een tripartiete dialoog over handel en arbeid op te zetten. Hiermee wordt een formeel kanaal geschapen dat sociale partners uit de EU en de VS in staat stelt om input voor het TTC-proces te leveren en hun stempel te drukken op de trans-Atlantische handels- en investeringsbetrekkingen. In dit verband dringt het EESC er bij de Europese Commissie op aan om iets te doen aan het gebrek aan evenwicht in de arbeidsdemocratie als gevolg van de niet-ratificatie van zes fundamentele IAO-verdragen en de gevolgen daarvan voor het gelijke speelveld in de handel.

2. Algemene opmerkingen — De groeiende behoefte aan een hechter partnerschap tussen de EU en de VS

2.1. **Het EESC in de trans-Atlantische dialoog** — Al jaren volgt het EESC trans-Atlantische politieke en handelskwesties en verwoordt het de standpunten van het maatschappelijk middenveld in de EU. Daarnaast onderhoudt het EESC een regelmatige dialoog met zowel de EU-instellingen als de Amerikaanse regering, en in het bijzonder met het maatschappelijk middenveld aan de andere kant van de Atlantische Oceaan. De oprichting van een nieuwe Handels- en Technologieraad EU-VS, met tien werkgroepen en regelmatige hoorzittingen, noopt het EESC ertoe zijn standpunt over de prioriteiten van deze raad te actualiseren.

2.2. **Verantwoordelijkheid van de grootste economieën ter wereld** — Het EESC onderstreept dat de EU en de VS nog steeds de omvangrijkste bilaterale handels- en investeringsbetrekkingen met elkaar onderhouden en de sterkst geïntegreerde economische relatie ter wereld hebben. De VS is in 2021 door China ingehaald als de grootste herkomstbron van ingevoerde goederen in de EU, maar blijft veruit de grootste handels- en investeringspartner van de EU. De trans-Atlantische relatie drukt haar stempel op de wereldeconomie in een gespannen multilateraal handelssysteem dat de gevolgen ondervindt van een WTO in crisis, een COVID-19-pandemie die al twee jaar aanhoudt en nu ook de oorlog in Oekraïne. Bijna elk ander land in de wereldeconomie heeft of de EU, of de VS als grootste handels- en investeringspartner. Het trans-Atlantisch partnerschap is geen doel op zich, maar moet berusten op gemeenschappelijke waarden en belangen en een gedeelde verantwoordelijkheid. Samen zouden de EU en de VS een anker voor democratie, vrede en veiligheid in de hele wereld moeten zijn, evenals voor de rechtsstaat en de mensenrechten⁽¹⁾.

2.3. **Momentum voor een hechter, strategisch partnerschap tussen de EU en de VS** — Nu een onverwachte reeks crises de wereld op zijn grondvesten doet schudden, is het voor de leidende economieën van de wereld — de EU en de VS, samen met andere gelijkgestemde democratische staten met een open en op regels gebaseerde markteconomie — een kritiek moment om hun politieke en economische samenwerking te verdiepen, teneinde onze universele waarden te beschermen en de welvaart, democratie en rechtsstaat, veiligheid en mensenrechten te versterken. Van al deze prioriteiten is vrede de meest dringende prioriteit in het internationale beleid geworden. Tegelijkertijd mogen wij niet langer tolereren dat staten inbreuk maken op de internationale orde of zich opstellen als freeriders in de internationale handel.

2.4. **Sleutelrol van handel en technologie in de geopolitiek** — Het EESC herhaalt dat het bij handel en technologie om meer gaat dan louter regelgevingskwesties; het zijn essentiële instrumenten om universele waarden wereldwijd te beschermen en te bevorderen. De EU en de VS moeten hun samenwerking verdiepen en concrete resultaten boeken op multilateraal en bilateraal niveau. De TTC biedt een unieke gelegenheid voor strategische samenwerking op hoog niveau op het gebied van handel en technologie die verder gaat dan de huidige ad-hocsamenwerkingsregelingen en waarbij verder wordt gekeken dan de verkiezingen in de EU en de VS en institutionele regeringwisselingen.

2.5. **Platform voor dialoog en samenwerking** — De TTC is geen herhaling van het Trans-Atlantisch Partnerschap voor handel en investeringen (TTIP) en moet ook niet als zodanig worden beschouwd, maar uit de mislukte onderhandelingen daarover kan wel een aantal nuttige lessen worden getrokken. De doelstellingen en procedures van de TTC mogen geen afbreuk doen aan de instellingen en besluitvormingsprocessen van de EU, terwijl de betrokkenheid van de belanghebbenden moet worden vergroot. EU-normen die onze waarden weerspiegelen, mogen niet ter discussie worden gesteld; met name het voorzorgsbeginsel staat centraal in de benadering van de EU bij het vaststellen van normen. Het EESC onderschrijft dat samenwerking op het gebied van normen ook verband met verschillende rechtskaders houdt en grondige analyses van technische kwesties vereist, alsmede een beoordeling van de economische, sociale en milieugevolgen, die per geval moet worden uitgevoerd. Zo laat de nieuwe kaderovereenkomst (principeakkoord) over dataverkeer zien dat de EU en de VS in staat zijn om over gevoelige kwesties een consensus te bereiken.

⁽¹⁾ PB C 152 van 6.4.2022, blz. 56.

2.6. **Veel steun van belanghebbenden** — Het EESC stelt vast dat het bedrijfsleven en andere belanghebbenden uit het maatschappelijk middenveld, zowel in de EU als in de VS, reeds brede steun hebben uitgesproken voor de TTC en de vastgestelde onderwerpen voor de tien werkgroepen. De meerwaarde van een strategisch trans-Atlantisch partnerschap en van nauwere samenwerking op regelgevingsgebied lijkt door de trans-Atlantische partners te worden ingezien. Er is nog steeds sprake van onnodige handels-, investerings- en arbeidsbelemmeringen. Daarnaast zouden de trans-Atlantische partners samen hun concurrentiepositie op de wereldmarkt kunnen versterken, iets wat hand in hand gaat met de doelstellingen van duurzame ontwikkeling, sociale rechtvaardigheid, eerbiediging van de mensenrechten, hoge arbeidsnormen en strenge milieunormen. Om resultaten te boeken moeten beide partijen zich echter bewust zijn van elkaars doelstellingen, benaderingen en middelen bij de ontwikkeling van een gemeenschappelijk nieuw handelskader.

2.7. **Betere raadpleging van belanghebbenden na mislukte dialogen tussen het maatschappelijk middenveld van de EU en de VS** — Het EESC benadrukt dat een versterkte dialoog met het maatschappelijk middenveld een essentieel onderdeel is in trans-Atlantisch verband, ook in de TTC. Van bijzonder belang wat dit aangaat is de gezamenlijke dialoog over burgerrechten, weerbaarheid tegen desinformatie, mediavrijheid, klimaatactie, sociale rechten, bescherming van de consument en bevordering van de democratie ⁽²⁾. Het trans-Atlantisch partnerschap kan de opmaat vormen naar een nog nauwere trans-Atlantische integratie van onze economieën, met inbegrip van een gemeenschappelijk kader voor handel, technologie en investeringen.

3. Specifieke opmerkingen — Belangrijkste prioriteiten voor het bedrijfsleven, werknemers en consumenten

3.1. Het EESC meent dat de TTC een bewijs vormt van de onderlinge verbondenheid van de twee grootste economieën ter wereld en tevens een uniek forum is voor meer samenwerking op het gebied van handelsbeleid en marktregulering aan weerszijden van de Atlantische Oceaan. Het EESC is dan ook van oordeel dat de TTC zich moet richten op zaken die belangrijke prioriteiten van bedrijven, werknemers en consumenten zijn.

3.2. **Moderne, op regels gebaseerde multilaterale handel** — De EU en de VS moeten in de Wereldhandelsorganisatie (WTO) gezamenlijke verantwoordelijkheid en leiderschap tonen en opkomen voor een doeltreffend multilateraal model, met een vooruitstrevend handelsbeleid dat rekening houdt met milieu- en sociale aspecten ⁽³⁾. De EU en de VS worden geconfronteerd met problemen als gevolg van marktversturende praktijken van niet-markteconomieën, waaronder oneerlijke en discriminerende maatregelen in verband met staatsbedrijven, overheidssubsidies, heffingen en belastingen.

3.3. **Leidinggeven aan de hervorming van de WTO** — De TTC moet manieren zoeken om het multilaterale handelssysteem van de WTO en haar mechanisme voor geschillenbeslechting te verbeteren, gezien de centrale rol ervan bij het tot stand brengen van een doeltreffende multilaterale matrix voor een progressieve handelsagenda met milieu- en sociale thema's. De EU en de VS moeten het voortouw nemen bij de ambitieuze hervorming van de WTO en een moderne WTO-agenda bevorderen door taboes (d.w.z. sociale aspecten van handel) te doorbreken en de huidige en toekomstige uitdagingen op duurzame wijze aan te pakken. Daartoe roept het EESC de EU en de VS op om bij prioritaire multilaterale kwesties een strategische samenwerking met de belangrijkste handelspartners aan te gaan ⁽⁴⁾.

3.4. **Fatsoenlijk werk in de internationale handel** ⁽⁵⁾ — Het EESC dringt er bij de EU en de VS op aan zich in te zetten voor nauwere samenwerking tussen de WTO en de Internationale Arbeidsorganisatie (IAO), teneinde fatsoenlijk werk en arbeidsnormen door middel van handelsinstrumenten te bevorderen. De recente verkiezing van nieuwe directeuren-generaal bij beide organisaties zou moeten helpen om de ontwikkelingen op dit gebied een nieuwe impuls te geven. Het waarborgen van de naleving van internationale arbeidsnormen, zoals vastgesteld en gecontroleerd door de IAO, zou deel moeten uitmaken van een door de EU en de VS geleid debat over de hervorming van de WTO. Het voorstel van de VS om het wereldwijde probleem van dwangarbeid op vissersvaartuigen aan de orde te stellen tijdens de lopende WTO-onder-

⁽²⁾ PB C 152 van 6.4.2022, blz. 56.

⁽³⁾ PB C 152 van 6.4.2022, blz. 56.

⁽⁴⁾ PB C 374 van 16.9.2021, blz. 73.

⁽⁵⁾ Het EESC heeft concrete aanbevelingen gedaan in PB C 429 van 11.12.2020, blz. 197; SOC/727, *Waardig werk wereldwijd* van rapporteur Maria del Carmen Barrera Chamorro, dat in september 2022 zal worden goedgekeurd.

handelingen over visserijsubsidies, wordt door het EESC gunstig ontvangen als een positief voorbeeld en een kans om deze ambitieuze heroverweging kracht bij te zetten⁽⁶⁾. De trans-Atlantische partners moeten hun samenwerking verder gebruiken om te werken aan een sterkere rechtsgrondslag voor het opnemen van fundamentele arbeidsrechten van de IAO in de WTO-regels⁽⁷⁾. Bilaterale arbeidskwesties van gemeenschappelijk belang moeten ook aangepakt worden met vergelijkende benaderingen van de hoofdstukken over handel en duurzame ontwikkeling en de effectieve afdwingbaarheid daarvan in vrijhandelsovereenkomsten⁽⁸⁾. Het EESC dringt al langer aan op een vernieuwde, op sancties gebaseerde handhavingsaanpak van TSD-hoofdstukken en heeft verheugd kennisgenomen van innovatieve handhavingsinstrumenten in de overeenkomst tussen de VS, Mexico en Canada (USMCA)⁽⁹⁾.

3.5. Samenwerken in internationale fora — De TTC zou een forum kunnen zijn voor de voorbereiding van versterkte samenwerking inzake arbeids- en werkgelegenheidskwesties in internationale fora, met name in de IAO en de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO). Deze versterkte samenwerking moet ook de bevordering en handhaving van zorgvuldigheidsverplichtingen omvatten. De TTC moet gezamenlijke capaciteitsopbouw aanmoedigen, met name ter bevordering van veiligheid en gezondheid op de werkvloer wereldwijd, en gezamenlijke projecten ontwikkelen, bijvoorbeeld met betrekking tot de inzet van middelen voor arbeidsinspecties in derde landen. De verwachte opname van de verdragen inzake veiligheid en gezondheid op de werkvloer in de fundamentele arbeidsnormen van de IAO zou een vruchtbaar terrein voor samenwerking kunnen vormen. Dwangarbeid is een punt van grote gemeenschappelijke zorg en de aanpak hiervan door de EU en de VS, met name wat betreft de invoer van goederen die door middel van dergelijke praktijken in China zijn geproduceerd, moet worden gecoördineerd. De wereldwijde verspreiding van nieuwe vormen van werkgelegenheid, met name platformwerk, onder leiding van bedrijven uit de VS en de EU, moet worden besproken in de desbetreffende TTC-werkgroepen, waarin ook werknemers een inbreng moeten hebben.

3.6. Veerkracht en duurzaamheid in mondiale toeleveringsketens — De TTC moet strategieën ontwikkelen voor vergroting van de veerkracht door de duurzaamheid van mondiale toeleveringsketens te waarborgen en ervoor te zorgen dat zij naar behoren kunnen functioneren. De EU en de VS dienen hun gemeenschappelijke zwakke punten in kaart te brengen en samen te werken, bijvoorbeeld op het gebied van de beschikbaarheid van kritieke grondstoffen en producten zoals halfgeleiders. De trans-Atlantische partners moeten ook onmiddellijk aandacht vragen voor een gestandaardiseerde aanpak ter waarborging van de energievoorziening, die volledig is afgestemd op een ambitieuze duurzaamheidsagenda zoals de Europese Green Deal. Bovendien moeten zij nadenken over gemeenschappelijke actie om de desbetreffende productiecapaciteit, investeringen en logistiek te verbeteren. De TTC moet werken aan gemeenschappelijke verplichte zorgvuldigheidseisen in toeleveringsketens, gebaseerd op beste praktijken, teneinde een model voor wereldwijde duurzaamheidseisen in waardeketens te creëren.

3.7. Ondersteuning van de groene economie — De TTC moet zich richten op samenwerking inzake groene en klimaattechnologie en maatregelen voor een rechtvaardige transitie. De EU en de VS moeten samenwerken aan een internationaal kader en internationale normen voor klimaatmitigatie, de circulaire economie, duurzame financiering, energiebesparende technologie, groene en sociale normen bij overheidsopdrachten, ecolabeling en duurzaamheidsrapportage. Verder zouden de trans-Atlantische partners zich moeten inzetten voor het vaststellen van een multilateraal kader voor de liberalisering van de handel in milieugoederen in het kader van de bestaande initiatieven, te weten de overeenkomst inzake milieugoederen, de gestructureerde besprekingen over handel en milieuduurzaamheid (Trade and Environmental Sustainability Structured Discussions — TESSD) en de informele dialoog over de verontreiniging door kunststoffen. De TTC moet zich richten op doeltreffende en gecoördineerde mechanismen voor koolstofgrenscorrectie (CBAM) om een model voor een wereldwijd kader te creëren en handelsconflicten tussen de EU en de VS te voorkomen.

3.8. Digitalisering en nieuwe economieën — De TTC moet zich richten op samenwerking met betrekking tot technologiestandaarden, onderzoek en beleid op het gebied van artificiële intelligentie (AI), het internet der dingen, 6G, en batterij-, kwantum- en blockchaintechnologieën. Het kader moet innovatie en normalisatie bevorderen, maar moet ook essentiële onderliggende beleidsoverwegingen omvatten. Nieuwe technologische gebieden zoals AI hebben vaak ook implicaties voor de werkplek die om degelijke AI- en datastrategieën vragen, waarmee in de eerste plaats een Europees rechts- en beschermend kader moet worden geboden dat gebaseerd is op de mensenrechten, en dus ook ethische regels en arbeids- en vakbondsrechten moet omvatten. Het is niet mogelijk om aan beide zijden exact dezelfde regels te hebben, maar

⁽⁶⁾ PB C 374 van 16.9.2021, blz. 73.

⁽⁷⁾ Mogelijke verdere stappen zijn een interpretatieve verklaring in het kader van artikel IX, lid 2, van de WTO-overeenkomst, waarin een interpretatie van de uitzondering voor de “openbare zeden” (artikel XX van de GATT 1994 en artikel XIV van de GATS) wordt gegeven, zodat deze ook de fundamentele arbeidsrechten van de IAO omvat, en de mogelijke rol van IAO-besluiten in eventuele juridische procedures over deze kwestie wordt uiteengezet.

⁽⁸⁾ Een goed voorbeeld om op voort te bouwen is de in opdracht van de EU uitgevoerde “Vergelijkende analyse van bepalingen inzake handel en duurzame ontwikkeling in vrijhandelsovereenkomsten”, LSE, februari 2022, met name met betrekking tot het mechanisme voor snelle respons van de overeenkomst tussen de VS, Mexico en Canada (USMCA), <https://www.lse.ac.uk/business/consulting/assets/documents/TSD-Final-Report-Feb-2022.pdf>

⁽⁹⁾ PB C 105 van 4.3.2022, blz. 40.

er moet wel gestreefd worden naar interoperabiliteit van de desbetreffende kaders. Verder moeten gemeenschappelijke wettelijke vereisten voor klimaatneutrale technologieën, biotechnologie en gezondheidstechnologie worden verduidelijkt. De EU en de VS moeten op waarden gebaseerde beginselen voor internationale standaarden bevorderen om het mondiale leiderschap in deze nieuwe economieën te behouden. De TTC moet ook de weerbaarheid van onze democratische samenlevingen versterken, met het oog op het voorkomen van gerichte, door AI gestuurde desinformatiecampagnes, en door een betere beveiliging van informatie- en communicatietechnologie (ICT), teneinde door staten gesteunde cyberaanvallen tegen te gaan.

3.9. **Data en privacy** — De TTC moet zich richten op samenwerking om ervoor te zorgen dat het delen van digitale technologie en data tussen de VS en de EU in de toekomst een open, internationaal ecosysteem mogelijk maakt voor onderzoek, ontwikkeling en innovatie om klanten en burgers wereldwijd te kunnen bedienen met de meest geavanceerde technologie, terwijl hun fundamentele recht op privacy wordt beschermd en de beleidsruimte voor openbare toegang tot en controle van gegevens en het vermogen om digitale multinationale ondernemingen te reguleren, behouden blijft. De EU en de VS moeten bovendien snel overeenstemming bereiken over een nieuw kader voor de overdracht van gegevens, waarmee de problemen worden aangepakt die tot de nietigverklaring van het privacyschild hebben geleid, en de door hen gedeelde gemeenschappelijke waarden van privacy en veiligheid verdedigen.

3.10. **Exportcontroles** — De TTC dient zich bezig te houden met opkomende en fundamentele technologieën, waarbij de belangrijke rol van multilaterale exportcontroleregelingen moet worden gewaarborgd, omdat deze zowel voor de EU als voor de VS van groot belang zijn voor de bevordering van democratie, mensenrechten en een open samenleving met een markteconomie. Effectieve handelssancties vereisen bijvoorbeeld een doeltreffende exportcontrole van staten die misbruik maken van handel en technologie en die de vrede, de veiligheid en de mensenrechten ondermijnen. De EU en de VS moeten samenwerken bij het opbouwen van allianties met gelijkgestemde partners om de uitdagingen die zich hierbij voordoen aan te pakken en te zorgen voor een gelijk speelveld.

3.11. **Normalisatie** — De TTC moet zich richten op samenwerking tussen de normalisatie-instellingen, alsook op de beperkte beginselen van wederzijdse erkenning. Er bestaan echter verschillen tussen de normalisatiesystemen van de EU en de VS. Meer specifiek bestaat het beginsel “één product, één norm, overal geaccepteerd”, dat een pijler van de interne markt van de EU is, in de Verenigde Staten niet. Wanneer in Europa een nieuwe norm wordt aangenomen, worden nationale normen die hiermee in strijd zijn, ingetrokken. In de VS bestaan op de markt verschillende normen naast elkaar, waardoor het voor kleine en middelgrote ondernemingen (kmo's) moeilijk te begrijpen is welke norm het beste bij hun productlijnen past. Het gaat hier vaak om kleine bedrijven met beperkte middelen maar met een hoog niveau van specialisatie in een nichemarkt, waarop hun concurrentievermogen stoelt.

3.12. **Kmo's** — Samenwerking op regelgevingsgebied in het kader van de TTC kan een belangrijke rol spelen bij het vergemakkelijken van handel en investeringen, alsook bij het verbeteren van het concurrentievermogen van met name kleine ondernemingen. Vooral kmo's verwachten dat zich nieuwe mogelijkheden aandienen, aangezien zij, anders dan grote bedrijven, niet over de middelen beschikken om aan beide zijden van de Atlantische Oceaan in verschillende regelgevingsomgevingen te opereren. Tegelijkertijd zou meer verenigbaarheid van de regelgevingsstelsels grote bedrijven mogelijkheden bieden om van schaalvoordelen tussen Europa en de VS te profiteren⁽¹⁰⁾.

3.13. **Voedsel en landbouw** — Volgens het EESC is het belangrijk dat de EU en de VS, naast de werkzaamheden van de TTC, het nieuwe trans-Atlantische samenwerkingsplatform voor landbouw hebben opgericht, dat bedoeld is om wereldwijde uitdagingen als duurzaamheid, klimaatverandering en voedselzekerheid aan te gaan. Internationale samenwerking om de klimaatverandering het hoofd te bieden en duurzaamheid te bevorderen is van het grootste belang om de zware en lastige toekomst die ons als mondiale samenleving te wachten staat, te verzachten. De oorlog in Oekraïne en de onmiddellijke gevolgen daarvan voor de mondiale voedselvoorziening hebben deze uitdaging nog groter gemaakt. De klimaatverandering heeft nu al een diepgaande en ingrijpende invloed op de bestaansmiddelen van boeren, van extreme weerschommelingen tot ernstige droogte, van overstromingen tot bosbranden, en andere rampzalige gebeurtenissen die onze steden en gemeenschappen bedreigen. De EU en de VS moeten deze uitdaging aangaan.

3.14. **Consumenten** — In het kader van de werkzaamheden van de TTC moeten er waarborgen worden gecreëerd om ervoor te zorgen dat het proces van samenwerking op regelgevingsgebied niet wordt gebruikt om sociale, arbeids-, consumenten- en milieunormen te ondermijnen. De raad moet er veeleer naar streven deze normen te harmoniseren en te verbeteren. Als aan deze voorwaarden is voldaan, zijn de voordelen niet alleen economisch van aard, maar kunnen zij ook bijdragen aan de taak van regelgevende instanties door doelstellingen van het overheidsbeleid te realiseren. Voorts kan de trans-Atlantische samenwerking worden ontwikkeld door het delen van analyses, systemen voor vroegtijdige waarschuwing

⁽¹⁰⁾ PB C 487 van 28.12.2016, blz. 30.

tegen gevaarlijke producten en diensten uit derde landen en een dialoog over een betere handhaving van de wetgeving. Nu er wordt afgestapt van verplichte convergentie, die formeel werd nagestreefd met het TTIP, moeten de EU en de VS deze nieuwe agenda voor vrijwillige samenwerking goed invullen om hun burgers te helpen de nieuwe uitdagingen van deze kritieke periode het hoofd te bieden.

4. Aanpakken van zorgpunten en noodzakelijke waarborgen

4.1. De TTC biedt de beste gelegenheid om te laten zien dat de EU en de VS in staat zijn concrete stappen te zetten naar echte samenwerking op het gebied van handel en technologie en aan te tonen dat hun relatie is gebaseerd op een zinvol partnerschap. Er zijn echter bepaalde kritieke punten waar de TTC aan moet werken om succes te boeken:

- een sterk strategisch engagement van de leiders van zowel de EU als de VS;
- een duidelijke gemeenschappelijke visie op de doelstellingen en procedés van de TTC;
- de noodzaak om via samenwerking meerwaarde te creëren door positieve, concrete resultaten te boeken;
- de noodzaak om verdere stappen te ondernemen met het oog op de ontwikkeling van een gezamenlijke aanpak voor het tot stand brengen van gezamenlijke normen;
- de noodzaak om een duidelijke methode vast te stellen voor het oplossen van gedetailleerde technische kwesties;
- het opzetten van doeltreffende mechanismen om voorlichting te bieden over de politieke besluitvorming, zowel in de EU als in de VS;
- totstandbrenging van een systeem om belanghebbenden uit het bedrijfsleven, vakbonden en andere maatschappelijke stakeholders actief en gestructureerd bij de zaak te betrekken;
- zorgen voor vlotte coördinatie, samenhang en een totaalaanpak van het gehele arbeidsproces; voortbouwen op de lessen die zijn getrokken uit de TTIP-onderhandelingen en eerdere bilaterale activiteiten waar het gaat om werkwijze, transparantie en publieksvoorlichting;
- verantwoordelijkheid voor de civiele samenleving aan de andere kant van de Atlantische Oceaan om dit proces met kennis van zaken in goede banen te leiden.

4.2. De verdediging van de grote openbare belangen van de EU bij trans-Atlantische samenwerking op regelgevingsgebied is voor het EESC altijd van fundamenteel belang geweest. Het EESC stelt nogmaals nadrukkelijk dat het behoud van de bestaande hoge normen een fundamentele vereiste is. Naast het doel de handelsmogelijkheden te vergroten, moet de samenwerking op regelgevingsgebied ook de veiligheid, de gezondheid en het economisch en sociaal welzijn van de burgers aan beide zijden van de Atlantische Oceaan verbeteren. Het EESC zou graag de verzekering krijgen dat, onder andere, de EU-voedselwetgeving niet zal veranderen en dat de beperkingen van de EU inzake hormonen, groeibevorderaars en genetisch gemodificeerde organismen behouden zullen blijven ⁽¹⁾.

4.3. Het EESC verzoekt de EU-Commissie dringend om in het kader van de TTC iets te doen aan het gebrek aan evenwicht in de arbeidsdemocratie en de gevolgen daarvan voor de gelijke concurrentievoorwaarden in de handel. Het EESC wijst er nogmaals op dat de VS slechts twee van de acht fundamentele arbeidsnormen van de IAO hebben geratificeerd, waarbij met name belangrijke basisverdragen als Verdrag nr. 87 inzake de vrijheid tot het oprichten van vakverenigingen en Verdrag nr. 98 inzake het recht op collectieve onderhandelingen ontbreken ⁽¹²⁾.

5. Zinvolle betrokkenheid van belanghebbenden na de ervaringen met het TTIP-proces

5.1. Het EESC onderstreept dat het TTC-proces transparant en controleerbaar moet zijn en dat groeperingen van algemeen belang er op een zinvolle manier bij moeten worden betrokken. Dit moet hand in hand gaan met een verbeterd en actief communicatiebeleid over de aard van de TTC. Het belangrijkste is dat de samenwerkingsagenda een platform blijft om informatie te verstrekken en goede praktijken uit te wisselen, en geen automatisch instrument om elkaars wetgevings- en besluitvormingsprocessen te beïnvloeden of elkaar ervan te weerhouden verschillende vormen van bescherming te verbeteren.

⁽¹¹⁾ PB C 487 van 28.12.2016, blz. 30.

⁽¹²⁾ De lijst van niet-geratificeerde fundamentele arbeidsverdragen wordt verder gevormd door Verdrag nr. 29 betreffende dwangarbeid, Verdrag nr. 100 betreffende gelijke beloning, Verdrag nr. 111 betreffende discriminatie (in arbeid en beroep) en Verdrag nr. 138 betreffende de minimumleeftijd.

5.2. Belanghebbende partijen moeten inbreng kunnen leveren in alle tien de werkgroepen om een verkokerde aanpak te voorkomen. De werkgroep voor de aanpak van de uitdagingen op het gebied van de wereldhandel heeft een meer horizontaal karakter en vormt het belangrijkste forum voor de besprekingen over arbeid. Aanverwante problemen, met name kwesties die verband houden met toeleveringsketens, AI en andere opkomende technologieën, en gegevensbescherming, vormen het aandachtsterrein van een aantal andere werkgroepen.

5.3. Het EESC beschouwt de bescherming en het welzijn van consumenten als overkoepelende doelstellingen van deze samenwerking. De verschillende TTC-dialogen moeten transparant zijn voor belanghebbenden. De betrokken regelgevende instanties en sectorspecialisten moeten een leidende rol spelen bij de ontwikkeling van de samenwerking op regelgevingsgebied.

5.4. Naast gerichte bijeenkomsten in het kader van de dialoog met het maatschappelijk middenveld moeten er voor en na elke bijeenkomst van de TTC voorbereidende bijeenkomsten en nabesprekingen met belanghebbenden worden gepland. De vroegere door DG Handel opgerichte TTIP-adviesgroep was een waardevol voorbeeld van de raadpleging van belanghebbenden, waarbij ook het EESC had moeten worden betrokken. Het was ook een forum waar de deelnemende organisaties beter konden begrijpen welke kansen de handel biedt en welke uitdagingen ermee gepaard gaan voor de verschillende door anderen vertegenwoordigde belangengroepen. Dit heeft bijgedragen tot het slaan van bruggen tussen de verschillende organisaties.

5.5. In dit verband betreurt het EESC nogmaals dat het mandaat van de deskundigengroep voor handelsovereenkomsten niet is verlengd. Het was een zeer positieve stap in de strategie van de Commissie om de betrokkenheid van het maatschappelijk middenveld bij het handelsbeleid te verbeteren en de transparantie te vergroten. Het was ook de logische voortzetting van de TTIP-adviesgroep.

5.6. Het EESC heeft in het verleden zijn steun uitgesproken voor de trans-Atlantische dialogen over bedrijfsleven en consumenten en dringt aan op erkenning van een soortgelijke trans-Atlantische arbeidsdialoog.

Brussel, 14 juli 2022.

De voorzitter
van het Europees Economisch en Sociaal Comité
Christa SCHWENG

**Advies van het Europees Economisch en Sociaal Comité over jongerenbeleid in de Westelijke Balkan,
als onderdeel van de innovatieagenda voor de Westelijke Balkan**

(initiatiefadvies)

(2022/C 443/06)

Rapporteur: **Ionuț SIBIAN**

Corapporteur: **Andrej ZORKO**

Besluit van de voltallige vergadering	20.1.2022
Rechtsgrondslag	Artikel 52, lid 2, van het reglement van orde Initiatiefadvies
Bevoegde afdeling	Externe betrekkingen
Goedkeuring door de afdeling	9.6.2022
Goedkeuring door de voltallige vergadering	13.7.2022
Zitting nr.	571
Stemuitslag (voor/tegen/onthoudingen)	165/2/1

1. Conclusies en aanbevelingen

1.1. Het Europees Economisch en Sociaal Comité (EESC) erkent dat er vooruitgang is geboekt bij de ontwikkeling van goed functionerende beleidskaders voor jongeren en verzoekt de regeringen van de partnerlanden in de Westelijke Balkan om verder te investeren in empirisch onderbouwd jongerenbeleid waarmee de ontwikkelingsproblemen van jongeren kunnen worden aangepakt. Voor een succesvolle, duurzame ontwikkeling van lokale gemeenschappen is het volgens het EESC van cruciaal belang dat institutionele, programma- en beleidsontwikkelingen gebaseerd zijn op de standpunten van jongeren ten aanzien van menselijke ontwikkeling. Verder is het EESC ervan overtuigd dat de transparante toewijzing van voldoende begrotingsmiddelen voor de ontwikkeling van jeugdbeleid een eerste vereiste is om positieve veranderingen mogelijk te maken en de situatie van jongeren te verbeteren.

1.2. Het EESC verzoekt de nationale overheden van de landen van de Westelijke Balkan om de lijnen die zijn uitgezet in de belangrijkste beleidsdocumenten van de Europese Unie (EU) inzake jeugdbeleid, te volgen, nationaal jeugdbeleid verder te ontwikkelen en jongeren de kans te geven om deel te nemen aan de beleidsontwikkeling.

1.3. Het EESC is van mening dat systematisch verzamelde hoogwaardige gegevens over jongeren een eerste vereiste zijn voor goed onderbouwde beleidsmaatregelen en steunmaatregelen voor jongeren, vooral kwetsbare groepen jongeren. Met name het systeem voor het verzamelen en verwerken van gegevens over de sociale dimensie van de participatie van jongeren moet aanzienlijk worden verbeterd⁽¹⁾.

1.4. Het is volgens het EESC van cruciaal belang dat de sociale partners en de maatschappelijke organisaties bij de bestrijding van armoede en de verbetering van de kwaliteit van het onderwijs worden betrokken, zodat een bredere hervorming kan worden doorgevoerd om de sociale rechten en de vooruitzichten van jongeren te verbeteren. De sociale partners en andere maatschappelijke organisaties zouden een grotere rol moeten krijgen in de dialoog over sociale en economische hervormingen. Rechtstreekse steun van de EU moet ervoor zorgen dat rekening wordt gehouden met de standpunten van sociale partners en maatschappelijke organisaties.

1.5. Het EESC dringt aan op versterking van de EU-programma's en de regionale structuren, met als doel meer jongeren in de Westelijke Balkan te bereiken door hun mogelijkheden te bieden op het gebied van onderwijs, mobiliteit, vrijwilligerswerk en werkgelegenheid.

⁽¹⁾ Youth Participation Index for 2020, Ana and Vlade Divac Foundation, blz. 31.

1.6. Het EESC zou graag meer gerichte aandacht willen zien voor beroepsonderwijs en -opleiding, door leerlingstelsels te combineren met klassikaal onderwijs op secundair en tertiair niveau. Het Comité is van mening dat de nauwe samenwerking tussen onderwijs- en opleidingsinstellingen en het bedrijfsleven moet worden versterkt en dat de nadruk meer op competenties dan op kwalificaties moet komen te liggen.

1.7. Het EESC is ingenomen met het economisch en investeringsplan (EIP) voor de Westelijke Balkan, waarin wordt opgeroepen tot verbetering van de arbeidsmarktparticipatie, met name van jongeren en vrouwen, kansarme groepen en minderheden en in het bijzonder de Roma. De uitvoering van het EIP moet optimaal ten goede komen aan jongeren.

1.8. Het EESC dringt erop aan dat de jongerengarantie in de Westelijke Balkan ten uitvoer wordt gelegd in aansluiting op de aanbevelingen van de Raad over een versterkte jongerengarantie ⁽²⁾.

1.9. Om in de Westelijke Balkan een jongerengarantie te kunnen bieden, zou in de landen van de regio de capaciteit van de openbare diensten voor arbeidsvoorziening (ODA's) moeten worden vergroot en het personeelsbestand moeten worden uitgebreid.

1.10. Het EESC wijst op het belang van samenwerking tussen verschillende partners om het probleem van de jeugdwerkloosheid aan te pakken. Er zouden op alle overheidsniveaus partnerschappen tot stand moeten worden gebracht tussen aanbieders van de jongerengarantie en relevante belanghebbenden, zoals sociale partners, onderwijs- en opleidingsinstellingen, jongerenorganisaties en andere maatschappelijke organisaties.

1.11. Het EESC is van mening dat er aandacht en steun moeten uitgaan naar de capaciteitsopbouw van de sociale partners en de ontwikkeling van sociale dialoog en collectieve onderhandelingen, teneinde preciaire arbeidsomstandigheden te verminderen en de kwaliteit van banen te verbeteren. Ook roept het de sociale partners van de Westelijke Balkan op nationaal en sectoraal niveau op om jongeren actief te betrekken bij al hun activiteiten, met inbegrip van collectieve onderhandelingen.

1.12. Gezien de mogelijkheden van het Europees Jaar van de jeugd 2022 is het EESC stellig van mening dat het aanpakken van de uitdagingen waarmee jongeren worden geconfronteerd en het dichterbij de jongeren brengen van Europa niet beperkt zouden mogen blijven tot jongeren die in de EU wonen, maar zich ook moeten uitstrekken tot jongeren uit alle partnerlanden van de Westelijke Balkan.

1.13. Het EESC moedigt de EU en haar partners in de Westelijke Balkan aan om, in overeenstemming met de EU-strategie voor jongeren, een instrument in het leven te roepen waarmee het effect van Europese wetgeving op jongeren kan worden beoordeeld, de zogeheten jongerentoets. Deze jongerentoets kan ervoor zorgen dat er tijdens de besluitvorming rekening wordt gehouden met jongeren, dat er meer gericht beleid wordt ontwikkeld en dat er eventueel verzachtende maatregelen worden genomen om nadelige gevolgen voor jonge mensen te voorkomen.

1.14. Het EESC is van mening dat de regeringen van de partnerlanden in de Westelijke Balkan inspanningen moeten leveren om van regionale samenwerking een beleidsprioriteit te maken. Bij het ondersteunen van deze transformatie en het bevorderen van regionale samenwerking als beleidsprioriteit zou de EU de Westelijke Balkan moeten helpen bij het in kaart brengen van de belangrijkste gebieden en manieren waarop voor de burgers van alle landen van de Westelijke Balkan, en met name voor jongeren, veranderingen kunnen worden bewerkstelligd.

1.15. In de conclusies van de top van de Westelijke Balkan van 2021 in het kader van het proces van Berlijn ⁽³⁾, die in Berlijn plaatsvond, wordt onderstreept dat jongerenorganisaties en -netwerken moeten worden versterkt. Het EESC verzoekt de Europese Commissie nader te onderzoeken hoe relevante jongerenstructuren in de Westelijke Balkan, zoals nationale jeugdraden en overkoepelende jongerenorganisaties, op regionaal niveau kunnen worden ondersteund, zodat een regionale dialoog over het jongerenbeleid mogelijk wordt.

⁽²⁾ Aanbeveling van de Raad van 30 oktober 2020 inzake "Een brug naar banen — Versterking van de jongerengarantie" en tot vervanging van de aanbeveling van de Raad van 22 april 2013 tot invoering van een jongerengarantie (PB C 372 van 4.11.2020, blz 1).

⁽³⁾ Top van de Westelijke Balkan in het kader van het proces van Berlijn, top van Berlijn 2021, conclusie van de voorzitter.

1.16. Het EESC is van mening dat verdere inspanningen nodig zijn om de politieke educatie en vertegenwoordiging van jongeren te versterken, zowel via de reguliere politiek als via jongerenstructuren, zoals nationale jeugdgraden en lokale of gemeenteraden. Het EESC verzoekt de EU-instellingen dan ook om de Westelijke Balkan verder te steunen bij het verbeteren van de participatie van jongeren.

1.17. Het EESC is ingenomen met het feit dat de innovatieagenda voor de Westelijke Balkan voorziet in verdere acties ter ondersteuning van deelname van de Westelijke Balkan aan alle EU-programma's op het gebied van onderzoek, innovatie, onderwijs, cultuur, jeugd en sport. Gelet op de positieve correlatie tussen onderwijs- of opleidingsmobiliteit en het maatschappelijk en politiek engagement van jongeren kunnen verdere inspanningen op dit gebied leiden tot een grotere participatie en betrokkenheid van jongeren.

1.18. Het EESC wijst er nogmaals op dat jongeren belangrijk zijn voor de toekomst van de Westelijke Balkan en dat er daarom concrete maatregelen moeten worden genomen om van de regio een plek met toekomstperspectieven en kansen voor jongeren te maken, zodat zij er kunnen blijven en zich er kunnen ontplooien ⁽⁴⁾. Het is van groot belang dat jongeren tijdig worden betrokken bij het uittekenen en doorvoeren van sociale en politieke veranderingen.

2. Inleiding

2.1. Volgens Eurostat ⁽⁵⁾ telt de Westelijke Balkan ongeveer 3,6 miljoen jongeren, wat neerkomt op ongeveer 21 % van de totale bevolking. Kosovo ^(*) heeft het hoogste aandeel jongeren in de totale bevolking (26,29 %), gevolgd door Albanië (23,4 %), Bosnië en Herzegovina (20,37 %), Noord-Macedonië (20,32 %), Montenegro (19,49 %) en Servië (16,8 %). De verhouding tussen mannen en vrouwen in de jongerenpopulatie is in alle partnerlanden van de Westelijke Balkan vergelijkbaar, waarbij het aantal jongeren van het mannelijk geslacht iets groter is: in de Westelijke Balkan bestaat 51,16 % van de jongeren uit mannen en 48,84 % uit vrouwen ⁽⁶⁾.

2.2. De partners van de Westelijke Balkan hebben door het aannemen van relevante wetten, strategieën en actieplannen aanzienlijke vooruitgang geboekt bij het verder opzetten en consolideren van hun beleidskader voor jeugdzaken. Een volledig functioneel jeugdstelsel dat de daadwerkelijke versterking van de rol van jongeren in de besluitvorming, alsook hun betrokkenheid daarbij en hun deelname daaraan waarborgt, moet echter nog worden ontwikkeld. Er zijn diverse zwakke punten, variërend van bredere politieke kwesties en een gebrek aan bereidheid om van jeugdzaken een interinstitutioneel en sectoroverschrijdend beleid te maken, tot zeer specifieke soorten moeilijkheden bij het systematisch volgen en evalueren van de ontwikkeling en uitvoering van het jeugdbeleid, het verzamelen van gegevens, en de publicatie daarvan ⁽⁷⁾.

2.3. Met het oog op de bevordering van het welzijn van jongeren zou ook aandacht moeten worden besteed aan de handhaving van de rechten van het kind. Duurzame beleidsmaatregelen in dit verband bevorderen het welzijn van kinderen en zijn een extra steun voor een kwalitatief goede overgang naar adolescentie en jongvolwassenheid.

3. Ontwikkeling van het menselijk kapitaal

3.1. Het niveau en de relevantie van het onderwijs zijn van cruciaal belang voor de werkgelegenheidsvooruitzichten, de loopbaanontwikkeling van jongeren en voor hun sociale integratie in de regio. Niettemin vertonen de onderwijsstelsels nog steeds tekortkomingen. Niet alle studenten kunnen goed worden bediend en de toerusting van jonge afgestudeerden met relevante vaardigheden laat te wensen over. Door onvoldoende of inefficiënte koppelingen met andere beleidsonderdelen, zoals werkgelegenheid, economie, sociale diensten en sociale bescherming, bestaat voor veel kinderen en jongeren het gevaar van vroegtijdig schoolverlaten, sociale uitsluiting en armoede ⁽⁸⁾.

⁽⁴⁾ Slotverklaring van het 8e forum voor het maatschappelijk middenveld van de Westelijke Balkan.

⁽⁵⁾ Basic figures on Western Balkans and Turkey, Factsheets, 2022 edition.

^(*) Deze benaming laat de standpunten over de status van Kosovo onverlet, en is in overeenstemming met Resolutie 1244 van de VN-Veilighedsraad en het advies van het Internationaal Gerechtshof over de onafhankelijkheidsverklaring van Kosovo.

⁽⁶⁾ Raad voor regionale samenwerking, *Mapping of Youth Policies and Identification of Existing Support and Gaps in Financing of Youth Actions in the Western Balkans — Comparative report*, januari 2021, blz. 4.

⁽⁷⁾ Raad voor regionale samenwerking, *Mapping of Youth Policies and Identification of Existing Support and Gaps in Financing of Youth Actions in the Western Balkans — Comparative report*, januari 2021, blz. 4.

⁽⁸⁾ Europese Stichting voor opleiding (ETF), *Unlocking youth potential in South Eastern Europe and Turkey: Skills development for labour market and social inclusion*, 2020.

3.2. Om een dynamische economie op te bouwen, moet de Westelijke Balkan investeren in kennis en de ontwikkeling van de vaardigheden van jongeren. Hervormingen van het onderwijsstelsel zijn van cruciaal belang voor effectieve ontwikkelingsinspanningen⁽⁹⁾. De Westelijke Balkanlanden moeten hun prestaties nog verbeteren en ervoor zorgen dat jongeren basisvaardigheden verwerven, en zij moeten de prestatiekloof met de EU verkleinen.

3.3. Emigratie uit de Westelijke Balkan is een reeds lang bestaand probleem, dat wordt veroorzaakt door economische, sociale en institutionele problemen, en vormt een bedreiging voor de ontwikkelingsvooruitzichten van de regio. Het ziet ernaar uit dat deze emigratie de komende tijd zal blijven doorgaan, in ieder geval in het grootste deel van de regio, maar dit mag geen belemmering vormen voor het voeren van passend beleid om jongeren in de regio te houden. Mensen besluiten om verschillende redenen te vertrekken, maar de kern is vaak dat het moeilijk is om een hoge levenskwaliteit te bereiken voor henzelf en hun gezinnen indien zij in de regio zouden blijven. De braindrain vermindert in de regio's het menselijk kapitaal, dat nodig is voor economische groei, terwijl het met de bestaande sociale infrastructuur niet lukt de levensomstandigheden van de achterblijvers te verbeteren. Er moeten ook passende maatregelen worden genomen op nationaal niveau om de "braindrain" om te buigen naar "brain circulation".

3.4. De uitstroom van mensen blijft een centraal punt van zorg voor de meeste landen van de Westelijke Balkan, omdat die van invloed is op de economische, sociale en politieke vooruitzichten van een regio die economisch nog steeds achterloopt op de EU. Het totale aantal mensen dat de regio heeft verlaten, is moeilijk nauwkeurig vast te stellen. Uit gegevens⁽¹⁰⁾ blijkt dat mensen de regio blijven verlaten. Tussen 2012 en 2018 vertrokken jaarlijks gemiddeld 155 000 mensen uit de regio naar een bij de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) aangesloten land; alleen al in 2018 bedroeg dat aantal 175 000 mensen⁽¹¹⁾.

3.5. Naast betere economische vooruitzichten in het buitenland is in studies ook gewezen op de belangrijke rol die de kwaliteit en betrouwbaarheid van overheidsinstellingen spelen in de motivatie om te emigreren. Uit een analyse⁽¹²⁾ van het IMF (2016) bleek dat, hoewel alle soorten migranten op zoek zijn naar betere economische kansen in het buitenland, de motivatie van hoger opgeleide personen om te verhuizen ook gelegen was in de kwaliteit van de instituties in eigen land (corruptie en nepotisme bij het verkrijgen van werk), en lager opgeleide personen ook werden aangetrokken door de grotere en betrouwbaardere sociale-uitkeringsstelsels in het buitenland⁽¹³⁾. De hoge mate van corruptie in de regio is een belangrijke bepalende factor voor de uitstroom van migranten, die nog wordt verergerd door het feit dat 63 % van de mensen in de regio geen vertrouwen heeft in de rechterlijke of de wetgevende macht⁽¹⁴⁾.

3.6. Jongeren in de regio hebben een sterk verlangen om voor betere kansen naar het buitenland te gaan, wat bijdraagt tot een zeer onevenredig aandeel van jongeren in het totale aantal emigranten. In Bosnië en Herzegovina, Noord-Macedonië en Albanië bijvoorbeeld wenst meer dan 50 % van de jongeren langer dan 20 jaar in het buitenland te wonen en te werken, wat betekent dat het verlies op lange termijn voor de demografische en economische toekomst van de regio mogelijk aanzienlijk zal zijn⁽¹⁵⁾. De hoge mate van jongerenemigratie uit de Westelijke Balkan is met name het gevolg van het feit dat jongeren geen toegang hebben tot onderwijs van goede kwaliteit (en van de beperkte economische kansen na het behalen van een diploma), waardoor velen gedwongen zijn onderwijs in het buitenland te volgen. In 2018 volgde 6 % van de studenten in de universiteitsleeftijd in de regio een studie in het buitenland (het EU-gemiddelde was 3 %).

⁽⁹⁾ Uit de resultaten van het "Programme for International Student Assessment (PISA)" van de OESO voor 2018 blijkt dat er in bijna de hele Westelijke Balkan bij de belangrijkste competenties sprake is van hoge niveaus van onderpresteren (leerlingen die zakken voor niveau 2 op de PISA-schaal voor lezen, wiskunde en natuurwetenschappen).

⁽¹⁰⁾ Ontwikkelingsbank van de Raad van Europa, "Social Infrastructure in the Western Balkans — Increasing the region's economic resilience, enhancing human capital and counteracting the effects of brain drain", november 2021.

⁽¹¹⁾ De nauwkeurigheid van de migratiecijfers voor de Westelijke Balkan wordt ernstig bemoeilijkt door verschillende problemen die de mogelijkheden voor uitgebreide vergelijkingen tussen landen beperken.

⁽¹²⁾ Emigration and Its Economic Impact on Eastern Europe, 2016.

⁽¹³⁾ De sociale uitkeringen in de Westelijke Balkan geven niet altijd een goede dekking en de uitbetaling van uitkeringen kan vertraging oplopen.

⁽¹⁴⁾ Raad voor regionale samenwerking, "Balkan Barometer 2020: Public Opinion Survey".

⁽¹⁵⁾ Lavric, Tomanovic & Jusic, FES, *Youth Study Southeast Europe 2018/2019*.

3.7. De sociale infrastructuur van de Westelijke Balkan biedt onvoldoende basis voor het vermogen van de regio om een solide basis van menselijk kapitaal te ontwikkelen en in stand te houden, met name in de context van de uitstroom van menselijk kapitaal via braindrain. In de meeste landen heeft de onderwijssector te kampen met onvoldoende financiering en te weinig middelen, waardoor de toegang tot en de resultaten van het onderwijs niet optimaal zijn. Door ontoereikende onderwijsresultaten worden op hun beurt niet de vaardigheden opgeleverd die toekomstige generaties moeten hebben om aan de eisen van bestaande bedrijven te voldoen en nieuwe bedrijven te helpen ontwikkelen.

3.8. Het maximaliseren van de waarde van menselijk kapitaal is van vitaal belang voor het vergroten van het concurrentievermogen en het aanpakken van de werkloosheid. Moderne werknemers moeten beschikken over een reeks algemene vaardigheden, over aanpassingsvermogen en over een ondernemende mentaliteit, en moeten kunnen vertrouwen op adequate sociale zekerheid.

3.9. De huidige onderwijsstelsels en leerplannen moeten worden hervormd en de inzetbaarheid van de jongere generaties versterkt door de bevordering van beroepsonderwijs en -opleiding (BOO) en digitaal onderwijs en meer aandacht voor ondernemerschapsonderwerpen.

3.10. Ondernemerscapaciteiten van jongeren zouden moeten worden gestimuleerd en bevorderd. Beleidsmakers moeten zorgen voor een gunstig klimaat voor jongeren om hun eigen bedrijf te beginnen en ondernemer te worden, en moeten startende bedrijven steunen en gemakkelijker toegang bieden tot financiering.

3.11. In de huidige, zich snel ontwikkelende wereld zijn de strijd tegen klimaatverandering, nieuwe bedrijfsmodellen, onderzoek- en innovatiecapaciteit en de ontwikkeling van nieuwe technologische oplossingen voor de groene transitie van essentieel belang. Daartoe is het van belang dat het aantal jongeren en met name het aantal jonge vrouwen met STEM-vaardigheden (wetenschap, technologie, engineering en wiskunde) en digitale vaardigheden wordt verhoogd.

3.12. Door de groene transitie zullen bestaande banen veranderen, zullen sommige banen worden vernietigd en zullen nieuwe banen, die nieuwe groene en digitale vaardigheden vereisen, ontstaan. Het onderwijs- en opleidingssysteem moet zich aanpassen aan de groeiende vraag naar nieuwe vaardigheden. Onderwijs- en opleidingsprogramma's moeten worden afgestemd op de veranderende bedrijfsbehoeften en de gelijktijdige groene en digitale transitie.

4. Uitdagingen op het gebied van werkgelegenheid voor jongeren in de Westelijke Balkan

4.1. De belangrijkste uitdagingen voor het jongerenwerkgelegenheidsbeleid in de regio zijn: afstemming tussen de belanghebbenden op verschillende overheidsniveaus en op verschillende beleidsterreinen (werkgelegenheid, onderwijs, huisvesting van de gezondheidszorg); zwakke punten in de kwaliteit van de onderwijsstelsels en tekortkomingen bij het onderricht in door de arbeidsmarkt gevraagde vaardigheden; inefficiënties bij het zoeken naar werk, die leiden tot een slechte afstemming van vaardigheden en een veel tijd vergende overgang van school en universiteit naar werk; de prevalentie van onzekere vormen van arbeid in sommige economieën; de schaarste aan beschikbare banen voor jongeren; een tekort aan kinderopvangfaciliteiten ter ondersteuning van vrouwen die weer aan het werk gaan; en de hoge mate van informaliteit.

4.2. Jongeren in de Westelijke Balkan hebben een ongunstige positie op de arbeidsmarkten in de regio. In 2020 bedroeg de jeugdwerkloosheid in de leeftijdsgroep van 15-24 jaar in de hele Westelijke Balkan minder dan 27 %, terwijl de jeugdwerkloosheid voor de leeftijdsgroep van 15-24 jaar meer dan 26 % bedroeg (vergeleken met slechts 16,8 % in de EU-27 voor de leeftijdsgroep van 15-24 jaar) en in Kosovo bijna 50 % bedroeg ⁽¹⁶⁾.

4.3. Het percentage jongeren in de leeftijdsgroep van 15-24 jaar dat geen baan heeft en geen onderwijs of stage volgt (NEET — no education, no employment, no training) bedraagt gemiddeld 23,7 % in de Westelijke Balkan, variërend van 15,9 % in Servië tot 37,4 % in Kosovo, vergeleken met slechts 11,1 % in de EU voor de leeftijdsgroep van 15-24 jaar ⁽¹⁷⁾.

4.4. Langdurige werkloosheid treft bijna twee derde van de jonge werklozen in Noord-Macedonië, Bosnië en Herzegovina en Kosovo, en twee derde van de werkloze jonge vrouwen in Montenegro.

⁽¹⁶⁾ Raad voor regionale samenwerking, *Study on Youth Employment in the Western Balkans*, 2021.

⁽¹⁷⁾ Raad voor regionale samenwerking, *Study on Youth Employment in the Western Balkans*, 2021.

4.5. Het deelnemingspercentage van jongeren (activiteitsgraad) lag ook lager dan in de EU en er is een grote genderkloof waarneembaar in het deelnemingspercentage, wat deels te wijten is aan een tekort aan kinderopvang voor jonge moeders die tot de arbeidsmarkt willen toetreden. De genderkloof komt ook tot uiting in de arbeidsparticipatie van jonge vrouwen, die overal in de regio lager ligt dan de arbeidsparticipatie van jonge mannen. Waar de jeugdwerkloosheid het hoogst is (Bosnië en Herzegovina, Kosovo, Noord-Macedonië, Servië), is de jongerenwerkloosheid onder jonge vrouwen hoger dan onder jonge mannen. In Albanië en Montenegro daarentegen ligt het werkloosheidscijfer voor vrouwen lager dan dat voor mannen, net als in de EU.

4.6. Jongeren bevinden zich in een precaire positie op de arbeidsmarkten. In alle economieën in de regio hebben jongeren een groter aandeel tijdelijke contracten dan in de EU, met name in Kosovo en Montenegro, waar meer dan driekwart van de werkende jongeren dit type contract heeft, terwijl dat in Servië meer dan de helft is. Dit soort precaire werkgelegenheid kan een negatief effect hebben op het individuele welzijn en de productiviteit van de economieën.

4.7. Het inspelen op de behoeften van de jonge bevolking moet een prioriteit worden, niet in het minst gezien het hoge aantal NEET's. Er moet worden gewezen op de noodzaak van maatregelen naar het voorbeeld van de EU-jongerengarantie, zeker in tijden van crisis. Dit zal ertoe bijdragen dat jongeren een baan, vervolgonderwijs, een stageplaats of een leercontract aangeboden krijgen, waardoor ook jongeren oplossingen en vooruitzichten worden geboden en wordt bijgedragen aan de bestrijding van de braindrain.

5. Jongeren in de Westelijke Balkan als belangrijke factor in regionale samenwerking en bevordering van Europese integratie

5.1. De welvaart en convergentie met de EU moeten gebaseerd zijn op de beginselen van inclusiviteit, vertrouwen en samenwerking. Het EESC wijst erop dat de regeringen van de Westelijke Balkanlanden zich bij het nastreven van door de EU gestuurde hervormingen en het uitvoeren van investeringsplannen hebben gecommitteerd aan de Europese kernwaarden van democratie, de rechtsstaat en de grondrechten, alsook aan verzoening⁽¹⁸⁾.

5.2. Het EESC is het ermee eens dat regionale samenwerking in de Westelijke Balkan van essentieel belang is voor het uitbreidingsproces, en verder moet worden versterkt om de transformatie te stimuleren. Een geloofwaardig toetredingsperspectief is de belangrijkste stimulans en motor voor verandering in de regio. Het is een belangrijk instrument voor de bevordering van de democratie, de rechtsstaat en de eerbiediging van de grondrechten, wat ook de belangrijkste motoren zijn van economische integratie en voor essentiële verankering van regionale verzoening en stabiliteit⁽¹⁹⁾.

5.3. Het EESC erkent dat er de laatste jaren verschillende belangrijke Europese en regionale initiatieven zijn gelanceerd, met name voor de Westelijke Balkan, om deze regio dichterbij de EU te brengen, maar ook om de samenwerking tussen jongeren te versterken. De EU blijft de belangrijkste strategische partner van de regio en verstrekt financiële middelen en steun via diverse programma's (IPA, Erasmus+ enz.). Voorts ging, voortbouwend op het succesvolle voorbeeld van het Frans-Duitse Jongerenbureau, in 2016 het regionaal bureau voor jongerensamenwerking (RYCO) van start met het doel om door middel van jongerenuitwisselingsprogramma's een geest van verzoening en samenwerking tussen de jongeren in de regio te bevorderen.

5.4. Het RYCO speelt een belangrijke rol bij het verbeteren van de samenwerking en verzoening tussen jongeren in de Westelijke Balkan. De steun van de EU bij het stroomlijnen van de regionale samenwerking op het gebied van jeugdzaken als essentieel element voor het bereiken van vrede en stabiliteit in de regio is van vitaal belang geweest. De rol van jongeren bij het verbeteren van de vooruitzichten voor de regio zou niet alleen moeten worden versterkt door de inspanningen van het RYCO.

5.5. De Europese Jongerenhoofdstad is een titel die wordt toegekend door het Europees Jeugdforum. Het is bedoeld om jongeren mondiger te maken, de participatie van jongeren te stimuleren en de Europese identiteit in steden te versterken. In 2022 is Tirana de Europese Jongerenhoofdstad. Onder het motto "Activate Youth" is de bedoeling van deze titel vooral de aanmoediging van actieve participatie die gericht is op de behoeften van jongeren, zowel die van vandaag als die van morgen. Het programma omvat activiteiten die gericht zijn op de bevordering van vrijwilligerswerk, de empowerment van jongerenorganisaties en de totstandbrenging van netwerken en synergieën tussen jongeren uit heel Europa.

⁽¹⁸⁾ REX/184 — Slotverklaring van het 8e forum voor het maatschappelijk middenveld van de Westelijke Balkan, blz. 3.

⁽¹⁹⁾ PB C 220 van 9.6.2021, blz. 88.

5.6. Intensievere samenwerking en wederzijdse leeractiviteiten die gezamenlijk door de EU-instellingen en de belanghebbenden bij het jongerenbeleid in de Westelijke Balkan worden georganiseerd, zouden de succesvolle uitvoering van de innovatieagenda voor de Westelijke Balkan verder kunnen ondersteunen.

5.7. De inspanningen om de Westelijke Balkan te betrekken bij EU-jongerenprogramma's zouden moeten worden afgestemd op de lopende programma's die door het RYCO worden aangeboden. Het EESC verzoekt de Europese Commissie om de Westelijke Balkan te helpen bij het zoeken naar manieren om nieuwe intraregionale mobiliteitsregelingen op te zetten.

6. De stem van jongeren uit de Westelijke Balkan luider laten klinken

6.1. De politieke agenda van de EU met betrekking tot de innovatieagenda voor de Westelijke Balkan bestaat erin empirisch onderbouwde beleidsvorming te faciliteren ⁽²⁰⁾. Het beschikken over betrouwbare en transparante statistieken is een belangrijke eis van de EU voor alle landen in de pretoetredingsfase ⁽²¹⁾.

6.2. De EU-strategie voor jongeren 2019-2027 heeft tot doel de inclusieve democratische participatie van alle jongeren in democratische processen en samenleving aan te moedigen en te bevorderen, hen actief betrokken te maken, de vertegenwoordiging van jongeren op lokaal, regionaal en nationaal niveau te ondersteunen en het gebruik van innovatieve en alternatieve vormen van democratische participatie, zoals digitale democratische instrumenten, te verkennen en te bevorderen ⁽²²⁾.

6.3. De EU-jongerendialoog is een beproefd dialoogmechanisme tussen jongeren en besluitvormers. Het EESC is ingenomen met de voorstellen van de Commissie om op dit mechanisme voort te bouwen en het in het regionale samenwerkingskader voor de Westelijke Balkan op te nemen, zodat bij de vaststelling van de prioriteiten van het jongerenbeleid rekening wordt gehouden met de standpunten en behoeften van jongeren en jongerenorganisaties. Voorts moeten bestaande participatieprocessen en -mechanismen in de Westelijke Balkan waarbij jongeren zijn betrokken, worden aangemoedigd en bevorderd.

6.4. Volgens de jongerenparticipatie-index ⁽²³⁾ zijn jongeren in de Westelijke Balkan nog steeds sterk ondervertegenwoordigd in het politieke leven. Uit recente gegevens blijkt dat een overgrote meerderheid (78 %) van mening is dat jongeren meer inspraak in de politiek zouden moeten krijgen ⁽²⁴⁾.

6.5. Het EESC is er een groot voorstander van jongeren te betrekken bij besluitvormingsprocessen over zaken die hen aangaan. Naast individuele participatie is de rol van jongerenorganisaties van vitaal belang om de positie van jongeren in de politieke, economische en sociale arena's te bevorderen. Daarom moet, zoals benadrukt in de verordening betreffende IPA III en de uitbreidingsmethode, worden gewezen op het belang van financiering en steun aan maatschappelijke organisaties om aan de behoeften van jongeren te voldoen.

6.6. Sociaal-economische status en onderwijsniveau worden beschouwd als belangrijke voorspellers van de geneigdheid van individuen om te gaan stemmen of deel te nemen aan andere vormen van politiek engagement. Uit statistische analyse op regionaal niveau komt een consequent beeld naar voren van sociaal-economische ongelijkheden die inherent zijn aan het engagement van jongeren in de Westelijke Balkanregio ⁽²⁵⁾.

Brussel, 13 juli 2022.

De voorzitter
van het Europees Economisch en Sociaal Comité
Christa SCHWENG

⁽²⁰⁾ Agenda voor de Westelijke Balkan voor innovatie, onderzoek, onderwijs, cultuur, jeugd en sport.

⁽²¹⁾ Europese Commissie, Hoofdstukken van het acquis/onderhandelingshoofdstukken.

⁽²²⁾ Jongeren betrekken, verbinden en versterken: een nieuwe EU-strategie voor jongeren (COM(2018) 269 final).

⁽²³⁾ Youth Participation Index for 2020, Ana en Vlade Divac Foundation.

⁽²⁴⁾ FES (2019), Jusić, *Political alienation of a precarious generation*, blz. 5.

⁽²⁵⁾ FES (2019), Jusić, *Political alienation of a precarious generation*, blz. 5.

Advies van het Europees Economisch en Sociaal Comité over de kosten van een niet-verenigd Europa — De voordelen van de eengemaakte markt**(verkennend advies)**

(2022/C 443/07)

Rapporteur: **Philip VON BROCKDORFF**Corapporteur: **Émilie PROUZET**

Raadpleging	Voorzitterschap van de Raad van de Europese Unie, 26.1.2022
Rechtsgrond	Artikel 304 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie
Bevoegde afdeling	Interne Markt, Productie en Consumptie
Goedkeuring door de afdeling	27.6.2022
Stemuitslag (voor/tegen/onthoudingen)	63/1/1
Goedkeuring door de voltallige vergadering	13.7.2022
Zitting nr.	571
Stemuitslag (voor/tegen/onthoudingen)	194/0/3

1. Conclusies en aanbevelingen

1.1. Het Europees Economisch en Sociaal Comité (EESC) is van mening dat de interne markt bedoeld is om de welvaart te vergroten door middel van sociale en economische convergentie teneinde de ongelijkheden te verminderen en te voorkomen dat toenemende sociale onevenwichtigheden een ernstige belemmering gaan vormen voor de Europese integratie.

1.2. Het EESC is van mening dat de Europese Commissie in kennis moet worden gesteld van voorstellen voor nationale wetgeving die de eengemaakte markt kunnen belemmeren, en dat dergelijke voorstellen moeten worden becommentarieerd en geëvalueerd. Anders blijven deze procedures ondoeltreffend en creëren zij onnodige belemmeringen.

1.3. Ten aanzien van de nationale certificering beveelt het EESC de lidstaten aan om zich via “nauwere samenwerking” in te zetten voor minder restrictieve nationale maatregelen.

1.4. Het EESC vraagt voorts dat richtlijnen waarover reeds is onderhandeld en gestemd, zoals het pakket inzake betere regelgeving, daadwerkelijk worden omgezet en gehandhaafd.

1.5. Het EESC beschouwt de wet inzake digitale diensten ⁽¹⁾ en de wet inzake digitale markten ⁽²⁾ als een cruciale stap op weg naar een gelijk speelveld voor alle spelers op digitale markten. Maximale harmonisatie van het toepassingsgebied van de wet inzake digitale markten moet ook een prioriteit zijn.

1.6. Het vrije verkeer van gegevens is evenzeer van vitaal belang voor Europese innovatie, de groei van bedrijven en de ondersteuning van de digitale eengemaakte markt.

1.7. Het EESC benadrukt dat territoriale leveringsbeperkingen de ontwikkeling van de eengemaakte markt in de weg staan en verzoekt de Europese Commissie het mededingingsversturende effect ervan aan te pakken.

1.8. Het EESC beveelt aan dat de lidstaten gecoördineerde actie ondernemen met betrekking tot het op de markt brengen van producten die zijn getroffen door de crisis in Oekraïne. De door de Russische agressie veroorzaakte crisis heeft tot aanzienlijke leveringsbeperkingen geleid.

⁽¹⁾ COM(2020) 825 final (PB C 286 van 16.7.2021, blz. 70).

⁽²⁾ COM(2020) 842 final (PB C 286 van 16.7.2021, blz. 64).

1.9. Het EESC pleit voor een doeltreffender nationaal beleid en voor mobiliteitsstimulansen, met de nadruk op actief arbeidsmarktbeleid, zoals inkomensondersteuning voor EU-werkenden.

1.10. Het EESC beseft dat de kapitaalmarktenunie een complex project is. Het wijst erop dat er in de EU nog steeds 27 kapitaal- en financiële markten zijn die niet als één geheel functioneren, waardoor het potentieel van de interne markt niet ten volle wordt ontplooid.

1.11. In deze periode van grote onzekerheid moet het mededingingsbeleid vooral gericht zijn op het verwezenlijken van de transities waartoe de EU zich heeft verbonden. Bovendien mag geen enkele vorm van mededingingsversturende dumping op handels-, sociaal, regelgevend, fiscaal of milieugebied worden toegestaan.

1.12. Tot slot is het EESC van mening dat moet worden gezorgd voor “open strategische autonomie”, met name in sleutelsectoren, om bij te dragen tot veerkracht, diversificatie en een ambitieuze handelsagenda.

2. Achtergrond

2.1. Doel van de eengemaakte markt

2.1.1. De eengemaakte markt van de EU is opgezet om belemmeringen voor het verkeer van goederen, diensten, kapitaal en personen weg te nemen teneinde de productiviteit en het concurrentievermogen in de hele EU te verbeteren.

2.2. Gedeelde verantwoordelijkheid voor de eengemaakte markt

2.2.1. De EU en de lidstaten zijn samen verantwoordelijk voor de werking van de eengemaakte markt. Momenteel zijn er echter nog veel verschillen in de interpretatie en toepassing van het EU-recht. Deze verschillen zijn in vele gevallen ongerechtvaardigd of onevenredig en vormen in ieder geval een belemmering voor het vrije verkeer van personen, goederen en diensten.

2.3. Verantwoordelijkheid van de lidstaten

2.3.1. Verschillen tussen de lidstaten kunnen vanuit objectief oogpunt gerechtvaardigd zijn, maar een motivering wordt niet altijd verstrekt en de lidstaten doen soms geen poging om nationale rechtvaardigingen af te wegen tegen mogelijke negatieve gevolgen voor de interne markt. Als gevolg hiervan bestaan er in de EU nog steeds veel regelgevende en niet-regelgevende belemmeringen die ervoor zorgen dat de interne markt “onvolledig” en gefragmenteerd is, bijvoorbeeld door:

- nationale wetgeving die wordt gerechtvaardigd door het subsidiariteitsbeginsel in te roepen;
- de niet-erkenning van het beginsel van veronderstelde wederzijdse erkenning;
- de toename van overregulering (ook bekend als “gold plating”) en niet-conforme omzettingen waarbij op EU-niveau overeengekomen EU-wetgeving door nationale regeringen en parlementen te streng wordt omgezet. Een aantal belemmeringen voor de eengemaakte markt is immers te wijten aan een onjuiste of onvolledige toepassing van EU-wetgeving en aan het feit dat lidstaten nationale regels toepassen die in strijd zijn met de doelstellingen van de eengemaakte markt. Onnauwkeurige of onjuiste toepassing door de lidstaten en gebrekkige handhaving door de Commissie hebben dan ook op zowel EU- als nationaal niveau schadelijke gevolgen voor burgers en bedrijven;
- de uitvoering op nationaal niveau van toekomstige Europese maatregelen; regeringen en parlementen proberen vooruit te lopen op EU-beleid en plaatsen daarbij nationale belangen voorop, terwijl de Commissie nog werkt aan het beleid in kwestie. Een voorbeeld hiervan is het EU-beleid inzake de circulaire economie;
- nationale belangen die voorrang krijgen waar het gaat om strategische Europese ecosystemen.

2.4. Economische kosten van beperkingen van de eengemaakte markt

2.4.1. De bovenstaande voorbeelden illustreren de belangrijkste kosten van een niet-verenigd Europa, terwijl verschillende studies de enorme economische voordelen van een “voltooid” eengemaakte markt aantonen. Volgens het samenvattend verslag van het Europees Parlement variëren deze voordelen van 650 miljard EUR tot 1,1 biljoen EUR per jaar, wat overeenkomt met 5 tot 8,6 % van het bbp van de EU ⁽³⁾.

2.4.2. In deze in opdracht van het Europees Parlement door RAND Europe uitgevoerde studie is nagegaan welke economische gevolgen lagere handelsbelemmeringen voor de eengemaakte markt zouden hebben. Volgens de studie zouden de verbeterde handelsstromen, de economische groei en de banencreatie als gevolg van verminderde handelsbelemmeringen economische voordelen ten belope van 183 tot 269 miljard EUR per jaar opleveren ⁽⁴⁾.

2.4.3. Eveneens relevant in termen van onbenut potentieel is de raming van de Europese Commissie met betrekking tot een volledig geïntegreerde Europese digitale eengemaakte markt. Volgens de Europese Commissie kan dit innovatie stimuleren, jaarlijks 415 miljard EUR aan de EU-economie bijdragen en honderdduizenden nieuwe banen opleveren ⁽⁵⁾.

2.4.4. Dit alles wijst op de aanzienlijke potentiële economische voordelen (en de daarmee samenhangende sociale voordelen) die een meer volledige interne markt had kunnen opleveren. Met andere woorden, dit komt overeen met de totale economische kosten of de verloren toegevoegde waarde en het publieke goed dat niet wordt gerealiseerd als gevolg van een niet-verenigd Europa.

2.4.5. Ondanks de beperkingen heeft de eengemaakte markt tot dusver geholpen om de economische welvaart in de EU in stand te houden en te bevorderen. Het concurrentievermogen en de veerkracht van de EU-economie moeten evenwel worden versterkt via verdere hervormingen van de eengemaakte markt en door het wegwerken van strategische afhankelijkheden. Ook moet in de EU een ondernemerscultuur worden bevorderd waarin innoverende bedrijven van elke omvang, en met name micro-, kleine en middelgrote ondernemingen en startende ondernemingen, doeltreffender worden ondersteund en tot bloei kunnen komen om bij te dragen tot een veerkrachtigere samenleving met meer cohesie. Even belangrijk is dat een goed functionerende eengemaakte markt de visie van een socialer Europa zal ondersteunen, een Europa dat het welzijn van de burgers bovenaan de politieke agenda plaatst en neerwaartse sociale nivellering helpt te voorkomen.

3. Beperkingen

3.1. De bestaande beperkingen hebben onder meer betrekking op regelgeving, nationale wetgeving, belastingen, logistiek en bevoorrading, en op andere, meer genuanceerde verschillen tussen EU-lidstaten die de handel in de EU blijven belemmeren.

3.2. De beperkingen vormen ook een belemmering voor belangrijke economische sectoren (zoals de dienstensector) die versnipperd blijven langs nationale scheidslijnen als gevolg van:

- van oudsher restrictieve nationale regels, vaak gerechtvaardigd door het subsidiariteitsbeginsel;
- een gebrekkige omzetting en toepassing van de dienstenrichtlijn, met als gevolg beperkingen van de vrijheid van vestiging, het vrije verkeer van diensten en de vrijheid van dienstverrichting;
- nationale handelswetten die bedrijven belemmeren in hun zakelijke activiteiten. Deze wetten tasten vaak het concurrentievermogen van de sector aan, zijn protectionistisch en ontmoedigen investeringen door betrouwbare en eerlijke bedrijven in andere lidstaten;
- nationale voorschriften die het vrije verkeer van goederen belemmeren. Lidstaten laten vaak na nieuwe nationale technische voorschriften aan te melden volgens de procedure van Richtlijn (EU) 2015/1535 van het Europees Parlement en de Raad ⁽⁶⁾ en passen het beginsel van wederzijdse erkenning niet toe bij niet-geharmoniseerde activiteiten, bijvoorbeeld in het geval van overregulering bij de omzetting van richtlijnen.

⁽³⁾ <https://www.rand.org/blog/2017/11/why-the-eu-single-market-has-still-not-reached-its.html>

⁽⁴⁾ <https://www.rand.org/blog/2017/11/why-the-eu-single-market-has-still-not-reached-its.html>

⁽⁵⁾ <https://www.rand.org/blog/2017/11/why-the-eu-single-market-has-still-not-reached-its.html>

⁽⁶⁾ Richtlijn (EU) 2015/1535 van het Europees Parlement en de Raad van 9 september 2015 betreffende een informatieprocedure op het gebied van technische voorschriften en regels betreffende de diensten van de informatiemaatschappij (PB L 241 van 17.9.2015, blz. 1).

3.3. Het EESC wijst erop dat inbreukprocedures tijdrovend en duur zijn en dat de uitkomst ervan onzeker is. Voor bedrijven zijn de kosten ervan te hoog, waardoor zij ontmoedigd worden om hun activiteiten uit te breiden of elders in de EU te investeren. Bovendien blijven de consumenten door deze beperkingen verstoken van een ruimere keuze, een betere dienstverlening en lagere prijzen. Het EESC zou ook graag zien dat de Commissie krachtiger optreedt bij de toepassing van inbreukprocedures.

3.4. Deze kosten hebben gevolgen voor de economie als geheel en tasten het concurrentievermogen, het groeipotentieel en de verdere ontwikkeling van de markteconomie aan.

3.5. Zoals elke economie wordt ook die van de EU getroffen door externe schokken, maar de reactie op deze schokken en de wijze waarop de markten reageren worden in wezen bepaald door het binnenlands beleid van de afzonderlijke lidstaten en de maatregelen die worden genomen om het economisch gedrag te stimuleren. De oorlog in Oekraïne heeft duidelijk gemaakt hoe afhankelijk de EU is van mondiale waardeketens. De crisis zal de sectoren waarschijnlijk op uiteenlopende wijze treffen, maar er zijn zonder meer zwakke plekken in de architectuur van de eengemaakte markt blootgelegd, met name de beperkingen op het vrije verkeer van goederen, diensten en essentiële grondstoffen.

3.6. Ten slotte zij erop gewezen dat ongeveer 82 % van de goederen die op de interne markt worden verhandeld, aan geharmoniseerde voorschriften is onderworpen, en dat ongeveer 18 % van de intra-EU-goederenhandel onder de bepalingen inzake wederzijdse erkenning valt. Er zijn echter nog steeds nieuwe gevallen van nationale technische voorschriften die in strijd lijken met de EU-wetgeving. Bovendien is er recentelijk in tal van lidstaten een toename van nationale etiketteringsvoorschriften voor levensmiddelen en dranken, wat gerechtvaardigd wordt door de bescherming van consument en milieu. Tegelijkertijd werkt het beginsel van wederzijdse erkenning niet naar behoren. Dit blijkt uit het feit dat 71 % van de kleine en middelgrote ondernemingen die een aanvraag hebben ingediend binnen de bestaande regeling inzake de wederzijdse erkenning van niet-geharmoniseerde goederen, markttoegang werd geweigerd.

4. Aanpak van de beperkingen

4.1. De volgende maatregelen zouden helpen om een aantal van de potentiële economische voordelen van de eengemaakte markt te ontsluiten.

4.2. Doeltreffender gebruik van bestaande instrumenten

4.2.1. Het EESC is van mening dat de Commissie in kennis moet worden gesteld van voorstellen voor nationale wetgeving die de eengemaakte markt kunnen belemmeren, en dat dergelijke voorstellen moeten worden becommentarieerd en geëvalueerd. Zonder een verplichting voor de lidstaten om dit soort voorstellen aan te melden, van commentaar te voorzien en te evalueren, blijven dergelijke procedures ondoeltreffend. Derhalve is een doeltreffender toezicht nodig ten behoeve van de harmonisatie van de productmarktregulering in de EU-lidstaten. Zo is de detailhandel onlangs geconfronteerd met een toename van nationale beperkingen in de vorm van vergunningsvereisten en localcontentvoorschriften. Dit druist in tegen de artikelen 28 en 30 van het Verdrag. Zo worden aankopen van producten die reeds legaal op de interne markt zijn gebracht, vaak aan nieuwe nationale tests onderworpen. Wat de diensten betreft, is het EESC ook van mening dat de kennisgevingsprocedure waarin de dienstenrichtlijn voorziet, niet zo goed werkt als verwacht. Wat de vrijheid van vestiging betreft, betreurt het EESC dat de lidstaten geen compromis hebben bereikt over het voorstel voor een zogeheten kennisgevingsrichtlijn. Dit zou de verplichting voor de lidstaten om de Commissie in kennis te stellen van ontwerpen van wet- of regelgeving betreffende vergunningstelsels voor diensten (en dus voor stedenbouw) hebben aangescherpt⁽⁷⁾. Het EESC dringt er voorts bij de Europese Commissie en de lidstaten op aan uitvoeriger informatie te verstrekken over de motivering en de evenredigheid wanneer lidstaten technische voorschriften aanmelden. Ook moeten de aangemelde voorschriften terdege worden onderzocht, ongeacht de gevolgde kennisgevingsprocedure⁽⁸⁾. Om het probleem bij de wortel aan te pakken moet de wetgeving volgens het EESC verder opschuiven van minimale naar maximale harmonisatie.

4.2.2. Een ander punt van zorg is de toepassing van maatregelen die vooruitlopen op geplande EU-regelgeving. Daartoe behoren bijvoorbeeld nationale certificeringsvoorschriften die specifiek bedoeld zijn om een bepaalde mate van bescherming te bieden, met name in de agrovoedingssector. Dergelijke beperkingen zijn volgens het EESC overduidelijk protectionistisch; als ze eenmaal aan het licht zijn gebracht, verloopt de opheffing ervan evenwel vaak traag en moeizaam, waardoor deze beperkingen voor detailhandelaren veel te lang in stand worden gehouden. Om dit te voorkomen zouden de lidstaten zich in plaats daarvan via de door het Verdrag toegestane weg van "nauwere samenwerking" tot minder restrictieve nationale maatregelen kunnen verbinden. Ook verwijst het EESC naar het pan-Europees persoonlijk pensioenproduct als een standaardkader ter ondersteuning van de interne markt dat op andere gebieden zou kunnen worden toegepast.

⁽⁷⁾ 2016/0398(COD); https://eur-lex.europa.eu/procedure/NL/2016_398

⁽⁸⁾ Study on the proportionality assessment by the Member States when adopting the retail establishment related requirements pursuant to Directive 2006/123/EC (Studie naar de evenredigheidsbeoordeling door de lidstaten bij de vaststelling van voorschriften voor de vestiging van detailhandelszaken overeenkomstig Richtlijn 2006/123/EG).

4.2.3. Het EESC is ook van mening dat het Europees Semester een doeltreffend instrument kan zijn om dergelijke kwesties aan te pakken, met name door evenredige maatregelen van de Commissie, met inbegrip van mogelijke opschorting van EU-middelen, wanneer toezeggingen in het kader van landspecifieke aanbevelingen niet worden nagekomen. Dit is in overeenstemming met de richtsnoeren van de Commissie voor de lidstaten met betrekking tot de herstel- en veerkrachtplannen, waarin de nadruk wordt gelegd op het wegnemen van regelgevende en niet-regelgevende belemmeringen voor de interne markt, alsook op de voorwaarden waaronder de lidstaten aan de vereisten van het Europees Semester moeten voldoen.

4.2.4. Tot slot dringt het EESC erop aan dat de richtlijnen waarover reeds is onderhandeld en gestemd, daadwerkelijk worden uitgevoerd en gehandhaafd. In dit verband moeten de Commissie en de lidstaten zich ertoe verbinden het pakket betere regelgeving uit te voeren met kwalitatief hoogstaande effectbeoordelingen.

4.3. *Het potentieel van de digitale eengemaakte markt ontsluiten*

4.3.1. Het EESC meent dat de groeiende digitale economie in Europa kansen biedt voor economische groei, waarbij economische voordelen kunnen worden ontsloten door een verdere integratie van digitale diensten in alle lidstaten.

4.3.2. In dit licht beschouwt het EESC de wet inzake digitale diensten en de wet inzake digitale markten als een cruciale stap op weg naar een gelijk speelveld voor alle spelers op digitale markten. Door zich te richten op specifieke diensten, ongeacht de locatie van de dienstverlener of het op de dienstverlening toepasselijke recht, pakken de wet inzake digitale diensten en de wet inzake digitale markten de kwestie van gelijke behandeling voor Europese en mondiale online-exploitanten doeltreffend aan. Verder ziet het EESC het als een absolute prioriteit te voorkomen dat een wildgroei van nationale wetgeving verdere versnippering van de eengemaakte markt in de hand werkt.

4.3.3. Door meer gebruik te maken van onlinediensten en de digitale infrastructuur binnen de EU te verbeteren, kunnen ook aanzienlijke financiële voordelen worden gerealiseerd. In dit verband beveelt de Europese Commissie aan om over te schakelen op volledig functionele e-aanbesteding en e-factoring. Geschat wordt dat een volledige overschakeling op e-aanbesteding maar liefst 50 tot 75 miljard EUR per jaar kan opleveren⁽⁹⁾.

4.3.4. Ten slotte acht het EESC het vrije verkeer van gegevens van vitaal belang voor Europese innovatie, de groei van bedrijven van alle omvang, het scheppen van banen en de totstandbrenging van een digitale eengemaakte markt. Er bestaat reeds wetgeving ter ondersteuning van het vrije verkeer van gegevens. Ongerechtvaardigde vereisten inzake gegevenslokalisatie moeten echter worden vermeden.

4.4. *Opheffen van leveringsbeperkingen*

4.4.1. Het EESC constateert dat de geoblockingverordeningen van 2018 de handel binnen de EU hebben vergemakkelijkt. Europese consumenten hebben echter nog steeds te maken met geoblocking van goederen en diensten. Het EESC wijst erop dat er nog steeds sprake is van territoriale leveringsbeperkingen, die zich uiten in verschillende praktijken, zoals het weigeren van leveringen of het dreigen met de stopzetting van leveringen aan een bepaalde distributeur, het beperken van de voor verkoop beschikbare hoeveelheden door de lidstaten, onverklaarbare verschillen in productassortimenten en prijzen tussen de lidstaten, of het beperken van de taalopties voor productverpakkingen. Het EESC benadrukt dat territoriale leveringsbeperkingen de ontwikkeling van de interne markt en de potentiële voordelen daarvan voor de consument in de weg staan en verzoekt de Commissie het mededingingsversturende effect van dergelijke beperkingen aan te pakken met het oog op de totstandbrenging van een volledig functionerende eengemaakte markt.

4.4.2. De Russische invasie in Oekraïne heeft enorme risico's voor de energie- en voedselzekerheid aan het licht gebracht, die een gezamenlijke strategische aanpak op EU-niveau vereisen. Het EESC is van mening dat een goed functionerende interne markt deze strategie kan ondersteunen en de prijsdruk, die de koopkracht in de EU snel doet afnemen, gedeeltelijk kan verlichten. In dit verband is het EESC ingenomen met de inspanningen op EU-niveau om vrijwillig samen te werken bij de gezamenlijke aankoop van gas, met als doel de druk op de energieprijzen te verlichten.

4.4.3. Het EESC betreurt echter dat voor andere producten die door de crisis in Oekraïne zijn getroffen, tot dusver geen gecoördineerde aanpak tussen de lidstaten is nagestreefd.

⁽⁹⁾ <https://www.rand.org/blog/2017/11/why-the-eu-single-market-has-still-not-reached-its.html>

4.5. *Verbetering van de grensoverschrijdende mobiliteit van werknemers en beroepsbeoefenaren*

4.5.1. De grensoverschrijdende mobiliteit van werknemers en beroepsbeoefenaren in de EU blijft een probleem dat het aanbod beperkt en dat in sectoren als de IT- en de hightechindustrie tot mismatches leidt, ondanks het EU-beleid om het vrije verkeer van personen te vergemakkelijken. Europese en nationale gegevens wijzen uit dat de mobiliteit zowel tussen als binnen landen laag blijft, ook naar internationale maatstaven.

4.5.2. Het EESC pleit met name voor doeltreffendere nationale beleidsmaatregelen om de mobiliteit te stimuleren, met de nadruk op actief arbeidsmarktbeleid, zoals inkomensondersteuning voor EU-werkenden en werknemers uit derde landen met een vluchtelingenstatus. In dit verband is het EESC van mening dat gastlanden die financiële prikkels voor werkzoekenden bieden om in een andere lidstaat of regio te gaan werken, de mobiliteit verder zouden bevorderen. Daarnaast zijn er meer inspanningen nodig om de voorlichting over banen in andere EU-landen te verbeteren en moet er logistieke hulp worden geboden in verband met een internationale verhuizing, bijvoorbeeld het vinden van huisvesting, registratie voor belastingdoeleinden, het vinden van een school voor de kinderen, mogelijke hulp bij het vinden van een baan voor de partner enz. Het EESC wijst er echter op dat de arbeidsmobiliteit in de EU te lijden heeft gehad onder de versnipperde aanpak die tot dusver is gevolgd. Verder onsamenhangend beleid, met name op nationaal niveau, moet worden vermeden.

4.5.3. De erkenning van diploma's en kwalificaties — van essentieel belang om vacatures te vervullen in beroepen met een tekort aan arbeidskrachten — blijft overal in de EU een probleem. Volgens het EESC blijft het huidige systeem, waarin de lidstaten hun eigen regels mogen toepassen, te zeer afhankelijk van de afzonderlijke regeringen. De Commissie moet ervoor zorgen dat in alle lidstaten een meer geharmoniseerde aanpak van de erkenning van diploma's en andere kwalificaties wordt gehanteerd.

4.5.4. Ten slotte kan de mobiliteit van werknemers en beroepsbeoefenaren in de EU alleen worden versterkt met een betere handhaving van de bestaande regels, een betere toegang tot informatie en een betere samenwerking tussen de lidstaten. Het EESC merkt op dat afzonderlijke lidstaten soms terughoudend staan tegenover verdere hervormingen van de eengemaakte markt uit vrees dat die op korte termijn kunnen leiden tot banenverlies en sectorale verliezen, met name in landen die al een achterstand hebben en in landen/sectoren met een lage productiviteit. In theorie helpt het vrije verkeer van werknemers om deze kwestie aan te pakken, maar door een nationale bril bekeken zou zulks in de tussentijd kunnen leiden tot een verlies van middelen en een potentiële kennis- en vaardighedenvlucht.

4.6. *Versterking van de kapitaalstromen en financiële diensten in de hele EU*

4.6.1. Ditzelfde argument gaat op voor de EU-kapitaalmarkten. Het EESC is zich ervan bewust dat de totstandbrenging van de kapitaalmarktenunie (KMU) een complexe onderneming is die erop gericht is de kapitaalmarkten van de EU-lidstaten te verdiepen en verder te integreren. Dit vereist maatregelen en wijzigingen in de regelgeving op een groot aantal gebieden, en brengt niet alleen op EU- maar ook op lidstaatniveau verantwoordelijkheden met zich mee. Het EESC merkt op dat de KMU in 2022 nog steeds verre van voltooid is. Hoewel er enige vooruitgang is geboekt, met name dankzij het herstellepakket voor de EU-kapitaalmarkten, zijn er in de EU nog steeds 27 kapitaalmarkten die niet als één geheel functioneren. De Europese financiële sector blijft sterk versnipperd langs nationale scheidslijnen, waarbij spaarders en beleggers sterk afhankelijk zijn van nationale omgevingen. Dit geldt ook voor financiële diensten in het algemeen, met inbegrip van financiële retaildiensten en binnenlandse spaartegoeden.

4.6.2. Volgens het EESC belemmert dit zowel het economisch herstel als de soepele werking van de eengemaakte markt. De economische voordelen van de KMU zijn duidelijk, maar de voltooiing ervan vereist zowel politieke steun van de afzonderlijke lidstaten als de daadwerkelijke goedkeuring van door de Europese Commissie bevorderde initiatieven, onder meer ter versterking van de internationale rol van de euro. Voorts speelt digitalisering een niet te onderschatten rol bij het mogelijk maken van de KMU.

4.7. *Een veel sterkere politieke wil om beperkingen op de eengemaakte markt weg te nemen*

4.7.1. In deze periode van grote onzekerheid pleit het EESC voor een mededingingsbeleid dat met name is gericht op de verwezenlijking van de door de EU zelf in gang gezette transitie. Deze transitie vereisen een ambitieus handels- en investeringsbeleid, buitengewone publieke en private investeringen, innovatie, verdere vooruitgang op sociaal, economisch en milieugebied en een goed functionerende eengemaakte markt. Dit alles moet worden geschraagd door een financieel en rechtskader dat alle belanghebbenden, regio's en burgers in de hele EU gelijke concurrentievoorwaarden op de markt garandeert. In dit verband is het van belang dat onze eengemaakte markt één geheel vormt en niet versnipperd is. Een goed functionerende interne markt en een goed functionerend mededingingsbeleid, waardoor bedrijven en consumenten onder gelijke voorwaarden toegang hebben tot een enorme concurrerende markt — hetgeen efficiëntie en innovatie bevordert en een klimaat schept waarin succesvolle bedrijven kunnen groeien — zijn van het allergrootste belang.

4.7.2. Het EESC is van mening dat harmonisatie en het wegnemen van belemmeringen voor het vrije verkeer op de interne markt kunnen leiden tot meer concurrentie, innovatie en productiviteitswinst. Er mag geen enkele vorm van mededingingsverstorende dumping op handels-, sociaal, regelgevend, fiscaal of milieugebied worden toegestaan. Het EESC verwacht van alle lidstaten dat zij zich hieraan houden en van onze externe partners dat zij de fundamentele waarden en rechten van de EU op sociaal, handels- en milieugebied eerbiedigen.

4.7.3. Het EESC waarschuwt dat de eengemaakte markt niet langer mag worden beschouwd als een veredelde algemene handelsovereenkomst waarvan de bepalingen tijdens onderhandelingen kunnen worden aangepast. De eengemaakte markt is veel meer dan dat. Het gaat ook om het vergroten van de welvaart door middel van sociale en economische convergentie teneinde de ongelijkheid terug te dringen en te voorkomen dat toenemende sociale onevenwichtigheden en de algemene toename van de armoede ernstige belemmeringen voor de Europese integratie gaan vormen. Het EESC benadrukt in dit verband de fundamentele sociale rechten en het recht van werknemers op fatsoenlijke lonen en arbeidsomstandigheden, niet alleen in verhouding tot de economische vrijheden, maar ook tot de interne markt en de arbeidsmarkt, mededinging en alle andere beleidsterreinen van de Unie, met inbegrip van, maar niet beperkt tot, gebieden als economische governance, handel, digitalisering en milieu. Hiermee wordt tevens beoogd de autonomie van de sociale partners te waarborgen en te versterken door een duidelijk verband te leggen met de eerbiediging en bevordering van collectieve sociale rechten. Het is ook van cruciaal belang ervoor te zorgen dat de grondrechten in de Verdragen volledig worden beschermd en gewaarborgd.

4.7.4. Het EESC wijst erop dat de eengemaakte markt voortdurend moet inspelen op technologische veranderingen, globalisering, ontwikkelingen op de onderwijs-, de arbeids- en de kapitaalmarkten, en niet in de laatste plaats op wereldwijde crises en conflicten. Het is duidelijk dat "business as usual" geen optie is. Bij het voorstellen van wetgeving moet rekening worden gehouden met de huidige crisissituatie en de gewijzigde omstandigheden.

4.7.5. Het EESC is tevens van mening dat moet worden gezorgd voor "open strategische autonomie", met name in sleutelsectoren. Dit zou helpen om veerkracht op te bouwen door middel van openheid, een ambitieuze handelsagenda, samenwerking met gelijkgestemde partners, diversifiëring en het vermijden van protectionisme.

4.7.6. Tot slot betreurt het EESC dat de Europese interne markt aan de vooravond van het 30-jarig bestaan ervan nog steeds onvolledig is.

Brussel, 13 juli 2022.

De voorzitter
van het Europees Economisch en Sociaal Comité
Christa SCHWENG

Advies van het Europees Economisch en Sociaal Comité over het belasten van de digitale economie
(verkennend advies op verzoek van het Tsjechische voorzitterschap)

(2022/C 443/08)

Rapporteur: **Benjamin RIZZO**

Corapporteur: **Petru Sorin DANDEA**

Raadpleging	26.1.2022, brief van Mikuláš BEK, minister van Europese Zaken
Rechtsgrond	Artikel 304 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie
Bevoegde afdeling	Economische en Monetaire Unie, Economische en Sociale Samenhang
Goedkeuring door de afdeling	1.7.2022
Goedkeuring door de voltallige vergadering	13.7.2022
Zitting nr.	571
Stemuitslag (voor/tegen/onthoudingen)	200/0/1

1. Conclusies en aanbevelingen

1.1. De ontwikkeling van adequate beginselen en regels voor het belasten van de digitale economie is voor zowel de Europese Unie als andere regelgevers over de hele wereld een fundamentele taak geworden, teneinde het begrotingsbeleid te moderniseren en aan te passen aan de huidige en toekomstige behoeften.

1.2. Het Europees Economisch en Sociaal Comité (EESC) stelt voor om, zodra er een internationale overeenkomst over pijler 1 van het inclusief kader van de OESO/G20 inzake de herverdeling van heffingsbevoegdheden is bereikt, de desbetreffende regels snel te implementeren in de EU. Daarbij moet worden gezorgd voor coördinatie met initiatieven die belangrijke handelspartners ontplooiën.

1.3. Het EESC is van mening dat de EU een leidende rol kan spelen op het gebied van het belasten van de digitale economie. Die rol moet echter wel gestalte krijgen binnen een internationale overeenkomst van de OESO/G20, zoals nu reeds is bereikt met betrekking tot pijler 2 ten aanzien van het mechanisme ter bestrijding van grondslaguitholling.

1.4. Het EESC acht het van cruciaal belang dat zowel pijler 1 als pijler 2 zo snel mogelijk ten uitvoer worden gelegd binnen de EU, waarbij zorg wordt gedragen voor een hoge mate van samenhang met de internationale overeenkomst waarover binnen de OESO/G20 zal worden onderhandeld. Pijlers 1 en 2 moeten worden gezien als één integraal regelgevingspakket.

1.5. Het EESC merkt op dat een Europees wetgevingsinitiatief voor het belasten van de digitale economie heel goed zou kunnen uitpakken voor de interne markt omdat het ongetwijfeld doeltreffender zou zijn dan afzonderlijke nationale initiatieven. Als de lidstaten ieder hun eigen regels zouden invoeren, zou de versnippering in de EU groter worden, met alle onzekerheid op belastinggebied en negatieve gevolgen voor het concurrentievermogen van dien.

1.6. Het EESC pleit voor een internationale overeenkomst over pijler 1 die is gericht op de totstandbrenging van een doeltreffend heffingssysteem, met inachtneming van de beginselen van neutraliteit en gelijke behandeling, dat het mogelijk maakt enerzijds het in de digitale economie verankerde innovatiepotentieel te behouden en anderzijds ervoor te zorgen dat zeer digitaliseerde bedrijven een billijke bijdrage leveren aan de nationale begrotingen en de samenleving.

1.7. Die internationale overeenkomst over pijler 1 moet al te complexe regels zoveel mogelijk mijden en gericht zijn op transparantie, voorspelbaarheid en administratieve vereenvoudiging, waardoor de nalevingskosten laag blijven. Een te ingewikkeld systeem zou immers mogelijkheden kunnen scheppen om de nieuwe regels te omzeilen en daarmee de doeltreffendheid ervan ondermijnen.

1.8. Een solide internationale wetgeving inzake het belasten van digitale bedrijven helpt belastingontduiking en -ontwijking te voorkomen en draagt bij aan een eerlijk, stabiel en progressief heffingssysteem. Een gelijk speelveld op het gebied van vennootschapsbelasting is van cruciaal belang, aangezien ondernemingen de afgelopen jaren in sommige lidstaten gebruik hebben kunnen maken van specifieke belastingregels, waardoor hun effectieve belastingtarief aanzienlijk is gedaald.

1.9. Het EESC is van mening dat in een passend regelgevingskader voor het belasten van de digitale economie rekening moet worden gehouden met de grote afhankelijkheid van immateriële activa als gevolg van de digitalisering. Dankzij deze activa kunnen ondernemingen veel gemakkelijker relevante bedrijfsactiviteiten ontplooien in een rechtsgebied zonder dat zij daar fysiek aanwezig zijn.

1.10. Het EESC wijst erop dat digitale bedrijven vaak gebruikersgegevens exploiteren om waarde te genereren. Deze methode voor het genereren van waarde wordt niet meegenomen in de huidige belastingstelsels, waardoor er een mismatch ontstaat tussen waardecreatie en belastingheffing. Deze specifieke kwestie moet naar behoren worden aangepakt binnen pijler 1.

1.11. Het EESC herhaalt dat het van cruciaal belang blijft om te kiezen voor een aanpak waarbij het risico dat ondernemingen dubbel worden belast of juist onbedoeld in geen enkel rechtsgebied worden belast, wordt vermeden en de nalevingskosten voor Europese ondernemingen tot een minimum worden beperkt. Met de overeenkomst inzake pijler 1 en de bijbehorende omzettingsregels moeten de uiteenlopende initiatieven die de lidstaten reeds hebben genomen dan ook geharmoniseerd worden, zodat discrepanties en mazen in de wetgeving worden voorkomen.

1.12. Het EESC hoopt oprecht dat er zo spoedig mogelijk een uitvoerbaar akkoord over pijler 1 kan worden bereikt op zowel internationaal als op EU-niveau, en betreurt dat de afronding van een dergelijke fundamentele overeenkomst nog altijd op belemmeringen stuit.

2. Essentiële context

2.1. De huidige internationale vennootschapsbelastingregels zijn gebaseerd op beginselen die in het begin van de 20e eeuw zijn ontwikkeld en in de loop der tijd gedeeltelijk zijn aangepast. Deze regels zijn in de huidige context niet langer geschikt voor het beoogde doel en niet bruikbaar in de geglobaliseerde en gedigitaliseerde economie. Dit betekent dat belastinginkomsten niet op eerlijke wijze aan landen worden toegewezen en dat schadelijke belastingpraktijken kunnen worden voortgezet, met alle nadelige gevolgen voor de overheidsfinanciën en een eerlijke concurrentie van dien.

2.2. De ontwikkeling van adequate beginselen en regels voor het belasten van de digitale economie is dan ook voor zowel de Europese Unie als andere regelgevers over de hele wereld een fundamentele taak geworden, teneinde het begrotingsbeleid te moderniseren en aan te passen aan de huidige en toekomstige behoeften.

2.3. Het inclusief kader inzake grondslaguitholling en winstverschuiving (BEPS) van de OESO/G20 berust op een tweepijleroplossing om de fiscale uitdagingen aan te pakken die voortvloeien uit een economie die steeds meer gekenmerkt wordt door digitalisering en globalisering.

2.4. Pijler 1 zal gericht zijn op een eerlijkere verdeling van winsten en heffingsbevoegdheden tussen landen met betrekking tot de grootste multinationale ondernemingen, met name digitale bedrijven. Pijler 1 houdt voornamelijk in dat multinationale ondernemingen een deel van hun inkomstenbelasting daar moeten betalen waar hun consumenten en gebruikers zich bevinden. Daarmee wordt een koppeling gelegd tussen winsten en de plaatsen waar de betrokken gebruikers en consumenten zich bevinden.

2.5. De overeenkomst inzake de herverdeling van winst in het kader van pijler 1 voorziet ook in de afschaffing en stopzetting van digitaal dienstenbelastingen en andere relevante, soortgelijke maatregelen. Daarmee wordt een einde gemaakt aan handelsspanningen als gevolg van de instabiliteit van het internationale belastingstelsel.

2.6. Pijler 2 heeft tot doel ervoor te zorgen dat grote multinationale ondernemingen, met name gedigitaliseerde multinationals, een minimaal effectief vennootschapsbelastingtarief van 15 procent betalen, door een regelgevingskader vast te stellen dat winstverschuiving kan ontmoedigen en geschikt is om schadelijke belastingconcurrentie tussen rechtsgebieden te voorkomen. Zo zou de concurrentie op het gebied van vennootschapsbelasting effectief kunnen worden beperkt door een wereldwijd minimumtarief voor de vennootschapsbelasting in te voeren dat door landen wordt gebruikt om hun belastinggrondslag te beschermen. Het EESC dringt er bij alle lidstaten op aan snel tot een politiek akkoord over deze regels te komen en betreurt dat er nog geen definitieve consensus is bereikt.

2.7. Binnen het OESO/G20-forum is een internationaal akkoord over pijler 2 en het inclusief kader bereikt, en de EU-instellingen hebben dit naar behoren omgezet in een richtlijnvoorstel dat momenteel in de Raad wordt besproken ⁽¹⁾.

2.8. Binnen de OESO/G20 wordt in dit verband nog steeds gewerkt aan een gedeelde internationale consensus, zoals ook blijkt uit de recente OESO-raadpleging over pijler 1, waarin feedback van het publiek over de conceptregels wordt verzameld, ook al vormen dergelijke regels “geen weerspiegeling van een consensus over de inhoud van het document” ⁽²⁾.

2.9. De Europese Commissie publiceerde al in 2018 een wetgevingsvoorstel over het belasten van de digitale economie. Dat voorstel werd niet doorgezet, hoofdzakelijk omdat het ontbrak aan een internationale, brede consensus over de regels die in het kader van pijler 1 moesten worden toegepast.

2.10. Inmiddels hebben de EU-instellingen hun goedkeuring gehecht aan de wet digitale markten, die tot doel heeft de concurrentiestructuur van digitale markten te reguleren. Daarbij heeft de EU een originele en integrale regelgevingsaanpak gevolgd, die verschilt van de benaderingen van andere belangrijke handelsblokken, zoals de VS, China en andere opkomende landen.

2.11. Het EESC is van mening dat de EU ook een leidende rol kan spelen op het gebied van het belasten van de digitale economie, net zoals zij met de wet digitale markten heeft gedaan. Die rol moet echter wel gestalte krijgen binnen een internationale overeenkomst van de OESO/G20, zoals nu reeds is bereikt met betrekking tot pijler 2.

3. Algemene opmerkingen

3.1. In de context van de digitalisering van de economie is het EESC er vast van overtuigd dat iedere wijziging in de regels voor de verdeling van de rechten op winstbelastingheffing tussen landen op mondiaal niveau gecoördineerd moet worden, om uiteindelijk, op basis van deugdelijke en doeltreffende mondiale governance en mondiale regels, de voordelen van de globalisering beter te benutten. Concrete oplossingen moeten dan ook voortvloeien uit een brede internationale overeenkomst die zoveel mogelijk belastingjurisdicties omvat. Bovendien moet terdege rekening worden gehouden met het feit dat de nieuwe regels voor kleine lidstaten andere gevolgen en implicaties hebben dan voor grotere lidstaten.

3.2. De digitalisering heeft een enorme economische ontwikkeling in gang gezet, heeft een positieve impact op onze samenleving en biedt als instrument om de dienstverlening aan burgers en met betrekking tot de nationale begroting te verbeteren ook uitstekende mogelijkheden om de positie van belastingdiensten te versterken. De EU zal een ondersteunende en coördinerende rol moeten vervullen om de belastingautoriteiten van de lidstaten in staat te stellen goed om te gaan met de nieuwe regels en de snel veranderende economische context.

3.3. In het eindrapport (2015) over BEPS-actie 1 van de OESO/G20 wordt terecht gesteld dat de digitale economie steeds meer “de economie zelf” aan het worden is. Veel bedrijven hebben de afgelopen jaren een indrukwekkend digitaliseringsproces doorgevoerd, dat tijdens de recente COVID-19-lockdowns nog in een stroomversnelling is geraakt. Daarbij komt het vaak tot een scheiding tussen de enorme winsten van digitale platforms en de fysieke locaties waar de gebruikers en consumenten die voor hun goederen en diensten betalen, zich bevinden. Op termijn moet in dit verband wellicht ook worden gekeken naar de socialezekerheidsverplichtingen.

3.4. Zodra er een internationaal akkoord over pijler 1 van het inclusief kader van de OESO/G20 is bereikt, dat een evenwicht behelst tussen de verschillende standpunten die tot nu toe zijn ingenomen, zou de EU deze pijler — naar voorbeeld van pijler 2 — snel moeten implementeren, in coördinatie met belangrijke handelspartners, en daarbij de interne markt overeenkomstig de artikelen 113-115 van het Verdrag consolideren.

3.5. Het EESC acht het van cruciaal belang dat zowel pijler 1 als pijler 2 zo snel mogelijk ten uitvoer worden gelegd binnen de EU, waarbij zorg wordt gedragen voor een hoge mate van samenhang met de internationale overeenkomst waarover binnen de OESO/G20 is onderhandeld. Pijlers 1 en 2 moeten worden gezien als één integraal regelgevingspakket dat snel in de hele EU moet worden ingevoerd.

⁽¹⁾ Zie het advies van het EESC over een minimale effectieve belasting van ondernemingen (PB C 290 van 29.7.2022, blz. 52).

⁽²⁾ OECD Consultation on the Draft Rules for Nexus and Revenues Sourcing Under Pillar 1 — Amount A, 4 februari 2022.

3.6. Het EESC merkt op dat een Europees wetgevingsinitiatief voor het belasten van de digitale economie heel goed zou kunnen uitpakken voor de interne markt omdat het ongetwijfeld doeltreffender zou zijn dan afzonderlijke nationale initiatieven. Als de lidstaten ieder hun eigen regels zouden invoeren, op basis van verschillende beginselen en criteria voor de belastingheffing, zou de versnippering in de EU groter worden, met alle onzekerheid op belastinggebied en negatieve gevolgen voor het concurrentievermogen van dien. Het EESC pleit voor een geschillenbeslechtsmechanisme om eventuele problemen tussen lidstaten op te kunnen lossen.

3.7. De internationale overeenkomst over pijler 1 moet gericht zijn op de totstandbrenging van een doeltreffend heffingssysteem, met inachtneming van de beginselen van neutraliteit en gelijke behandeling, dat het mogelijk maakt enerzijds het in de digitale economie verankerde innovatiepotentieel te behouden en anderzijds ervoor te zorgen dat zeer gedigitaliseerde bedrijven een billijke bijdrage leveren aan de nationale begrotingen en de samenleving.

3.8. Die internationale overeenkomst over pijler 1 moet al te complexe regels zoveel mogelijk mijden en gericht zijn op transparantie, voorspelbaarheid en administratieve vereenvoudiging, waardoor de nalevingskosten laag blijven. Een te ingewikkeld systeem zou immers mogelijkheden kunnen scheppen om de nieuwe regels te omzeilen en daarmee de doeltreffendheid ervan ondermijnen.

3.9. Een solide internationale wetgeving inzake het belasten van digitale bedrijven helpt belastingontduiking en -ontwijking te voorkomen en draagt bij aan een eerlijk, progressief, stabiel en efficiënt heffingssysteem.

3.10. Met pijler 2 zullen de volgende op te leggen binnenlandse regels worden ingevoerd:

- A. onderling verbonden binnenlandse regels (samen de “Global anti-Base Erosion Rules”), nl. i) een “Income Inclusion Rule” (IIR), die een aanvullende belasting oplegt aan een moedermaatschappij inzake de laagbelaste inkomsten van een samenstellende entiteit, en ii) een “Undertaxed Payment Rule” (UTPR), die aftrek weigert of een gelijkwaardige correctie vereist voor zover de laagbelaste inkomsten van een samenstellende entiteit niet onderworpen zijn aan belasting krachtens een IIR;
- B. een verdragsrechtelijke regel, de onderworpenheidsregel (Subject-to-Tax Rule), op grond waarvan bronjurisdicties beperkte bronbelasting mogen heffen op bepaalde betalingen van verbonden partijen die onder een minimumtarief aan belasting onderworpen zijn.

4. Specifieke opmerkingen

4.1. Het EESC benadrukt dat een gelijk speelveld op het gebied van winstbelasting van cruciaal belang is. De afgelopen jaren hebben een aantal bedrijven in sommige lidstaten gebruik kunnen maken van specifieke belastingregels, waardoor hun effectieve belastingdruk is gedaald. Dat is mede mogelijk gemaakt door een gebrek aan transparantie. Meerdere gevoelige zaken hebben betrekking op multinationals die actief zijn op het gebied van digitale diensten.

4.2. Het EESC is van mening dat in een passend regelgevingskader voor het belasten van de digitale economie rekening moet worden gehouden met de grote afhankelijkheid van immateriële activa als gevolg van de digitalisering. Dankzij deze activa kunnen ondernemingen veel gemakkelijker omvangrijke bedrijfsactiviteiten ontplooiën in een rechtsgebied zonder dat zij daar fysiek aanwezig zijn. De huidige internationale belastingregels en -beginselen moeten aan deze nieuwe economische context worden aangepast.

4.3. Het EESC wijst erop dat digitale bedrijven sterk afhankelijk zijn van immateriële activa voor het creëren van inhoud, met name door gegevens van gebruikers te exploiteren om waarde te genereren. Deze methode voor het genereren van waarde wordt niet meegenomen in de huidige belastingstelsels, waardoor er een mismatch ontstaat tussen waardecreatie en belastingheffing. Deze specifieke kwestie moet naar behoren worden aangepakt binnen pijler 1.

4.4. Het EESC herhaalt dat het van het grootste belang is om te kiezen voor een aanpak waarbij het risico dat ondernemingen dubbel worden belast of juist onbedoeld in geen enkel rechtsgebied worden belast, wordt vermeden en de nalevingskosten voor Europese ondernemingen tot een minimum worden beperkt. Met de overeenkomst inzake pijler 1 en de bijbehorende omzettingsregels moeten de uiteenlopende initiatieven die de lidstaten reeds hebben genomen dan ook geharmoniseerd worden, aangezien de verschillen daarin kunnen leiden tot discrepanties en mazen in de wetgeving.

4.5. Eén van de belangrijkste drijfveren achter de complexe poging om tot een wereldwijde consensus over het pijler 1-voorstel van de OESO te komen is dat er steeds meer unilaterale regelingen voor het belasten van de digitale economie worden ingevoerd, waardoor dezelfde winsten op allerlei soms overlappende manieren door meerdere rechtsgebieden belast kunnen worden.

4.6. In het kader van pijler 1 moeten nationale belastingen op digitale diensten en soortgelijke maatregelen voor ondernemingen dan ook worden afgeschaft; dit is van cruciaal belang om een consensus tussen meerdere belangrijke rechtsgebieden over pijler 1 te kunnen bereiken en te voorkomen dat er nieuwe regels worden ingevoerd die mogelijk in de toekomst worden aangevochten als zijnde “discriminerend” op grond van de regels van de Wereldhandelsorganisatie (WTO), met ongewenste gevolgen vanuit het oogpunt van de internationale handel.

4.7. Het EESC hoopt oprecht dat er zo spoedig mogelijk een uitvoerbaar internationaal akkoord over pijler 1 kan worden bereikt en betreurt dat de afronding van een dergelijke overeenkomst nog altijd op belemmeringen stuit.

4.8. Wanneer pijlers 1 en 2 eenmaal ten uitvoer zijn gelegd, moeten door platforms geboden diensten die worden gebruikt door Europese consumenten, volledig worden opgenomen in het btw-stelsel; het EESC acht dit van essentieel belang om de belastingproblematiek rond de digitale economie goed te kunnen aanpakken. Er zij op gewezen dat klanten van digitale communicatiediensten en sociale netwerken ogenschijnlijk gratis toegang hebben tot deze diensten, waarmee de vraag rijst hoe er redelijkerwijs btw kan worden geheven. De btw-opbrengsten vertegenwoordigen een eigen inkomstenbron binnen de EU-begroting en het EESC vindt het belangrijk ook digitale diensten op te nemen in de heffingsgrondslag.

4.9. Het EESC is van oordeel dat er een redelijk evenwicht moet worden gevonden ten aanzien van de herschikking van de vennootschapsbelasting tussen landen met een export- en landen met een importoverschot, alsmede tussen landen die digitale diensten produceren en landen die die diensten afnemen, om de mogelijkheden van landen om o.a. hun sociale en milieudoelstellingen te behalen niet in gevaar te brengen.

4.10. Het EESC merkt op dat digitalisering niet alleen een uitdaging is, maar ook kansen oplevert voor belastingautoriteiten. Als belastingdiensten kunnen beschikken over grote hoeveelheden gegevens van derden kan een groter gedeelte van de verslaglegging worden geautomatiseerd. Dit scheelt aan beide zijden tijd en geld. Bovendien kunnen de gegevens worden gebruikt om te weinig aangeven, belastingontduiking en belastingfraude tegen te gaan. Diverse belastingdiensten beschikken reeds over softwareoplossingen voor gegevensvastlegging die de verkoopgegevens op het moment van de transactie vastleggen. Deze gegevens kunnen direct bij de belastingdiensten worden ingediend. Deze software heeft voor een aantal landen de btw-opbrengsten al aanzienlijk vergroot.

4.11. Tot slot vestigt het EESC de aandacht op zijn advies over het wetgevingspakket ter bestrijding van het witwassen van geld ⁽³⁾, en zijn twee adviezen inzake de bestrijding van belastingontwijking, nl. het advies over belastingheffing van ondernemingen in de 21e eeuw ⁽⁴⁾ en het advies over de bestrijding van het gebruik van brievenbusmaatschappijen ⁽⁵⁾. Daarin gaat het nader in op bepaalde belastingaspecten.

Brussel, 13 juli 2022.

De voorzitter
van het Europees Economisch en Sociaal Comité
Christa SCHWENG

⁽³⁾ Advies van het EESC over het wetgevingspakket ter bestrijding van het witwassen van geld (PB C 152 van 6.4.2022, blz. 89).

⁽⁴⁾ Advies van het EESC over belastingheffing van ondernemingen in de 21e eeuw (PB C 275 van 18.7.2022, blz. 40).

⁽⁵⁾ Advies van het EESC over de bestrijding van het gebruik van lege entiteiten (PB C 290 van 29.7.2022, blz. 45).

Advies van het Europees Economisch en Sociaal Comité over gendergelijkheid
(verkennend advies op verzoek van het Tsjechische voorzitterschap)

(2022/C 443/09)

Rapporteur: **Milena ANGELOVA**

Verzoek van het Tsjechische voorzitterschap van de Raad	26.1.2022
Rechtsgrond	Artikel 304 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie
Bevoegde afdeling	Afdeling Werkgelegenheid, Sociale Zaken en Burgerschap
Goedkeuring door de afdeling	22.6.2022
Goedgekeurd door de voltallige vergadering	13.7.2022
Zitting nr.	571
Stemuitslag (voor/tegen/onthoudingen)	194/13/13

1. Conclusies en aanbevelingen

1.1. Het Europees Economisch en Sociaal Comité (EESC) onderstreept dat het welslagen van een duurzame bevordering van gendergelijkheid afhangt van de totstandbrenging van een **levenslange gendergelijkheidscultuur (LLGGC)**, die de gehele levenscyclus bestrijkt en voorziet in maatregelen die op de specifieke kenmerken en behoeften van elke levensfase zijn toegesneden. Het gaat hierbij om een cultuur, die niet tot stand kan worden gebracht met louter afzonderlijke beleidslijnen en -maatregelen, maar die ook erkenning, eigen inbreng en een voortdurende inzet van alle actoren in de samenleving vereist.

1.2. Een LLGGC moet worden gecultiveerd vanaf de vroege kinderjaren door kinderen in het gezin het goede voorbeeld te geven, en moet worden voortgezet op de kleuterschool en in alle volgende schoolfasen. Het EESC roept de lidstaten op om via hun onderwijsbeleid genderneutraal onderwijs te bevorderen, zowel wat kennis als sociale vaardigheden betreft, alsook leeromgevingen die vrij zijn van genderstereotypen.

1.3. Om de LLGGC verder te ondersteunen, moet gendergelijkheid worden bevorderd in alle economische en maatschappelijke activiteiten, met inbegrip van het bedrijfsleven, overheidsdiensten en de politiek. Het EESC is van mening dat het systematisch aan de orde stellen van gendergelijkheid in verschillende contexten noodzakelijk is om vooruitgang te boeken.

1.4. Het EESC beveelt aan dat de lidstaten, met steun van de Commissie en het EESC en samen met de sociale partners en relevante maatschappelijke organisaties, een brede bewustmakings- en voorlichtingscampagne lanceren om de LLGGC te propageren. Bijzondere aandacht moet worden besteed aan de centrale rol van zowel de traditionele en de sociale media als van platforms voor de beïnvloeding van gedrag.

1.5. De campagne moet de aandacht van de beleidsmakers vestigen op de stand en de vorderingen van de gendergelijkheid in de betrokken lidstaat, en de lidstaten aanmoedigen inspiratie bij elkaar te zoeken en goede praktijken uit te wisselen. Politieke actoren, besluitvormers en overheidsorganisaties moeten ook het goede voorbeeld geven door gendergelijkheid in hun eigen activiteiten te bevorderen.

1.6. Gendergelijkheid wat betreft deelname aan de politieke besluitvorming op nationaal, regionaal en gemeentelijk niveau is van cruciaal belang, gezien de opmerkelijke invloed van politieke besluiten op het leven van burgers. Om het aandeel vrouwelijke politici op alle niveaus te verhogen, moeten zowel de kiezers als de partijen die kandidaten voordragen zich hier beter van bewust worden en moet een cultuur worden bevorderd die vrouwen aanmoedigt en in staat stelt actief deel te nemen aan het politieke leven.

1.7. Aangezien de verbetering van gendergelijkheid maatregelen op verschillende beleidsterreinen vereist, roept het EESC beleidsmakers op passende niveaus nogmaals op om het gendermainstreamingbeginsel te volgen en het gendergelijkheidsaspect in alle besluiten op te nemen, ook in besluiten over budgettering, investeringen, financiering en bij openbare aanbestedingen.

1.8. Gezien de uitdagingen als gevolg van de vergrijzing en de noodzaak om de hoeveelheid geschoold personeel op peil te houden, wordt de inclusiviteit van de arbeidsmarkten steeds belangrijker. Het wegnemen van alle belemmeringen en het bieden van stimulansen voor de algemene participatie van vrouwen op de arbeidsmarkt, ongeacht beroep, taak of leeftijd, is daarom van cruciaal belang. Zo spelen bijvoorbeeld flexibele arbeidsregelingen, ouderschapsverlof, belastingheffing en andere stimulerende maatregelen een rol bij het bevorderen van gendergelijkheid. Naast eventuele wetgevingskaders zouden de praktische regelingen moeten worden vastgesteld via collectieve onderhandelingen tussen de sociale partners.

1.9. Aangezien het herstel na de pandemie moet aansluiten op de groene en digitale transitie, zijn bèta/-technische competenties steeds essentiëler. Vanuit het oogpunt van gendergelijkheid en het voorkomen van segregatie is het van belang meisjes aan te moedigen meer bèta-/technische vakken te studeren en tegelijkertijd jongens aan te moedigen te kiezen voor opleidingen in de zorg en het onderwijs en te solliciteren naar beroepen in die sectoren. Deze aspecten moeten worden verankerd in de loopbaanbegeleiding en de maatregelen tot behoud van personeel.

1.10. Het EESC acht het van essentieel belang dat het leiderschap van vrouwen in ondernemingen, overheidsorganisaties en in organisaties van de sociale partners wordt bevorderd. Het roept de lidstaten, bedrijfsorganisaties en de sociale partners op om opleidings- en mentorschapsprogramma's op te zetten voor vrouwelijke leiders en kandidaten voor bestuursfuncties in overheidsorganisaties of voor bestuursfuncties en hogere leidinggevende functies in ondernemingen, vakbonden en particuliere organisaties. Het is ook ingenomen met het politieke akkoord dat het Europees Parlement en de Raad onlangs hebben bereikt over de richtlijn inzake de verbetering van de man-vrouwverhouding bij niet-uitvoerende bestuurders van beursgenoteerde ondernemingen, en verzoekt de EU-instellingen deze richtlijn snel en efficiënt ten uitvoer te leggen.

1.11. Ook moeten alle belemmeringen voor vrouwelijk ondernemerschap worden weggenomen. Aangezien toegang tot financiering een eerste vereiste is voor ondernemerschap, moet gelijke toegang van vrouwen tot zowel particuliere financiering als overheidsfinanciering worden gewaarborgd. Het EESC roept de lidstaten ook op om passende overheidsinvesteringen te doen in projecten die de gendergelijkheid bevorderen, met inbegrip van digitale infrastructuur en zorginfrastructuur.

1.12. Het EESC dringt erop aan dat bij de aanpak van het vraagstuk van de Oekraïense vluchtelingen gepaste aandacht wordt besteed aan gendergelijkheid. Dit geldt voor steun aan kinderen om toegang te krijgen tot zorg en onderwijs, integratie van vrouwen in de arbeidsmarkt door middel van hoogwaardige werkgelegenheid, en diensten op het gebied van seksuele en reproductieve gezondheid.

2. Algemene opmerkingen

2.1. Met dit advies wordt ingegaan op het verzoek van het Tsjechische voorzitterschap om te kijken naar de vorderingen op het gebied van gendergelijkheid, alsmede naar instrumenten en maatregelen om die gelijkheid te versterken vanuit verschillende invalshoeken, zoals herstel na de pandemie en werkgelegenheid, empowerment van jongeren, onderwijs en vaardigheden, ondernemerschap en leiderschap in het bedrijfsleven, evenwicht tussen werk en privéleven, alsook migratie en vluchtelingen, onder meer als gevolg van de oorlog in Oekraïne. Deze kwesties zijn al aan de orde gekomen in eerdere EESC-adviezen en veel andere aspecten van gendergelijkheid worden ook behandeld in andere EESC-adviezen⁽¹⁾, die betrekking hebben op kwesties in verband met bijvoorbeeld arbeidsomstandigheden en beloning, zorginfrastructuur, armoede en energiearmoede, en gendergerelateerd geweld.

⁽¹⁾ SOC/723 (nog niet bekendgemaakt in het Publicatieblad); PB C 364 van 28.10.2020, blz. 77; PB C 240 van 16.7.2019, blz. 3; PB C 228 van 5.7.2019, blz. 103.

2.2. Endemische discriminatie, waaronder genderdiscriminatie, is een belangrijke oorzaak van het achterblijven van mensen. Het EESC onderstreept dat gendergelijkheid verankerd is in de waarden van de EU ⁽²⁾ en dat het aanpakken van ongelijkheden en het bevorderen van gelijkheid tussen mannen en vrouwen een holistische en horizontale aanpak vereist. De duurzame bevordering van gendergelijkheid houdt in dat een **levenslange cultuur van gendergelijkheid** tot stand wordt gebracht die de gehele levenscyclus bestrijkt en voorziet in maatregelen die op de specifieke kenmerken en behoeften van elke levensfase zijn toegesneden.

2.3. Een LLGGC moet vanaf de vroege kinderjaren worden gecultiveerd door kinderen in het gezin het goede voorbeeld te geven, de gelijke rechten en plichten van elk gezinslid te waarborgen, tolerant gedrag als norm te hanteren en ieders privéruimte en -tijd te respecteren. Alle vooroordelen betreffende de verdeling van activiteiten, taken en werkzaamheden in het gezin in “vrouwelijk” en “mannelijk” zouden moeten worden vermeden, evenals het vertonen en aanleren van alle andere vormen van ongelijkwaardig gedrag. Dit moet al doende worden geleerd en er moet al een begin mee worden gemaakt door beide ouders in gelijke mate en om beurten voor baby's en jonge kinderen te laten zorgen — op een ondersteunende manier, zodat zij beiden hun recht op privacy, werk en rust kunnen behouden. Het EESC roept de Commissie en de lidstaten op alles in het werk te stellen om beide ouders te helpen hun privé- en beroepsleven op elkaar af te stemmen en gezinnen goede keuzes te bieden. Een doeltreffende uitvoering van de richtlijn betreffende het evenwicht tussen werk en privéleven en waarborging van toegankelijke en betaalbare voor- en vroegschoolse educatie en opvang zijn in dit verband van het grootste belang.

2.4. De integratie van kinderen in de maatschappij begint zodra zij naar de crèche en vervolgens naar de kleuterschool gaan. Daarom moeten dit soort zorginstellingen sterke vormen van onderwijs en opleiding op het gebied van de LLGGC ontwikkelen. Het simpele feit dat in veel van deze inrichtingen voornamelijk vrouwelijk personeel werkt, versterkt het stereotype of de overtuiging dat het opvoeden van kinderen en de zorg voor hen een taak voor vrouwen is.

2.5. De volgende belangrijke stap is jongeren genderneutraal onderwijs te bieden, en leeromgevingen die gedurende de hele schooltijd vrij zijn van genderstereotypen. Het belang hiervan wordt in veel lidstaten onderschat. Zo is het stimuleren van de belangstelling van kinderen voor bèta-/technische vakken op basis van de manier waarop hun hersenen reageren, en niet op basis van hun geslacht, essentieel om ervoor te zorgen dat hun talent en potentieel volledig worden gestimuleerd, ontwikkeld en aangeboord ten behoeve van de latere fasen van hun leven. Naast het kennisaspect is het even belangrijk ervoor te zorgen dat kinderen en jongeren op een genderneutrale manier sociale en andere noodzakelijke vaardigheden verwerven en emotionele intelligentie ontwikkelen, zonder hen in hokjes te plaatsen of vooroordelen op te leggen. Dit geldt ook voor het doorbreken van aan het uiterlijk gerelateerde genderstereotypen.

2.6. Bevordering van het gevoel van eigenwaarde en zelfvertrouwen van kinderen en jongeren is een essentiële motor van de LLGGC, die in het beste geval een positieve zienswijze op gang kan brengen waarmee voor de rest van hun leven de basis wordt gelegd voor de waarneming en verwezenlijking van gelijkheid.

2.7. Het aanbieden van loopbaanbegeleiding waarbij gendergelijkheid in acht wordt genomen speelt een belangrijke rol bij het verbeteren van gendergelijkheid, loopbaanontwikkeling en behoud van personeel en het voorkomen van segregatie met betrekking tot studies en beroepen. Hoewel het belangrijk is meisjes aan te moedigen om bèta-/technische vakken te studeren, is het ook belangrijk jongens aan te moedigen om te kiezen voor opleidingen in de zorg en het onderwijs en daarnaar te solliciteren, met name gezien de toenemende zorgbehoeften van de vergrijzende bevolking ⁽³⁾.

2.8. Om de LLGGC gedurende de gehele volwassenheidsfase in stand te houden, moet gendergelijkheid zowel in het gezinsleven als in alle economische en maatschappelijke activiteiten worden bevorderd, met inbegrip van het bedrijfsleven, openbare diensten en de politiek. Het gaat hierbij om een cultuur, die niet tot stand kan worden gebracht met louter afzonderlijke beleidslijnen en -maatregelen, maar die ook erkenning, eigen inbreng en een voortdurende inzet van alle actoren in de samenleving vereist. De aanpak in Zweden, waar de regering zichzelf als feministisch afficheert, is een voorbeeld van de manier waarop ervoor kan worden gezorgd dat de kennis en ervaring van zowel mannen als vrouwen worden gebruikt om in alle aspecten van de samenleving vooruitgang te boeken ⁽⁴⁾.

⁽²⁾ Zie bijvoorbeeld artikel 2 en artikel 3, lid 3, van het Verdrag betreffende de Europese Unie, artikel 21 van het Handvest van de grondrechten en artikel 8 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie.

⁽³⁾ PB C 194 van 12.5.2022, blz. 19.

⁽⁴⁾ <https://sweden.se/life/equality/gender-equality>

2.9. Het EESC is van mening dat het systematisch aan de orde stellen van gendergelijkheid in diverse situaties, terwijl er gezorgd wordt voor passende juridische en beleidskaders, noodzakelijk is om vooruitgang te boeken. Het EESC beveelt aan dat de lidstaten, met steun van de Commissie en het Europees Economisch en Sociaal Comité en samen met de sociale partners en relevante maatschappelijke organisaties, een brede bewustmakings- en voorlichtingscampagne lanceren om de LLGGC te propageren. Bijzondere aandacht moet worden besteed aan de centrale rol van zowel de traditionele en de sociale media als van platforms voor de beïnvloeding van gedrag, bijvoorbeeld door middel van advertenties.

2.10. De campagne moet de aandacht van de beleidsmakers vestigen op de stand en de vorderingen van de gendergelijkheid in de betrokken lidstaat, afgemeten aan bijvoorbeeld de gendergelijkheidsindex. De campagne moet de lidstaten ook aanmoedigen inspiratie bij elkaar te zoeken en goede praktijken uit te wisselen. Het openbaar bestuur en overheidsorganisaties moeten het goede voorbeeld geven door gendergelijkheid in hun eigen activiteiten te bevorderen. Bij wijze van goede praktijk zouden deze actoren — evenals vakbonden, werkgevers- en maatschappelijke organisaties — openbaar moeten maken hoe het staat met het genderevenwicht in hun raden van bestuur en commissarissen. Om de positieve perceptie in de hele samenleving te laten doordringen, moet de campagne zich vooral richten op mannen en jongens, met overtuigende boodschappen over de voordelen van gendergelijkheid.

2.11. Gendergelijkheid wat betreft deelname aan de politieke besluitvorming op nationaal, regionaal en gemeentelijk niveau is van cruciaal belang, gezien de opmerkelijke invloed van politieke besluiten op de levens van burgers. Om het aandeel vrouwelijke politici te verhogen, moeten zowel de kiezers als de partijen die kandidaten voordragen zich hier beter van bewust worden.

2.12. Aangezien de verbetering van gendergelijkheid maatregelen op verschillende beleidsterreinen vereist, roept het EESC beleidsmakers op passende niveaus nogmaals op om het mainstreamingbeginsel te volgen en het gendergelijkheidsaspect in alle besluiten op te nemen, ook in besluiten over budgettering, investeringen, financiering en openbare aanbesteding. Gendermainstreaming moet ook goed worden gemonitord en geëvalueerd. Bovendien is een holistische aanpak van gendergelijkheid nodig, waarbij bijzondere aandacht moet worden besteed aan eventuele raakvlakken van gender met andere kenmerken, bijvoorbeeld handicaps, etnische afkomst, eenouderschap, sociaaleconomische status, leeftijd of seksuele geaardheid.

2.13. Alle EU-instellingen, lidstaten en belanghebbenden zouden actief gebruik moeten maken van het waardevolle werk van EIGE, bijvoorbeeld als het gaat om naar gender uitgesplitste gegevens en statistieken. Ook is het van belang dat de sociale partners actief worden betrokken bij de bevordering van gendergelijkheid, aangezien dit aspect in veel opzichten rechtstreeks verband houdt met de arbeidsmarkt en de arbeidsomstandigheden. Collectieve onderhandelingen zijn een belangrijk instrument om gendergelijkheid op de werkvloer te bereiken. Het is ook belangrijk om het EESC te gebruiken als een actief platform voor de bevordering van een levenslange cultuur van gendergelijkheid.

3. Specifieke opmerkingen — werkgelegenheid in de herstelperiode na de pandemie

3.1. Hoewel de COVID-19-pandemie zowel vrouwen als mannen heeft getroffen, waren de gevolgen niet voor iedereen hetzelfde en bestaat het gevaar dat deze gevolgen de vooruitgang die in het afgelopen decennium in de lidstaten is geboekt met het terugdringen van genderongelijkheid zullen ondermijnen. De pandemie heeft niet alleen gevolgen voor het evenwicht tussen werk en privéleven, maar heeft vrouwen ook harder getroffen doordat zij hun baan kwijtraakten of tijdelijk werkloos werden. Vooral sectoren waarin overwegend vrouwen werkzaam zijn, kregen namelijk harde klappen⁽⁵⁾. Vrouwelijke ondernemers hebben ook veel vaker dan mannen gemeld dat zij hun bedrijf hebben gesloten als gevolg van de pandemie. De grootste genderkloof is gerapporteerd in Europa en Noord-Amerika, waar de kans dat vrouwen een bedrijfssluiting meldden 50 % groter was dan dat mannen dat deden⁽⁶⁾.

3.2. Vanuit het oogpunt van gendergelijkheid en diversiteit is een belangrijke uitdaging bij het herstel na de pandemie ervoor te zorgen dat de nationale plannen en de plannen voor herstel en veerkracht genderbewust zijn en gerichte maatregelen omvatten om de gendergelijkheid op de arbeidsmarkt te verbeteren. Maatregelen moeten ook de juiste voorwaarden scheppen voor ondernemerschap en zakendoen, waaronder een ondersteunend belastingkader en het slechten van belemmeringen voor vrouwelijk ondernemerschap.

⁽⁵⁾ PB C 220 van 9.6.2021, blz. 13.

⁽⁶⁾ Global Entrepreneurship Monitor.

3.3. Dat belemmeringen moeten worden weggenomen en stimulansen moeten worden geboden is belangrijk voor de algemene participatie van vrouwen op de arbeidsmarkt, ongeacht hun beroep en taak. Ook hun leeftijd is wat dit betreft niet van belang. Hoewel het van cruciaal belang is dat jongeren door middel van hoogwaardige banen in het arbeidsproces worden ingeschakeld, is het ook van belang dat ouderen de kans krijgen een passende bijdrage te leveren⁽⁷⁾. Gezien de uitdagingen als gevolg van de vergrijzing en het steeds nijpender gebrek aan geschoolde arbeidskrachten in bepaalde sectoren, wordt de inclusiviteit van de arbeidsmarkten ook vanuit macro-economisch oogpunt steeds belangrijker.

3.4. Er is een ambitieuze en doeltreffende omzetting van de richtlijn betreffende het evenwicht tussen werk en privéleven nodig. De praktische methoden om voor ouders een beter evenwicht tussen werk en privéleven te bevorderen en faciliteren moeten worden vastgesteld tijdens collectieve onderhandelingen, die het juiste middel zijn om te zorgen voor de beste oplossingen en praktijken met inachtneming van de belangen van werknemers en bedrijven. Samen met flexibele betaalde werkregelingen en flexibel ouderschapsverlof spelen belastingen en andere stimulansen om vrouwen op de arbeidsmarkt te houden een rol bij de bevordering van gendergelijkheid. Een passende vergoeding voor vaderschapsverlof, met name in de eerste maanden, zou vaders ertoe aanzetten langer verlof op te nemen en hen zo helpen een hechtere band met de baby te ontwikkelen, de moeder helpen met haar herstel en zorgen voor een beter evenwicht tussen werk en privéleven. Met een gescheiden inkomstenbelasting voor echtgenoten worden zij er als ouders beiden toe aangezet om actief te zijn op de arbeidsmarkt. Verder moet worden erkend dat maatregelen die werken mogelijk maken en aanmoedigen ook bijdragen aan fatsoenlijke pensioenen.

3.5. Hoewel de participatie van vrouwen op de arbeidsmarkt de afgelopen tien jaar is toegenomen, is er nog steeds sprake van een duidelijke gendersegregatie⁽⁸⁾. Er is nog altijd sprake van ongelijkheid voor vrouwen wat onderwijs en economische kansen betreft, hoewel Europa in vergelijking met andere delen van de wereld de laagste percentages ongelijkheid kent — wel met enkele verschillen tussen West- en Oost-Europa⁽⁹⁾. Het EESC heeft ook aangedrongen op snelle maatregelen om de loon- en pensioenkloof tussen mannen en vrouwen op alle gebieden en in alle sectoren weg te werken, met name door middel van bindende maatregelen inzake loontransparantie⁽¹⁰⁾. De loonkloof maakt de pensioenkloof alleen maar breder, wat vooral voor vrouwen een groot probleem is.

Bovendien zijn de culturele context en traditionele stereotypen van invloed op de beroepskeuze van vrouwen. Veel meer vrouwen dan mannen werken bijvoorbeeld in onderwijs, opvang, gezondheidszorg en sociale sectoren, terwijl mannen sterk in de meerderheid zijn in sectoren als de bouw en de zware industrie.

3.6. Bij het bevorderen van gendergelijkheid als onderdeel van een inclusieve en duurzame industriële ontwikkelingsagenda moeten de inspanningen niet alleen gericht zijn op het versterken van het concurrentievermogen van economische sectoren waar reeds een aanzienlijk aantal vrouwen werkzaam is, maar moeten vrouwen ook de kans krijgen zich in nieuwe sectoren en functies te begeven. Als vrouwen toegang krijgen tot nieuwe sectoren en beroepen waarvan zij voorheen waren uitgesloten, zullen opkomende sectoren kunnen floreren door volop gebruik te maken van rijkere en meer diverse vaardigheden. Een aanbod van hoogwaardige banen is een voorwaarde om ervoor te zorgen dat de bestaande ongelijkheden tussen mannen en vrouwen in deze nieuwe sectoren niet blijven bestaan.

3.7. Gendersegregatie is ook zichtbaar in het onderwijs. Hoewel vrouwen diploma's in het hoger onderwijs behalen en meedoen aan een leven lang leren, verkiezen zij andere vakken boven exacte wetenschappen, technologie, ingenieurswetenschappen en wiskunde. Aangezien het herstel na de pandemie in overeenstemming moet zijn met de groene en digitale transitie, spelen bèta-/technische vaardigheden een steeds essentiëlere rol. Naast functionele competenties zijn emotionele vaardigheden (d.w.z. persoonlijke en sociale vaardigheden) bovendien van essentieel belang, aangezien zij de grondslag vormen voor veerkracht, mentale kracht, conflictbeheersing, samenwerking en feitelijke communicatie. In de toekomst moet de nadruk zeker liggen op rationele en emotionele intelligentie. De levenslange gendergelijkheidscultuur moet emotioneel onderwijs omvatten, aangezien creativiteit, emotionele intelligentie en complexe probleemoplossing volgens het World Economic Forum 2021 tot de zeven belangrijkste menselijke vaardigheden behoren⁽¹¹⁾.

⁽⁷⁾ Zie ook PB C 194 van 12.5.2022, blz. 19 voor andere gendergerelateerde aspecten van vergrijzing.

⁽⁸⁾ EIGE.

⁽⁹⁾ Genderkloofindex.

⁽¹⁰⁾ PB C 341 van 24.8.2021, blz. 84.

⁽¹¹⁾ De digitale, door vrouwen opgerichte start-up UPN'CHANGE (www.upnchange.com) zet grondige expertise op het gebied van psychologie en coaching om in eenvoudige digitale instrumenten om mensen te helpen persoonlijke, sociale en creatieve vaardigheden te ontwikkelen. Om organisaties in staat te stellen duurzaam succes te boeken wil UPN'CHANGE het potentieel van werknemers en teams ontsluiten. De juiste vaardigheden maken namelijk doeltreffende samenwerking mogelijk. Doeltreffende samenwerking maakt innovatie mogelijk. En innovatie leidt tot groei voor iedereen.

3.8. Wat de digitale transformatie betreft, kan een duidelijke gendersegregatie in het onderwijs en op de arbeidsmarkten worden waargenomen als het gaat om ICT-afgestudeerden, ICT-specialisten en wetenschappers en ingenieurs in de geavanceerd-technologische sectoren.

3.9. Het stimuleren van de belangstelling van meisjes voor bèta/techniek is van cruciaal belang voor hun succes in de beroepen van de toekomst. Daarnaast zijn er gerichte maatregelen en ontwikkelingsprogramma's nodig om hun aandacht te trekken voor STEM-gerelateerde beroepen en ervoor te zorgen dat zij op dat gebied werkzaam blijven. Over tien jaar zullen voor negen van de tien banen digitale vaardigheden vereist zijn ⁽¹²⁾. In de toekomst zal op het gebied van werk de vraag verschuiven naar technici, zoals computeringenieurs en ICT-specialisten. Vrouwen maken 65 % van de Europese werknemers uit, maar vertegenwoordigen slechts 17 % van de Europese arbeidskrachten in de ICT, terwijl van de banen die in 2026 zullen zijn vervangen door technologie 57 % wordt uitgeoefend door vrouwen ⁽¹³⁾.

3.10. Het betrekken van vrouwen bij de ontwikkeling van kunstmatige intelligentie is ook van essentieel belang om te voorkomen dat algoritmen gebaseerd zijn op gekleurde gegevens over de werkelijkheid en dus tendentieuze resultaten opleveren. Ook op dit gebied is een intersectionele aanpak nodig. Aangezien toegang tot hogesnelheidsconnectiviteit en digitale vaardigheden de noodzakelijke basis vormen voor een succesvolle digitale transformatie, moeten deze bovendien beschikbaar en toegankelijk zijn voor iedereen, ongeacht geslacht, leeftijd, handicap, sociaal-economische achtergrond of geografische locatie.

3.11. De ondervertegenwoordiging van vrouwen in de technologiesector is ook problematisch vanuit het oogpunt van de groene transitie, aangezien het aanpakken van de klimaatverandering en milieuproblemen de ontwikkeling en invoering van vele soorten technologische oplossingen vereist.

3.12. Hoewel zowel digitale als groene vaardigheden als een integrerend onderdeel van elk beroep moeten worden beschouwd, oefenen zij in de regel meer aantrekkingskracht uit op jongeren dan op oudere werknemers. Anderzijds is er duidelijk een verschil tussen werkgerelateerde ICT-vaardigheden, waaronder gegevensbeheer en desktop publishing, en de digitale geletterdheid die gewoonlijk met jongeren wordt geassocieerd, zoals het verzenden van berichten en recreatief gebruik van het internet.

3.13. Naast bèta-/technische vaardigheden is het ook belangrijk meisjes aan te moedigen economie en management te studeren, teneinde hen voor te bereiden op leidinggevende functies. Bovendien is het belangrijk hen te helpen vaardigheden op het gebied van ondernemerschap en risicobeheer aan te leren en, om het bedriegersyndroom te voorkomen en aan te pakken, hun zelfvertrouwen te versterken ⁽¹⁴⁾. In stresssituaties lijken vrouwen zich eerder introvert dan extravert te gedragen. Daardoor gaan vrouwen niet op zoek naar functies waarin zij duidelijk zichtbaar zijn: zij zijn bang voor negatieve opmerkingen van anderen, die zij persoonlijk opvatten, ze voelen zich niet gekwalificeerd als zij niet (meer dan) voldoen aan alle specificaties in een functieomschrijving en ze willen geen "quotumvrouw" zijn. Dit hangt vaak samen met (onbewuste) overtuigingen en angsten. De verbetering van de vaardigheden en competenties vereist praktische maatregelen op het niveau van onderwijs- en leermethoden en loopbaanbegeleiding, en deze doelstellingen moeten ook worden gekoppeld aan het algemene bewustmakingsprogramma inzake de levenslange gelijkheidscultuur.

3.14. Een specifiek aspect dat moet worden aangepakt zijn de gendervooroordelen in de gezondheidszorg, die te wijten zijn aan een gebrek aan onderzoek, op mannen gericht onderwijs, verkeerde diagnoses en onderbehandeling. Onbekendheid met seks- en genderverschillen leidt in de medische disciplines gemakkelijk tot verkeerde diagnoses of medicatie, omdat de symptomen bij vrouwen verschillen van die bij mannen, of omdat doseringen van medicijnen gebaseerd zijn op klinische proeven die voornamelijk op mannen zijn uitgevoerd. Er is ook een gebrek aan onderzoek naar vrouwspecifieke aandoeningen, zoals endometriose en de menopauze, en aan naar gender uitgesplitste gegevens in onderzoek, waardoor het moeilijk is de mechanismen achter gezondheidskwesties te begrijpen en waardoor pogingen worden belemmerd om adequaat te reageren op bijvoorbeeld het feit dat vrouwen een hoger risico lopen om long covid te ontwikkelen.

⁽¹²⁾ Jaarlijkse bijeenkomst van het World Economic Forum, 2020.

⁽¹³⁾ Ibidem.

⁽¹⁴⁾ Het bedriegersyndroom, waarbij iemand wordt gehinderd door twijfel aan de eigen capaciteiten, kan een belemmering zijn om te solliciteren naar leidinggevende of gevoelige posities. Met name zeer bedachtzame mensen, die de neiging hebben om zich in stressvolle omstandigheden in zichzelf terug te trekken, hebben moeite met mensen die een groot zelfvertrouwen uitstralen.

3.15. Om de negatieve gevolgen van bevooroordeelde geneeskunde voor de arbeidsparticipatie van vrouwen te voorkomen, benadrukt het EESC dat in alle Europese gezondheids- en geneesmiddelenstrategieën rekening moet worden gehouden met gendervooroordelen en sekse- en gendergebonden verschillen en dat deze moeten worden aangepakt. Bovendien moet het recht van vrouwen om zelfstandig beslissingen te nemen over hun eigen lichaam ten volle worden geëerbiedigd.

4. Specifieke opmerkingen — evenwicht tussen werk en privéleven

4.1. Gendergelijkheid wat betreft het evenwicht tussen werk en privéleven is van groot belang voor de economie en de samenleving, aangezien er een nauw verband is met welzijn, de algemene werkgelegenheid en de participatie op de arbeidsmarkt, alsmede met loopbanen en functies in zowel de openbare als de particuliere sector. Dit geldt voor diverse taken en verantwoordelijkheden in het bedrijfsleven, de overheid en de politieke besluitvorming.

4.2. Het evenwicht tussen werk en privéleven vormt voor vrouwen een grotere uitdaging dan voor mannen, omdat vrouwen een groter aandeel van onbetaald huishoudelijk werk en zorgtaken voor hun rekening nemen. Volgens de gendergelijkheidsindex ⁽¹⁵⁾ ⁽¹⁶⁾ is de score van de EU voor de categorie tijd, waarmee de verdeling van huishoudelijk werk en zorgtaken wordt gemeten, sinds 2010 gedaald. De aanzienlijke verschillen tussen de lidstaten weerspiegelen verschillen in nationale stelsels en gezinsculturen.

4.3. Wat het evenwicht tussen werk en privéleven betreft, heeft de pandemie de druk op gezinnen verhoogd. Dit geldt vooral voor vrouwen en alleenstaande moeders, terwijl er wat kinderopvang betreft aanwijzingen zijn dat de genderkloof kleiner wordt doordat beide ouders telewerken ⁽¹⁷⁾. Telewerken biedt ook veel mogelijkheden om voor meer gendergelijkheid te zorgen, en een betere coördinatie kan een meerwaarde betekenen. Het EESC heeft er echter ook op gewezen dat telewerken de ongelijke verdeling van huishoudelijk werk tussen vrouwen en mannen niet verder mag vergroten ⁽¹⁸⁾. De pandemie heeft gevolgen gehad voor het evenwicht tussen werk en privéleven van vrouwen in verschillende functies, waaronder ondernemers, managers en werknemers. Er mag niet uit het oog worden verloren dat vrouwen vaak een andere verantwoordingsplicht en een ander verantwoordelijkheidsgevoel hebben als het gaat om “zorgen voor anderen”.

4.4. Veel factoren in verband met gendergelijkheid zijn afhankelijk van de nationale sociale infrastructuur, die een belangrijke rol speelt bij het bereiken van een hogere participatie op de arbeidsmarkt en een beter evenwicht tussen werk en privéleven. Een en ander is het duidelijkst bij het zorgstelsel, ouderschapsverlof, het schoolstelsel en werkgelegenheidsmaatregelen.

4.5. Het is belangrijk, zoals het EESC ook al eerder heeft betoogd ⁽¹⁹⁾, dat de lidstaten de richtlijn betreffende het evenwicht tussen werk en privéleven op een ambitieuze, efficiënte en tijdige manier ten uitvoer leggen, zodat gezinnen passende en gelijkere keuzemogelijkheden krijgen, onder meer door beter betaald ouderschapsverlof voor beide ouders. Tegelijkertijd moet bij de uitvoering van de richtlijn ook rekening worden gehouden met de behoeften van het bedrijfsleven, met name van kmo's.

4.6. Het EESC benadrukt dat de lidstaten moeten investeren in diverse zorginfrastructuren, waaronder kinderopvang, naschoolse opvang, ouderenzorg en zorg voor personen met een handicap, om toegankelijkheid en betaalbaarheid voor iedereen te waarborgen. Het verzoekt de lidstaten om samen met de sociale partners passende instrumenten uit te werken om gezinnen te helpen gemakkelijk en doeltreffend toegang te krijgen tot ondersteunende diensten en zorgdiensten.

4.7. Voorts is er op alle niveaus een nieuw soort mentaliteit nodig om de gendergelijkheid wat betreft het evenwicht tussen werk en privéleven te verbeteren. Het verminderen en doorbreken van stereotiep denken over rollen binnen het gezin is hier van het grootste belang, evenals arbeidspraktijken die bevorderlijk zijn voor het evenwicht tussen werk en privéleven voor zowel vrouwen als mannen.

5. Specifieke opmerkingen — leiderschap

5.1. Terwijl gendergelijkheid en non-discriminatie op het werk door wetgeving worden gewaarborgd, wordt gelijke deelname van vrouwen en mannen aan het leiderschap in het bedrijfsleven niet alleen ondersteund door het bieden van gelijke kansen, maar ook door de bredere economische en maatschappelijke voordelen die dit oplevert doordat die gelijke deelname bijdraagt aan bredere perspectieven, creativiteit en concurrentievermogen ⁽²⁰⁾. Het is in het belang van

⁽¹⁵⁾ EIGE, <https://eige.europa.eu/publications/gender-equality-index-2020-report/progress-gender-equality-most-notable-company-boards>

⁽¹⁶⁾ Eurofound.

⁽¹⁷⁾ Sevilla en Smith 2020.

⁽¹⁸⁾ PB C 220 van 9.6.2021, blz. 13.

⁽¹⁹⁾ PB C 129 van 11.4.2018, blz. 44.

⁽²⁰⁾ Zie ook PB C 318 van 23.12.2009, blz. 5, en PB C 341 van 21.11.2013, blz. 6.

ondernemingen om gebruik te maken van de hogere opleiding en de talenten van vrouwen door hun aanwezigheid in raden van bestuur en in andere leidinggevende functies te ondersteunen. Daarvoor is het nodig dat de voordelen van diversiteit goed worden begrepen, evenals de negatieve gevolgen voor individuele personen en de samenleving als diversiteit niet op alle gebieden wordt bevorderd.

5.2. Hoewel er nog veel ruimte voor verbetering is, is de grootste vooruitgang in de score van de EU op de gendergelijkheidsindex sinds 2010 geboekt op het gebied van macht, waarmee de vooruitgang in de politieke en economische besluitvorming wordt gemeten. De meest opvallende verbetering was de toegenomen aanwezigheid van vrouwen in de raden van bestuur van de grootste beursgenoteerde ondernemingen. Dit verklaart grotendeels de algemene stijging van de score op de index ⁽²¹⁾.

5.3. De middelen om genderdiversiteit in raden van bestuur van ondernemingen te bevorderen, verschillen van lidstaat tot lidstaat ⁽²²⁾, en er zijn duidelijke verschillen wat betreft de huidige situatie en de in de loop van de tijd geboekte vooruitgang. Sommige lidstaten hebben verplichte nationale quota voor grote beursgenoteerde ondernemingen vastgesteld, met quota die variëren van 25 tot 40 % ⁽²³⁾. Anderzijds zijn er een aantal lidstaten die boven het EU-gemiddelde zitten of aanzienlijke vooruitgang hebben geboekt zonder over quota te beschikken, door op zelfregulering te vertrouwen. In Frankrijk, waar in 2011 wetgeving werd ingevoerd, is meer dan 40 % van de leden van de raad van bestuur vrouw, en in acht landen ligt het niveau boven een derde. Tegelijkertijd zijn er enkele lidstaten met een aandeel van minder dan 10 %. Het gemiddelde aandeel in de EU ligt rond 30 %.

5.4. De verschillen hebben ook betrekking op individuele ondernemingen. Terwijl de ondernemingen aan de top aanzienlijke vooruitgang hebben geboekt, is er minder verandering te zien aan de onderkant van de ranglijst van ondernemingen ⁽²⁴⁾. Hoewel directieleden vaak uitvoerend directeur zijn, moet ook worden opgemerkt dat de landen die het best presteren wat betreft het aandeel vrouwen die voorzitter zijn van de raad van bestuur bij grote ondernemingen niet het best lijken te presteren wat betreft het aantal vrouwelijke directieleden ⁽²⁵⁾.

5.5. Er lijkt dus niet één enkele verklaring te zijn voor de verschillen tussen de lidstaten. Dit was te verwachten, aangezien de verschillen in nationale tradities en culturen een belangrijke rol spelen bij de ontwikkeling van gendergelijkheid. Het ondersteunen van positieve ontwikkelingen, het delen van beste praktijken en het leren van de ervaringen van anderen is van het grootste belang.

5.6. Het EESC herhaalt ook zijn conclusies en aanbevelingen ter zake ⁽²⁶⁾ en is ingenomen met het politieke akkoord dat het Europees Parlement en de Raad onlangs hebben bereikt over het richtlijnvoorstel van de Commissie uit 2012 inzake de verbetering van de man-vrouwverhouding bij niet-uitvoerende bestuurders van beursgenoteerde ondernemingen. Het Comité verzoekt de EU-instellingen om snel werk te maken van een efficiënte uitvoering de voorgestelde richtlijn. Wanneer zij onderhandelen met de sociale partners, verkeren de lidstaten in de beste positie om te beslissen over de beste en meest geschikte praktische maatregelen om het aandeel van vrouwen in raden van bestuur te vergroten, aangezien het de eigenaars van een onderneming zijn die de samenstelling van de raad van bestuur bepalen.

5.7. Het EESC vindt het belangrijk het leiderschap van vrouwen te bevorderen door middel van gemeenschappelijke programma's voor vrouwelijke leidinggevendenden en kandidaten voor directie- en hogere bestuursfuncties, en door individuele opleiding en mentorschap ⁽²⁷⁾. Het moedigt bedrijven aan te investeren in dergelijke programma's, die ook met EU-financiering kunnen worden ondersteund. Vrouwen die worden bevorderd naar leidinggevende functies in het bedrijfsleven, moeten ook evenveel betaald krijgen als mannen in dezelfde functies, overeenkomstig het beginsel van gelijke beloning voor gelijk werk dat door het EESC volledig wordt onderschreven.

⁽²¹⁾ Statistische nota van EIGE: gender balance in corporate boards 2020.

⁽²²⁾ EIGE.

⁽²³⁾ <https://eige.europa.eu/news/countries-legislated-quotas-could-achieve-gender-balance-parliaments-2026-those-without-may-take-close-twenty-years>

⁽²⁴⁾ Europese vrouwen in raden van bestuur, <https://europeanwomenonboards.eu/wp-content/uploads/2021/01/EWoB-Gender-Diversity-Index-2020.pdf>

⁽²⁵⁾ Verschillende bronnen gecombineerd door Finse Kamer van Koophandel, <https://naisjohtajat.fi/wp-content/uploads/sites/28/2019/01/women-directors-and-executives-report-2018.pdf>

⁽²⁶⁾ PB C 133 van 9.5.2013, blz. 68.

⁽²⁷⁾ Een uitstekend voorbeeld zijn de opleidings- en ondersteuningsprogramma's van WKÖ — https://www.wko.at/service/Women_in_Business.html

6. Specifieke opmerkingen — ondernemerschap

6.1. Bij het bevorderen van ondernemerschap moet het volledige potentieel van vrouwelijke creativiteit en capaciteiten worden aangeboord. Vrouwelijke ondernemers hebben ook laten zien dat zij sterk en veerkrachtig zijn in tijden van crisis en chaos ⁽²⁸⁾.

6.2. Vrouwelijke ondernemers werden ook zwaar getroffen door de pandemie en moesten een onevenredig groot deel van de zorgtaken op zich nemen, wat nog werd verergerd door een gebrek aan kinderopvang en door de lockdown. Toch zijn veel vrouwelijke ondernemers erin geslaagd de nieuwe bedrijfscontext in hun voordeel om te buigen en anderen, vooral andere vrouwen, te inspireren om ook ondernemer te worden en bedrijven op te richten. Dit heeft positieve gevolgen, zoals nieuwe banen en een daaruit voortvloeiend welzijn.

6.3. Europa heeft een van de laagste percentages vrouwelijke ondernemers in vergelijking met andere delen van de wereld (5,7 %, vergeleken met een wereldwijd gemiddelde van 11 %). Een verklaring daarvoor is dat vrouwen in Europese landen meer alternatieve arbeidsmogelijkheden hebben dan in andere delen van de wereld. Niettemin was de schaarste aan banen nog steeds de meest genoemde reden — meer door vrouwen dan door mannen — om een bedrijf te beginnen ⁽²⁹⁾.

6.4. Toegang tot financiering is een eerste vereiste voor ondernemerschap, en gelijke toegang moet worden gewaarborgd, zowel wat particuliere financiering als wat overheidsfinanciering betreft. Het EESC dringt erop aan dat de criteria voor financiering in dit verband, zoals de herstel- en veerkrachtfaciliteit, worden geëvalueerd om gelijkheid in ondernemerschap te bevorderen, alsook om investeringen aan te moedigen in projecten die gendergelijkheid bevorderen, ook in de digitale en de zorginfrastructuur.

6.5. Veel vaker dan mannen hebben vrouwen in Europa, als zij een bedrijf leiden, minder werknemers (tussen één en vijf) of zijn zij werkzaam als zelfstandige. Vrouwen in oudere leeftijdsgroepen leiden vaker ondernemingen. Hoewel vrouwen ondernemerschap als een aantrekkelijke optie beschouwen en gemiddeld genomen hoogopgeleid zijn, zeggen zij geen grote ondernemergeest te hebben, in die zin dat zij geen nieuwe zakelijke kansen zien, niet zouden beschikken over de vaardigheden om een bedrijf op te zetten en afgeschrikt worden door faalangst ⁽³⁰⁾.

6.6. Samen met culturele redenen kunnen de problemen om de eisen van werk en gezin te combineren tot dit soort percepties leiden. Bijgevolg is het mogelijk dat vrouwelijke ondernemers zich tot bepaalde sectoren beperken en terughoudend zijn om hun bedrijf uit te breiden. Om vrouwelijk ondernemerschap aan te moedigen, moeten vrouwen worden ondersteund bij het overwinnen van deze percepties en beperkende factoren ⁽³¹⁾. In overeenstemming met de agenda voor betere regelgeving, de EU-strategie op hoog niveau om ervoor te zorgen dat de doelstellingen van de EU-wetgeving in het algemeen zo doeltreffend en efficiënt mogelijk worden verwezenlijkt, kunnen maatregelen ter vereenvoudiging van administratieve procedures en vermindering van nalevingskosten eveneens een stimulerende werking hebben, zonder dat het beschermingsniveau van de desbetreffende wetgeving wordt ondermijnd ⁽³²⁾.

7. Specifieke opmerkingen — Oekraïense vluchtelingen

7.1. De Russische inval in Oekraïne heeft een ongekennde humanitaire crisis veroorzaakt, waaronder de komst van honderdduizenden asielzoekende vluchtelingen — vooral vrouwen en kinderen — naar de EU-lidstaten. Alle lidstaten doen, gesteund door het maatschappelijk middenveld, hun uiterste best om de vluchtelingen op te vangen en te integreren in de arbeidsmarkten, maar er zijn veel uitdagingen die om beter gecoördineerde oplossingen vragen ⁽³³⁾.

7.2. Aangezien de meeste vluchtelingen vrouwen met kinderen zijn, is de toegang tot sociale zorgvoorzieningen, crèches, kleuterscholen en scholen het grote knelpunt dat de integratie van de vrouwen op de arbeidsmarkt belemmert. Bovendien zijn het slechten van de taalbarrière, het erkennen van de opleiding en de kwalificaties van vluchtelingen en een snelle om- en bijscholing cruciaal voor integratie. Zorgen voor de benodigde middelen voor telewerken, zoals internetconnectiviteit en apparatuur, is ook een maatregel die nodig is om dit probleem aan te pakken.

⁽²⁸⁾ *Women's Entrepreneurship 2020/21: Thriving Through Crisis*, gepubliceerd door de Global Entrepreneurship Research Association, London Business School, ISBN: 978-1-9160178-8-7.

⁽²⁹⁾ Ibidem.

⁽³⁰⁾ Global Entrepreneurship Monitor.

⁽³¹⁾ Zie ook PB C 299 van 4.10.2012, blz. 24.

⁽³²⁾ *SME focus — Long-term strategy for the European industrial future*, beleidsondersteunende afdeling Economische Zaken, Wetenschapsbeleid en Levenskwaliteit, directoraat-generaal Intern Beleid van het Europees Parlement, auteur: Stephanus Johannes SMIT, PE 648.776 — april 2020.

⁽³³⁾ Voortbordurend op de suggesties in PB C 242 van 23.7.2015, blz. 9.

7.3. De lidstaten zouden de toepassing van de *beleidsrichtlijnen voor het ondersteunen van de inclusie van Oekraïense vluchtelingen in het onderwijs: overwegingen, kernprincipes en praktijken* onderling beter moeten coördineren ⁽³⁴⁾. Het EESC verzoekt de Commissie ook om alle mogelijke financieringsmogelijkheden te activeren, met name voor lidstaten die enorme aantallen vluchtelingen opvangen.

7.4. Vrouwen in oorlogssituaties en op de vlucht voor conflicten zijn kwetsbaarder voor seksuele uitbuiting en seksueel misbruik. Verkrachting wordt in oorlogssituaties vaak als wapen gebruikt. Voor Oekraïense vrouwelijke vluchtelingen, en met name voor slachtoffers van verkrachting, is het van cruciaal belang toegang te hebben tot seksuele en reproductieve gezondheidsdiensten, waaronder anticonceptie, de morning-afterpil, veilige abortuszorg en psychologische traumazorg. Vrouwen mogen nooit worden gedwongen om een ongewenste zwangerschap te voldragen. Het ontbreken van deze diensten in de lidstaten mag nooit een reden zijn om hen ervan te weerhouden een onveilig land te verlaten. Alle lidstaten moeten ervoor zorgen dat alle vluchtelingen toegang hebben tot deze diensten. In het algemeen moet elke vluchteling proactief traumazorg krijgen aangeboden, anders is er een perfecte voedingsbodem voor latere conflicten en negatieve emoties die staten enorm veel kosten! Op dit gebied is er dringend behoefte aan een laagdrempelig en hybride steunaanbod en moet de financiering van dergelijke start-ups consequent worden ondersteund.

7.5. Een andere kwestie die moet worden aangepakt is de vaccinatiestatus van de vluchtelingen — vooral van kinderen. Aangezien de EU goed ontwikkelde vaccinatieprogramma's voor kinderen heeft, zijn vele gevaarlijke ziekten uitgeroeid, zoals poliomyelitis, pokken en sommige vormen van hepatitis. Om dit resultaat te behouden, moeten de lidstaten hun gezondheidszorgstelsels mobiliseren, en richtsnoeren op EU-niveau zullen daarbij van groot nut zijn. Bijkomende complicaties vloeien voort uit het feit dat in veel lidstaten de toegang tot sociale zorg, bijvoorbeeld crèches of scholen, afhankelijk is van een volledige vaccinatiestatus.

7.6. Later zou de wederopbouw van Oekraïne een kans moeten zijn om de gendergelijkheid onder de Oekraïners te vergroten, onder meer door de opbouw van onderwijs- en gezondheidszorgstelsels en sociale en digitale infrastructuur.

Brussel, 13 juli 2022.

De voorzitter
van het Europees Economisch en Sociaal Comité
Christa SCHWENG

⁽³⁴⁾ <https://www.schooleducationgateway.eu/nl/pub/resources/publications/policy-guidance-on-refugees.htm>

BIJLAGE

Het volgende wijzigingsvoorstel, dat minstens een kwart van het aantal uitgebrachte stemmen kreeg, werd tijdens de beraadslaging verworpen (artikel 43, lid 2, van het reglement van orde):

WIJZIGINGSVOORSTEL 1**Ingediend door:**

ANGELOVA Milena

BLIJLEVENS René

KONTKANEN Mira-Maria

MINCHEVA Mariya

PILAWSKI Lech

VADÁSZ Borbála

SOC/731 — Gendergelijkheid**Agendapunt 3.5**

Als volgt wijzigen:

Afdelingsadvies	Wijzigingsvoorstel
<p>Hoewel de participatie van vrouwen op de arbeidsmarkt de afgelopen tien jaar is toegenomen, is er nog steeds sprake van een duidelijke gendersegregatie ⁽¹⁾. Er is nog altijd sprake van ongelijkheid voor vrouwen wat onderwijs en economische kansen betreft, hoewel Europa in vergelijking met andere delen van de wereld de laagste percentages ongelijkheid kent — wel met enkele verschillen tussen West- en Oost-Europa ⁽²⁾. Het EESC heeft ook aangedrongen op snelle maatregelen om de loon- en pensioenkloof tussen mannen en vrouwen op alle gebieden en in alle sectoren weg te werken, met name door middel van bindende maatregelen inzake loontransparantie ⁽³⁾. De loonkloof maakt de pensioenkloof alleen maar breder, wat vooral voor vrouwen een groot probleem is.</p> <p>Bovendien zijn de culturele context en traditionele stereotypen van invloed op de beroepskeuze van vrouwen. Veel meer vrouwen dan mannen werken bijvoorbeeld in onderwijs, opvang, gezondheidszorg en sociale sectoren, terwijl mannen sterk in de meerderheid zijn in sectoren als de bouw en de zware industrie.</p> <p>⁽¹⁾ EIGE. ⁽²⁾ Genderkloofindex. ⁽³⁾ SOC/678.</p>	<p>Hoewel de participatie van vrouwen op de arbeidsmarkt de afgelopen tien jaar is toegenomen, is er nog steeds sprake van een duidelijke gendersegregatie ⁽¹⁾. Er is nog altijd sprake van ongelijkheid voor vrouwen wat onderwijs en economische kansen betreft, hoewel Europa in vergelijking met andere delen van de wereld de laagste percentages ongelijkheid kent — wel met enkele verschillen tussen West- en Oost-Europa ⁽²⁾. Het EESC heeft ook aangedrongen op snelle maatregelen om de loon- en pensioenkloof tussen mannen en vrouwen op alle gebieden en in alle sectoren weg te werken, met name door maatregelen inzake loontransparantie te bevorderen ⁽³⁾. De loonkloof maakt de pensioenkloof alleen maar breder, wat vooral voor vrouwen een groot probleem is.</p> <p>Bovendien zijn de culturele context en traditionele stereotypen van invloed op de beroepskeuze van vrouwen. Veel meer vrouwen dan mannen werken bijvoorbeeld in onderwijs, opvang, gezondheidszorg en sociale sectoren, terwijl mannen sterk in de meerderheid zijn in sectoren als de bouw en de zware industrie.</p> <p>⁽¹⁾ EIGE. ⁽²⁾ Genderkloofindex. ⁽³⁾ SOC/678.</p>

Stemuitslag

Vóór: 93

Tegen: 114

Onthoudingen: 12

III

(Vorbereidende handelingen)

EUROPEES ECONOMISCH EN SOCIAAL COMITÉ

571e ZITTING VAN HET EUROPEES ECONOMISCH EN SOCIAAL COMITÉ (VOLLEDIG FYSIEKE BIJEENKOMST), 13.7.2022-14.7.2022

Advies van het Europees Economisch en Sociaal Comité over het voorstel voor een richtlijn van het Europees Parlement en de Raad tot wijziging van de Richtlijnen 2005/29/EG en 2011/83/EU wat betreft het versterken van de positie van de consument voor de groene transitie door middel van betere informatie en bescherming tegen oneerlijke praktijken

(COM(2022) 143 final — 2022/0092 (COD))

(2022/C 443/10)

Rapporteur: **Thierry LIBAERT**

Corapporteur: **Gonçalo LOBO XAVIER**

Raad van de Europese Unie: 12.4.2022

Europees Parlement, 7.4.2022

Rechtsgrond	Artikel 114 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie
Bevoegde afdeling	Interne Markt, Productie en Consumptie
Goedkeuring door de afdeling	27.6.2022
Stemuitslag (voor/tegen/onthoudingen)	82/0/3
Goedkeuring door de voltallige vergadering	14.7.2022
Zitting nr.	571
Stemuitslag (voor/tegen/onthoudingen)	209/0/1

1. Conclusies en aanbevelingen

1.1. Het Europees Economisch en Sociaal Comité (EESC) steunt de voorstellen van de Europese Commissie om de consumentencapaciteit voor de groene transitie te versterken. Het dringt er bij de Commissie op aan het hoge ambitieniveau te handhaven, aangezien dit een project is met positieve economische, sociale en milieueffecten.

1.2. Alles moet in het werk worden gesteld om ervoor te zorgen dat consumenten systematisch informatie krijgen, met name over reserveonderdelen en reparatiehandleidingen, alsook over geplande software-updates.

1.3. Het EESC dringt er bij de Commissie op aan ambitieus te zijn en het beginsel van een herstelbaarheidsindex voor bruin- en witgoed goed te keuren. Deze index moet voldoen aan de verwachtingen van de consument, zowel wat de diversiteit van de bestreken producten als wat de gehanteerde criteria betreft.

1.4. De Commissie zou de komende jaren, naast de repareerbaarheid van deze producten, werk moeten maken van het beginsel van eenvoudige en onderling afgestemde weergave van de duurzaamheid van producten.

1.5. Het gaat er ook om de opleiding van nieuwe herstellende en de bijscholing van de huidige actoren te stimuleren, hetgeen een essentiële voorwaarde is voor de ontwikkeling van de reparatiesector, die voor Europa een belangrijke bron van werkgelegenheid vormt. Het EESC roept Europa ook op om minder afhankelijk te worden van grondstoffen, zodat het beter in staat is om te repareren en reserveonderdelen te kopen. Voorts heeft Europa behoefte aan een serieus en doeltreffend herindustrialiseringsbeleid. Recente crises hebben zwakke punten aan het licht gebracht die moeten worden beschouwd als mogelijkheden tot herstel.

1.6. Niet alleen moet de vermelding van de wettelijke garantieperiode worden afgedwongen; de consument moet ook beter worden beschermd tegen verwarring tussen juridische en commerciële garanties. In het kader van de garantie moet bovendien reparatie voorrang krijgen boven vervanging worden bevorderd, maar zonder de vrije keuze van de consument voor een oplossing te beperken.

1.7. Om een langere levensduur van producten te bevorderen, is het een goede zaak dat nieuwe handelspraktijken worden toegevoegd aan de lijst van acties die als misleidend worden beschouwd. Op drie punten verzoekt het EESC de Commissie echter om verder te gaan dan de verplichting om informatie te verstrekken:

- de technieken die worden gebruikt om de levensduur van een product te verkorten: volgens het EESC moeten deze praktijken tot de misleidende handelspraktijken worden gerekend, net als het eenvoudigweg ontbreken van informatie;
- de onherstelbaarheid van bepaalde apparaten: ook hier kunnen opzettelijke reparatiebelemmeringen, en niet alleen ontbreken van informatie daarover, als misleidende handelspraktijken worden beschouwd;
- updates die storingen kunnen veroorzaken: in dit verband gaat het erom een omkeerbaarheid van de update op te leggen.

1.8. De versterking van het vermogen van de consument om te beslissen, moet gepaard gaan met een betere bescherming tegen misleidende reclame. In dat opzicht moet het wettelijk kader voor reclame de doelstellingen van duurzame ontwikkeling beter integreren.

1.9. Zo moet reclame alle ongerechtvaardigde beweringen verbieden, zoals vaak het geval is met koolstofneutraliteit, evenals alle verwijzingen naar of voorstellingen van gedrag dat strijdig is met milieubescherming en het behoud van natuurlijke hulpbronnen. Er is ook meer capaciteit nodig om milieucclaims te toetsen.

1.10. Om verwarring te voorkomen en gezien de wildgroei aan vaak zelf ingevoerde milieukeuren moet de Europese Commissie meer bekendheid geven aan de Europese milieukeur en de noodzaak van certificeringsprocedures voor etikettering.

1.11. Om misleidende handelspraktijken aan de kaak te stellen, roept het EESC de EU op om klokkenluiders beter te beschermen als het gaat om de milieukeuren van producten.

1.12. Ten slotte spoort het EESC de Commissie aan om de consumenten bewuster te maken van verantwoorde consumptie.

2. Samenvatting van het voorstel van de Commissie

2.1. Dit voorstel voor een richtlijn heeft tot doel de consumentenrechten te versterken door twee richtlijnen te wijzigen die de consumentenbelangen op EU-niveau beschermen: Richtlijn 2005/29/EG van het Europees Parlement en de Raad ⁽¹⁾ inzake oneerlijke handelspraktijken en Richtlijn 2011/83/EU van het Europees Parlement en de Raad ⁽²⁾ betreffende consumentenrechten. Het voorstel wil bijdragen tot een Europese circulaire, schone en groene economie door consumenten in staat te stellen weloverwogen aankoopbeslissingen te nemen en zo bij te dragen tot duurzamere consumptie. Het voorstel is ook gericht tegen oneerlijke handelspraktijken die de consument misleiden en hem weerhouden van duurzame consumptie.

⁽¹⁾ Richtlijn 2005/29/EG van het Europees Parlement en de Raad van 11 mei 2005 betreffende oneerlijke handelspraktijken van ondernemingen jegens consumenten op de interne markt en tot wijziging van Richtlijn 84/450/EEG van de Raad, Richtlijnen 97/7/EG, 98/27/EG en 2002/65/EG van het Europees Parlement en de Raad en van Verordening (EG) nr. 2006/2004 van het Europees Parlement en de Raad ("Richtlijn oneerlijke handelspraktijken") (PB L 149 van 11.6.2005, blz. 22).

⁽²⁾ Richtlijn 2011/83/EU van het Europees Parlement en de Raad van 25 oktober 2011 betreffende consumentenrechten, tot wijziging van Richtlijn 93/13/EEG van de Raad en van Richtlijn 1999/44/EG van het Europees Parlement en de Raad en tot intrekking van Richtlijn 85/577/EEG en van Richtlijn 97/7/EG van het Europees Parlement en de Raad (PB L 304 van 22.11.2011, blz. 64).

2.2. Het voorstel was een van de initiatieven die zijn opgenomen in de nieuwe consumentenagenda ⁽³⁾ en het actieplan voor de circulaire economie ⁽⁴⁾ en is een vervolg op de Green Deal voor Europa ⁽⁵⁾.

2.3. Het voorstel omvat een reeks maatregelen om de bestaande wetgeving inzake consumentenbescherming te actualiseren en ervoor te zorgen dat consumenten worden beschermd en actief kunnen bijdragen aan de groene transitie. De richtlijn consumentenrechten verplicht handelaren momenteel om consumenten informatie te verstrekken over de belangrijkste kenmerken van goederen of diensten.

2.4. Aangezien het echter niet verplicht is om informatie te verstrekken over het ontbreken van commerciële duurzaamheidsgaranties biedt de richtlijn de producenten onvoldoende prikkels om dergelijke garanties aan de consumenten te verstrekken. Uit studies blijkt dat wanneer consumentenproducten met een commerciële garantie worden aangeboden, de informatie over deze garanties en de wijze waarop deze aan de consument in rekening worden gebracht vaak onduidelijk, onnauwkeurig of onvolledig is, waardoor het voor de consument moeilijk is producten te vergelijken en een onderscheid te maken tussen de commerciële garantie en de wettelijke (verplichte) garantie ⁽⁶⁾.

2.5. Bovendien bevat de richtlijn geen specifieke voorschriften voor het verstrekken van informatie aan consumenten over de reparbaarheid van goederen. Dergelijke informatie, die zou aanzetten tot reparatie van goederen en bijzonder nuttig zou zijn om de consument te helpen bij te dragen tot een circulaire economie, ontbreekt grotendeels op verkooppunten. Uit recente studies komt naar voren dat tot 80 % van de consumenten in de EU het moeilijk vindt om informatie te vinden over hoe gemakkelijk een product te repareren is ⁽⁷⁾.

3. Algemene opmerkingen

3.1. Tegenwoordig klagen de meeste Europese consumenten over het gebrek aan informatie over de milieueffecten van consumptie. De door de Europese Commissie georganiseerde openbare raadpleging heeft deze vaststelling bevestigd. In 2012 bleek uit de Eurobarometer over "Het gedrag en de houding van Europese consumenten ten aanzien van groene producten" dat 92 % van de Europese respondenten voorstander was van het verstrekken van informatie over de levensduur van producten.

3.2. Dit gebrek aan informatie is schadelijk, aangezien duidelijke en leesbare informatie waarschijnlijk zal leiden tot een gedragsverandering. Dit effect is bevestigd door het EESC, dat een onderzoek heeft uitgevoerd onder 3 000 Europese consumenten, waarbij de weergave van de levensduur van alledaagse consumptiegoederen op een shoppingwebsite werd gesimuleerd. Volgens de studie leidt het tonen van de houdbaarheid tot 56 % meer verkoop voor lang houdbare producten.

3.3. Het gebrek aan consumentenvoorlichting is van groot maatschappelijk belang. Koopkrachtproblemen vereisen nog meer dat de sociale midden- en achtergestelde categorieën worden begeleid in de richting van reparatie en een meer verantwoorde consumptie. Verbetering van de consumentenvoorlichting op eenvoudige wijze is één manier om verantwoord consumeren toegankelijker te maken voor de meest kwetsbaren.

3.4. Betere informatie voor consumenten draagt bij tot de versterking van het bedrijfsmodel van Europese bedrijven. Geconfronteerd met de kans op dumping als gevolg van de invoer van goedkope producten zullen de micro-, kleine en middelgrote ondernemingen en hun opdrachtgevers waarschijnlijk zichtbaarder worden voor de consument; zo zullen zij de kwaliteit van in Europa ontworpen producten kunnen promoten.

3.5. Europese detailhandelaren en fysieke winkels kunnen ook hun voordeel doen met deze komende wetgevingsontwikkelingen, aangezien zij hun comparatieve voordeel ten opzichte van onlinewinkels kunnen vergroten. De adviserende rol van de fysieke verkoper wordt immers versterkt door de nieuwe informatie die aan de consument wordt verstrekt. Dergelijke ontwikkelingen zijn bevorderlijk voor de werkgelegenheid in de EU. Daartoe moet Europa over de juiste menselijke hulpbronnen beschikken: het EESC verzoekt de Commissie om de opleidingsinspanningen van ondernemingen, met name de kmo's, te ondersteunen.

⁽³⁾ COM(2020) 696 final van 13 november 2020.

⁽⁴⁾ COM(2020) 98 final van 11 maart 2020.

⁽⁵⁾ COM(2019) 640 final van 11 december 2019.

⁽⁶⁾ Europese Commissie, *Consumer market study on the functioning of legal and commercial guarantees for consumers in the EU* (marktstudie consumenten over de werking van wettelijke en commerciële garanties voor consumenten in de EU), 2015. Studie ter ondersteuning van de effectbeoordeling van de Europese Commissie: *Study on Empowering Consumers Towards the Green Transition*, juli 2021. *Commercial warranties: are they worth the money?* ECC-Net, april 2019.

⁽⁷⁾ Europese Commissie, *Behavioural Study on Consumers' engagement in the circular economy*, 2018, blz. 81.

3.6. Hoewel passende milieu-informatie moet worden verstrekt, is het van belang ervoor te zorgen dat rekening wordt gehouden met alle milieu-effecten. De klimaatimpact, gemeten in de vorm van broeikasgasemissies, staat centraal in het publieke debat, maar vormt slechts een deel van de milieueffecten. Zo blijkt uit levenscyclusanalyses van producten dat het milieueffect van de meeste consumptiegoederen hoofdzakelijk voortkomt uit de winning van hulpbronnen en de fabricage van producten; vandaar de prioriteit voor het milieu om de levensduur van producten te verlengen.

3.7. In al deze opzichten is de gemiddelde consumptie van de Europeanen, wat het milieu aangaat, niet duurzaam. Volgens de berekening van de ecologische voetafdruk zou de levensstijl van een Europeaan bijvoorbeeld het equivalent van 2,8 planeten vergen.

3.8. In veel gevallen leidt het productontwerp tot een kortere levensduur, hetzij door technische processen, belemmeringen voor reparatie of softwaretechnieken. De hieruit voortvloeiende voortijdige veroudering is een van de belangrijkste punten van ontevredenheid bij de consumenten, die het slachtoffer zijn van een flinke informatie-asymmetrie.

3.9. Tot slot merkt het EESC op dat de oorlog in Oekraïne het des te noodzakelijker maakt om de Europese strategische autonomie te versterken. Vanuit dit oogpunt moeten initiatieven die bijdragen tot een langere levensduur van producten, met name in verband met strategische metalen, worden aangemoedigd.

4. Specifieke opmerkingen

4.1. *Verstrekken van aanvullende informatie aan consumenten over de duurzaamheid van goederen*

4.1.1. Gezien het belang van wat er op het spel staat in verband met de levensduur van producten moet de voorlichting van de consument worden verbeterd. In die zin is het voorstel van de Commissie een goede zaak, omdat het erop gericht is de informatieverstrekking over de beschikbaarheid van reserveonderdelen, gebruikershandleidingen of de periode van software-updates te systematiseren.

4.1.2. Hoewel ontbrekende informatie schadelijk is, is een overdaad aan informatie of te technische informatie bijna even schadelijk.

4.1.3. Het EESC wijst de Commissie op de mogelijke nadelen van nieuwe informatie die wordt aangeboden door middel van een elektronisch etiket of een QR-code. Naast de extra digitale milieu-impact van deze technieken mag niet uit het oog worden verloren dat elke extra handeling (je smartphone pakken, code scannen, klikken ...) een extra hinderpaal vormt voor een verantwoorde consumptie.

4.1.4. Het voorstel van de Commissie is een stap in de goede richting, omdat het de communicatieproblematiek koppelt aan die van de voortijdige veroudering van producten. De eerste stap naar een betere voorlichting van de consument moet de invoering zijn van een reparatie-index op zo veel mogelijk producten, zoals in Frankrijk sinds 2021 het geval is. Repareerbaarheid is immers een van de best meetbare aspecten van de duurzaamheid van producten.

4.1.5. Om de uitdagingen aan te gaan, moet de reparatie-index in ten minste twee opzichten ambitieus worden opgezet. Enerzijds moet de index zoveel mogelijk elektrische, elektronische en elektrische huishoudelijke producten omvatten. Anderzijds moet de repareerbaarheid in al haar aspecten worden gezien, met inbegrip van de reparatiekosten (prijs van reserveonderdelen), de beschikbaarheid van reserveonderdelen en de voorwaarden voor softwareondersteuning.

4.1.6. Voor het EESC gaat een ambitieus consumentenvoorlichtingsbeleid verder dan herstelbaarheid. De verwachtingen van de consument hebben vooral betrekking op de levensduur van producten, en niet op de repareerbaarheid ervan. Het EESC heeft zich hierover al eerder uitgesproken⁽⁸⁾. De EU moet een eenvoudige indicator ontwikkelen die informatie geeft over de duurzaamheid van een product, met inbegrip van de repareerbaarheid, maar ook de robuustheid en de mogelijkheid tot upgraden van producten. Dit zal indirect de herindustrialisering in Europa ten goede komen. Dit beginsel, dat uiteraard met de belanghebbenden moet worden besproken wat de toepassing ervan betreft en dat progressief moet zijn, moet in de voorstellen van de Commissie worden opgenomen; zo niet, dan kan een belangrijke verwachting van de consument worden veronachtzaamd.

⁽⁸⁾ PB C 67 van 6.3.2014, blz. 23.

4.1.7. Er moet meer werk worden gemaakt van garanties om de voorlichting aan de consument te verbeteren. In de eerste plaats moet de Europese Commissie een eenvoudig beginsel bekrachtigen: het bestaan en de duur van de conformiteitsgarantie (Richtlijn (EU) 2019/771 van het Europees Parlement en de Raad⁽⁹⁾) moeten overal worden aangegeven, in fysieke winkels of online, voor alle betrokken goederen. De prioriteit moet immers liggen bij de handhaving van de bestaande wetgeving alvorens nieuwe rechten toe te voegen.

4.1.8. Het verheugt het EESC dat rekening is gehouden met de moeilijkheden die consumenten kunnen ondervinden bij het onderscheiden van commerciële en wettelijke garanties. Het is dan ook een goede zaak dat de Commissie ervoor zorgt dat deze commerciële garanties geen verwarring scheppen.

4.1.9. Om de positieve gevolgen voor de bescherming van het milieu te vergroten, zou de garantie reparatie van beschadigde goederen kunnen promoten en niet de vervanging ervan door nieuwe. De EU kan bevorderen dat reparatie voorrang heeft op vervanging in geval van een defect, door reparatie voor de consument gemakkelijker, sneller en meer voor de hand liggend te maken.

4.1.10. In samenhang met deze bepalingen kan de bewustmaking van de burgers in nog sterkere mate bijdragen tot deze verschuiving in de consumptie. Daarom moeten campagnes over de juiste reflexen voor een verantwoorde consumptie (informatie, tweedehands, reparatie, onderhoud van producten) worden bevorderd, of zelfs geïnitieerd door de EU, met name met de steun van maatschappelijke organisaties, die in dit voorstel een essentiële rol kunnen spelen.

4.2. *Aanscherping van de bepalingen door verder te gaan dan de verplichting om informatie te verstrekken*

4.2.1. Door alleen het ontbreken van informatie te bestraffen, zou de Europese Unie de weg vrijmaken voor legalisering van deze praktijken, die niettemin onverenigbaar zijn met de bescherming van consument en milieu. De EU kan niet alleen het ontbreken van informatie over een techniek om de levensduur van een product te beperken, verbieden; zij moet de praktijk als zodanig verbieden. Met andere woorden: het zou onbegrijpelijk zijn als de EU het signaal geeft dat geplande veroudering is toegestaan, zolang deze gepaard gaat met consumentenvoorlichting. De bepaling moet van dien aard zijn dat zij een duidelijk signaal aan de fabrikanten geeft dat producten in Europa niet zo ontworpen mogen zijn dat zij voortijdig defect raken.

4.2.2. Evenzo houden de andere formuleringen van de richtlijn het risico in dat de consument onvoldoende wordt beschermd. Het volstaat niet om de fabrikant te verplichten de consument ervan in kennis te stellen dat een product niet kan worden gerepareerd. De opzettelijke onherstelbaarheid van het product moet als zodanig worden verboden.

4.2.3. Zoals het EESC en de Europese Commissie weten, zijn software-updates vaak afkomstig van geheugen- en stroomverslindende software die de levensduur van aangesloten apparaten verkort. De wetgeving moet de fabrikant niet alleen verplichten de consument te informeren over de nadelige gevolgen van een update. Ook hier is het gemakkelijk voor te stellen hoe deze informatie kan worden verborgen te midden van een stortvloed aan positieve informatie over deze update, waardoor de consument ze aanvaardt.

4.3. *Het reguleren en bestraffen van praktijken die de mondigheid van de consument beperken*

4.3.1. Zoals de Commissie terecht opmerkt, vormt greenwashing een van de belangrijkste hinderpalen voor het informeren van de consument over de groene transitie. In de ontwerprichtlijn wordt terecht opgemerkt dat algemene milieucclaims die niet meetbaar en aantoonbaar zijn, moeten worden bestraft.

4.3.2. Het EESC is tevreden over het verbod op het aanbrengen van duurzaamheidskeurmerken die niet onder een officiële certificeringsregeling vallen. De geleidelijke en gecoördineerde ontwikkeling van een Europese index, die in dit advies wordt voorgesteld, kan aan deze behoefte tegemoetkomen.

4.3.3. Andere milieucclaims ondermijnen vaak goede consumentenvoorlichting. Het is legitiem om het gebruik van beweringen over milieuprestaties te verbieden wanneer deze slechts betrekking hebben op een productkenmerk of louter de toepassing van wettelijke verplichtingen of gangbare praktijken zijn.

4.3.4. Verantwoorde consumptie bevorderen betekent ook: de keurmerken versterken die serieuze milieumaatregelen certificeren. In die zin wordt, ondanks de vooruitgang die is geboekt, de Europese milieukeur nog steeds te weinig gebruikt. Er moet steun worden overwogen om de toegankelijkheid van dit label te vergroten en er moet een passende communicatiecampagne worden opgezet.

⁽⁹⁾ Richtlijn (EU) 2019/771 van het Europees Parlement en de Raad van 20 mei 2019 betreffende bepaalde aspecten van overeenkomsten voor de verkoop van goederen, tot wijziging van Verordening (EU) 2017/2394 en Richtlijn 2009/22/EG, en tot intrekking van Richtlijn 1999/44/EG (PB L 136 van 22.5.2019, blz. 28).

4.3.5. Een logisch gevolg van deze elementen is dat de beginselen van duurzame ontwikkeling beter in het wettelijke kader voor reclame moeten worden geïntegreerd, met inbegrip van een solide kader voor reclame voor de meest vervuilende producten, hetgeen strookt met het recente EESC-advies over dit onderwerp ⁽¹⁰⁾.

4.3.6. In dezelfde geest moet reclame niet alleen afzien van milieuclaims over een product in zijn geheel wanneer het slechts bepaalde elementen ervan betreft. Evenzo moet worden voorkomen dat ongegronde beweringen worden gedaan, zoals maar al te vaak gebeurt in verband met koolstofneutraliteit, en dat wordt verwezen naar gedrag dat strijdig is met de bescherming van het milieu en het behoud van de natuurlijke hulpbronnen. Bovendien moet in reclame elke voorstelling worden vermeden die praktijken of ideeën bagatelliseert of bevordert die in strijd zijn met de doelstellingen van duurzame ontwikkeling.

4.3.7. Om vroegtijdig te kunnen waarschuwen voor misleidende handelspraktijken is het vaak nodig te beschikken over informatie van de fabrikanten zelf. Vandaag de dag zijn er maar weinig klokkenluiders op dit gebied, vanwege de angst voor represailles. De in Richtlijn (EU) 2019/1937 van het Europees Parlement en de Raad ⁽¹¹⁾ vermelde klokkenluidersprocedure moet op zulke personen van toepassing zijn.

Al deze bepalingen zullen slechts ten volle effect sorteren indien zij worden gecoördineerd met de economische actoren, die zowel de grote als de kleine en middelgrote ondernemingen vertegenwoordigen, alsook met de sociale partners, de consumentenverenigingen en, meer in het algemeen, het maatschappelijk middenveld. Het EESC beschouwt dit als een cruciaal beleidsterrein, omdat het een concurrerend marktmodel bevestigt dat is aangepast aan de milieu-uitdagingen, gericht is op de consumenten en het concurrentievermogen van de Europese economische actoren en dat verenigbaar is met de uitdagingen van Europese strategische autonomie.

Brussel, 14 juli 2022.

De voorzitter
van het Europees Economisch en Sociaal Comité
Christa SCHWENG

⁽¹⁰⁾ PB C 105 van 4.3.2022, blz. 6.

⁽¹¹⁾ Richtlijn (EU) 2019/1937 van het Europees Parlement en de Raad van 23 oktober 2019 inzake de bescherming van personen die inbreuken op het Unierecht melden (PB L 305 van 26.11.2019, blz. 17).

Advies van het Europees Economisch en Sociaal Comité over het voorstel voor een richtlijn van het Europees Parlement en de Raad inzake passende zorgvuldigheid in het bedrijfsleven op het gebied van duurzaamheid en tot wijziging van Richtlijn (EU) 2019/1937

(COM(2022) 71 *final*)

(2022/C 443/11)

Rapporteur: **Antje GERSTEIN**

Raadpleging	Europees Parlement, 4.4.2022 Raad van de Europese Unie, 5.4.2022
Rechtsgrond	Artikel 50, leden 1 en 2, onder g), en artikel 114 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie
Bevoegde afdeling	Interne Markt, Productie en Consumptie
Goedkeuring door de afdeling	27.6.2022
Goedkeuring door de voltallige vergadering	14.7.2022
Zitting nr.	571
Stemuitslag (voor/tegen/onthoudingen)	179/6/14

1. Conclusies en aanbevelingen

1.1. Het Europees Economisch en Sociaal Comité (EESC) is ingenomen met dit voorstel, waarmee een belangrijke stap is gezet naar de ontwikkeling van een samenhangend EU-rechtskader inzake duurzame corporate governance en passende zorgvuldigheid dat duidelijk maakt dat het de plicht is van bedrijven en bestuurders om de mensenrechten te eerbiedigen. Streefdoel moet zijn om bedrijven, werknemers en alle stakeholders rechtszekerheid te bieden.

1.2. Het roept de medewetgevers in dit verband op het idee van een gelijk speelveld voor ogen te houden en ten minste de belangrijkste bepalingen volledig te harmoniseren om verschillen tussen de omzettingswetten van de lidstaten en verstoring van de markt te voorkomen.

1.3. Het EESC onderstreept het grote belang van de leidende beginselen van de VN inzake bedrijfsleven en mensenrechten (UNGP's), waarin de plichten en verantwoordelijkheden van alle actoren (staten, ondernemingen, maatschappelijke organisaties, vakbonden en werknemersvertegenwoordigers) duidelijk worden omschreven aan de hand van drie pijlers, te weten "beschermen, naleven en rechtzetten", met de bedoeling de mensenrechtensituatie in de toeleverings- en waardeketens wereldwijd te verbeteren. Volgens de internationale mensenrechtenwetgeving zijn staten verplicht de mensenrechten van individuen op hun grondgebied en/of binnen hun jurisdictie te eerbiedigen en te beschermen.

1.4. Systemische en duurzame veranderingen in het veld kunnen alleen worden bereikt door landen te helpen beter te voldoen aan hun plicht om de mensenrechten te beschermen. Bedrijven hebben een duidelijke verantwoordelijkheid waar het gaat om de eerbiediging van de mensenrechten, maar zij kunnen niet in de plaats treden van een goed functionerende staat, die een cruciale rol vervult. Het Comité is in dit verband ingenomen met het door de Commissie aangekondigde wetgevingsinitiatief dat specifiek gericht zal zijn op dwangarbeid.

1.5. Het EESC zou graag zien dat in de richtlijn een duidelijk onderscheid wordt gemaakt tussen de negatieve effecten die door een onderneming worden veroorzaakt of waarop zij invloed heeft, en de effecten die niet door een onderneming worden veroorzaakt en waarop zij geen invloed heeft, maar die wel rechtstreeks verband houden met haar activiteiten, producten of diensten in het kader van een zakelijke relatie. Ook moet in de richtlijn worden erkend dat zorgvuldigheidseisen een risicobaseerde benadering vereisen en dat daarbij prioriteiten kunnen worden gesteld aan de hand van de risicobeoordeling.

1.6. Beleidsmakers moeten de lastige positie van micro-, kleine en middelgrote ondernemingen voor ogen houden en ervoor zorgen dat zij na de inwerkingtreding van de wetgeving inzake zorgvuldigheidseisen gebruik kunnen maken van Europese en nationale steunregelingen.

1.7. Passende zorgvuldigheid in het bedrijfsleven is een continu proces waarbij de betrokkenheid van vakbonden en werknemersvertegenwoordigers een succesfactor is. Het EESC pleit voor de verdere ontwikkeling van het EU-kader voor duurzame corporate governance. In dit verband kan een voorbeeld worden genomen aan de bestaande regelingen voor participatie van georganiseerde en verkozen werknemersvertegenwoordigers, waarbij bijvoorbeeld wordt uitgegaan van internationale kaderovereenkomsten (IFA's) of het werk van Europese ondernemingsraden (EOR's) of raden van bestuur.

1.8. Het EESC is bezorgd over het feit dat het Commissievoorstel tal van onduidelijke rechtsbegrippen bevat die voor interpretatie vatbaar zijn, en acht het dan ook noodzakelijk om termen als “gevestigde zakelijke relatie”, “stroomafwaartse waardeketen” en “passende maatregelen” beter te omschrijven, aangezien aan de hand hiervan niet alleen het toepassingsgebied van de richtlijn (mede) wordt bepaald, maar ook de zorgvuldigheidsvereisten, de sancties en de aansprakelijkheid voor schade.

1.9. Het EESC zou graag zien dat de voorgestelde bepalingen inzake groepen en zorgvuldigheidsverplichtingen worden verduidelijkt. De term “groep ondernemingen” in plaats van “onderneming” (artikel 3, onder a)) is in de ogen van het Comité passender en sluit beter aan bij de rest van het voorstel waar het gaat om openbaarmakingsmechanismen, rapportageprocedures, de afhandeling van meldingen/klachten en de inspanningen op het gebied van bewustmaking binnen een onderneming.

2. Achtergrond van het Commissievoorstel

2.1. Zowel de EU en haar lidstaten als het Europese bedrijfsleven, de werknemers en het maatschappelijk middenveld dragen mensenrechten hoog in het vaandel. De omslag van de Unie naar een klimaatneutrale en groene economie en haar ambitieuze plan om de duurzameontwikkelingsdoelstellingen van de VN ⁽¹⁾ te verwezenlijken, zijn de drijfveren achter de verregaande inzet van de EU voor de agenda voor het bedrijfsleven en de mensenrechten. Het EESC staat ten volle achter de bestaande internationale normen waarmee op veel vlakken al goede resultaten zijn bereikt, met name de leidende beginselen van de VN inzake bedrijfsleven en mensenrechten (UNGP's) ⁽²⁾ en de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen ⁽³⁾, en onderstreept dat beleidsmaatregelen steeds moeten stroken met deze instrumenten. Ook de tripartiete beginselverklaring betreffende multinationale ondernemingen en sociaal beleid van de IAO bevat een uitgebreid overzicht van rechten met betrekking tot multinationale ondernemingen en werk, waarin ook specifiek wordt gerefereerd aan de overeenkomsten en aanbevelingen inzake veiligheid en gezondheid op het werk. Deze beginselverklaring dient derhalve eveneens in overweging te worden genomen. Ook pleit het EESC voor samenhang tussen nationaal beleid en de Europese wetgeving die momenteel in de pijplijn zit en betrekking heeft op dit soort kwesties of zorgvuldigheidsvereisten omvat. Voorbeelden van dergelijke wetgeving zijn: de richtlijn duurzaamheidsrapportage door bedrijven ⁽⁴⁾, het voorstel voor een verordening betreffende ontbossingsvrije producten ⁽⁵⁾, het voorstel voor een nieuwe verordening inzake batterijen ⁽⁶⁾, het initiatief inzake duurzame producten ⁽⁷⁾, de EU-taxonomie voor duurzame investeringen ⁽⁸⁾ en het aankomende wetgevingsinitiatief om het in de EU in de handel brengen van producten die zijn vervaardigd met gebruikmaking van dwangarbeid daadwerkelijk te verbieden (verhandelingsverbod) ⁽⁹⁾.

2.2. Na de uitvaardiging in een aantal lidstaten ⁽¹⁰⁾ van nationale wetgeving inzake passende zorgvuldigheid in het bedrijfsleven gingen er steeds meer stemmen op om binnen de Unie een gelijk speelveld voor bedrijven tot stand te brengen en versnippering te voorkomen. Het is tegen deze achtergrond dat de Europese Commissie een voorstel presenteert voor een horizontaal kader om bedrijven aan te moedigen hun steentje bij te dragen aan de eerbiediging van de mensenrechten en de bescherming van het milieu.

⁽¹⁾ A/RES/70/1.

⁽²⁾ De UNGP's werden door de Mensenrechtenraad van de VN bekrachtigd in zijn resolutie 17/4 van 16 juni 2011 (A/HRC/RES/17/4).

⁽³⁾ OESO (2011), OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen, OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264115415-en>

⁽⁴⁾ COM(2021) 189 final; PB C 517 van 22.12.2021, blz. 51.

⁽⁵⁾ COM(2021) 706 final.

⁽⁶⁾ COM(2020) 798 final.

⁽⁷⁾ COM(2022) 142 final.

⁽⁸⁾ PB L 198 van 22.6.2020, blz. 13.

⁽⁹⁾ https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/13480-Effectively-banning-products-produced-extracted-or-harvested-with-forced-labour_nl

⁽¹⁰⁾ Frankrijk (*Loi relative au devoir de vigilance*, 2017), Duitsland (*Sorgfaltspflichtengesetz*, 2021), Nederland (*Wet zorgplicht kinderarbeid* 2019).

3. Algemene opmerkingen

3.1. De ongeziene aanval van Rusland op Oekraïne heeft de geopolitieke verhoudingen grondig door elkaar geschud en geleid tot een heel nieuwe kijk op de economische betrekkingen en onderlinge afhankelijkheid in onze geglobaliseerde economie; zo wil Europa nu nog sneller onafhankelijker worden op cruciale strategische gebieden. De daaruit voortvloeiende ingrijpende aanpassing van onze toeleveringsketens maakt dat we ook zullen moeten nadenken over het verband tussen passende zorgvuldigheid en de plicht ons te houden aan de op politiek niveau vastgestelde sancties, die de speelruimte van ondernemingen inperken. Het EESC pleit daarom voor een pragmatische aanpak die rekening houdt met de nieuwe situatie van het bedrijfsleven en de broodnodige sturing biedt.

3.2. Gezien de enorme complexiteit van de huidige toeleveringsketens moet grondigheid voorrang krijgen op snelheid — bij de uitwerking van de details van de richtlijn moet met gevoel voor verhoudingen te werk worden gegaan. Niet alleen moeten de internationale mensenrechtennormen en -instrumenten volledig worden geëerbiedigd, er moet ook steeds worden bekeken hoe de vaste elementen van de leidende beginselen van de VN inzake bedrijfsleven en mensenrechten en de OESO-richtsnoeren op een praktische en doeltreffende manier kunnen worden geïntegreerd, terwijl daarnaast de gevolgen van de richtlijn voor de verschillende soorten Europese ondernemingen (bijv. kleine en middelgrote ondernemingen, internationaal opererende holdingstructuren) zorgvuldig tegen het licht moeten worden gehouden.

3.3. Het EESC benadrukt dat de voorgestelde richtlijn slechts één onderdeel is van een veel bredere EU-agenda om milieuduurzaamheid, fatsoenlijk werk en mensenrechten wereldwijd te bevorderen. Systemische en duurzame veranderingen in het veld kunnen alleen worden bereikt door landen te helpen beter te voldoen aan hun plicht om de mensenrechten te beschermen. Bedrijven hebben een duidelijke verantwoordelijkheid waar het gaat om de eerbiediging van de mensenrechten, maar zij kunnen niet in de plaats treden van een goed functionerende staat, die een cruciale rol vervult en met name verplicht is om op zijn grondgebied en binnen zijn jurisdictie bescherming te bieden tegen schendingen van de mensenrechten door passende maatregelen te nemen om dergelijke schendingen te voorkomen, te onderzoeken, te bestraffen en recht te zetten via doeltreffende beleidsmaatregelen, wetgeving, regelgeving en rechtspraak.

3.4. Bedrijven zijn verplicht de toepasselijke wetten na te leven en de mensenrechten te eerbiedigen conform de UNGP's. Ook moeten zij goed functionerende procedures voor passende zorgvuldigheid uitwerken om ervoor te zorgen dat de mensenrechten in de waardeketens worden geëerbiedigd. Het is de plicht van staten en hun regeringen om schendingen van de mensenrechten te vervolgen. Zij zijn het belangrijkste aanspreekpunt waar het gaat om mensenrechten en de overeenkomstige internationale verdragen. Staten beschikken terecht over tal van bevoegdheden op het vlak van handhaving die bedrijven niet hebben en ook nooit zouden mogen hebben. Het gaat hierbij onder meer om het recht om werkplekken te inspecteren, boetes op te leggen, activa in beslag te nemen, bedrijfsvergunningen in te trekken, verdachten aan te houden, vermeende daders aan te klagen en veroordeelden op te sluiten.

3.5. Het EESC onderstreept dat de groene transitie prioriteit moet blijven krijgen, naast sociale bescherming en de bescherming van de mensenrechten, inclusief de vakbonds- en werknemersrechten. Ook de maatschappelijke organisaties moeten een sleutelrol spelen bij het creëren van een betrouwbare vorm van transparantie met betrekking tot schendingen van mensenrechten en milieurechten, alsook bij het toezicht op de vereiste in het kader van de EU-taxonomie dat investeringen moeten voldoen aan het beginsel “geen ernstige afbreuk doen” en minimumgaranties⁽¹⁾.

3.6. Vakbonden en werknemersvertegenwoordigers weten vaak waar er mogelijk sprake kan zijn van wangedrag. Het EESC wijst er dan ook op dat werknemersvertegenwoordigers en vakbonden moeten worden betrokken bij de uitwerking van zorgvuldigheidsprocedures (in kaart brengen van de risico's) alsook bij het toezicht daarop (uitvoering) en het melden van inbreuken (waarschuwingsmechanismen). De omslag naar een socialere en ecologisch duurzamere economie heeft alleen kans van slagen als de sociale partners succesvol samenwerken.

⁽¹⁾ PB C 152 van 6.4.2022, blz. 105.

3.7. De lijst van internationale mensenrechten waarop de richtlijn is gebaseerd moet duidelijk worden geformuleerd, zodat ondernemingen de rechtszekerheid krijgen die zij nodig hebben in het internationale zakenleven. Het EESC meent dat de zorgvuldigheidsplicht zich moet uitstrekken tot de in de UNGP's erkende mensenrechtennormen⁽¹²⁾, dat wil zeggen de fundamentele arbeidsnormen van de IAO (verbod op dwangarbeid, kinderarbeid en discriminatie, en vrijheid van vereniging), de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens⁽¹³⁾, het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten⁽¹⁴⁾ en het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten⁽¹⁵⁾. Daarnaast zijn in het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie⁽¹⁶⁾, het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens van de Raad van Europa⁽¹⁷⁾, het Europees Sociaal Handvest⁽¹⁸⁾ en de tripartiete beginselverklaring betreffende multinationale ondernemingen en sociaal beleid van de IAO⁽¹⁹⁾ de rechten, waarden en beginselen vastgelegd die als leidraad dienen voor de EU als geheel.

3.8. Het EESC is van mening dat er met het oog op meer harmonisatie, juridische duidelijkheid en rechtszekerheid nog heel wat aan de richtlijn valt te verbeteren. Een kader inzake zorgvuldigheidseisen kan worden gerealiseerd via de toepassing van een overeengekomen norm die wordt afgedwongen aan de hand van proportionele, effectieve en afschrikkende sancties, terwijl aansprakelijkheid dient te worden gebaseerd op de schending van een duidelijk gedefinieerde reeks mensenrechten.

4. Specifieke opmerkingen

4.1. Het EESC vreest dat het Commissievoorstel tal van onduidelijke rechtsbegrippen bevat die voor interpretatie vatbaar zijn en door nationale autoriteiten en rechtbanken verschillend kunnen worden toegepast. Het EESC acht het met name noodzakelijk om de term "gevestigde zakelijke relatie" beter te definiëren, aangezien aan de hand hiervan niet alleen het toepassingsgebied van de richtlijn wordt bepaald, maar ook de zorgvuldigheidsvereisten, de sancties en de aansprakelijkheid voor schade. Ook het begrip "stroomafwaartse waardeketen" moet nauwkeuriger worden omschreven. Bedrijven hoeven het optreden van hun klanten niet te controleren noch dragen zij daarvoor de verantwoordelijkheid⁽²⁰⁾. De "passende maatregelen" die ondernemingen geacht worden te hebben genomen om van aansprakelijkheid te worden ontheven, moeten beter worden omschreven en met voorbeelden worden onderbouwd. Onvoldoende duidelijk is ten slotte ook de voorgestelde verplichting voor bestuurders om rekening te houden met de bijdrage van "belanghebbenden".

4.2. De in de ontwerprichtlijn voorgestelde waardeketen omvat niet alleen directe en indirecte leveranciers, dat wil zeggen de "stroomopwaartse" activiteiten, maar ook het gebruik en, in voorkomend geval, de verwijdering van een product of dienst, d.w.z. de "stroomafwaartse" activiteiten of activiteiten aan het einde van de levenscyclus. Het opsporen van "stroomafwaartse" activiteiten leidt namelijk tot een verscheidenheid aan zeer praktische problemen. Zo zal het volgen van een product nadat het in de handel is gebracht, waarschijnlijk nog moeilijker zijn dan het volgen van de aankoop van grondstoffen en onderdelen. Zo is met name het traceren van gerecycleerde producten vaak onbegonnen werk.

4.3. Van bedrijven mag worden verwacht dat zij bij de uitwerking van hun zorgvuldigheidsprocessen inzake mensenrechten uitgaan van de risico's en een en ander afstemmen op hun potentiële en werkelijke impact. De reikwijdte van het voorstel zou dan ook moeten worden beperkt tot de directe contractpartners of de indirecte partners, en in dit laatste geval alleen als in de desbetreffende omstandigheden redelijkerwijs kan worden verwacht dat adequate maatregelen worden genomen om het negatieve effect te voorkomen, af te zwakken, te beëindigen of de omvang ervan tot een minimum te beperken, bijvoorbeeld wanneer er sprake is van een hoge mate van verticale integratie. Deze beproefde aansprakelijkheidsmethode is reeds terug te vinden in de bestaande wetgeving, zoals de bepalingen inzake traceerbaarheid in de basisverordening van de EU (Verordening (EG) nr. 178/2002 van het Europees Parlement en de Raad⁽²¹⁾). Dit betekent in wezen dat een bedrijf bij het uitwerken van regelingen en procedures zowel naar de vorige als naar de volgende schakel moet kijken om te bepalen wie de directe leverancier en wie de directe afnemer (met uitzondering van de eindverbruiker) van zijn producten is. De gevestigde aanpak is hier de juiste, omdat de afzonderlijke partijen in de waardeketen duidelijk verantwoordelijk kunnen worden gehouden voor processen die zij daadwerkelijk kunnen beïnvloeden.

⁽¹²⁾ Leidend beginsel 12 van de VN (commentaar, punt 2).

⁽¹³⁾ A/RES/217(III).

⁽¹⁴⁾ A/RES/2200A (XXI).

⁽¹⁵⁾ A/RES/2200A(XXI).

⁽¹⁶⁾ PB C 326 van 26.10.2012, blz. 391 (GA).

⁽¹⁷⁾ https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf

⁽¹⁸⁾ <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168048b059>

⁽¹⁹⁾ PB C 429 van 11.12.2020, blz. 136.

⁽²⁰⁾ De desbetreffende regels zijn vastgelegd in de EU-wetgeving inzake stroomafwaartse activiteiten, d.w.z. op het gebied van toezicht op de uitvoer van gevoelige materialen (goederen voor tweërlei gebruik en militaire goederen).

⁽²¹⁾ Verordening (EG) nr. 178/2002 van het Europees Parlement en de Raad van 28 januari 2002 tot vaststelling van de algemene beginselen en voorschriften van de levensmiddelenwetgeving, tot oprichting van een Europese Autoriteit voor voedselveiligheid en tot vaststelling van procedures voor voedselveiligheidsaangelegenheden (PB L 31 van 1.2.2002, blz. 1).

4.4. Een risicogebaseerde benadering kan ook hand in hand gaan met een sectorale methode; zo is het EESC ermee ingenomen dat de Commissie in het richtlijnvoorstel erkent dat in het kader van het zorgvuldigheidsbeleid rekening moet worden gehouden met sectorspecifieke kenmerken. Het EESC roept de medewetgevers op om rekening te houden met de verregaande multistakeholderinitiatieven en -normen die zijn ontwikkeld in bijzonder kwetsbare sectoren (zoals cacao, bananen en palmolie).

4.5. Er zij op gewezen dat volgens de UNGP's nrs. 15 en 22 een onderneming corrigerende maatregelen moet nemen in gevallen waarin zij zelf mensenrechtenschendingen heeft veroorzaakt of daartoe heeft bijgedragen. Op grond van deze beginselen is een onderneming echter niet verplicht corrigerende maatregelen te treffen wanneer de negatieve effecten worden veroorzaakt door een andere onderneming in de toeleveringsketen. Deze bepalingen weerspiegelen aldus het fundamentele rechtsbeginsel dat een onderneming alleen aansprakelijk mag worden gehouden wanneer er een duidelijk en voorzienbaar verband bestaat tussen de door het slachtoffer geleden schade en de onderneming die verantwoordelijk is voor de schade. Ook wordt in de OESO-richtsnoeren voor multinationale ondernemingen benadrukt dat het streven om negatieve effecten in toeleveringsketens te voorkomen niet betekent dat de verantwoordelijkheid zou worden verlegd van de onderneming die een negatief effect veroorzaakt naar de onderneming waarmee zij een zakelijke relatie heeft. Met het oog op de samenhang zouden ondernemingen daarom ook krachtens de EU-richtlijn alleen civielrechtelijk aansprakelijk mogen worden gesteld indien zij zelf rechtstreeks een schending van de mensenrechten hebben veroorzaakt of daartoe hebben bijgedragen (d.w.z. de schending gedeeltelijk hebben veroorzaakt).

4.6. Het EESC is het met de Commissie eens dat de nationale autoriteiten sancties moeten kunnen opleggen die "doeltreffend, evenredig en afschrikkend" zijn. In geval van nalatigheid en opzet moeten de autoriteiten passende boetes kunnen vaststellen. De reikwijdte van de sancties dient echter op Europees niveau te worden vastgesteld.

4.7. Het EESC zou graag zien dat de voorgestelde bepalingen inzake groepen en zorgvuldigheidsverplichtingen worden verduidelijkt. De huidige tekst, met name de definitie van "onderneming" (artikel 3, onder a)), lijkt erop te wijzen dat de vereisten van de richtlijn van toepassing zijn op individuele ondernemingen, en niet zozeer op groepen ondernemingen. Dit zou betekenen dat een onderneming uit een lidstaat met dochterondernemingen die onder het toepassingsgebied van de richtlijn vallen en in andere lidstaten actief zijn, zich moet houden aan de besluiten van verschillende toezichthoudende autoriteiten, wat praktische moeilijkheden oplevert en omslachtiger is. Een oplossing op groepsniveau biedt tal van voordelen, zoals meer samenhang wat betreft openbaarmakingsmechanismen, rapportageprocedures, de afhandeling van meldingen/klachten en de maatregelen binnen een onderneming op het gebied van opleiding en bewustmaking. Dit wordt erkend in het voorstel voor de richtlijn duurzaamheidsrapportage door bedrijven, waarin wordt voorzien in een vrijstelling voor dochterondernemingen als er rapportage op groepsniveau plaatsvindt. Een groepsooplossing is beter geschikt voor het aanpakken van de verschillen in nationale wetgeving waar de omzetting van de richtlijn in alle 27 lidstaten waarschijnlijk toe zal leiden, en kan het mogelijk maken uit te gaan van de grootste gemene deler, of zelfs nog verder te gaan. Om al deze redenen is het EESC van mening dat inzake passende zorgvuldigheid de voorkeur moet worden gegeven aan een groepsooplossing.

4.8. Hoewel de zorgvuldigheidsverplichtingen op de eerste plaats betrekking hebben op grote ondernemingen, zullen micro-, kleine en middelgrote ondernemingen indirect worden getroffen, aangezien ondernemingen die binnen het toepassingsgebied van de richtlijn vallen strengere eisen zullen stellen aan hun leveranciers waar het gaat om de toepassing van de UNGP's, de niet-financiële rapportage en het beheer van de toeleveringsketen. Het gaat om verregaande inspanningen, die grote ondernemingen gemakkelijker zullen vallen dan kleinere bedrijven, waarop dit soort wetgeving tot nog toe niet van toepassing was. Deze laatste leggen minder gewicht in de schaal bij het aanpakken van de risico's op mensenrechtenschendingen in hun toeleveringsketen en hebben veel minder middelen tot hun beschikking om uitgebreide risicobeoordelingen uit te voeren. Het EESC stelt voor dat de Europese Commissie een helpdesk in het leven roept die vlot toegankelijke informatie verstrekt over het risico op mensenrechtenschendingen in de verschillende landen en regio's. Stakeholders moeten hieraan hun medewerking kunnen verlenen en partnerlanden of -regio's moeten met de helpdesk kunnen samenwerken. Daarnaast zou deze helpdesk ook de capaciteitsopbouw van leveranciers in derde landen op het gebied van mensenrechten moeten ondersteunen en hen moeten helpen hun milieuprestaties te verbeteren. Voorts roept het EESC de lidstaten op om met name micro-, kleine en middelgrote ondernemingen praktische, specifieke en efficiënte bijstand te verlenen, in het kader van structurele samenwerking met de betrokken representatieve organisaties. Het is van het grootste belang dat het toepassingsgebied van de richtlijn (de ondernemingen waarop zij betrekking heeft) in overeenstemming is met de andere in paragraaf 2.1 vermelde relevante EU-wetgeving.

4.9. Het EESC merkt op dat de Commissie de financiële sector uitdrukkelijk in haar voorstel opneemt. Duurzame financiering houdt in dat de mensenrechten worden geëerbiedigd en speelt een belangrijke rol in de omslag naar een groenere en socialere economie. Het voorstel blijft echter vaag wat de verificatieprocedures voor leningen of financiering betreft, en het valt te vrezen dat de bepalingen van de richtlijn, die niet expliciet betrekking hebben op micro-, kleine en middelgrote ondernemingen, de facto indirect zullen worden uitgebreid. Micro-, kleine en middelgrote ondernemingen zullen indirect worden getroffen als leveranciers in de toeleveringsketen en zullen derhalve met enorme uitdagingen worden geconfronteerd.

4.10. Het EESC erkent dat duurzame corporate governance hand in hand gaat met een duidelijke en geloofwaardige inzet van bestuurders; dit houdt ook in dat ondernemingen robuuste en goed functionerende procedures voor passende zorgvuldigheid uitwerken. Ondernemingen zullen zich zo genoopt zien verantwoording af te leggen over de impact van hun activiteiten. Het EESC verwijst naar de richtlijn aandeelhoudersrechten, waarin wordt verduidelijkt hoe de prestaties van ondernemingen en bestuurders verband houden met ecologische, sociale en governancekwesties⁽²²⁾. Bestuurders dienen strikte zorgvuldigheidsverplichtingen in acht te nemen, waarbij moet worden voorzien in sancties voor ondernemingen die zich daar niet aan houden. Alle stakeholders van een onderneming, en niet alleen de aandeelhouders, moeten de doelstelling van ecologische, sociale en economische duurzaamheid voor ogen houden. In een aantal EU-lidstaten hebben de werknemersvertegenwoordigers recht op een stem in de raad van bestuur. Dergelijke nationale wetgeving en voorschriften moeten worden nageleefd.

4.11. Het EESC heeft er kennis van genomen dat de Raad voor regelgevingstoetsing van de Commissie zelf vraagtekens zet bij de elementen die verder gaan dan passende zorgvuldigheid en onder meer aanvoert dat niet duidelijk is waarom de plichten van bestuurders gereguleerd moeten worden bovenop de zorgvuldigheidsvereisten, en dat beter moet worden uitgelegd of en waarom het reguleren van de taken van bestuurders een meerwaarde heeft, aangezien de zorgvuldigheidsverplichting al inhoudt dat aandacht wordt besteed aan risicobeheer en dat rekening wordt gehouden met de belangen van stakeholders⁽²³⁾. In het licht hiervan meent het EESC dat de plichten van bestuurders nauwkeuriger moeten worden omschreven en beter moeten worden afgestemd op de doelstellingen van de Green Deal.

Brussel, 14 juli 2022.

De voorzitter
van het Europees Economisch en Sociaal Comité
Christa SCHWENG

⁽²²⁾ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017L0828&from=EN>; artikel 9a.

⁽²³⁾ [https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/detail?ref=SEC\(2022\)95&lang=en](https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/detail?ref=SEC(2022)95&lang=en)

**Advies van het Europees Economisch en Sociaal Comité over het voorstel voor een verordening van het Europees Parlement en de Raad tot wijziging van Verordening (EU) nr. 909/2014 wat betreft afwikkelingsdiscipline, grensoverschrijdende verrichting van diensten, samenwerking op toezichtgebied, de verlening van bancaire nevendiensten en vereisten voor centrale effectenbewaarin-
stellingen van derde landen**

(COM(2022) 120 final — 2022/0074 (COD))

(2022/C 443/12)

Rapporteur: **Kęstutis KUPŠYS**

Corapporteur: **Christophe LEFÈVRE**

Raadplegingen	Raad van de Europese Unie, 12.4.2022 Europees Parlement, 4.4.2022
Rechtsgrond	Artikelen 114 en 304 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie
Bevoegde afdeling	Economische en Monetaire Unie, Economische en Sociale Samenhang
Goedkeuring door de afdeling	1.7.2022
Goedkeuring door de voltallige vergadering	14.7.2022
Zitting nr.	571
Stemuitslag (voor/tegen/onthoudingen)	185/0/1

1. Conclusies en aanbevelingen

1.1. Het Europees Economisch en Sociaal Comité (EESC) is van mening dat de oplossingen die de Commissie voorstelt voor de vijf belangrijkste problemen die bij de herziening van de verordening betreffende centrale effectenbewaarin- stellingen (central securities depositories — CSD's) aan het licht zijn gekomen, over het algemeen toereikend en doeltreffend zijn. Efficiëntere afwikkelingsprocedures in de EU zullen de kapitaalmarkten aantrekkelijker maken voor zowel uitgevende instellingen als beleggers en zullen de verwezenlijking van de kapitaalmarktenunie (KMU) een stap dichterbij brengen.

1.2. Het EESC is ingenomen met de evenredige initiatieven van de Commissie om de bestaande paspoortprocedures te vervangen door een kennisgeving, alsook met het voorstel voor betere samenwerking op toezichtgebied door de oprichting van passende toezichtcolleges die geen overlap vertonen.

1.3. Het Comité ziet wat de verlening van bancaire nevendiensten betreft potentie in oplossingen op basis van afwikkeling in centralebankgeld. Om voorts verschillende risico's te verminderen zou meer gebruik moeten worden gemaakt van het bestaande platform Target2-Securities (T2S) voor de afwikkeling van effecten in centralebankgeld in meerdere valuta's.

1.4. Het EESC acht het nuttig het huidige voorstel van de Commissie aan te vullen met de bepalingen om te erkennen dat T2S een centrale rol speelt in de Europese infrastructuur voor effectenafwikkeling en bijdraagt tot een oplossing voor het probleem van de achterblijvende verlening van bancaire nevendiensten door CSD's.

1.5. Het EESC merkt op dat het meest controversiële element van het voorstel — het mogelijk opleggen van verplichte buy-ins volgens een "tweestappenaanpak" — een evenwichtige optie blijft. Verplichte buy-ins mogen niet worden overwogen zolang de onderliggende redenen voor het mislukken van afwikkelingen niet uitgebreid zijn onderzocht en niet is gebleken of er andere maatregelen zijn om het aantal mislukte afwikkelingen op bevredigende wijze te verminderen.

1.6. Het EESC is zich er ten volle van bewust dat de proefregeling voor “distributed ledger technology” (DLT) een belangrijk onderdeel vormt van het wetgevingskader voor de herziening van de CSD-verordening, maar waarschuwt ervoor dat het opzetten van een testomgeving voor regelgeving geen precedent mag vormen om de bestaande normen inzake marktgedrag en beleggersbescherming te verlagen. CSD's moeten een sleutelrol spelen bij het beheer van DLT-netwerken en wel op een zodanige wijze dat het tegenpartijrisico wordt beperkt. Het EESC pleit bovendien voor een strengere regeling voor het toezicht op de handhaving van sancties en stelt voor dat CSD's, de uitgevende instellingen en de deelnemers ervan uit hoofde van de CSD-verordening moeten worden verplicht een levensvatbaar, permanent mechanisme op te zetten voor het uitwisselen en delen van gegevens die relevant zijn voor de toepassing van gemeenschappelijke Europese sancties.

2. Achtergrond

2.1. CSD's zijn entiteiten die effecten aanhouden en administreren en die de girale verwerking van effectentransacties mogelijk maken⁽¹⁾. CSD's exploiteren de infrastructuur die nodig is voor de afwikkeling van effectentransacties. Deze hoofddienst van CSD's wordt gewoonlijk “afwikkeling” genoemd. De bestaande CSD's⁽²⁾ wikkelen in de EU jaarlijks voor meer dan 1 000 biljoen EUR aan transacties af (meer dan 70 keer het bruto binnenlands product van de EU⁽³⁾) of een bedrag 17 keer hoger dan de uitstaande waarde van alle op CSD-rekeningen aangehouden effecten⁽⁴⁾. CSD's verrichten ook andere kerndiensten, zoals i) notariële diensten, d.w.z. het registreren van nieuw uitgegeven effecten, en ii) centrale diensten voor het aanhouden van effectenrekeningen, d.w.z. de registratie van elke wijziging in het houderschap van die effecten. Voor binnen de nationale grenzen opererende CSD's bestonden er al tientallen jaren beproefde, efficiënte procedures, maar naarmate de markten verder met elkaar vervlochten raakten en het aantal grensoverschrijdende transacties in Europa toenam, ontstond er behoefte aan harmonisatie van grensoverschrijdende afwikkelings- en andere diensten.

2.2. De na de financiële crisis van 2008 ingevoerde verordening van 2014 is op 17 september 2014 in werking getreden en voorziet in een stapsgewijze uitvoering⁽⁵⁾. Het posttransactielandschap is door de verordening aanzienlijk verbeterd, onder meer door de vaststelling van een gestandaardiseerde afwikkelingstermijn, de verbetering van de grensoverschrijdende afwikkelingsdiscipline, de invoering van consistente regels voor CSD's in de EU (zoals vergunningverlening en toezicht) en door effectenuitgevende instellingen keuzevrijheid te bieden ten aanzien van de CSD.

2.3. Een van de belangrijkste verbeteringen die de verordening heeft opgeleverd betrof de afwikkelingsdiscipline, d.w.z. maatregelen om mislukte afwikkelingen te voorkomen en dergelijk falen in voorkomend geval aan te pakken. Een nadere beoordeling heeft evenwel uitgewezen dat deze maatregelen niet volstonden, aangezien de indicatoren voor mislukte afwikkelingen in de EU⁽⁶⁾ aanzienlijk achterbleven bij die in andere financiële centra, zelfs wanneer rekening werd gehouden met het sterk versnipperde karakter van de kapitaalmarkten in de EU in vergelijking met de uiterst homogene markten elders.

2.4. De verordening voorziet in nog een belangrijke verbetering, namelijk de vergemakkelijking van de grensoverschrijdende kapitaalstromen — de vrijheid om diensten te verlenen in een andere lidstaat (of de “paspoortregeling”, vergelijkbaar met het goed functionerende pan-Europese bankenkader) — waardoor CSD's worden gestimuleerd hun activiteiten uit te breiden tot buiten de nationale grenzen. Ook de verlening van bancaire nevendiensten (diensten ter ondersteuning van de effectenafwikkeling) door CSD's, met strikte inachtneming van de specifieke prudentiële vereisten voor de kredietrisico's in verband met die diensten, werd in de verordening omschreven. Het rechtskader heeft evenwel niet geleid tot de gewenste mate van integratie van het EU-systeem van afwikkelingsdiensten, omdat CSD's terughoudend waren om nevendiensten te verlenen of een dure paspoortprocedure te doorlopen.

2.5. In maart 2022 heeft de Commissie ingevolge artikel 75, waarin wordt voorzien in een toetsing, een voorstel ingediend tot herziening van de verordening van 2014 (hierna: “de herziening”). In de toetsing komen met name de volgende vijf kwesties aan bod:

- i) de belastende paspoortvereisten;

⁽¹⁾ Effecten kunnen in materiële of gedematerialiseerde vorm worden aangehouden.

⁽²⁾ Er zijn 26 CSD's plus twee internationale CSD's. Bron: ESMA-register.

⁽³⁾ Gebaseerd op de bbp-gegevens van Eurostat voor 2021, d.w.z. 14,4 biljoen EUR.

⁽⁴⁾ Eind 2020 werd er voor meer dan 56 biljoen EUR aan effecten aangehouden in de EU-systemen voor effectenafwikkeling. Gegevens ontleend aan de databank voor effectenhandels-, clearing- en afwikkelingsstatistieken van de ECB. Geraadpleegd op 4 mei 2022.

⁽⁵⁾ PB C 299 van 4.10.2012, blz. 76.

⁽⁶⁾ Het aantal mislukte afwikkelingen met betrekking tot aandelen, berekend als percentage van het totale aantal transacties, daalde voordat er onrust op de markten ontstond als gevolg van COVID-19 tot 3 %, maar is sindsdien weer gestegen tot 4,5 %. Uitgedrukt als percentage van de waarde, steeg het aantal van 6 % vóór maart 2020 tot 9 % in januari 2021. Bron: Effectbeoordeling. Uit de op de markt opgedane ervaringen blijkt dat het merendeel van de transacties “mislukt” omdat de afwikkelingsinstructie via de keten van tussenpersonen in het afwikkelingssysteem terechtkomt na de door de eindpartijen als “voorgenomen afwikkelingsdag” aangemerkte dag.

- ii) onvoldoende samenwerking op toezichtgebied;
- iii) onevenredige vereisten voor de verlening van bancaire nevendiensten;
- iv) tekortkomingen die resulteren in mislukte afwikkelingen;
- v) onvoldoende informatie over de activiteiten van CSD's van derde landen in de EU.

2.6. Bijna gelijktijdig met de inwerkingtreding van de CSD-verordening is, afzonderlijk daarvan, op 22 juni 2015 T2S gelanceerd als het eerste platform voor de afwikkeling van effecten in centralebankgeld in meerdere valuta's⁽⁷⁾. Klanten (doorgaans banken) van CSD's die zijn aangesloten op het T2S-platform kunnen kiezen tussen afwikkeling in euro's in geld van commerciële banken en/of in centralebankgeld. Door effecten in centralebankgeld af te wikkelen via T2S kunnen CSD's hun klanten toegang bieden tot de gemeenschappelijke liquiditeitspool van de Target-diensten van het Eurosysteem voor de afwikkeling van zekerheden, betalingen en effecten. Daardoor is er veel minder liquiditeit nodig om transacties af te wikkelen binnen Europa. Om verschillende redenen heeft dit evenwel geen effect gehad op de kosten, met name omdat de markt nog steeds versnipperd is langs lijnen van valuta's: in 2019 stegen de T2S-tarieven van 0,15 EUR naar 0,235 EUR per "levering-tegen-betaling"-transactie⁽⁸⁾. T2S valt buiten het voorstel van de Commissie voor een herziening van de CSD-verordening van maart 2022.

3. Algemene opmerkingen

3.1. Zoals opgemerkt in zijn advies over de mededeling "Een kapitaalmarktenunie ten dienste van mensen en ondernemingen — Een nieuw actieplan"⁽⁹⁾, is het EESC ingenomen met de initiatieven van de Commissie om het ambitieuze doel van de kapitaalmarktenunie te verwezenlijken, namelijk ervoor te zorgen dat kapitaal door de hele EU kan stromen ten voordele van consumenten, investeerders en bedrijven. Een van de belangrijkste van de 16 maatregelen die in het actieplan voor een kapitaalmarktenunie zijn uiteengezet, behelst de verbetering van de grensoverschrijdende afwikkelingsdiensten (actie 13), aangezien de huidige verordening duidelijke tekortkomingen vertoont en spoedig wetgevend optreden de kapitaalmarktenunie verder kan brengen.

3.2. Het Comité is van mening dat de Commissie een toereikende en doeltreffende oplossing voorstelt voor de vijf voornaamste door haar vastgestelde knelpunten die de aanleiding vormden voor de herziening.

3.3. Het voorstel om de bestaande, als onduidelijk of belastend beschouwde **paspoortvereisten** te vervangen door een kennisgeving (d.w.z. dat de lidstaten een aanvraag van een CSD niet kunnen weigeren), is een belangrijke stap op weg naar een harmonieuzer en onderling meer verbonden afwikkelingssysteem dat zal leiden tot een vermindering van de kosten voor CSD's die bereid zijn grensoverschrijdende diensten te verlenen. Het valt evenwel nog te bezien hoe deze ondersteunende maatregelen kostenbesparingen zullen opleveren voor uitgevende instellingen en beleggers. Het is van groot belang te waarborgen dat de toezichthoudende autoriteiten in de landen van ontvangst toezicht houden op de markt.

3.4. Gezien de noodzaak om de kosten te verminderen en tegelijkertijd de **samenwerking op toezichtgebied** te verbeteren, heeft de Commissie de oprichting van toezichthoudende colleges voorgesteld, en het EESC is groot voorstander van deze passende, evenwichtige maatregel. Het Comité is ingenomen met de instelling van één college voor de CSD in plaats van twee afzonderlijke colleges, zodat de CSD niet tegelijkertijd aan het "paspoortcollege" en het "college op groepsniveau" is onderworpen. Dit moet leiden tot kostenbesparingen en bijdragen tot aanzienlijke synergieën op toezichtgebied.

3.5. Een van de belangrijkste verbeteringen met betrekking tot de verlening van **bancaire nevendiensten** betreft de wijziging van artikel 54, lid 4, van de verordening, waar het Comité een groot voorstander van is, aangezien CSD's hierdoor niet alleen aangewezen kredietinstellingen, maar ook andere CSD's kunnen verzoeken dergelijke diensten te verlenen.

⁽⁷⁾ "Target2-Securities"-systeem. Momenteel zijn 19 CSD's uit 20 Europese landen aangesloten op T2S. Sinds oktober 2018 kunnen transacties op T2S ook worden afgewikkeld in Deense kronen.

⁽⁸⁾ Tarieven van het "Target2-Securities"-systeem.

⁽⁹⁾ PB C 155 van 30.4.2021, blz. 20.

3.5.1. Het EESC erkent evenwel dat deze stap de risico's voor de financiële stabiliteit zou kunnen vergroten. Het EESC onderschrijft weliswaar het doel om de grensoverschrijdende dienstverlening te verbeteren door de drempels voor de verlening van bancaire nevendiensten te verlagen, en deelt dit streven, maar het ziet ook mogelijkheden in oplossingen op basis van afwikkeling in centralebankgeld, dat inherent veiliger is. Dit zou overigens grotendeels buiten de CSD-verordening moeten worden geregeld — bijvoorbeeld door T2S uit te breiden, digitale centralebankvaluta's op groothandelsniveau te ontwikkelen, wettelijke belemmeringen weg te nemen enz.

3.5.2. Het is echter onduidelijk of de Commissie het juiste pad kiest door de Europese Bankautoriteit (EBA) te mandateren om ontwerpen van technische reguleringsnormen op te stellen, waarin een passende drempel wordt bepaald waaronder bancaire nevendiensten kunnen worden verleend door kredietinstellingen. Het is zeker zo dat de EBA de meest geschikte instantie is om drempels te kalibreren en dat de Commissie op deze wijze — indien nodig — meer speelruimte heeft. Het EESC heeft evenwel verschillende keren ⁽¹⁰⁾ gewezen op het probleem dat medewetgevers de bevoegdheid wordt ontnomen om te beslissen over belangrijke kwesties in een wetgevingshandeling die voorwerp is van debat. Het EESC pleit er derhalve voor om over belangrijke economische beleidskwesties te besluiten via de “gewone wetgevingsprocedure” ⁽¹¹⁾.

3.6. Stappen om de **afwikkelingsdiscipline** te verbeteren zijn meer dan welkom. Het Comité is er ook voorstander van om verduidelijkingen en uitzonderingen met betrekking tot de afwikkelingsdiscipline op te nemen in de herziene verordening. Van groot belang is het besluit van de Commissie om de verplichte buy-ins niet onmiddellijk in te voeren, maar eventueel van toepassing te laten worden indien de sanctieregeling alleen niet leidt tot een verbetering van de situatie rond mislukte afwikkelingen in de EU. De invoering van mechanismen voor het doorgeven van voordelen, waarmee een cascade van verplichte buy-ins wordt voorkomen, lijkt de onderliggende zwakke punten (of de vrees voor een suboptimale toepassing) van de voorgestelde regeling met betrekking tot verplichte buy-ins te verzachten. Het Comité is van mening dat een “tweestappenaanpak” van verplichte buy-ins verstandig is en dat de Europese kapitaalmarkten zo op lange termijn aantrekkelijker worden voor zowel uitgevende instellingen als beleggers.

3.7. Bepalingen met betrekking tot **CSD's uit derde landen** zijn van groot belang in de context van het streven van de EU naar open strategische autonomie. Het Comité verwelkomt de opneming, in het gewijzigde artikel 25 van de CSD-verordening, van het voorschrift dat CSD's die voornemens zijn financiële instrumenten af te wikkelen waarvan de uitgifte door het recht van een lidstaat wordt beheerst, de Europese Autoriteit voor effecten en markten (ESMA) daarvan in kennis moeten stellen. Het Comité spreekt voorts zijn steun uit voor de bij de herziening ingevoerde maatregelen die andere aspecten van de activiteiten van CSD's uit derde landen in de EU reguleren en aldus leiden tot een gelijk speelveld en betere concurrentievoorwaarden.

4. Specifieke opmerkingen

De rol van T2S

4.1. Gelet op het grote belang van T2S vindt het Comité dat er een samenhangend toezichtkader moet worden opgezet met betrekking tot de rol van dit platform in het totale afwikkelingssysteem. De huidige vrijwillige overeenkomsten tussen de Europese Centrale Bank (ECB), de ESMA, de nationale bevoegde instanties van de aan T2S deelnemende CSD's en de centrale banken die toezicht houden op de CSD's, moeten worden opgewaardeerd om ervoor te zorgen dat het nieuwe wetgevingskader duidelijkheid biedt over de rol van alle deelnemende autoriteiten: de nationale bevoegde instanties, de centrale banken en de ECB als primair verantwoordelijke toezichthouders en de ESMA als waakhond. Dit versterkte kader kan de vorm aannemen van een college van toezichthouders.

4.2. Daarom roept het EESC de medewetgevers op het systemische T2S-afwikkelingsplatform op te nemen in het toepassingsgebied van de CSD-verordening en de voorwaarden te scheppen voor een brede invoering van afwikkeling via de T2S-tool in de EU ⁽¹²⁾. Dit is nodig om dit systeem met meerdere valuta's eindelijk ten volle te benutten, ondanks de begrijpelijke terughoudendheid van de centrale banken en de CSD's in niet-eurolanden. De rol van T2S bij de harmonisatie van gegevens- en informatiestromen, die cruciaal is voor de effectieve verlening van diensten door CSD's, moet ook worden erkend en in het wetgevingsvoorstel worden opgenomen.

⁽¹⁰⁾ Recentelijk nog in het in februari 2022 goedgekeurde advies van het EESC over de Solvabiliteit II-evaluatie, zie paragraaf 2.3 (PB C 275 van 18.7.2022, blz. 45).

⁽¹¹⁾ Advies van het EESC over de Solvabiliteit II-evaluatie (PB C 275 van 18.7.2022, blz. 45).

⁽¹²⁾ Met uitzondering van de Deense kroon is afwikkeling in andere valuta dan de euro via het T2S-systeem niet mogelijk, aangezien de betrokken actoren buiten de eurozone aarzelen om toe te treden en een afwachtende houding aannemen.

4.3. Het toezicht op T2S vindt momenteel plaats op basis van een aantal beginselen voor financiële-marktinfrastucturen die zijn opgenomen in het ECB-toezichtskader — een “lichte” aanpak waarin het systemische belang van dit platform voor de Europese Economische Ruimte wordt erkend. Volgens het Comité is er geen sprake van regelgevingsconflicten die de onbetwiste onafhankelijkheid van de ECB aantasten, omdat T2S kan worden beschouwd als een infrastructuurtool voor deelnemers aan financiële markten die om meerdere redenen beter onder auspiciën van de ECB kan worden ontwikkeld dan elders. Bovendien wijkt de rol van de ECB bij de afwikkeling van effecten via het platform enigszins af van de klassieke taken van een centrale bank, en daarom moet T2S duidelijk in de CSD-verordening worden opgenomen teneinde ervoor te zorgen dat het regelgevingskader coherent en doeltreffend is.

Monitoring van afwikkelingsdiscipline

4.4. Het EESC merkt op dat het meest controversiële element van het voorstel — het mogelijk opleggen van verplichte buy-ins volgens een “tweestappenaanpak” — een evenwichtige optie blijft die moet worden overwogen zolang niet is gebleken of er andere maatregelen zijn om het aantal mislukte afwikkelingen op bevredigende wijze te verminderen.

4.5. Het Comité is evenwel van mening dat een zo spoedig mogelijke aanpak van dit probleem zal leiden tot een beter en dieper inzicht in de redenen voor het mislukken van een afwikkeling. Het EESC pleit daarom voor de invoering van een vaste termijn om de vooruitgang met betrekking tot de indicatoren voor mislukte afwikkelingen en de redenen die aan de mislukking ten grondslag liggen, te beoordelen in een door de bevoegde instantie opgesteld openbaar verslag, idealiter binnen twaalf maanden na de inwerkingtreding van de sanctieregeling.

4.6. Hoewel sommigen de verplichte buy-ins graag volledig zouden afschaffen, is het EESC voorzichtiger gelet op het onaanvaardbaar hoge aantal mislukte afwikkelingen (ook in vergelijking met andere grote financiële rechtsgebieden). Die situatie zou er niet beter op worden indien een belangrijke beleidsoptie uit het instrumentarium van de Commissie zou worden geschrapt. De aanneming van een uitvoeringshandeling lijkt in dit specifieke geval een geschikte optie te zijn.

4.7. Volgens het Comité bestaat er een uiterst doeltreffende manier om het aantal mislukte afwikkelingen snel te verminderen, namelijk het verhogen van de bestaande sancties totdat het juiste evenwicht is bereikt. Er moet bijzondere aandacht uitgaan naar mislukte afwikkelingen waarbij sprake is van “short selling”. Verplichte buy-ins zouden een laatste redmiddel kunnen zijn, waarmee buitengewoon voorzichtig moet worden omgegaan na passend overleg met de marktdeelnemers indien alle andere maatregelen geen soelaas bieden.

4.8. Alvorens actie te ondernemen, moet bijzondere aandacht worden besteed aan maatregelen om de ketens van tussenpersonen te verkorten. Er moeten zeer gegronde redenen zijn voor het wijdverbreide gebruik van de “pre-matching-techniek”. Aangezien veel (technische) mislukkingen te wijten zijn aan vertragingen in lange afwikkelingsketens, kunnen er geen verplichte buy-ins worden opgelegd zonder rekening te houden met deze factor en zonder eerst passende maatregelen te nemen om de commandostructuren voor afwikkeling te verkorten.

Afwikkeling in “digitale activa” binnen het afwikkelingssysteem van CSD’s

4.9. Door de opkomst van “digitale activa” is duidelijk geworden dat de handels- en de afwikkelingsdiensten bij een bepaald activum functioneel met elkaar verweven zijn. De invoering van DLT in de financiële sector en elders biedt enorme mogelijkheden. Om te waarborgen dat de handel in en afwikkeling van “traditionele” activa kan blijven concurreren met de handel in en afwikkeling van “digitale” activa, moeten de CSD’s gemakkelijk hun eigen handelsfaciliteiten kunnen opzetten voor de instrumenten waarvan zij de transacties afwickelen. Het Comité beseft terdege dat de DLT-proefregeling een belangrijk onderdeel is van het wetgevingskader van de herziening van de CSD-verordening. Het Comité is er voorstander van om wijzigingen van de CSD-verordening met als doel het potentieel van DLT volledig te benutten, uit te stellen totdat het Commissievoorstel inzake de voormelde proefregeling is aangenomen. Het Comité merkt op dat er bij wijze van voorlopige maatregel een multilaterale handelsfaciliteit kan worden opgezet voor instrumenten die binnen het afwikkelingssysteem van een CSD worden afgewikkeld. Het aanbieden van een multilaterale handelsfaciliteit moet worden beschouwd als een nevendienst in de zin van afdeling B, punt 1, van de bijlage bij de CSD-verordening.

4.10. Het Comité waarschuwt dat het opzetten van een testomgeving voor regelgeving geen precedent mag vormen om de bestaande normen inzake marktgedrag en beleggersbescherming te verlagen. Wanneer afwikkelingsprocessen volledig worden overgeheveld naar netwerken op basis van DLT, neemt de efficiëntie toe doordat de bijkomende transactiekosten dalen en het betrokken risico vermindert door inkorting van de te lange keten van tussenpersonen. Evenwel volstaat het gebruik van DLT-netwerken niet om het tegenpartijrisico weg te nemen. Het is cruciaal dat de voorwaarden voor deelname aan deze netwerken dusdanig worden geformuleerd dat het tegenpartijrisico wordt beperkt. Bij het beheer van de infrastructuur is een sleutelrol weggelegd voor CSD’s.

Handhaving van sancties

4.11. De herziening vindt plaats op een zeer precair moment — midden in de oorlog van Rusland tegen Oekraïne. De Europese financiële markten zijn zodanig opgezet dat zij schokken als deze moeten kunnen opvangen; bovendien is het (systemisch) belangrijke deel ervan — het netwerk van CSD's — nu van groot belang om een behoorlijke operationele uitvoering van de westerse sancties tegen Rusland te waarborgen. Het EESC verzoekt de Commissie te komen met de nodige richtsnoeren voor gevallen waarin sanctiemaatregelen “onontgonnen gebied” aanboren en leiden tot onzekerheid voor marktdeelnemers. Sommige bepalingen van dergelijke “quick fix”-richtsnoeren kunnen wellicht ook worden gebruikt om het herzieningsvoorstel verder te verbeteren, zodat het beter is afgestemd op de uitdagingen van de toekomst.

4.12. Gelet op de internationale ontwikkelingen stelt het EESC voor dat CSD's, de uitgevende instellingen en de deelnemers ervan uit hoofde van de CSD-verordening moeten worden verplicht een levensvatbaar, **permanent mechanisme** op te zetten voor het uitwisselen en delen van gegevens die relevant zijn voor de toepassing van gemeenschappelijke Europese sancties. Er mag geen situatie ontstaan waarin een maatregel niet wordt uitgevoerd enkel omdat de deelnemers er niet in slagen tot een eenduidige of ten minste haalbare gezamenlijke conclusie te komen. Het is een terechte vraag of de CSD-verordening daartoe het aangewezen rechtsinstrument is; niettemin pleit het Comité voor een strengere regeling voor het toezicht op de handhaving van sancties.

Brussel, 14 juli 2022.

De voorzitter
van het Europees Economisch en Sociaal Comité
Christa SCHWENG

Advies van het Europees Economisch en Sociaal Comité over het voorstel voor een richtlijn van het Europees Parlement en de Raad ter bestrijding van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld

(COM(2022) 105 final)

(2022/C 443/13)

Rapporteur: **José Antonio MORENO DÍAZ**Corapporteur: **Ody NEISINGH**

Adviesaanvraag	Europese Commissie, 2.5.2022
Rechtsgrond	Artikel 304 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie
Bevoegde afdeling	Werkgelegenheid, Sociale Zaken en Burgerschap
Goedkeuring door de afdeling	22.6.2022
Goedkeuring door de voltallige vergadering	13.7.2022
Zitting nr.	571
Stemuitslag	
(voor/tegen/onthoudingen)	200/7/7

1. Conclusies en aanbevelingen

1.1. Het Europees Economisch en Sociaal Comité (EESC) is ingenomen met de regelgevingsinnovatie in de vorm van een richtlijn ter bestrijding van geweld tegen vrouwen vanuit een intersectionele benadering, iets waarop uit de samenleving al in ruime mate werd aangedrongen.

1.2. Gelet op de omvang van de verschillende vormen van geweld tegen vrouwen mag het beleid om dat geweld te bestrijden bovendien geen neutraal beleid zijn, maar moet het worden ontwikkeld vanuit een duidelijk, ontegensprekelijk genderperspectief en zo worden opgezet dat de noodzaak en doeltreffendheid ervan duidelijk blijken.

1.3. Het EESC acht het nog steeds van essentieel belang en dringend noodzakelijk dat de ratificatie van IAO-verdrag nr. 190 betreffende geweld en intimidatie en het Verdrag van Istanbul door alle lidstaten die dat nog niet hebben gedaan wordt bevorderd, ook door de EU zelf.

1.4. Het EESC is van mening dat alle vormen van geweld tegen vrouwen in deze richtlijn moeten worden opgenomen, waaronder institutioneel geweld, seksuele en reproductieve uitbuiting, pesten op het werk, gendergerelateerd geweld in huiselijke kring, bedwelming, intimidatie op straat, seksuele intimidatie vanwege geslacht en/of gender of gedwongen sterilisatie van vrouwen met een handicap.

1.5. Het EESC is van mening dat ervoor gekozen moet worden om geweld tegen vrouwen als een van de zogeheten "Euromisdrijven" op te nemen in artikel 83, lid 1, VWEU.

1.6. Het EESC is van mening dat de sociale dialoog en collectieve onderhandelingen ook concrete maatregelen moeten omvatten om vrouwen die het slachtoffer zijn van geweld, in staat te stellen hun baan te behouden of, als zij geen baan hebben, een baan te vinden.

1.7. In lijn met wat is vastgesteld door het EP en de CEDAW, vindt het EESC dat in plaats van het begrip "sekswerkers", de term "vrouwen in de prostitutie" moet worden gehanteerd.

1.8. Het Comité is van mening dat ook aspecten als eerdere bedreiging van het slachtoffer, haar affectieve relaties of familieleden als verzwarende omstandigheden moeten worden aangemerkt.

1.9. Ook moet bijzondere aandacht worden geschonken aan vrouwen en meisjes van etnische en/of culturele minderheden, zoals de Roma, aan migrantenvrouwen, vooral wanneer zij geen verblijfsvergunning hebben, en aan meisjes en vrouwen die op de vlucht zijn voor oorlog.

1.10. Het EESC eist tevens bijzondere aandacht voor vrouwen met een handicap, die sterker zijn blootgesteld aan genderagressie juist omdat ze een handicap hebben.

1.11. Met betrekking tot cyberpesten is het Comité van mening dat ontbreken van instemming en openbaarmaking op zich al voldoende zijn om dit als cyberpesten aan te merken.

1.12. Het Comité is van mening dat slachtoffers niet alleen op passende en gecoördineerde wijze, maar ook prioritair met spoed naar hulpdiensten moeten worden doorverwezen.

1.13. Het EESC verzoekt de Europese Commissie om gezondheidsdiensten, waaronder diensten op het gebied van seksuele en reproductieve gezondheid, op te nemen in de lijst van essentiële hulp voor slachtoffers, en om er bij alle EU-lidstaten op aan te dringen met spoed alle belemmeringen voor de toegang tot noodanticonceptie en vrijwillige zwangerschapsonderbreking na verkrachting weg te nemen.

1.14. Het Comité meent dat met de beperkende maatregelen en beschermingsbevelen ter waarborging van de fysieke en psychische integriteit van slachtoffers noodzakelijkerwijs ook moet worden voorkomen dat de dader het slachtoffer lastigvalt of fysiek benadert.

1.15. Het EESC is van mening dat de gratis beschikbaarheid ook uitdrukkelijk moet worden opgenomen in alle mechanismen en maatregelen ter ondersteuning van slachtoffers van seksueel geweld.

1.16. Het Comité wijst op de beperking dat de beoogde adviesdiensten en hulpverlening bij seksuele intimidatie op het werk alleen extern zijn en dat niets wordt gezegd over het belang van de sociale dialoog en collectieve onderhandelingen en de noodzakelijke participatie van en onderhandelingen met de sociale partners.

1.17. Gezien de rol die het onderwijs speelt bij de vorming van genderrollen en -stereotypen, moet de preventieve rol ervan — met name via uitgebreide lessen over seksualiteit — alle fasen van het onderwijs omvatten en moeten de onderwijsgemeenschap, maatschappelijke organisaties (in het bijzonder feministische organisaties), de sociale partners en de getroffen gemeenschappen uitdrukkelijk deel gaan uitmaken van de institutionele samenwerking.

1.18. Het Comité is van mening dat het belang van het kind moet prevaleren boven de omgangsregeling wanneer er gerede twijfel bestaat over de mogelijkheden om een veilig contact te garanderen, zowel in fysiek als in emotioneel opzicht.

1.19. Het Comité is verheugd dat vrouwelijke genitale verminking als specifiek strafbaar feit in de richtlijn is opgenomen.

1.20. Het EESC is van mening dat andere schendingen van de seksuele en reproductieve gezondheid en rechten als geweld tegen vrouwen moeten worden bestreden, zoals gynaecologisch en verloskundig geweld, gedwongen zwangerschap en ontzegging van abortushulp. Voorts stelt het EESC met bezorgdheid vast dat de bestaande beperkingen op de vrije en veilige vrijwillige zwangerschapsonderbreking en de intimidatie van vrouwen die vrijelijk voor deze optie kiezen, met name in de buurt van klinieken, niet onder de definitie van geweld tegen vrouwen vallen.

1.21. Het Comité stelt met bezorgdheid vast dat de mogelijkheid voor verweesde kinderen van slachtoffers van geweld tegen vrouwen om in vrijheid en gelijkheid een volwaardig leven te leiden niet in het voorstel is opgenomen.

1.22. Het EESC uit zijn ernstige bezorgdheid over het feit dat de activiteiten van extreemrechts erop gericht zijn de voorstellen inzake gendergelijkheid aan te vallen en in het bijzonder over het feit dat structureel geweld tegen vrouwen, geweld dat zij ondergaan alleen maar omdat zij vrouwen zijn, systematisch wordt ontkend. Die ontkenning vergiftigt niet alleen het op gelijke voet samenleven, maar tast ook de in artikel 2 VEU verankerde waarden en beginselen aan.

1.23. Het Comité beveelt aan om in de richtlijn een economisch verslag op te nemen, zodat er door toereikende overheidsfinanciering voor kan worden gezorgd dat de vastgestelde maatregelen daadwerkelijk worden uitgevoerd.

2. Algemene opmerkingen

2.1. Geweld tegen vrouwen is de ultieme uiting van discriminatie van vrouwen. Het is een controlemechanisme dat zijn oorsprong vindt in de ongelijkheid tussen mannen en vrouwen, maar dat die discriminatie ook weer in stand houdt en voedt.

2.2. Het EESC uit zijn ernstige bezorgdheid over het feit dat de activiteiten van extreemrechts erop gericht zijn de voorstellen inzake gendergelijkheid aan te vallen en in het bijzonder over het feit dat structureel geweld tegen vrouwen, geweld dat zij ondergaan alleen maar omdat zij vrouwen zijn, systematisch wordt ontkend. Die ontkenning vergiftigt niet alleen het op gelijke voet samenleven, maar tast ook de in artikel 2 VEU verankerde waarden en beginselen aan.

2.3. Een van de hoofddoelstellingen van de Europese strategie voor gendergelijkheid 2020-2025 is om een einde te maken aan gendergerelateerd geweld. De strategie stelt zich onder meer ook ten doel genderstereotypen te bestrijden, de loonkloof op de arbeidsmarkt en wat zorgtaken betreft te dichten, gelijke participatie in de verschillende sectoren van de economie te bewerkstelligen en een evenwicht tussen vrouwen en mannen in de besluitvorming en de politiek tot stand te brengen.

2.4. Geweld tegen vrouwen en meisjes is een van de hardnekkigste vormen van genderdiscriminatie en een schending van de mensenrechten. In de EU vermijdt de helft van de vrouwen (53 %) bepaalde plaatsen of situaties uit angst voor lichamelijk of seksueel geweld ⁽¹⁾ en een derde meldt slachtoffer te zijn geweest van lichamelijk of seksueel geweld (33 %).

2.5. Gelet op de omvang van de verschillende vormen van geweld tegen vrouwen mag het beleid om dat geweld te bestrijden geen neutraal beleid zijn, maar moet het worden ontwikkeld vanuit een duidelijk, ontegensprekelijk genderperspectief en zo worden opgezet dat de noodzaak en doeltreffendheid ervan duidelijk blijkt.

2.6. Vrouwen lopen dagelijks het risico slachtoffer te worden van geweld op het werk, met name in de vervoersector (63 % van de vrouwen zegt recentelijk ten minste één daad van geweld te hebben meegemaakt) ⁽²⁾ en in de dienstensector en de detailhandel ⁽³⁾.

2.7. Huiselijk geweld is ook toegenomen als gevolg van de lockdownmaatregelen om de gezondheids crisis als gevolg van de COVID-19-pandemie te beteugelen ⁽⁴⁾.

2.8. Het EESC is ermeê ingenomen dat de voorgestelde richtlijn tot doel heeft geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld te voorkomen en te bestrijden, om zo een hoog niveau van veiligheid en de volledige uitoefening van de grondrechten te waarborgen, met inbegrip van het recht op gelijke behandeling en non-discriminatie. Hoewel wij de strafrechtelijke aanpak van geweld tegen vrouwen noodzakelijk achten, moet die absoluut gepaard gaan met een holistische, integrale aanpak om geweld van mannen tegen vrouwen te voorkomen, te bestrijden en uit te bannen.

3. Specifieke opmerkingen

3.1. Het EESC is ingenomen met de beleidsinnovatie die een richtlijn ter bestrijding van geweld tegen vrouwen vanuit een intersectionele benadering met zich meebrengt. Het Comité benadrukt desalniettemin dat er protocollen, bewustmakingscampagnes en opleidingen voor professionals moeten worden opgezet ter voorkoming van zowel institutioneel geweld als de praktijk om slachtoffers zelf de schuld te geven op grond van externe factoren die losstaan van het gewelddadige feit, zoals het uiterlijk of de houding van het slachtoffer, haar status, afkomst of andere kenmerken of situaties.

⁽¹⁾ FRA (2014), Geweld tegen vrouwen: een Europese enquête.

⁽²⁾ ETF (2019), Time's Up for Violence Against Women!

⁽³⁾ Eurofound (2017), 6th European Working Conditions Survey.

⁽⁴⁾ Europese Unie (2021), 2021 report on gender equality in the EU.

3.2. Hoewel het EESC in dit verband ingenomen is met de begripsmatige en strafrechtelijke verduidelijking die wordt verschaft door de opneming in de richtlijn van definities van bepaalde vormen van geweld tegen vrouwen, is het noodzakelijk dat het voorstel betrekking heeft op alle vormen van gendergerelateerd geweld tegen vrouwen en een algemene definitie van gendergerelateerd geweld bevat, zoals die welke is opgenomen in de artikelen 1 en 2 van de VN-verklaring inzake de uitbanning van geweld tegen vrouwen van 1993 of in artikel 3 van het Verdrag van Istanbul.

3.3. Het EESC is van mening dat ervoor had moeten worden gekozen om geweld tegen vrouwen als een van de zogeheten “Euromisdrijven” op te nemen in artikel 83, lid 1, VWEU.

3.4. Het EESC is ingenomen met de strafbaarstelling van verkrachting op grond van het louter ontbreken van instemming, zonder dat gebruik van geweld of bedreiging vereist is om tot vervolging te kunnen overgaan. Deze juridische definitie van het delict is in lijn met het Verdrag van Istanbul: dit begrip moet worden toegepast op nieuwe vormen van geweld, zoals de zogeheten “bedwelmings”.

3.5. Het Comité erkent het belang van de opname van specifieke maatregelen voor de bescherming van en toegang tot de rechter voor slachtoffers van gendergerelateerd geweld binnen het gezin. Het EESC eist evenwel dat deze vorm van geweld wordt opgenomen in de lijst van strafbare feiten in de richtlijn, met een gemeenschappelijk kader voor sancties, verzwarende omstandigheden, rechtsmacht en verjaringstermijnen.

3.6. Meer dan de helft van de Europese vrouwen geeft aan ooit slachtoffer te zijn geweest van seksuele intimidatie (55 %⁽⁵⁾) en het EESC is dan ook van mening dat de richtlijn deze vorm van geweld tegen vrouwen niet kan negeren, noch in de voorgestelde definitie, noch in het systeem van sancties, verzwarende omstandigheden, rechtsmacht en verjaring⁽⁶⁾.

3.7. Een derde van de vrouwen die te maken hebben gehad met seksuele intimidatie, heeft dit ondervonden op het werk⁽⁷⁾. Het EESC acht het derhalve noodzakelijk dat deze vorm van geweld in de richtlijn wordt behandeld, evenals de uitvoering en actualisering door werkgevers van specifieke maatregelen ter bestrijding van seksuele intimidatie en intimidatie op grond van geslacht op het werk, met inbegrip van cybergeweld of cyberpesten⁽⁸⁾. Het EESC eist derhalve dat intimidatie op het werk in de lijst van strafbare feiten wordt opgenomen.

3.8. Plaatsvervangend geweld, waarmee wordt beoogd vrouwen emotioneel te treffen door geweld uit te oefenen tegen familieleden of andere geliefden, is vooral gericht tegen hun kinderen. Het EESC is van mening dat het belang van het kind moet prevaleren boven de omgangsregeling wanneer er gerede twijfel bestaat over de mogelijkheden om een veilig contact met de minderjarige te garanderen, zowel in fysiek als in emotioneel opzicht.

3.9. Aangezien economische zelfstandigheid van essentieel belang is voor de zelfredzaamheid en het herstel van slachtoffers van huiselijk geweld, stelt het EESC met bezorgdheid vast dat er in de sociale dialoog en de collectieve onderhandelingen geen concrete maatregelen zijn afgesproken om ervoor te zorgen dat deze slachtoffers hun baan behouden of, als ze geen baan hebben, een baan kunnen vinden.

3.10. Indachtig de bevindingen van het verslag van het Europees Parlement over seksuele uitbuiting en prostitutie en de gevolgen daarvan voor de gelijkheid van mannen en vrouwen⁽⁹⁾, en gelet op artikel 6 van het Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen (CEDAW) en Algemene Aanbeveling nr. 38 van het VN-Comité voor de

⁽⁵⁾ Studie op basis van een steekproef onder 42 000 vrouwen. Bron: Geweld tegen vrouwen: een Europese enquête, Bureau van de Europese Unie voor de grondrechten, 2014.

⁽⁶⁾ Dit mede ter naleving van de toezeggingen die werden gedaan tijdens de MeToo-dagen van het Europees Parlement in februari 2019, waarbij de kandidaten voor de verkiezingen van mei werden opgeroepen zich met overtuiging in te zetten om specifiek seksuele intimidatie te bestrijden.

⁽⁷⁾ Studie op basis van een steekproef onder 42 000 vrouwen. Bron: Geweld tegen vrouwen: een Europese enquête, Bureau van de Europese Unie voor de grondrechten, 2014.

⁽⁸⁾ In dit verband wijst het op artikel 48 van Organieke Wet 3/2007 van 22 maart 2007 betreffende de daadwerkelijke gelijkheid van vrouwen en mannen als een goede praktijk in Spanje.

⁽⁹⁾ Verslag van het Europees Parlement over seksuele uitbuiting en prostitutie en de gevolgen daarvan voor de gendergelijkheid (2013/2103(INI)), Commissie vrouwenrechten en gendergelijkheid, rapporteur: Mary Honeyball, A7-0071/2014, 3.2.2014. Zie ook de resolutie van het Europees Parlement van 10 februari 2021 over de uitvoering van Richtlijn 2011/36/EU inzake de voorkoming en bestrijding van mensenhandel en de bescherming van slachtoffers daarvan (2020/2029(INI)).

uitbanning van discriminatie van vrouwen van 6 november 2020 over vrouwen- en meisjeshandel in de context van mondiale migratie, is het EESC van mening dat het gepast zou zijn naar hen te verwijzen als “vrouwen in de prostitutie” en niet als “sekswerkers”.

3.11. Krachtens Richtlijn 2011/36/EU van het Europees Parlement en de Raad ⁽¹⁰⁾ is instemming van het slachtoffer ongeldig wanneer er sprake is van dreiging, gebruik van geweld, dwang, machtsmisbruik of misbruik van een kwetsbare positie of het verstrekken of ontvangen van betalingen of voordelen om die instemming te verkrijgen. Het EESC is van mening dat het bewerkstelligen of profiteren van de seksuele uitbuiting van anderen in aanmerking zouden moeten komen voor de sancties in hoofdstuk 2 van de richtlijn, dat handelt over “Strafbare feiten in verband met seksuele uitbuiting”.

3.12. Het EESC deelt de bezorgdheid van de speciale rapporteur van de VN-Mensenrechtenraad ⁽¹¹⁾ over de toename van draagmoederschap. Het Comité is het eens met de verklaring van het Europees Parlement ⁽¹²⁾ dat dit verschijnsel een vorm van reproductieve uitbuiting is die de waardigheid van de vrouw aantast. Het is derhalve van mening dat deze praktijk — wanneer het een rechtshandeling betreft die een van de partijen winst of voordeel oplevert, met inbegrip van reclame — moet worden beschouwd als een vorm van geweld tegen vrouwen en op hetzelfde niveau moet worden geplaatst als seksuele uitbuiting (met opname in hoofdstuk 2 en in artikel 1).

3.13. Geweld tegen vrouwen is de meest voorkomende schending van de mensenrechten in de EU, maar treft vaker vrouwen en meisjes in kwetsbare situaties, waardoor bijzondere aandacht moet worden geschonken aan vrouwen en meisjes van etnische en/of culturele minderheden, zoals de Roma.

3.14. Het EESC steunt alle passende wetgevingsmaatregelen om vrouwen met een handicap te beschermen tegen alle vormen van uitbuiting, geweld en misbruik, met inbegrip van de seksuele aspecten daarvan, evenals alle passende maatregelen voor de preventie daarvan, in het bijzonder in de vorm van passende vormen van bijstand en ondersteuning waarbij rekening wordt gehouden met genderkwesties voor vrouwen met een handicap. Daarom pleit het EESC ervoor dat alle voorzieningen en programma's om vrouwen met een handicap te helpen onder effectief toezicht komen te staan van onafhankelijke autoriteiten.

3.15. Het EESC steunt eveneens alle passende maatregelen om het lichamelijke, cognitieve en psychologische herstel en de rehabilitatie en re-integratie in de samenleving van vrouwen met een handicap die het slachtoffer worden van een vorm van geweld of misbruik te bevorderen, onder meer via het verlenen van beschermingsdiensten, en eist tevens bijzondere aandacht voor vrouwen met een handicap, die sterker zijn blootgesteld aan genderagressie juist omdat ze een handicap hebben (gedwongen sterilisatie, handelingsonbekwaamverklaring door familieleden).

3.16. Migrantenvrouwen, vooral wanneer zij geen verblijfsvergunning hebben, moeten worden beschermd door hun onmiddellijk een voorlopige zelfstandige verblijfsvergunning te geven wanneer zij een klacht indienen ⁽¹³⁾. Indien tijdens het proces voorts blijkt dat de betrokkene niet over de nodige wettelijke documenten beschikt, zouden de bevoegde migratieautoriteiten niet op de hoogte mogen worden gebracht.

3.17. Het EESC is zeer ingenomen met het feit dat cyberpesten en het zonder instemming delen van intiem of gemanipuleerd materiaal worden aangemerkt als vormen van geweld tegen vrouwen en meisjes, maar maakt zich zorgen over het feit dat voor de strafbaarheid hiervan als voorwaarde geldt dat dit materiaal aan “een groot aantal gebruikers” ter beschikking is gesteld. Dit is een onnauwkeurig, onduidelijk en enorm subjectief vereiste, dat bovendien voorbijgaat aan de reële reputatieschade, die soms nog groter is als het materiaal alleen wordt gedeeld met mensen in de naaste sociale, gezins- of werkomgeving. Het Comité is van mening dat het ontbreken van instemming en de openbaarmaking op zich al

⁽¹⁰⁾ Richtlijn 2011/36/EU van het Europees Parlement en de Raad van 5 april 2011 inzake de voorkoming en bestrijding van mensenhandel en de bescherming van slachtoffers daarvan, en ter vervanging van Kaderbesluit 2002/629/JBZ van de Raad (PB L 101 van 15.4.2011, blz. 1).

⁽¹¹⁾ Verenigde Naties, Mensenrechtenraad, Verslag van de speciale rapporteur inzake de verkoop en seksuele uitbuiting van kinderen, met inbegrip van kinderprostitutie, kinderpornografie en ander materiaal dat seksueel misbruik van kinderen toont, A/HRC/37/60, Mensenrechtenraad, 37e zitting, 26 februari tot en met 23 maart 2018.

⁽¹²⁾ Zoals bepleit in de resolutie van het Europees Parlement van 17 december 2015 over het jaarverslag over mensenrechten en democratie in de wereld in 2014 en het mensenrechtenbeleid van de Europese Unie (2015/2229(INI)), waarin draagmoederschap of het “huren van een baarmoeder” wordt veroordeeld omdat “die de waardigheid van de vrouw ondermijnt aangezien haar lichaam en voortplantingsfuncties worden gebruikt als een handelsartikel”, dringt het met klem aan op een toetsing van de wettigheid ervan aan de verschillende mensenrechteninstrumenten, en pleit het voor een verbod op een praktijk “die neerkomt op reproductieve uitbuiting en gebruik van het menselijk lichaam voor financiële of andersoortige winst, met name als het gaat om kwetsbare vrouwen in ontwikkelingslanden”.

⁽¹³⁾ De Spaanse migratiewet is op dit gebied een voorbeeld van een goede praktijk (artikel 31 bis van Organieke Wet 4/2000).

voldoende zijn om dit als cyberpesten aan te merken, zonder dat hoeft te worden nagegaan of het materiaal met een groot aantal gebruikers is gedeeld of met een kleiner aantal gebruikers (artikel 7, punten a) en b), artikel 8, punt c), en artikel 9, punt a)).

3.18. De niet-vrijwillige uitwisseling van expliciet seksueel materiaal komt vaker voor, heeft meer impact en is dus schadelijker voor de slachtoffers door het grootschalig gebruik van internet en sociale media. Het Comité is bezorgd over de omvang van deze praktijk en is van mening dat de straffen en verjaringstermijnen daarvoor (artikel 7) gelijkwaardig moeten zijn aan die van de artikelen 12 en 15 voor cyberstalking (artikel 8).

3.19. Het EESC juicht verder toe dat wordt voorzien in een specifieke opleiding voor de autoriteiten die belast zijn met het in ontvangst nemen en verwerken van de aangiften van de onder de richtlijn vallende misdrijven, maar is van mening dat daarnaast ook moet worden voorzien in specifieke maatregelen voor het toezicht op en de evaluatie van de doeltreffendheid van het systeem, alsmede in specifieke sancties voor het geval de bevoegde autoriteiten het zorgvuldigheidsbeginsel niet in acht nemen (artikel 37, lid 6).

3.20. Het Comité is ingenomen met de eis van “voldoende” expertise voor personen, eenheden en diensten die geweld tegen vrouwen en meisjes onderzoeken en vervolgen, met name juridische beroepsbeoefenaars, rechtshandavingsinstanties en gerechtsmedewerkers, rechters, openbare aanklagers, advocaten, verleners van slachtofferhulp en diensten voor herstelrecht, zorg-, sociale en onderwijsdiensten en ander relevant personeel dat in contact kan komen met kwetsbare groepen of slachtoffers. Het EESC waarschuwt echter voor een mogelijk subjectieve inschatting van de toereikendheid of ontoereikendheid van de ervaring. Aangezien een van de belangrijkste fouten bij het optreden op dit gebied juist het gebrek aan opleiding en bewustzijn van de betrokken functionarissen is, beveelt het Comité aan niet alleen specifieke opleidingen te eisen voor de beroepsbeoefenaars die de aangiften verwerken of contact hebben met slachtoffers, maar ook voor degenen die deelnemen aan het onderzoeks- of vervolgingsproces als bedoeld in hoofdstuk 3 (artikel 17, lid 1).

3.21. De snelheid waarmee zorg wordt geboden aan slachtoffers, is van cruciaal belang voor hun adequate herstel, rehabilitatie en genezing. Het EESC is derhalve van mening dat slachtoffers niet alleen op passende en gecoördineerde wijze, maar ook prioritair en met spoed naar hulpdiensten moeten worden doorverwezen (artikel 20, lid 2).

3.22. Het EESC is ingenomen met de voorgestelde maatregelen om ervoor te zorgen dat slachtoffers toegang hebben tot alomvattende, op maat gesneden, algemene en gespecialiseerde hulpdiensten die in hun specifieke behoeften voorzien. Het betreurt echter dat in de lijst van gespecialiseerde hulp die de lidstaten aan slachtoffers moeten verlenen (artikel 27, lid 1) alleen sprake is van hulp bij juridische stappen of bij het onderzoek en de rechtsgang, en dat de toegang tot gezondheidsdiensten, waaronder seksuele en reproductieve gezondheidsdiensten, niet wordt genoemd als een voor de slachtoffers essentieel aspect. Voorts stelt het EESC met grote bezorgdheid vast dat er geen specifieke melding wordt gemaakt van seksuele en reproductieve gezondheidsdiensten, met inbegrip van noodanticonceptie en abortus, als essentiële maar ook spoedeisende hulp waartoe slachtoffers van seksueel geweld toegang moeten hebben (artikel 28). Volgens de VN en het Europees Hof voor de Rechten van de Mens kan het gedwongen voltooiën van een zwangerschap als gevolg van verkrachting een ernstige vorm van wreed, onmenselijk en vernederend geweld zijn. Het EESC verzoekt de Europese Commissie om gezondheidsdiensten, waaronder diensten op het gebied van seksuele en reproductieve gezondheid, op te nemen in de lijst van essentiële hulp voor slachtoffers, en om er bij alle EU-lidstaten op aan te dringen met spoed alle belemmeringen voor de toegang tot noodanticonceptie en vrijwillige zwangerschapsonderbreking na verkrachting weg te nemen.

3.23. Ontheemde vrouwen en vrouwen die op de vlucht zijn voor een conflict lopen een groter risico om het slachtoffer te worden van gendergerelateerd geweld. Seksueel geweld wordt vaak gebruikt als oorlogswapen, en vrouwen en meisjes lopen een groter risico om het slachtoffer te worden van mensenhandel en seksuele uitbuiting. Het EESC benadrukt dat ondersteuning, bescherming en toegang tot essentiële gezondheidsdiensten, zoals de behandeling van psychologische trauma's en de toegang tot diensten op het gebied van seksuele en reproductieve gezondheid, waaronder noodanticonceptie en abortus, van het allergegrootste belang zijn en in alle Europese landen moeten worden verstrekt.

3.24. Het Comité meent dat met de beperkende maatregelen en beschermingsbevelen ter waarborging van de fysieke en psychische integriteit van slachtoffers noodzakelijkerwijs ook moet worden voorkomen dat de dader het slachtoffer lastigvalt of fysiek benadert. In dit verband dient niet alleen de toegang tot de woning of de werkplek te worden beperkt of verboden (artikel 21, lid 1), maar ook tot de openbare ruimte in het algemeen, bijvoorbeeld in gevallen waarin het als gevaarlijk gedrag van de dader of verdachte kan worden beschouwd als deze zich ophoudt in de buurt van het slachtoffer (artikel 21, lid 2).

3.25. Het EESC is ingenomen met de toegankelijkheid en de gratis beschikbaarheid van slachtofferhulplijnen en gespecialiseerde zorg in crisiscentra voor slachtoffers van seksueel geweld, maar is van mening dat ook uitdrukkelijk moet worden gezorgd voor de toegankelijkheid en gratis beschikbaarheid van alle mechanismen en maatregelen ter ondersteuning van slachtoffers van seksueel geweld, van de preventieve maatregelen om hen te informeren over hun rechten, alsmede van de rechtsmiddelen en schadeloosstellingsprocedures.

3.26. Het Comité is verheugd dat gespecialiseerde hulp bij seksuele intimidatie op het werk en de aanbeveling om preventieve nationale beleidsmaatregelen te nemen in het voorstel zijn opgenomen, maar wijst op de beperking dat de beoogde adviesdiensten en hulpverlening alleen extern zijn (artikel 30) en dat niets wordt gezegd over het belang van de sociale dialoog, collectieve onderhandelingen en de noodzakelijke participatie van en onderhandelingen met de sociale partners, met name met de vakbonden als legitieme vertegenwoordigers van de belangen en rechten van werknemers. Het stelt tevens met bezorgdheid en verbazing vast dat “bemiddeling” wordt overwogen bij dit soort geweld tegen vrouwen.

3.27. Het EESC acht het nog steeds van essentieel belang en dringend noodzakelijk dat de ratificatie van IAO-verdrag nr. 190 betreffende geweld en intimidatie en het Verdrag van Istanbul door alle lidstaten die dat nog niet hebben gedaan wordt bevorderd, ook door de EU zelf.

3.28. Het Comité is verheugd dat in het voorstel preventieve maatregelen tegen gendergerelateerd geweld in het onderwijs zijn opgenomen, met inbegrip van maatregelen om een uitgebreide seksuele opvoeding te versterken. Gezien de rol die het onderwijs speelt bij de vorming van genderrollen en -stereotypen, moet deze bepaling echter alle fasen van het onderwijs omvatten en in de institutionele samenwerking uitdrukkelijk voorzien in de deelname van de onderwijs-gemeenschap aan de institutionele samenwerking met maatschappelijke organisaties (in het bijzonder feministische organisaties), sociale partners en de getroffen gemeenschappen (artikel 36, lid 2).

3.29. Het EESC is ook ingenomen met de samenwerking en coördinatie tussen de lidstaten op het gebied van gegevensverzameling en onderzoek naar de oorzaken, de prevalentie en de gevolgen van geweld tegen vrouwen, maar vraagt zich af of de in artikel 44, lid 7, opgenomen term “ondersteunen”, die slechts een aansporing tot actie bevat, wel echt bindend is. Het zou veel doeltreffender en ambitieuzer zijn om een verbintenis vast te stellen op grond waarvan specifieke en concrete maatregelen moeten worden genomen en een concreet tijdschema moet worden vastgesteld (artikel 44, lid 7).

3.30. Gezien de diaspora van migranten in de verschillende landen van de Unie moet rekening worden gehouden met vormen van geweld tegen vrouwen en meisjes die deel uitmaken van de culturele *normen* van hun gemeenschappen van oorsprong. Het Comité is dan ook verheugd dat genitale verminking van vrouwen als specifiek strafbaar feit in de richtlijn is opgenomen, maar waarschuwt dat uiterste voorzichtigheid geboden is om ervoor te zorgen dat in bewustmakings- of preventiecampagnes de stigmatisering van vrouwen die tot dergelijke gemeenschappen behoren, wordt vermeden en dat de in artikel 37, lid 2, bedoelde cultuurgevoelige identificatie van de gevolgen ook bij preventiecampagnes moet gelden. Het Comité meent dat het in dat opzicht van essentieel belang is om met en vanuit de betrokken gemeenschappen zelf te werken om deze praktijken preventief van hun culturele betekenis te ontdoen (artikel 36, lid 6) ⁽¹⁴⁾.

3.31. Het EESC is ingenomen met de erkenning van gedwongen abortus en gedwongen sterilisatie als specifieke vormen van geweld. Ook andere schendingen van de seksuele en reproductieve gezondheid en rechten moeten echter als geweld tegen vrouwen worden bestreden, zoals gynaecologisch en verloskundig geweld, gedwongen zwangerschap en ontzegging van abortushulp. Het EESC stelt met bezorgdheid vast dat de bestaande beperkingen op de vrije en veilige vrijwillige zwangerschapsonderbreking en de intimidatie van vrouwen die vrijelijk voor deze optie kiezen, met name in de buurt van klinieken, niet onder de definitie van geweld tegen vrouwen vallen.

3.32. Het Comité stelt met bezorgdheid vast dat de mogelijkheid voor verweesde kinderen van slachtoffers van geweld tegen vrouwen om in vrijheid en gelijkheid een volwaardig leven te leiden niet in het voorstel is opgenomen. Dit vereist noodzakelijkerwijs dat zij hun bijzonder kwetsbare situatie, die is veroorzaakt door de gewelddadige context waaronder zij hebben geleden en die nog wordt verergerd door de moord op hun moeders, kunnen verwerken en daarbij ondersteund worden. In dat laatste geval is het van essentieel belang dat zij gemakkelijk toegang krijgen tot civiele schadeloosstelling voor de misdrijven die zij hebben ondergaan, en dat de nalatenshapsprocedure na de misdrijven wordt versneld opdat zij spoedig toegang kunnen krijgen tot de goederen en rechten uit de nalatenschap ⁽¹⁵⁾.

⁽¹⁴⁾ Het multisectoraal academisch programma ter voorkoming en bestrijding van vrouwelijke genitale verminking (VGV/VB). Europese Commissie 2016-2018.

⁽¹⁵⁾ In dit verband beschouwt het Comité de Spaanse Organieke Wet 2/2022 van 21 maart ter verbetering van de bescherming van wezen die het slachtoffer zijn van gendergerelateerd geweld als een goede praktijk.

3.33. Helaas gaat deze richtlijn niet vergezeld van een economisch verslag en zijn de publieke financiering van de richtlijn en de hierin voorgestelde diensten en acties dus niet gegarandeerd.

Brussel, 13 juli 2022.

De voorzitter
van het Europees Economisch en Sociaal Comité
Christa SCHWENG

Advies van het Europees Economisch en Sociaal Comité over de mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's "COVID-19 — De paraatheid en respons van de EU in stand houden: Een blik vooruit"

(COM(2022) 190 final)

(2022/C 443/14)

Algemeen rapporteur: **Sára FELSZEGHI**

Raadpleging	Europese Commissie, 28.6.2022
Rechtsgrond	Artikel 304 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie
Bevoegde afdeling	Afdeling Werkgelegenheid, Sociale Zaken en Burgerschap
Goedkeuring door de voltallige vergadering	13.7.2022
Zitting nr.	571
Stemuitslag	
(voor/tegen/onthoudingen)	199/0/4

1. Conclusies en aanbevelingen

1.1. De COVID-19-pandemie richt tot op de dag van vandaag aanzienlijke schade aan die niet alleen gevolgen heeft voor het dagelijks leven van de burgers, maar ook voor de volksgezondheid, de nationale economieën en de samenleving. Dankzij de ervaring die inmiddels is opgedaan en de lessen die daaruit kunnen worden getrokken, alsook op basis van de onderzoeksresultaten, stelt het Europees Economisch en Sociaal Comité (EESC) een aantal langetermijnoplossingen voor waarmee de EU adequater kan reageren op gezondheidsbedreigingen als gevolg van COVID-19 en andere besmettelijke ziekten, en de gezamenlijke respons van de lidstaten en de wereldwijde coördinatie kan worden versterkt en verbeterd.

1.2. Het Europees Economisch en Sociaal Comité (EESC) is van mening dat de EU daartoe een snelle reactiecapaciteit moet ontwikkelen, onder meer door gebruik te maken van bestaande instrumenten, zodat ze meteen kan reageren op nieuwe varianten of een nieuwe pandemie. Het Comité beveelt aan om een strategie uit te tekenen waarin rekening wordt gehouden met het specifieke karakter van elke lidstaat en de inspanningen worden gestroomlijnd. Daarmee zouden we over een toolbox beschikken die alle aspecten omvat van *preventie* (vaccinatie, preventieve gezondheidsmaatregelen, onderwijs, communicatie enz.), *behandeling* (geneesmiddelen, patiëntenzorg, medische revalidatie, zorg enz.), *re-integratie* (op de arbeidsmarkt en op school) en *zorg* (met bijzondere aandacht voor mensen met long covid), en wordt de toegang tot bestaande en toekomstige *economische middelen* gewaarborgd.

1.3. *Vaccinatie* is een hoeksteen van preventie. In de epidemiologische keten (besmettingsbron, transmissieroute, ontvangend organisme) worden er twee belangrijke schakels tegelijk mee geblokkeerd (de besmettingsbron en het ontvangend organisme). Het is dus essentieel om deze strategie te blijven analyseren en er nieuwe elementen in op te nemen die tijdens de uitvoering opduiken. Na het overwinnen van de eerste moeilijkheden beschikken de EU en de meeste lidstaten nu over een vaccinatiestrategie. De vaccinstrategie van de EU heeft ervoor gezorgd dat iedereen toegang heeft tot genoeg veilige en doeltreffende vaccins. In verschillende lidstaten stagneert de vaccinatiegraad echter en/of blijft hij onder de optimale drempel⁽¹⁾. Het risico neemt daarnaast nog toe doordat het vaccin minder doeltreffend is bij mensen die nog geen boosterdosering hebben gekregen (waaronder ongeveer 9 miljoen 60-plussers)⁽²⁾.

1.4. Het EESC is van mening dat deze situatie met name te verklaren valt door een verslachte waakzaamheid, onvoldoende succesvolle informatie- en voorlichtingscampagnes en desinformatie. Daarom beveelt het Comité aan om de communicatie in de EU en de lidstaten te versterken, desinformatie in een vroeg stadium op te sporen en de nodige tegenmaatregelen te nemen, en te zorgen voor de ontwikkeling en aankoop van nieuwe complexe vaccins die samen bescherming bieden tegen nieuwe varianten en gecombineerde infecties (bijvoorbeeld COVID-19 en de griep).

⁽¹⁾ <https://www.ecdc.europa.eu/en/news-events>

⁽²⁾ Europees Centrum voor ziektepreventie en -bestrijding (ECDC), COVID-19-vaccinatieteller, https://health.ec.europa.eu/health-security-and-infectious-diseases/crisis-management_nl

1.5. Aangezien we te maken hebben met een wereldwijde pandemie mogen we ons wat vaccinatiemaatregelen betreft niet beperken tot de lidstaten van de EU. Het EESC staat dan ook volledig achter de inspanningen van de EU en enkele lidstaten om overeenkomstig het solidariteitsprincipe (“Team Europa”) partnerlanden⁽³⁾ en de Afrikaanse Unie te steunen (zoals aangekondigd tijdens de top van februari 2022). Daarbij gaat het niet alleen om vaccins, maar ook om het beheersen van de gevolgen van de pandemie voor de volksgezondheid, de samenleving en de economie.

1.6. Een ander belangrijk element in de strijd tegen de pandemie is de vaststelling en uitvoering van *volksgezondheidstaken* door de verschillende lidstaten, als onderdeel van de risicobeperkende maatregelen. Het EESC is van mening dat de EU-instellingen in dat verband een belangrijke coördinerende en technisch adviserende rol moeten spelen om de uitvoering en doeltreffendheid van de volksgezondheidstaken te versterken en te zorgen voor een veerkrachtig beschermingssysteem.

1.7. Aangezien de pandemie in kracht afneemt, hebben veel landen hun *teststrategieën* gewijzigd. Nu worden tests alleen uitgevoerd bij personen met symptomen van COVID-19 en hun rechtstreekse contacten, personen met een hoog risico op een ernstig ziekteverloop en mensen die regelmatig contact hebben met kwetsbare personen (zoals mensen die in de zorg of de maatschappelijke dienstverlening werken). Aangezien er daardoor minder mensen getest worden, wordt het waarschijnlijk moeilijker om de epidemiologische gegevens te interpreteren. Naast deze gewijzigde teststrategieën is het ook belangrijk dat de tests betrouwbaar en op epidemiologisch vlak representatief zijn, zodat ze als nuttige referentiepunten van de dynamiek van de epidemie kunnen dienen op basis waarvan snel kan worden gereageerd.

1.8. *Snelle antigeentests* worden door de lidstaten gebruikt als een manier om de algemene nationale testcapaciteit verder te versterken, met name in het geval van beperkte *PCR-testcapaciteiten* of wanneer klinische behoeften kortere testdoorlooptijden nodig maken. Het Gezondheidsbeveiligingscomité van de EU heeft een specifieke technische werkgroep opgericht voor de herevaluatie en regelmatige actualisering van een gemeenschappelijke EU-lijst van snelle antigeentests die voldoen aan specifieke prestatiecriteria voor de opsporing van SARS-CoV-2⁽⁴⁾. Zo moet het percentage fout-positieve en fout-negatieve resultaten worden teruggedrongen (wat belangrijk is om een realistisch beeld te schetsen van de epidemiologische situatie en om de maatregelen ter bestrijding van de pandemie doeltreffender te maken) en moeten besmettingen met nieuwe varianten op betrouwbare wijze worden opgespoord.

1.9. Een andere, cruciale maatregel ter bestrijding van de pandemie is *ventilatie*. Het belang van frequente *natuurlijke ventilatie* kan nooit genoeg worden benadrukt: het is iets heel eenvoudigs, het enige wat je moet doen is eraan denken. Voor ventilatie binnen gebouwen is de situatie echter heel anders. SARS-CoV-2 verspreidt zich voornamelijk in binnenruimten (bijvoorbeeld kantoren, werkplekken, onderwijsinstellingen, winkelcentra enz.) als het ventilatiesysteem niet doeltreffend kan worden ontsmet of als ventilatie ontoereikend is. Daarom moeten de lidstaten overwegen om toestellen met filters van hoge kwaliteit⁽⁵⁾ te gebruiken, met name in bovengenoemde ruimten. Daar zullen ze wel bijkomende inspanningen voor moeten leveren (op het gebied van technische innovatie en financiële middelen). Nu de pandemie afzwakt, hebben de meeste lidstaten de *mondmaskerplicht* afgeschaft (behalve in gezondheidsinstellingen). Toch beveelt het EESC met name kwetsbare groepen (60-plussers, chronisch zieken, niet-gevaccineerden enz.) aan om op drukke plaatsen, slecht verluchte ruimten, het openbaar vervoer enz. een masker te blijven dragen, *afstand te houden* en *handen te ontsmetten*. Dat vermindert het risico op besmetting en verkleint de kans dat de pandemie weer opflakert.

1.10. Het EESC steunt het standpunt van de deskundigen dat het voor *de doelstellingen van de epidemiologische surveillance* niet langer nodig is om alle gevallen op te sporen en te rapporteren, wel om betrouwbare schattingen te verkrijgen van de intensiteit waarmee lokale overdracht plaatsvindt, de gevolgen van ernstige ziektegevallen en de doeltreffendheid van vaccins. De lidstaten moeten gebruikmaken van de *digitalisering van gezondheidsinformatie* en op basis daarvan strategieën uitwerken om opnieuw surveillance op basis van peilstations⁽⁶⁾ in te voeren die gericht is op acute infecties van de luchtwegen en gebaseerd is op de eerste- en tweedelijnszorg. Die surveillance moet worden aangevuld door andere waarschuwingssystemen te versterken, bijvoorbeeld de monitoring van afvalwater. Om die gegevens kunnen te interpreteren is het essentieel om zo snel mogelijk criteria vast te stellen voor een eengemaakt kennisgevingssysteem onder de gedeelde verantwoordelijkheid van de EU en de lidstaten.

⁽³⁾ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/nl/fs_22_870

⁽⁴⁾ Technische werkgroep voor diagnostische COVID-19-tests, https://health.ec.europa.eu/health-security-and-infectious-diseases/crisis-management_nl#technische-werkgroep-diagnostische-covid-19-tests

⁽⁵⁾ Bijvoorbeeld op zichzelf staande luchtreinigingstoestellen die zijn uitgerust met hoogefficiënte deeltjesluchtfilters (HEPA-filters) of filters met een vergelijkbare werkzaamheid, en apparaten met kiemdodende ultraviolette straling (UVGI) die in de buizen van verwarmings-, ventilatie- en airconditioningsystemen of voldoende hoog in ruimten worden geplaatst (hoog aangebrachte UVGI-apparaten).

⁽⁶⁾ Onder surveillance op basis van peilstations (“sentinel surveillance” in het Engels) wordt verstaan de “monitoring, door middel van een vrijwillig netwerk van artsen, laboratoria en volksgezondheidsdiensten, van de frequentie waarmee specifieke ziekten/aandoeningen zich voordoen, teneinde de stabiliteit van of veranderingen in de gezondheidstoestand van een populatie te beoordelen”.

1.11. Om ervoor te zorgen dat de burgers van de lidstaten de maatregelen ter bestrijding van de pandemie aanvaarden en er actief aan meewerken, is het belangrijk de oorzakelijke verbanden begrijpen. Het EESC beveelt aan om in alle lidstaten *een onderwijsstelsel op te zetten* dat gericht is op het gezondheidsnetwerk, schoolonderwijs, onderwijs op de werkplek en de media. Niet alleen de lidstaten, maar ook de EU en de WHO moeten hiervoor het nodige lesmateriaal ontwikkelen. Daardoor zal de vaccinatiegraad en de medewerking van de bevolking ter voorkoming van een epidemie aanzienlijk toenemen en daalt de kans dat nepnieuws zich verspreidt en voor waar wordt aangenomen.

1.12. Sommige actoren hebben de pandemie misbruikt door informatiemanipulatie en inmenging, waaronder het verspreiden van desinformatie, om voor eigen gewin de gevoelens van onveiligheid, vrees en oprechte bezorgdheid van de burgers aan te wakkeren waardoor ze het leven van die laatsten in gevaar brachten en met name een doeltreffende respons op de pandemie en het vertrouwen van de mensen in de instellingen die de COVID-19-pandemie bestrijden, ondermijnden. Naast de maatregelen die de EU en de lidstaten tot nu toe hebben genomen, beveelt het EESC de lidstaten aan om *een waarnemings- en certificeringssysteem op touw te zetten* dat niet alleen foute informatie detecteert, maar ook door professionals gecertificeerde informatie van een label voorziet dat de geloofwaardigheid en waarheidsgetrouwheid ervan garandeert. Over die informatie moet duidelijk worden gecommuniceerd, met name in de moedertaal van de burgers van de lidstaten, zodat die er kennis van kunnen nemen.

1.13. De behandeling van COVID-19 is een complexe taak: er komen niet alleen geneesmiddelen bij kijken, maar ook patiëntenzorg, medische revalidatie, re-integratie op de arbeidsmarkt en langdurige zorg. Het EESC beveelt aan om *technische documenten (richtsnoeren) op te stellen* waarin alle onderdelen van de behandeling worden vermeld en waarvan een voortdurend bijgewerkte versie online ter beschikking wordt gesteld (in de officiële talen van elke lidstaat).

1.14. Naast de eigenlijke behandeling zijn *rehabilitatie en re-integratie* cruciale elementen voor de gezondheid en het welzijn van jongeren en werknemers. Bedrijfs- en schoolartsen vormen de sleutel tot een succesvolle re-integratie, respectievelijk op de arbeidsmarkt en op school, als ze tenminste een gepersonaliseerd traject uitwerken op basis van de werklust en de behoeften. Op die manier dringen ze het aantal ziektedagen en het ziekteverzuim aanzienlijk terug, versnellen ze het rehabilitatieproces en vergemakkelijken ze re-integratie. Het EESC beveelt daarom aan dat de patiënt na zijn revalidatie in een instelling *gebruik moet kunnen maken van rehabilitatie en re-integratie die door de bedrijfs- of schoolarts worden georganiseerd*. In elke lidstaat moet een juridisch en materieel kader gecreëerd worden waarbinnen een goede rehabilitatie en re-integratie mogelijk is dankzij samenwerking tussen de werkgever (die zorgt voor de juiste arbeidsomstandigheden), de bedrijfs- of schoolarts (die een gepersonaliseerd professioneel kader voor re-integratie waarborgt) en de werknemer (als actieve deelnemer), wat bovendien aanzienlijke voordelen met zich meebrengt op gezondheids- en economisch gebied, zowel in de lidstaten als in de hele EU.

1.15. COVID-19 is een complexe ziekte met zowel rechtstreekse als onrechtstreekse gevolgen voor de gezondheid. Hoewel we die nog niet allemaal kennen, weten we dat het een ontstekingsziekte is die bijna alle organen treft (hart, longen, hersenen, bewegingsapparaat, nieren, spijsverteringsstelsel enz.). Daardoor blijven de patiënten symptomen vertonen, ook weken en zelfs maanden nadat ze genezen zijn van de acute fase van de ziekte (ook wel "long covid" genoemd). Deze mensen hebben behoefte aan gespecialiseerde zorg en revalidatie. Naast *de (professionele en economische) steun van de EU* zou elke lidstaat gezondheid op het werk moeten faciliteren en zo voor een laagdrempelige mentale gezondheidsdienst voor het personeel zorgen (professionals op het gebied van geestelijke gezondheidszorg of psychologen, overeenkomstig de wetgeving van de desbetreffende lidstaat). Dat kan bijdragen aan de rehabilitatie van mensen met een psychische aandoening (verslechtering van de cognitieve vaardigheden, verminderd leervermogen en verschillende gradaties van depressie). Een dergelijke aanpak is des te meer gerechtvaardigd aangezien psychische aandoeningen niet alleen voorkomen bij "long covid": ook de situatie tijdens de pandemie (lockdowns, onzekerheid, angst, eenzaamheid enz.) kan tot een depressie leiden, wat vaak gepaard gaat met verslavingen of, in de zwaarste gevallen, zelfmoord, met belangrijke gevolgen voor de volksgezondheid, de economie en de samenleving.

1.16. Niet alle EU-lidstaten staan economisch even sterk. Met het oog op duurzaamheid, doeltreffendheid en coördinatie, zowel in de zorg- en gezondheidsstelsels als de gezondheidssector, beveelt het EESC aan om de technische strategie *aan te vullen met specifieke financiële middelen van de EU* (naast de bestaande financiering), waarmee het mogelijk wordt om doeltreffende, duurzame en veerkrachtige beschermingssystemen op hetzelfde niveau te creëren.

2. Samenvatting van het ingenomen standpunt

De COVID-19-pandemie heeft tal van verstrekende gevolgen gehad voor de volksgezondheid, onze gezondheidsstelsels, onze economieën en onze hele manier van leven. De voorstellen van het EESC in het hoofdstuk *Conclusies en aanbevelingen* liggen in het verlengde van de EU-maatregelen die bedoeld zijn om de risico's te beperken en zullen de duurzaamheid, efficiëntie en veerkracht van het systeem ten goede blijven komen. Volgens ons is de teruggang van de pandemie slechts van tijdelijke aard. Hoewel de afzwakking van de risicobeperkende maatregelen zeer gelegen komt, met name voor burgers,

gezondheidszorgstelsels en economische actoren, moeten we ons voorbereiden op een eventuele opleving. Het is dan ook zaak dat we onze waakzaamheid niet laten verslappen. Het EESC hoopt dat de EU en de lidstaten na de eventuele goedkeuring van zijn voorstellen beter in staat zullen zijn om gezondheids crises te voorkomen, zich hierop voor te bereiden en erop te reageren, en om gezondheidsrisico's die niet alleen verband houden met COVID-19 maar ook met andere overdraagbare ziekten structureel aan te pakken. Ook hoopt het dat de lidstaten aldus beslagener ten ijs zullen komen en dat de coördinatie tussen hen onderling en in internationaal verband erop vooruit zal gaan.

3. Voorgestelde wijzigingen ten opzichte van de ter tafel liggende voorstellen

3.1. Naast de bestaande strategie, en om het toepassingsgebied hiervan uit te breiden, is het belangrijk dat de EU-instellingen een complexe strategie ontwikkelen die, door de specifieke nationale kenmerken van elke lidstaat te integreren en de krachtlijnen in dezelfde richting te verleggen, ons een instrumentarium in handen geeft dat alle aspecten omvat van *preventie* (vaccinatie, preventieve gezondheidsmaatregelen, onderwijs, communicatie enz.), *behandeling* (geneesmiddelen, patiëntenzorg, medische revalidatie, zorg enz.), *re-integratie* (op de arbeidsmarkt, op school) en *zorg* (met bijzondere aandacht voor mensen met long covid), en toegang tot bestaande en toekomstige *economische middelen* waarborgt.

3.2. Het EESC beveelt aan *de communicatie en de media* in zowel de EU als de lidstaten te versterken, *desinformatie in een vroeg stadium op te sporen en de nodige tegenmaatregelen te nemen*, en te zorgen voor de ontwikkeling en aankoop van nieuwe complexe vaccins die samen bescherming bieden tegen zowel nieuwe varianten als meervoudige infecties (bijvoorbeeld COVID-19 en de griep).

3.3. Om desinformatie te voorkomen moet een *waarnemings- en certificeringssysteem* worden opgezet dat niet alleen foute informatie detecteert, maar ook door professionals gecertificeerde informatie *van een label voorziet* dat voor alle EU-burgers de geloofwaardigheid en waarheidsgetrouwheid ervan garandeert.

3.4. De EU-instellingen en het EESC moeten een belangrijke coördinerende rol spelen, de uitvoering en doeltreffendheid van volksgezondheidsstaken helpen versterken en helpen zorgen voor een veerkrachtig beschermingssysteem, waarbij ze technische begeleiding bieden en zorg dragen voor gelijktijdige en adequate informatie voor het maatschappelijk middenveld.

3.5. Het is zaak specifieke financiële middelen vrij te maken (de bestaande financieringsbronnen uit te breiden) om de economische onevenwichtigheden op het gebied van de bescherming van de gezondheid weg te werken.

3.6. Het EESC beveelt aan om in alle lidstaten een *onderwijsstelsel* op te zetten dat gericht is op het gezondheidsnetwerk, schoolonderwijs, onderwijs op de werkplek en de media. Hoewel het aan de lidstaten is om hiervoor het nodige lesmateriaal te ontwikkelen, moeten ook de EU en de WHO bij een en ander worden betrokken.

3.7. Na hun revalidatie in de instelling moeten patiënten kunnen rekenen op rehabilitatie en re-integratie door de bedrijfs- of schoolarts. Met inachtneming van specifieke nationale kenmerken moet een juridisch en materieel kader gecreëerd worden waarbinnen een goede rehabilitatie en re-integratie mogelijk is dankzij samenwerking tussen de werkgever (die zorgt voor de juiste arbeidsomstandigheden), de bedrijfs- of schoolarts (die een gepersonaliseerd professioneel kader voor re-integratie waarborgt) en de werknemer (als actieve deelnemer).

4. Algemene opmerkingen

4.1. De strategie van de Europese Commissie ⁽⁷⁾ om ervoor te zorgen dat de algemene beleidsdoelstellingen van de EU gezamenlijk door de EU-instellingen en de lidstaten worden ontwikkeld, in overeenstemming met de nationale wetgevingen, is van essentieel belang. Het gaat hierbij onder meer om de respons van de Europese Commissie op het coronavirus ⁽⁸⁾ en haar herstelplan ⁽⁹⁾. De twee bouwstenen van het grootste herstellepakket dat ooit in Europa is gefinancierd zijn de langetermijnbegroting van de EU en het tijdelijke herstelinstrument NextGenerationEU.

4.2. Het belang van de ter tafel liggende voorstellen blijkt wel uit het feit dat er tegelijk met dit advies een ontwerp van initiatiefadvies (INT/989) over de paraatheid bij noodsituaties in de maak is. Met dit initiatiefadvies wil het EESC bereiken dat het wordt betrokken bij discussies en toekomstige maatregelen ten aanzien van de paraatheid bij noodsituaties, met name wat betreft de gevolgen hiervan voor het bedrijfsleven vanuit het oogpunt van de interne markt, productie en consumptie.

⁽⁷⁾ https://ec.europa.eu/info/strategy_nl

⁽⁸⁾ https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/coronavirus-response_nl

⁽⁹⁾ https://ec.europa.eu/info/strategy/recovery-plan-europe_nl

4.3. In een ander advies ⁽¹⁰⁾ zet het EESC zijn standpunt uiteen over het voorstel van de Commissie voor de oprichting van een Europese autoriteit voor paraatheid en respons inzake noodsituaties op gezondheidsgebied (HERA), die tot taak heeft grensoverschrijdende noodsituaties op gezondheidsgebied te voorkomen en te detecteren en er snel op te reageren. Hoewel het EESC dit initiatief toejuicht, maakt het zich wel zorgen over de zeer beperkte rol die HERA aan het Europees Parlement, regionale overheden, zorgverzekeraars en maatschappelijke organisaties toebedeelt, en pleit het voor meer transparantie over de middelen die door en via HERA worden uitgegeven en voor een wijziging van haar structuur.

4.4. In een ander advies ⁽¹¹⁾ wijst het EESC erop dat het “digitaal groen certificaat” de reizigers met zo min mogelijk ingewikkelde procedures moet opzadelen en het reizen tijdens de COVID-19-pandemie gemakkelijker moet maken. Wel benadrukt het dat het bezit van een digitaal groen certificaat niet betekent dat reizigers worden vrijgesteld van de naleving van andere risicobeperkende maatregelen, maar moet worden gezien als een overgangsmaatregel voor landen die een permanent mechanisme verlangen dat na inwerkingtreding voortdurend wordt geëvalueerd.

4.5. Het EESC is ingenomen met diverse onlangs opgestelde adviezen waarvan het oogmerk nauw verband houdt met de voorbereiding op de COVID-19-crisis. Een daarvan is advies SOC/665 ⁽¹²⁾, waarin met name wordt benadrukt dat de EU en de lidstaten moeten zorgen voor gelijke toegang voor iedereen tot hoogwaardige gezondheidszorg en sociale diensten, passende maatregelen moeten nemen om de arbeidsomstandigheden en de gezondheid en veiligheid van gezondheidswerkers te verbeteren, en erop moeten toezien dat de toegang tot vaccinatie een publiek goed blijft, en dat medische innovaties en antwoorden toegankelijk zijn voor iedereen, ongeacht inkomen, lidstaat of regio van verblijf. In het licht van het vernieuwde mandaat van het Europees Centrum voor ziektepreventie en -bestrijding benadrukt het EESC hoe belangrijk het is om de vermindering van de ongelijkheden op gezondheidsgebied in de EU centraal te stellen in de werkzaamheden van het Centrum, en om niet-overdraagbare ziekten mee te nemen in de werkzaamheden. Wat de versterkte rol van het Europees Geneesmiddelenbureau (EMA) betreft, dringt het EESC erop aan dat de stuurgroepen geneesmiddelen en medische hulpmiddelen het maatschappelijk middenveld en de sociale partners bij hun werkzaamheden betrekken en hen op zinvolle wijze raadplegen.

4.6. In een ander advies ⁽¹³⁾ dringt het EESC erop aan dat er zo spoedig mogelijk een Europees mechanisme voor coördinatie en snelle interventie wordt opgezet. Er moet onverwijld een taskforce van deskundigen worden opgericht die de kennis en middelen coördineert om de beste virologie- en epidemiologische centra en de beste diagnostische vaardigheden in netwerken samen te brengen. Het EESC is van mening dat het gezondheidsprogramma alleen tastbare resultaten zal opleveren als een inclusieve aanpak wordt gevolgd met betrokkenheid van internationale organisaties (waaronder de Wereldgezondheidsorganisatie), inachtneming van het Verdrag van de Verenigde Naties inzake de rechten van personen met een handicap, en betrokkenheid van de belanghebbenden in de gezondheidssector die het dichtst bij de dagelijkse realiteit van de burgers staan, alsook door regelmatige evaluatie van de doelstellingen.

4.7. In een ander advies ⁽¹⁴⁾ toont het EESC zich ingenomen met het voornemen van de Europese Commissie om door middel van de nieuwe farmaceutische strategie voor Europa niet alleen het concurrentievermogen van de farmaceutische industrie te bevorderen, maar ook de levering van veilige, kwalitatief hoogwaardige en betaalbare geneesmiddelen en de financiële houdbaarheid van de gezondheidszorgstelsels van de lidstaten te waarborgen. Het benadrukt met name de sleutelrol van een goed functionerende, eerlijke en efficiënte interne markt, waarop echte medische innovatie met een echte meerwaarde voor de gezondheidszorg zowel wordt bevorderd als beloofd, en waarop ook de concurrentie voor een eerlijke en betaalbare toegang tot geneesmiddelen wordt versterkt.

Brussel, 13 juli 2022.

De voorzitter
van het Europees Economisch en Sociaal Comité
Christa SCHWENG

⁽¹⁰⁾ PB C 275 van 18.7.2022, blz. 58.

⁽¹¹⁾ PB C 286 van 16.7.2021, blz. 146.

⁽¹²⁾ PB C 286 van 16.7.2021, blz. 109.

⁽¹³⁾ PB C 429 van 11.12.2020, blz. 251.

⁽¹⁴⁾ PB C 286 van 16.7.2021, blz. 53.

Advies van het Europees Economisch en Sociaal Comité over de mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's "EU-strategie voor duurzaam en circulair textiel"

(COM(2022) 141 final)

(2022/C 443/15)

Rapporteur: **Florian MARIN**

Corapporteur: **Antonello PEZZINI**

Raadpleging	Europese Commissie, 2.5.2022
Rechtsgrondslag	Artikel 304 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie
Bevoegde afdeling	Adviescommissie Industriële Reconversie
Goedkeuring door de afdeling	24.6.2022
Goedkeuring door de voltallige vergadering	14.7.2022
Zitting nr.	571
Stemuitslag (voor/tegen/onthoudingen)	202/0/2

1. Conclusies en aanbevelingen

1.1. De textielindustrie heeft het potentieel om bij te dragen tot de EU-milieudoelstellingen en moet de verantwoordelijkheid nemen voor de milieueffecten die zij veroorzaakt. Er moet een juist evenwicht worden gevonden tussen de kosten aan het eind van de levenscyclus voor textielproducenten en het concurrentievermogen van de sector.

1.2. Wil het textielecosysteem de circulaire en digitale transitie kunnen omarmen, dan moeten er passende en flexibele maatregelen komen die rekening houden met de specifieke kenmerken ervan. Creativiteit en duurzame innovatie moeten integraal deel uitmaken van de textielstrategie.

1.3. Het Comité steunt de uitgebreide etiketteringsvereisten met betrekking tot de mate van recycling en de voetafdruk van textielproducten als mogelijke stimulans voor consumenten om te kiezen voor duurzame producten en voor kwaliteit boven kwantiteit, maar merkt op dat dit een grondige effectbeoordeling en een grootschalige Europese voorlichtingscampagne vereist.

1.4. Het Europees Economisch en Sociaal Comité (EESC) is bezorgd over de oneerlijke concurrentiepraktijken en vindt dat er meer markttoezicht op ingevoerde producten moet komen en dat de coördinatie en de samenwerking tussen de nationale handhavingsautoriteiten verbeterd moeten worden. Het Comité dringt aan op maatregelen die zorgen voor een evenwicht tussen de actoren in de textieltoeleveringsketens en pleit voor wereldwijde beste praktijken op het gebied van duurzaamheid, waarbij de technische normen van CEN, Cenelec en ETSI volledig in acht worden genomen. Tevens wijst het op het recht op bescherming van de gezondheid en het milieu.

1.5. Het Comité acht het noodzakelijk de bestaande en toekomstige handelsovereenkomsten te versterken en in het stelsel van algemene tariefpreferenties voor ontwikkelingslanden paragrafen op te nemen over duurzaamheid en mensenrechtenbescherming.

1.6. Het Comité had verwacht dat in de sector meer nadruk zou worden gelegd op de sociale aspecten, aangezien de groene transitie hand in hand moet gaan met de rechtvaardige transitie. Er moeten meer initiatieven worden voorbereid met betrekking tot sociaal overleg en collectieve onderhandelingen.

1.7. Het Comité merkt op dat er behoefte is aan investeringen en programma's om de capaciteit van de inspectie instanties en de operationele capaciteit van de sociale partners om toezicht te houden op mondiale overeenkomsten, grondrechten en werknemersrechten, te consolideren. Een verstandig gebruik van de cohesiefondsen moet helpen om de verschillen tussen de lidstaten en regio's te verkleinen.

1.8. Het EESC is van mening dat de lidstaten aanvullende ondersteuning moeten krijgen op het gebied van grensoverschrijdende samenwerking, markttoezicht, doeltreffende controles en geharmoniseerde normen, en roept op tot een supranationaal monitoringproces.

1.9. Het EESC is voorstander van verplichte zorgvuldigheidseisen voor alle ondernemingen in de EU, waarbij kleine en middelgrote ondernemingen (kmo's) specifiek moeten worden ondersteund bij de naleving van die eisen, en dringt aan op strenge maatregelen die een verbod inhouden op economische betrekkingen met entiteiten die gebruikmaken van kinderarbeid of die de in de IAO-kernverdragen vastgelegde bepalingen inzake fatsoenlijke arbeidsomstandigheden niet in acht nemen.

1.10. Het EESC meent dat er sociale en milieucriteria voor projectfinanciering moeten worden gekoppeld aan de EU-middelen die in de sector worden geïnvesteerd, en pleit voor een specifiek EU-initiatief om de sociale zekerheid, de arbeidsomstandigheden, de gezondheid en veiligheid op het werk en de lonen in de textielsector te verbeteren, waarbij de sociale partners binnen en buiten de EU moeten worden betrokken.

1.11. De transitie naar nieuwe duurzame bedrijfsmodellen die op ecologisch ontwerp zijn gebaseerd vereist doeltreffende beleidsmaatregelen inzake materialen en ontwerp, productie en distributie, marktontwikkeling, gebruik en hergebruik, inzameling en recycling. In aanvulling daarop moeten er meer financieringsmogelijkheden en stimulansen komen voor lokale producenten om de productie te verschuiven naar hoogwaardige, duurzame en recyclebare producten.

1.12. De toekomstige regeling inzake uitgebreide producentenverantwoordelijkheid moet "fibre-to-fibre"-recycling van textiel aanmoedigen in plaats van processen die circulair lijken, maar dat niet zijn, en daarbij moeten voldoende inzamelpunten worden ingericht in alle regio's van alle lidstaten, ook in plattelandsgebieden.

1.13. Het EESC pleit voor nationale campagnes om de arbeidsmogelijkheden in de textielsector te promoten en voor financieringsprogramma's voor de bij- en omscholing van arbeidskrachten, gecombineerd met de uitvoering van beroepsopleidings- en stageprogramma's.

1.14. Het Comité dringt aan op sectorspecifieke en geharmoniseerde sociale en milieunormen voor overheidsopdrachten in de Unie. Het is van mening dat er een Europees tripartiet comité moet worden opgericht, waarin ook de sociale partners en maatschappelijke organisaties zijn vertegenwoordigd, dat toeziet op de naleving van de sociale en milieucriteria bij aankooppraktijken in de textielsector en daarbij ondersteuning biedt.

2. Mededingingsaspecten

2.1. Het EESC neemt kennis van de ambities die de Commissie in haar mededeling ⁽¹⁾ formuleert, maar beschouwt deze mededeling slechts als een opsomming van de noodzakelijke stappen en de toekomstige wetgevingsmaatregelen, toezeggingen en gedelegeerde handelingen, waarin geen concrete acties aan bod komen die specifiek gericht zijn op het halen van deze doelstellingen in de textielsector. Het Comité was graag nader bij de discussie betrokken geweest en had dat zeker ook verwacht, maar is ingenomen met de opnemings van textiel in de discussie en vindt dat de 16 aangekondigde toekomstige wetgevingsinitiatieven samenhangend, realistisch en afdwingbaar moeten zijn.

2.2. Het textielecosysteem is uiterst complex en iedere component ervan heeft specifieke kenmerken die passende en adaptieve maatregelen vereisen. Om te waarborgen dat de circulaire en digitale duurzame transitie op passende wijze verloopt, hebben die specifieke kenmerken een geleidelijke aanpak nodig en bestaat er geen pasklare oplossing. De oorlog in Oekraïne en de stijgende energieprijzen zetten de productiviteit en de prestaties van de sector onder druk.

2.3. Door de snelle groei van internetwinkelen is het concurrentievermogen van textielbedrijven onder druk komen te staan, en de sector heeft het moeilijk, vooral ten aanzien van de grote platforms. Er moet bijzondere aandacht uitgaan naar ondernemingen die in meerdere lidstaten en in derde landen actief zijn. Het EESC is van mening dat regulering van digitale markten en supranationale monitoring nodig zijn en dat de lidstaten aanvullende ondersteuning moeten krijgen op het gebied van grensoverschrijdende samenwerking, markttoezicht, doeltreffende controle en geharmoniseerde normen.

⁽¹⁾ EU-strategie voor duurzaam en circulair textiel.

2.4. Het aankoopbeleid, de verhoudingen tussen merken en verschillende onderaannemers, de grote volumes en de lage prijzen dragen bij tot schendingen van de mensen- en arbeidsrechten. De enorme invloed van merken binnen de toeleveringsketen kan de inspanningen van fabrikanten om de arbeids- en mensenrechten en de milieunormen na te leven, ondermijnen. Het EESC roept op tot maatregelen om te zorgen voor een evenwicht tussen de actoren in de toeleveringsketens. Voorts raadt het Comité de EU met klem aan in haar textielstrategie en in alle toekomstige gerelateerde acties terdege rekening te houden met de specifieke kenmerken van kmo's en alle maatregelen vooraf te laten gaan door een gerichte effectbeoordeling.

2.5. Het EESC is bezorgd over de oneerlijke concurrentiepraktijken en vraagt om meer markttoezicht op ingevoerde producten, met name op eindproducten uit derde landen die terechtkomen op de eengemaakte markt. De coördinatie en de samenwerking tussen de nationale handhavingsautoriteiten moeten worden verbeterd om de consument veilige producten te kunnen bieden die aan de regels voldoen.

2.6. Het EESC merkt op dat de eisen inzake ecologisch ontwerp voor de textielsector rekening moeten houden met de duurzaamheid, recyclebaarheid, repareerbaarheid en herbruikbaarheid van de producten, beperkingen op het gebruik van chemicaliën, en met sociale rechten, en veel verder moeten gaan dan de "klassieke" aspecten van ontwerpen. Het EESC merkt op dat er een evenwicht moet worden gevonden tussen de kosten aan het eind van de levenscyclus voor textielproducenten en het concurrentievermogen van de sector.

2.7. Vrijhandelsovereenkomsten kunnen bevorderlijk zijn voor fatsoenlijke banen, eerlijke toeleveringsketens en het sociaal overleg binnen de sector. Het Comité acht het dringend noodzakelijk de hoofdstukken over handel en duurzame ontwikkeling van bestaande en toekomstige handelsovereenkomsten te versterken en in het stelsel van algemene tariefpreferenties voor ontwikkelingslanden paragrafen op te nemen over duurzaamheid en mensenrechtenbescherming. In het onderhandelingsproces moeten de effecten op de mensenrechten en het milieu vooraf en achteraf worden beoordeeld met betrokkenheid van de sociale partners en het maatschappelijk middenveld, en daarbij moeten ondernemingen gedurende een lange periode onder de loep worden genomen.

2.8. Sociale ondernemingen en ngo's moeten bij de inspanningen worden betrokken en ondersteund; zij kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan de verwezenlijking van de milieudoelstellingen voor het textielecosysteem. Gelet op de hoeveelheid plastic die bij de kledingproductie wordt gebruikt moet de EU overwegen een belasting te heffen op nieuwe synthetische vezels teneinde het gebruik van nieuw plastic terug te dringen. Bovendien moet bij de reparatie, inzameling, selectie en recycling van kleding rekening worden gehouden met de geografische spreiding van de sector, regionale en geopolitieke doelstellingen en plattelandsonwikkeling.

3. Duurzaamheid, circulariteit en de groene transitie

3.1. Het EESC benadrukt dat — ongeacht hoe de transitie naar een veerkrachtiger, duurzamer en digitaal textielecosysteem zal verlopen — een langere levensduur van producten meer voordelen biedt dan recycling. Het Comité wijst ook op de noodzaak om een echte EU-markt voor secundaire grondstoffen op te zetten en is van mening dat de EU een wereldleider kan worden op het gebied van secundaire textielmaterialen indien de recyclingvoorschriften worden nageleefd. Er kan een bijdrage worden geleverd via het Europees Stakeholdersplatform voor de circulaire economie ⁽²⁾.

3.2. Het EESC is er voorstander van om grote ondernemingen te verplichten meer openheid van zaken te bieden over het aantal producten dat zij verwijderen en vernietigen en deze producten beter traceerbaar te maken. Voorts verzoekt het Comité de medewetgevers om de Commissie te steunen bij haar inspanningen om de vernietiging van onverkochte textielproducten te verbieden en om in voorkomend geval de donatie van textielproducten aan kansarme groepen of liefdadigheidsorganisaties aan te moedigen.

3.3. De verontreiniging door microplastics als gevolg van het huidige textielontwerp heeft een grote ecologische impact. Het EESC onderschrijft de conclusie van de Commissie dat dit voornamelijk wordt veroorzaakt door de huidige productieprocessen en met name "fast fashion".

⁽²⁾ Europees stakeholdersplatform voor de circulaire economie.

3.4. Het EESC merkt op dat ondernemingen financiële steun nodig hebben voor de invoering van geautomatiseerde sorteertechnologieën voor niet-herdraagbaar textiel en voor de ontwikkeling van betere recyclingfaciliteiten, met inbegrip van de mogelijkheid om lokale en regionale recycling- en sorteerhubs op te zetten. Voorts moeten de belanghebbenden in de sector zich als belangrijk punt van zorg inspannen voor de totstandbrenging van voorzieningen voor het herstellen van kleding, bijvoorbeeld in winkels en werkplaatsen. In dit verband is het Comité ingenomen met het Euratex-initiatief om in de buurt van de Europese textiel- en kledingdistricten vijf ReHubs (hubs voor textielrecycling) op te zetten waar industrieel textielafval en afval van consumententextiel (voor of na de consumptiefase) wordt ingezameld, gesorteerd, verwerkt en gerecycled. Het Comité vindt dat er technische, ecologische, sociale en energienormen voor gerecyclede producten moeten komen die op ISO-niveau moeten worden omgezet en toegepast en in de internationale handelsovereenkomsten moeten worden opgenomen.

3.5. Het EESC vreest dat textielafval als tweedehandsproducten wordt geëxporteerd en meent dat dit onmiddellijke actie op EU-niveau vereist. In alle waardeketens moeten doeltreffende chemische controles worden uitgevoerd. Voorts roept het EESC op tot de lancering van wereldwijde beste praktijken op het gebied van duurzaamheid, die kopers en merkeigenaren verplichten om de naleving van de technische normen van CEN-Cenelec en ETSI te controleren en te eisen.

3.6. Het Comité is van mening dat er in de Unie sectorspecifieke en geharmoniseerde sociale en milieuregels voor overheidsopdrachten moeten worden ontwikkeld, die grensoverschrijdende deelname en een gelijk speelveld bevorderen, om uiteindelijk te komen tot verplichte en geharmoniseerde systemen in de hele EU. Het is van mening dat er een Europees tripartiet comité moet worden opgericht, waarin ook de sociale partners en maatschappelijke organisaties zijn vertegenwoordigd, dat toeziet op de naleving van de sociale en milieucriteria bij aankooppraktijken in de textielsector en daarbij ondersteuning biedt.

4. Consumenten en digitalisering

4.1. Het EESC verzoekt de Europese Commissie een effectbeoordeling op te stellen met betrekking tot mogelijke verbeteringen in de etikettering van textiel dat op de interne markt wordt geproduceerd/verkocht. Consumenten moeten naar behoren toegang krijgen tot informatie over de reparatiescore, de traceerbaarheid en de informatie op het digitale etiket. Het Comité meent dat de invoering van uitgebreide etiketteringsvereisten met betrekking tot de mate van recycling en de voetafdruk van textielproducten een belangrijke stimulans kan zijn voor consumenten om te kiezen voor duurzamere textielproducten.

4.2. Het Comité is van mening dat een grootschalige Europese voorlichtingscampagne de burgers kan helpen om weloverwogen duurzame keuzes te maken, en dat consumenten moeten worden gestimuleerd om kwaliteit te verkiezen boven kwantiteit, bijvoorbeeld via verschillende btw-tarieven voor duurzame en niet-duurzame producten op de interne markt.

4.3. Transparante en gemeenschappelijke gedeelde gegevens over producten, gerecyclede en hergebruikte componenten, de vernietiging van goederen, de bij de productie gebruikte chemicaliën, de sociale en arbeidseffecten van het productieproces en de milieueffecten met betrekking tot iedere onderneming in de toeleveringsketen zijn van belang voor het toezicht op die keten. Voorts is de totstandbrenging van een kader voor open gegevens met vrije toegang voor consumenten, het maatschappelijk middenveld en de sociale partners cruciaal om de ecologische en sociale situatie in de textielsector te verbeteren. Het EESC vindt dat rekening moet worden gehouden met de digitale geletterdheid van consumenten en dat de inhoud van de gegevens moet worden toegespitst op alle belanghebbenden in de toeleveringsketen. Er moet een juist evenwicht worden gevonden tussen de behoefte aan transparante gegevens en de bescherming van de industriële-eigendomsrechten.

4.4. Het EESC is bezorgd over het feit dat wereldwijd minder dan 1 % van het textiel wordt gerecycled tot nieuw textiel⁽³⁾ en meent dat de toekomstige regeling voor uitgebreide producentenverantwoordelijkheid de juiste stimulansen moet bieden voor de "fibre-to-fibre"-recycling van textiel in plaats van schijn-circulariteit zoals het gebruik van polyester uit gerecyclede plastic flessen.

5. Onderwijs en arbeidsomstandigheden

5.1. Het Comité had graag gezien dat de sociale aspecten in de textielsector meer in detail zouden zijn behandeld en dat er meer initiatieven zouden zijn genomen. De groene transitie moet gepaard gaan met de rechtvaardige transitie, en het Comité is teleurgesteld dat er geen verdere initiatieven in verband met de sociale dialoog en collectieve onderhandelingen zijn aangekondigd.

⁽³⁾ Europese Commissie — Strategie voor textiel.

5.2. Om de toegevoegde waarde eerlijk te verdelen binnen de toeleveringsketens en verantwoordere producten tot stand te brengen, moeten de collectieve onderhandelingen worden geconsolideerd, moeten atypische arbeidsvormen worden teruggedrongen en moeten de arbeidsomstandigheden naar behoren worden gecontroleerd. De transformatie van de sector naar duurzame productie en digitale technologieën zorgt voor een acute vraag naar geschoolde arbeidskrachten. Vergeleken met eerdere jaren ontstaat er in de sector meer vraag naar middelhoog en hooggeleide werknemers.

5.3. De sector kampt met een ernstig vergrijzingsprobleem en jongeren vinden het niet aantrekkelijk om in de textielsector te werken. De sector telt voornamelijk vrouwelijke werknemers, waardoor de sociale druk op het ecosysteem toeneemt. Er moet speciale aandacht uitgaan naar het platteland en kleine landbouwers en hun rol in de mondiale toeleveringsketens. Het Comité roept op tot specifieke campagnes in alle lidstaten om de arbeidsmogelijkheden in de textielsector te promoten, en tot financieringsprogramma's om de bestaande beroepsbevolking bij en om te scholen, samen met de uitvoering van beroepsopleidings- en stageprogramma's in alle lidstaten teneinde hoogwaardige banen in de textielsector te creëren. Financiële instellingen moeten sociale voorwaarden opnemen in hun prestatienormen als contractuele voorwaarde voor financiering.

5.4. De schendingen van de arbeidsrechten en -voorwaarden (onzeker werk, hongerlonen, een ongezonde en onveilige werkplek, dwangarbeid) zijn een aanhoudend probleem, terwijl verschillende vrijwillige initiatieven (sociale audits, mondiale overeenkomsten, gedragscodes) ontoereikend zijn gebleken. Het EESC pleit voor de opbouw en consolidatie van de capaciteit van de inspectie-instanties, coherente en convergerende inspectiemethoden en -criteria, het opleiden van inspecteurs en samenwerking met de sociale partners en het maatschappelijk middenveld zowel binnen als buiten de EU. Het is van het allergrootste belang om te investeren in de uitbreiding van de operationele capaciteit van de sociale partners om de mondiale overeenkomsten, de grondrechten en de werknemersrechten te monitoren. Om de verschillen tussen de lidstaten en regio's in de EU te verkleinen, moeten de cohesiefondsen verstandig worden gebruikt.

5.5. Gelet op de uiterst ingewikkelde en versnipperde waardeketens is er een complementaire aanpak nodig op de weg naar duurzaamheid en sociale rechtvaardigheid. Asymmetrische machtsverhoudingen en oneerlijke concurrentiepraktijken hebben de weg vrijgemaakt voor uitbuiting van werknemers en een productiemodel waarin geen rekening wordt gehouden met de ecologische grenzen. Het EESC acht een klachtenmechanisme op Europees niveau en per lidstaat, waarbij het maatschappelijk middenveld wordt betrokken, noodzakelijk met het oog op een behoorlijke uitvoering van de strategie en de eerbiediging van de mensenrechten, de werknemersrechten en de eco-conditionaliteit teneinde de vernederende uitbuiting van werknemers te voorkomen.

5.6. Het EESC is ingenomen met het onlangs gepubliceerde voorstel voor een richtlijn inzake passende zorgvuldigheid in het bedrijfsleven op het gebied van duurzaamheid⁽⁴⁾ en acht verplichte zorgvuldigheidseisen voor alle ondernemingen in de EU noodzakelijk, waarbij kmo's specifiek moeten worden ondersteund bij de naleving van die eisen. Het dringt aan op strenge maatregelen die een verbod inhouden op economische betrekkingen met entiteiten die gebruikmaken van kinderarbeid of die de in de IAO-kernverdragen vastgelegde fatsoenlijke arbeidsomstandigheden niet in acht nemen. Het Comité merkt voorts op dat er in sommige landen beperkingen gelden voor de activiteiten van vakbonden en dat die onder meer bedrijfsongevallen, barre en onmenselijke arbeidsomstandigheden, lonen onder het bestaansminimum, het ontbreken van elementaire beschermende uitrusting enz. in de hand hebben gewerkt.

5.7. De vrijheid van vereniging, het recht om een vakbond op te richten of daarvan lid te worden en het recht om deel te nemen aan collectieve onderhandelingen mogen niet worden belemmerd voor werknemers in de textielsector. Er moeten sociale en milieucriteria voor projectfinanciering worden opgenomen in het evaluatiemodel van de EU-middelen die op EU-niveau in de textielsector worden geïnvesteerd. Gezien het specifieke karakter van de textielsector pleit het EESC voor een strikt op die sector gericht EU-initiatief om de sociale zekerheid, de arbeidsomstandigheden, de gezondheid en veiligheid op het werk en de lonen in de sector te verbeteren, waarbij de sociale partners binnen en buiten de EU moeten worden betrokken.

6. Financiering en investeringen

6.1. De consolidatie van het concurrentievermogen en de verkleining van de koolstofvoetafdruk van de Europese textielsector vereisen volgens het EESC een geïntegreerd en onderling samenhangend productbeleid, gecombineerd met strengere regelgeving, marktinstrumenten en stimulansen, nieuwe normen en adequate voorlichting van consumenten, fabrikanten en andere belanghebbenden. Het mechanisme voor koolstofgrenscorrectie kan het risico van koolstoflekkage verminderen en ervoor zorgen dat de milieuvoetafdruk volledig in aanmerking wordt genomen in de invoerprijs.

⁽⁴⁾ Voorstel voor een richtlijn inzake passende zorgvuldigheid in het bedrijfsleven op het gebied van duurzaamheid, inclusief bijlage.

6.2. De transitie naar nieuwe duurzame bedrijfsmodellen vereist doeltreffende beleidsmaatregelen inzake materialen en ontwerp, productie en distributie, marktontwikkeling, gebruik en hergebruik, inzameling en recycling. In dat verband moeten er meer financieringsmogelijkheden en stimulansen komen voor lokale producenten om de productieprocessen te veranderen, nieuwe technologieën te onderzoeken en toe te passen, een duurzaam afvalbeheerbeleid te voeren en de grote hoeveelheid beschikbare gegevens te benutten, naast het bevorderen van culturele creativiteit. Het EESC erkent de rol van de creatieve textielsectoren bij de ontwikkeling van innovatieve oplossingen waar andere sectoren van profiteren en die het Europese concurrentievermogen stimuleren.

6.3. De klimaatverbintenissen moeten op het niveau van de toeleveringsketen worden uitgevoerd, aangezien de merken niet de eigenaar zijn van de fabrieken waar de producten worden gemaakt. Ook moeten er stimulansen worden toegekend aan klimaatneutrale bedrijven die volledig gebruikmaken van hernieuwbare energie. Door de specifieke fondsen in het kader van NextGenerationEU ten volle te benutten, kunnen strategische investeringen, economische groei, welvaart en werkgelegenheid tot stand worden gebracht, met name voor kmo's.

6.4. De textielindustrie heeft een gemeenschappelijk Europees kader en financiële steun nodig om hoogwaardige, duurzame en recyclebare producten te kunnen produceren. Dat kan met stevige investeringen in O&O en grootschalige Europese programma's die de samenwerking tussen grote ondernemingen en kmo's financieren en ondersteunen, met directe betrokkenheid van de sociale partners, de academische wereld en andere belanghebbenden.

6.5. Gekoppeld aan de invoering van de regeling voor uitgebreide producentenverantwoordelijkheid moeten voldoende inzamelingspunten worden ingericht in alle regio's van alle lidstaten, ook in plattelandgebieden. Het EESC vraagt om specifieke maatregelen voor kmo's om de traceerbaarheid en transparantie in de toeleveringsketen te verbeteren en passende betrekkingen met de producenten te waarborgen. Daarbij zou extra aandacht moeten uitgaan naar kleine en micro-ondernemingen.

Brussel, 14 juli 2022.

De voorzitter
van het Europees Economisch en Sociaal Comité
Christa SCHWENG

Advies van het Europees Economisch en Sociaal Comité over de routekaart voor technologieën voor veiligheid en defensie

(COM(2022) 61 final)

(2022/C 443/16)

Rapporteur: **Maurizio MENSI**Corapporteur: **Jan PIE**

Raadpleging	Europese Commissie, 2.5.2022
Rechtsgrondslag	Artikel 304 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie
Bevoegde afdeling	Adviescommissie Industriële Reconvertie
Goedkeuring door de afdeling	24.6.2022
Goedkeuring door de voltallige vergadering	14.7.2022
Zitting nr.	571
Stemuitslag (voor/tegen/onthoudingen)	165/1/3

1. Conclusies en aanbevelingen

1.1. Het Europees Economisch en Sociaal Comité (EESC) staat volledig achter de doelstellingen van de routekaart voor kritieke technologieën voor veiligheid en defensie — die bijzonder actueel is in het licht van de Russische agressie tegen Oekraïne —, namelijk het bevorderen van onderzoek, technologische ontwikkeling en innovatie, en het verminderen van de strategische afhankelijkheid van de EU op het gebied van kritieke technologieën en waardeketens voor veiligheid en defensie.

1.2 Het EESC is ingenomen met de ambitie die blijkt uit het streven naar een alomvattende aanpak die de civiel-militaire scheidslijn overstijgt en het EU- en het nationale niveau combineert. Dit is een even complexe als uitdagende onderneming, die niet van de ene dag op de andere tot stand zal komen, maar wel in hoog tempo moet worden uitgevoerd. De invasie van Oekraïne is een waarschuwing om veel sneller te handelen dan gewoonlijk.

1.3 Het EESC verzoekt de lidstaten om hun onmiddellijke reacties op de Russische agressie tegen Oekraïne af te stemmen op de inhoud en doelstellingen van de routekaart, die een zaak van lange adem is. Nationale defensie-investeringen op korte termijn moeten op Europees niveau worden gecoördineerd om meer versnippering en dubbel werk te voorkomen; “off-the-shelf”-overheidsopdrachten van derde landen mogen geen belemmering vormen voor lopende of geplande Europese ontwikkelingsprojecten.

1.4 Het EESC beveelt aan om het waarnemingscentrum voor kritieke technologieën te voorzien van een duidelijk bestuur, aanzienlijke middelen en een sterke institutionele positie. Het EESC is ingenomen met de voorgestelde nauwe coördinatie met de lidstaten en pleit voor een extra forum voor uitwisselingen met het bedrijfsleven, dat de beste kennis heeft van technologieën, toeleveringsketens en kritieke afhankelijkheden.

1.5 Het EESC is van mening dat ervoor moet worden gezorgd dat de resultaten van het waarnemingscentrum in routekaarten worden opgenomen en in vlaggenscheppen worden vertaald. De overgang tussen de verschillende fasen van de technologie- en de industriële cyclus kan alleen met succes worden beheerd als het eigendom van een initiatief en de verantwoordelijkheden duidelijk zijn. Coherentie en synergieën zijn niet alleen horizontaal nodig, tussen OTO&I-programma's voor civiele en voor defensiedoeleinden, maar ook verticaal, tussen OTO&I- en uitrolprogramma's.

1.6 Het EESC is van mening dat vereenvoudiging en stroomlijning van EU-programma's en -instrumenten ter ondersteuning van OTO&I van fundamenteel belang zijn, in het belang van de begunstigden zelf.

1.7 Het EESC stelt voor een online onestopshop voor kmo's en startende ondernemingen op te zetten, een online “kmo-hoek van de EU”, waar men vooraf gedefinieerde gegevens kan invoeren en vervolgens op maat gesneden informatie kan krijgen over de meest geschikte EU-programma's die steun kunnen bieden.

2. Achtergrond

2.1 De routekaart voor kritieke technologieën voor veiligheid en defensie beantwoordt aan het verzoek van de Europese Raad van 25-26 februari 2021 om een traject uit te stippelen om onderzoek, technologische ontwikkeling en innovatie te versterken, en de strategische afhankelijkheid van de EU op het gebied van kritieke technologieën en waardeketens voor veiligheid en defensie te verminderen.

2.2 De actualisering van de nieuwe industriestrategie van 2020 ("Een sterkere eengemaakte markt tot stand brengen voor het herstel van Europa" in mei 2021) bevestigde dat technologisch leiderschap een belangrijke motor blijft voor het concurrentievermogen van en de innovatie in de EU, met name voor kritieke technologieën. In het actieplan van de Commissie van februari 2021 voor synergieën tussen de civiele, de defensie- en de ruimtevaartindustrie wordt erkend dat disruptieve en ontsluitende technologieën uit de civiele sector van toenemend belang zijn voor de veiligheid en de defensie van Europa, en dat kruisbestuiving tussen civiele en defensietechnologieën moet worden bevorderd.

2.3 Vandaar het besluit om de routekaart op te stellen, een strategisch document dat gericht is op de ontwikkeling van een alomvattende aanpak van defensie- en veiligheidstechnologieën, over de civiel-militaire scheidingslijn heen, en waarin zowel EU- als nationale programma's worden gecombineerd. Doel van de routekaart is de technologische soevereiniteit van Europa in belangrijke strategische sectoren te versterken door de samenhang van alle relevante EU-beleidsmaatregelen en -instrumenten te verbeteren, van Horizon Europa tot het Europees Defensiefonds, van de chipsverordening⁽¹⁾ tot de datawet⁽²⁾, van de verordening inzake de controle op buitenlandse directe investeringen⁽³⁾ tot de verordening inzake de controle op buitenlandse subsidies⁽⁴⁾, en van de voorgestelde NIS 2-richtlijn⁽⁵⁾ tot de richtlijn betreffende de veerkracht van kritieke entiteiten⁽⁶⁾. In het document wordt een breed conceptueel beleidskader geschetst dat betrekking heeft op verscheidene onderling samenhangende onderwerpen, met als doel bij te dragen tot het "strategisch kompas" van de EU inzake veiligheid en defensie⁽⁷⁾. De routekaart werd uitgebracht samen met een mededeling over de bijdrage van de Commissie aan de Europese defensie, waarin wordt gepleit voor de totstandbrenging van een meer geïntegreerde en concurrerende Europese defensiemarkt in een voortdurend evoluerende geopolitieke en technologische context, met name door de samenwerking binnen de EU te versterken, de kosten te verlagen en de operationele doeltreffendheid te verbeteren.

2.4 In de routekaart voor kritieke technologieën voor veiligheid en defensie wordt een traject uitgestippeld om het concurrentievermogen en de veerkracht van de veiligheids- en defensiesectoren van de EU te verbeteren op basis van de volgende elementen: het in kaart brengen van kritieke technologieën en strategische afhankelijkheden, het monitoren en beoordelen van kritieke technologieën en toeleveringsketens, technologische lacunes en afhankelijkheden (via het waarnemingscentrum voor kritieke technologieën die momenteel wordt opgezet); het aanmoedigen van onderzoek en innovatie voor tweërlei gebruik op EU-niveau; het verzoeken van de lidstaten om in de context van het strategisch kompas een gecoördineerde EU-brede aanpak van kritieke technologieën te ontwikkelen; het ondersteunen van innovatie en ondernemerschap op het gebied van veiligheid en defensie door middel van een reeks nieuwe instrumenten; en het opzetten, samen met het Europees Defensieagentschap, van een EU-innovatieregeling voor defensie om hun respectieve inspanningen onder één "paraplu" te bundelen.

2.5 Een belangrijk aspect van de routekaart is de doelstelling om de geconstateerde afhankelijkheden op het gebied van kritieke technologieën en waardeketens te verminderen. Met het oog hierop stelt de Commissie voor om, waar nodig, defensieoverwegingen te integreren in belangrijke industriële en technologische initiatieven van de EU (bv. allianties en normen), verslag uit te brengen over de noodzaak om risicobeoordelingen uit te voeren voor toeleveringsketens van kritieke infrastructuur (met name in de digitale sector), en de screening van buitenlandse directe investeringen te versterken door alle lidstaten aan te moedigen een nationaal screeningmechanisme op te zetten.

⁽¹⁾ Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's — Een chipwet voor Europa, COM(2022) 45 final, 8 februari 2022.

⁽²⁾ Voorstel voor een verordening van het Europees Parlement en de Raad betreffende geharmoniseerde regels inzake eerlijke toegang tot en eerlijk gebruik van data (dataverordening), COM(2022) 68 final, 23 februari 2022.

⁽³⁾ Verordening (EU) 2019/452 van het Europees Parlement en de Raad van 19 maart 2019 tot vaststelling van een kader voor de screening van buitenlandse directe investeringen in de Unie (PB L 79 I van 21 maart 2019, blz. 1).

⁽⁴⁾ Voorstel voor een verordening van het Europees Parlement en de Raad betreffende buitenlandse subsidies die de interne markt verstoren, COM(2021) 223 final, 5 mei 2021.

⁽⁵⁾ Voorstel voor een richtlijn van het Europees Parlement en de Raad betreffende maatregelen voor een hoog gezamenlijk niveau van cyberbeveiliging in de Unie en tot intrekking van Richtlijn (EU) 2016/1148, COM(2020) 823 final, 16 december 2020.

⁽⁶⁾ Voorstel voor een richtlijn van het Europees Parlement en de Raad betreffende de veerkracht van kritieke entiteiten, COM(2020) 829 final, 16 december 2020.

⁽⁷⁾ Raad van de Europese Unie, Brussel, 21 maart 2022.

3. Algemene opmerkingen

3.1 De routekaart weerspiegelt nauwkeurig het evoluerende technologielandschap, waarin kritieke technologieën voor veiligheid en defensie steeds meer worden aangedreven door innovatie uit commerciële sectoren. Het EESC is ingenomen met het voornemen van de Commissie om over de civiel-militaire scheidslijn heen een alomvattende aanpak te ontwikkelen, waarbij het EU- en het nationale niveau worden gecombineerd. Dit zal echter een uitdagende en complexe taak zijn, aangezien dit een algemene herconfiguratie van de huidige aanpak impliceert. Dit zal niet van de ene op de andere dag gebeuren, maar het moet wel snel gebeuren. Het EESC is ervan overtuigd dat de Russische invasie van Oekraïne moet worden gezien als een waarschuwing om veel sneller te handelen dan gewoonlijk.

3.2 Tegelijkertijd wil het EESC erop wijzen dat de routekaart een langetermijnplan is en dat ervoor moet worden gewaakt dat er een breuk ontstaat met de huidige besluiten inzake overheidsopdrachten van de lidstaten, die erop gericht zijn de dringende capaciteitstekorten zo snel mogelijk weg te werken. Het EESC is er ten stelligste van overtuigd dat nationale kortetermijninvesteringen op Europees niveau moeten worden gecoördineerd om te voorkomen dat versnippering en dubbel werk zich uitbreiden en dat "off-the-shelf"-overheidsopdrachten uit derde landen de EDTIB ondermijnen door lopende of geplande Europese ontwikkelingsprojecten in de kiem te smoren.

3.3 Om synergieën te bevorderen is het volgens het EESC ook belangrijk om niet alleen naar afzonderlijke technologieën en waardeketens te kijken, maar ook naar het ecosysteem waarin deze waardeketens zijn ingebed. Binnen een dergelijk ecosysteem is de kans namelijk het grootst dat technologieoverdracht plaatsvindt (of begint) tussen ondernemingen.

3.4 De aandacht die in de routekaart wordt geschonken aan technologieën voor tweërlei gebruik en synergieën tussen veiligheid, defensie en ruimtevaart is belangrijk om de doelstellingen van de EU op deze gebieden te verwezenlijken. Terzelfder tijd zijn tweërlei gebruik en synergieën geen doel op zich en ook niet voldoende. De overkoepelende doelstelling van de routekaart is dat de EU veerkrachtig wordt en zich ook tegen grootschalige (hybride en militaire) aanvallen kan verdedigen. Dit betekent dat ook de investeringen in defensie en veiligheid moeten worden opgevoerd en dat "zuivere" defensietechnologieën in de routekaart moeten worden opgenomen.

3.5 Het EESC verzoekt de Commissie de economische en sociale kosten van kritieke afhankelijkheden en de gevolgen van het gebrek aan technologische soevereiniteit op defensiegebied tegen het licht te houden.

4. Specifieke opmerkingen

4.1 Het waarnemingscentrum voor kritieke technologieën wordt de spil van de voorgestelde aanpak. Het zal kritieke technologieën, de potentiële toepassing ervan en de bijbehorende waarde- en toeleveringsketens in kaart brengen, monitoren en beoordelen, en zal technologische lacunes en onderliggende oorzaken van strategische afhankelijkheden en kwetsbaarheden monitoren. Het EESC benadrukt dat om deze taken te kunnen vervullen het waarnemingscentrum moet kunnen beschikken over aanzienlijke middelen, een sterke institutionele positie en een duidelijk bestuur.

4.2 Het EESC acht het van belang te begrijpen hoe het waarnemingscentrum zal worden opgericht en hoe het in de praktijk zal functioneren. Om zijn opdracht te kunnen vervullen, moet het waarnemingscentrum doelstellingen, regels en criteria vaststellen voor de beoordeling van technologieën. Om te bepalen welke technologieën kritiek zijn, zal het nauwe koppelingen tot stand moeten brengen met de processen voor het bepalen van de capaciteitsbehoeften en de planning, en om capaciteiten en technologieën op elkaar af te stemmen, zal het een geschikte taxonomie moeten ontwikkelen die idealiter van toepassing is op defensie, veiligheid en ruimtevaart. In dit verband is het van essentieel belang dat het waarnemingscentrum nauw samenwerkt met het EDA en anderen. Ten slotte moet het waarnemingscentrum, wil het kritieke afhankelijkheden vaststellen, een zeer gedegen kennis van en inzicht in de onderliggende waarde- en toeleveringsketens verzamelen.

4.3 Het is de bedoeling om de lidstaten om de twee jaar een vertrouwelijk verslag voor te leggen. Het EESC plaatst vraagtekens bij deze lange periode tussen twee verslagen, gezien de snel veranderende technologische en industriële omgeving. De door het waarnemingscentrum verzamelde informatie zal zeer gevoelig zijn, aangezien het in kaart brengen van kritieke afhankelijkheden gelijkstaat met het rapporteren van kwetsbaarheden; vandaar de noodzaak om de informatie naar behoren te classificeren en te beheren en ervoor te zorgen dat de standpunten die worden ingenomen, snel worden aangepast aan de veranderende strategische omgeving.

4.4 De routekaart voorziet ook in de oprichting van een deskundigengroep met de lidstaten in het kader van het waarnemingscentrum, met het oog op de uitwisseling van informatie in een geclassificeerde omgeving. Het EESC pleit met klem voor een sterke en permanente band met de Europese defensie-, veiligheids- en lucht- en ruimtevaartindustrie, die het best op de hoogte is van de toeleveringsketens en de kritieke afhankelijkheden. Er moeten passende mechanismen worden gevonden om een betrouwbare uitwisseling van vertrouwelijke informatie met de industrie mogelijk te maken.

4.5 Het is ook van cruciaal belang dat de resultaten van het waarnemingscentrum in routekaarten worden opgenomen en in vlaggenschepen worden vertaald. Overgangen tussen de verschillende fasen van de technologische en industriële cyclus kunnen alleen met succes worden beheerd als in elk stadium duidelijk is wie verantwoordelijk is en wie de verantwoordelijkheid heeft. Coherentie en synergieën zijn derhalve niet alleen horizontaal nodig, tussen OTO&I-programma's voor civiele en voor defensiedoeleinden, maar ook verticaal, tussen OTO&I- en uitrolprogramma's.

4.6 Om de cyberbeveiliging en -defensie te versterken, zal de Commissie regelgevende maatregelen inzake cyberveerkracht voorstellen en de Europese normalisatie-instellingen verzoeken geharmoniseerde normen inzake cyberbeveiliging en privacy te ontwikkelen. Samen met de lidstaten zal zij ook de paraatheid voor grootschalige cyberincidenten versterken. Het EESC is er stellig van overtuigd dat cybercapaciteiten niet alleen in defensieve maar ook in offensieve zin moeten worden ontwikkeld.

4.7 Het EESC is van mening dat de EU-programma's en -instrumenten ter ondersteuning van OTO&I, die in kader 2 (op bladzijden 8 en 9) van de routekaart worden geschetst, complex zijn en slecht op elkaar zijn afgestemd; vereenvoudiging en stroomlijning zijn dan ook geboden ten behoeve van de begunstigden zelf. Er wordt een online onestopshop voor kmo's en startende ondernemingen voorgesteld. Deze online "kmo-hoek van de EU", die in een proeffase met kmo's op het gebied van defensie en veiligheid van start gaat, zou het mogelijk maken vooraf bepaalde gegevens in te voeren en een eerste beoordeling te krijgen van de meest geschikte programma's die overheidssteun op EU-niveau kunnen bieden.

4.8 In de routekaart wordt er terecht op gewezen dat de EU naast haar OTO&I-programma's en -instrumenten over beleidsinstrumenten beschikt die kunnen bijdragen tot het verminderen van de strategische afhankelijkheid in de veiligheids- en defensiesectoren. Het EESC is van mening dat deze instrumenten belangrijk zijn om de kloof tussen ontwikkeling en industrialisering, d.w.z. de marktintroductie van OTO&I-resultaten, te overbruggen.

4.9 Een groot probleem is ook ervoor te zorgen dat de lidstaten van de EU van Europese leveranciers kopen zodra de kritieke technologie is ontwikkeld en gedeeltelijk met overheidssteun van de EU is gefinancierd. Bij gebrek aan een samenhangend aankoopbeleid op het niveau van de EU en de lidstaten vreest het EESC dat de Europese markten, door hun versnippering en geringe omvang op wereldschaal, niet de schaalvoordelen zullen kunnen bewerkstelligen die nodig zijn om de kosten te drukken, en evenmin voldoende activiteit zullen kunnen genereren om het voortbestaan van startende ondernemingen veilig te stellen. Over het geheel genomen is de gecombineerde Europese markt potentieel zeer groot, maar de bestedingen zijn ongecoördineerd ⁽⁸⁾.

Brussel, 14 juli 2022.

De voorzitter
van het Europees Economisch en Sociaal Comité
Christa SCHWENG

⁽⁸⁾ De VS geeft jaarlijks 750 miljard USD uit aan defensie; China geeft tussen 200 en 300 miljard USD uit (de bronnen lopen sterk uiteen), terwijl de NAVO (beperkt tot Europese landen, zonder het VK en Turkije, maar met Noorwegen) 250,7 miljard USD uit geeft.

Advies van het Europees Economisch en Sociaal Comité over het voorstel voor een verordening van het Europees Parlement en de Raad betreffende geografische aanduidingen van de Europese Unie voor wijn, gedistilleerde dranken en landbouwproducten, en kwaliteitsregelingen voor landbouwproducten, tot wijziging van de Verordeningen (EU) nr. 1308/2013, (EU) 2017/1001 en (EU) 2019/787 en tot intrekking van Verordening (EU) nr. 1151/2012

(COM(2022) 134 final — 2022/0089 (COD))

(2022/C 443/17)

Rapporteur: **Decebal-Ștefăniță PADURE**

Raadpleging	Europees Parlement, 7.4.2022 Raad, 12.4.2022
Rechtsgrondslag	Artikel 192, lid 1, en artikel 304 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie
Bevoegde afdeling	Afdeling Landbouw, Plattelandsontwikkeling en Milieu
Goedkeuring door de afdeling	30.6.2022
Goedkeuring door de voltallige vergadering	13.7.2022
Zitting nr.	571
Stemuitslag (voor/tegen/onthoudingen)	203/0/1

1. Conclusies en aanbevelingen

1.1. Het Europees Economisch en Sociaal Comité (EESC) is ingenomen met het initiatief van de Commissie om een voorstel voor een nieuwe verordening in te dienen waarmee het huidige systeem van geografische aanduidingen (GA's) voor landbouwproducten, gedistilleerde dranken en wijnen wordt versterkt. De bijdrage van GA's aan de ontwikkeling van plattelandsgebieden en de instandhouding van hun gemeenschappelijk, landschappelijk en cultureel erfgoed is van essentieel belang en verdient een zo goed en zo efficiënt mogelijk systeem. Van dergelijke inspanningen ten behoeve van specifieke streken en hun "savoir-faire", terroir en cultuur was al sprake reeds lang voordat er een EU-rechtsgrondslag voor werd gecreëerd. Het is van essentieel belang dit systeem in stand te houden en de hoogst mogelijke bescherming te waarborgen.

1.2. Het EESC wil benadrukken dat GA's nu al een goed functionerend systeem vormen dat onlangs (2021) nog is herzien, met de goedkeuring van de herziening van Verordening (EU) nr. 1308/2013 tot vaststelling van een gemeenschappelijke ordening van de markten voor landbouwproducten (GMO) ⁽¹⁾. Het EESC dringt er bij het Europees Parlement en de Raad op aan om hiermee rekening te houden en om elke wijziging die bij de nieuwe herziening wordt voorgesteld zorgvuldig te beoordelen en uit te werken, zodat het systeem daadwerkelijk wordt verbeterd.

1.3. Het EESC is van mening dat GA's een zeer specifiek systeem vormen dat veel meer is dan een intellectueel eigendomsrecht en niet moet worden beheerd als een handelsmerk. Daarom verzoekt het EESC de EU-instellingen om, alvorens een besluit te nemen, zorgvuldig na te gaan of het nodig is en of het toegevoegde waarde heeft om beheerstaken met betrekking tot GA's, die nu door DG AGRI worden uitgevoerd, aan een extern agentschap te delegeren. Ook moet worden nagegaan of het aangewezen agentschap over de deskundigheid en nodige kennis beschikt om de gedelegeerde

⁽¹⁾ Verordening (EU) 2021/2117 van het Europees Parlement en de Raad van 2 december 2021 tot wijziging van de Verordeningen (EU) nr. 1308/2013 tot vaststelling van een gemeenschappelijke ordening van de markten voor landbouwproducten, (EU) nr. 1151/2012 inzake kwaliteitsregelingen voor landbouwproducten en levensmiddelen, (EU) nr. 251/2014 inzake de definitie, de aanduiding, de aanbiedingsvorm, de etikettering en de bescherming van geografische aanduidingen van gearomatiseerde wijnbouwproducten en (EU) nr. 228/2013 houdende specifieke maatregelen op landbouwgebied ten behoeve van de ultraperifere gebieden van de Unie (PB L 435 van 6.12.2021, blz. 262).

taken naar behoren te verrichten. DG AGRI moet de belangrijkste verantwoordelijke voor het beheer van GA's blijven, terwijl DG GROW ervoor moet zorgen dat het systeem op internationaal niveau wordt erkend en beschermd door middel van handelsovereenkomsten en bewustmaking.

1.4. Het EESC is van mening dat elke delegatie van bevoegdheden nauwkeurig moet worden omschreven in de hoofdtekst van de verordening en beperkt moet blijven tot administratieve taken. Besluiten over de aanvraag, wijziging of annulering van GA's of over bezwaren daartegen moeten de exclusieve bevoegdheid van DG AGRI blijven. Bovendien moet in het voorstel worden verduidelijkt dat de registratie van GA's en alle andere procedures in verband met het beheer ervan volkomen gratis moeten blijven, ongeacht de vraag welke organisatie het proces uitvoert.

1.5. Het EESC is ingenomen met de mogelijkheid om voor GA's duurzaamheidsverbintenissen op te nemen. Het moedigt de medewetgevers evenwel aan GA-producenten te raadplegen om na te gaan of die duurzaamheidsverbintenissen rechtstreeks in de productdossiers van de GA's moeten worden opgenomen, dan wel ad hoc moeten worden vastgelegd.

1.6. Het EESC is van mening dat de criteria voor de erkenning van duurzaamheidsverbintenissen rechtstreeks in de verordening moeten worden opgenomen en niet in gedelegeerde handelingen die in een later stadium worden vastgesteld, om producentengroeperingen die dergelijke verbintenissen willen aangaan rechtszekerheid te bieden.

1.7. Het is van het grootste belang producentengroeperingen zo veel mogelijk te versterken en zeggenschap te geven. Het EESC is dan ook ingenomen met het voorstel om deze groeperingen bevoegdheden te verlenen met betrekking tot GA's die als ingrediënt worden gebruikt en de bescherming ervan op internet. Producentengroeperingen moeten echter ook aanvullende middelen krijgen boven op de begroting van het gemeenschappelijk landbouwbeleid om deze bevoegdheden uit te oefenen.

1.8. Wat het interne beheer en de samenstelling van producentengroeperingen betreft, verzoekt het EESC de medewetgevers om GA-producentengroeperingen te raadplegen om dit aspect van het voorstel te evalueren. Ook verzoekt het hen ervoor te zorgen dat kleine GA-producenten binnen die groeperingen niet worden benadeeld ten opzichte van grote producenten.

1.9. De algemene bescherming van GA's is van het grootste belang. In dat verband is het tevens van essentieel belang dat GA's worden beschermd tegen evocatie en het EESC verwelkomt dan ook alle maatregelen die deze bescherming kunnen versterken. Het EESC vreest echter dat het opnemen van een gedetailleerde definitie van evocatie contraproductief zou kunnen zijn, omdat deze mogelijk niet aansluit op de toepassing daarvan in de praktijk, die zich in de loop der tijd ontwikkelt. Het EESC beveelt aan de definitie te schrappen en zich in plaats daarvan te baseren op de jurisprudentie van het Europees Hof van Justitie.

1.10. Om ervoor te zorgen dat consumenten die GA-producten kopen volledig worden geïnformeerd, beveelt het EESC aan een QR-code te gebruiken die een link bevat naar informatie over de GA uit het eAmbrosia-register, de website van de producent en het producentencertificaat.

1.11. Bewustmaking van de consument is essentieel voor het welslagen van GA's. Het EESC dringt erop aan GA's krachtig te steunen op basis van het EU-beleid ter bevordering van de afzet van landbouwproducten en ervoor te zorgen dat GA-producenten kunnen profiteren van door de Commissie of de lidstaten verleende steun en deskundigheid met betrekking tot de afzet van producten. Ook is het van mening dat de lidstaten bij aanbestedingsprocedures de toekenning van extra punten voor producten met een gecertificeerde geografische aanduiding moeten bevorderen. Daarnaast beveelt het EESC aan dat het voorstel voorziet in bewustmakingscampagnes voor het GA-systeem, door boodschappen van algemeen belang uit te zenden op nationale en Europese publieke televisiezenders.

1.12. Tot slot roept het EESC de medewetgevers op om in de verordening maatregelen op te nemen om het GA-systeem te promoten onder producenten en hun de expertise en administratieve ondersteuning te bieden die zij nodig hebben om hun producten te registreren, samen met alle andere vormen van bijstand die nodig zijn, met name in regio's die ondervertegenwoordigd zijn in de GA-regeling.

2. Inleiding

2.1. Geografische aanduidingen (GA's) zijn een instrument waarmee producten kunnen worden geïdentificeerd waarvan de kwaliteiten, de bekendheid en andere intrinsieke eigenschappen verband houden met menselijke en natuurlijke factoren die verbonden zijn aan een specifieke streek. Sinds 1970 voor wijn en sinds 1992 voor landbouwproducten en levensmiddelen zijn GA's officieel erkend en verankerd in de EU-wetgeving⁽²⁾.

2.2. Dit EU-beleid is een waar succes gebleken: het heeft niet alleen de inkomsten van de betrokken producenten doen stijgen door een toegevoegde waarde voor hun producten te creëren (gemiddeld is de prijs van een GA-product 2,11 keer hoger dan die van een vergelijkbaar product zonder GA), maar het heeft ook de ontwikkeling gestimuleerd van de regio's en plattelandsgemeenschappen waaraan zij verbonden zijn. GA's hebben ook een belangrijke rol gespeeld bij de instandhouding van bepaalde specifieke landbouwtechnieken, plantensoorten en oude diersoorten. Ze vertegenwoordigen nu 7 % van de totale verkoop van agrovoedingsproducten in de EU en 15,5 % van haar totale uitvoer⁽³⁾.

2.3. GA's staan van nature in nauw verband met specifieke regio's en hun plattelandsgemeenschappen. Door deze bevoorrechte band en hun economische meerwaarde dragen GA's niet alleen bij tot de economische ontwikkeling van die regio's en gemeenschappen, maar ook tot het behoud en zelfs de versterking van hun culturele erfgoed en identiteit.

2.4. De onverbrekelijke band tussen een GA en de betrokken streek is ook een uitstekend middel om het wegtrekken van bedrijven tegen te gaan en de werkgelegenheid in Europese plattelandsgebieden in stand te houden.

2.5. Door hun zeer bijzondere vorm van beheer via aan specifieke regio's verbonden producentengroeperingen, die de primaire producenten een zekere controle over hun distributie biedt, creëren GA's ook stroomopwaarts aantoonbare waarde die de primaire producenten ten goede komt.

2.6. Deze verbondenheid met een streek, de mensen die er wonen en het land is de kern van GA's en onderscheidt hen van merken die aan bedrijven zijn verbonden.

2.7. In het kader van de vaststelling van het nieuwe gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB), dat in 2021 definitief werd goedgekeurd, en meer bepaald de herziening van de GMO-verordening, zijn in het systeem van GA's verscheidene wijzigingen aangebracht om de administratieve lasten voor producenten te verlichten en de controle over hun producten met GA's te versterken en tegelijkertijd het hoge kwaliteitsniveau van die producten te behouden. De sector heeft deze wijzigingen als uiterst positief ervaren.

2.8. In het kader van haar "van boer tot bord"-strategie heeft de Commissie besloten tot een nieuwe herziening van het systeem van GA's om het verder te verbeteren en de bijdrage ervan aan de duurzaamheid te vergroten. Op 31 maart 2022 publiceerde de Europese Commissie het voorstel voor een verordening betreffende geografische aanduidingen van de Europese Unie voor wijn, gedistilleerde dranken en landbouwproducten, en kwaliteitsregelingen voor landbouwproducten, tot wijziging van de Verordeningen (EU) nr. 1308/2013, (EU) 2017/1001 en (EU) 2019/787 en tot intrekking van Verordening (EU) nr. 1151/2012⁽⁴⁾. De verklaarde doelstellingen van het voorstel zijn het verder stroomlijnen van het systeem, het verbeteren van de bescherming van en het toezicht op GA's, het versterken van de positie van producentengroeperingen en het beter integreren van duurzaamheid.

3. Algemene opmerkingen

3.1. Het EESC is ingenomen met de doelstellingen van de Commissie en is van mening dat zij nauwkeurig heeft aangegeven welke elementen moeten worden gewijzigd om dit reeds goed functionerende systeem verder te verbeteren, bijvoorbeeld door: vereenvoudiging en harmonisatie van bepaalde procedures, de mogelijkheid te bieden om vrijwillige duurzaamheidsverbintenissen aan te gaan bij de productie van GA-producten, meer zeggenschap te geven aan producentengroeperingen door middel van aanvullende rechten, de versterking van de bescherming van GA's op het internet en betere handhaving en controles.

⁽²⁾ <https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/food-safety-and-quality/certification/quality-labels/geographical-indications-register/>

⁽³⁾ <https://op.europa.eu/nl/publication-detail/-/publication/c1d86ba1-7b09-11eb-9ac9-01aa75ed71a1>

⁽⁴⁾ COM(2022) 134 final.

3.2. Hoewel het voorstel deugdelijke doelstellingen nastreeft en nauwkeurig aangeeft welke elementen aanpassing vergen om deze te verwezenlijken, heeft het EESC zekere bedenkingen bij sommige van de voorgestelde wijzigingen.

3.3. Het EESC wil er ook op wijzen dat het GA-systeem al goed functioneert en al werd verbeterd door herziening van de GMO in 2021. Het is dus van essentieel belang dat deze nieuwe herziening zorgvuldig wordt vormgegeven, zodat het systeem en de recente herziening worden versterkt. Het EESC is van mening dat de EU-instellingen moeten oppassen voor overhaast optreden, hetgeen zou kunnen leiden tot een herziening die haar eigen doelstellingen ondergraaft, waardoor dit succesvolle beleid zou worden verzwakt.

3.4. Om ervoor te zorgen dat deze nieuwe herziening het GA-systeem daadwerkelijk versterkt, is het volgens het EESC van het allergegrootste belang dat GA-producenten zoveel mogelijk bij het proces worden betrokken en dat er wordt geluisterd naar hun vakkundige opvattingen, behoeften en wensen.

4. Specifieke opmerkingen

4.1. De vereenvoudiging van de procedure voor de registratie van GA's, die tot doel heeft deze regeling aantrekkelijker te maken voor producenten, mag er niet toe leiden dat de geloofwaardigheid van het systeem voor de consument wordt aangetast. Het succes van GA's is gebaseerd op hun imago van kwaliteit en authenticiteit bij de consument. Bij de vereenvoudiging van de registratieprocedure moeten we ervoor waken geen afbreuk te doen aan deze aspecten.

4.2. Het voorstel bundelt alle procedures voor de registratie, wijziging, annulering en bescherming van GA's voor landbouwproducten, wijnen en gedistilleerde dranken. Wat de controles betreft, worden de procedures voor landbouwproducten en gedistilleerde dranken samengevoegd, terwijl de GA's voor wijn hun eigen regels behouden. Het EESC juicht deze stroomlijning van de procedures toe, maar wijst erop dat deze niet verder moet gaan omdat anders de specifieke kenmerken van de verschillende sectoren niet kunnen worden behouden.

4.3. Het EESC is ingenomen met de invoering van de mogelijkheid om binnen drie maanden na de bekendmaking door de Commissie van de aanvraag van een product te kiezen tussen het indienen van een bezwaarschrift en het indienen van "officiële opmerkingen". Deze "officiële opmerkingen", waarin commentaar wordt geleverd op de aanvraag van het product, maar die geen bezwaar tegen de registratie ervan inhouden, zullen waarschijnlijk de administratieve lasten verlichten die de afhandeling van bezwaarschriften met zich meebrengt.

4.4. GA's vormen een uniek soort intellectueel eigendomsrecht dat sterk verschilt van handelsmerken vanwege hun intrinsieke band met een specifieke streek, de plaatselijke cultuur, plattelandsgemeenschappen, het landschap en historische landbouwpraktijken. Gezien deze specifieke kenmerken plaatsen wij vraagtekens bij het voorstel van de Commissie om bepaalde onderdelen van het beheer van GA's over te dragen aan het Bureau voor intellectuele eigendom van de Europese Unie (EUIPO) of een ander agentschap dat niet beschikt over de landbouwtechnische kennis en het grondige inzicht in de aard van GA's waarover alleen DG AGRI beschikt. In dit verband moet de noodzaak van de delegatie van taken worden aangetoond, evenals het vermogen van het agentschap dat is aangewezen om die taken uit te voeren. Gezien het belang van het verband tussen GA's en de landbouw, alsook de politieke gevoeligheden die samenhangen met het beheer ervan, is het EESC bovendien van mening dat besluiten over de registratie van GA's, bezwaarprocedures of wijzigingen daarvan de exclusieve bevoegdheid van DG AGRI moeten blijven.

4.5. De delegatie van taken aan het EUIPO wordt in het voorstel vaag omschreven. Gezien de risico's die verbonden zijn aan het delegeren van taken voor het beheer van GA's aan een orgaan zonder specifieke landbouwkennis, is het EESC van mening dat iedere vorm van delegatie nauwkeurig moet worden omschreven en rechtstreeks in de verordening moet worden vastgelegd, en niet in gedelegeerde handelingen.

4.6. Het toezicht op de prestaties van het EUIPO met betrekking tot het beheer van GA's, zoals vastgelegd in het voorstel, lijkt niet te volstaan om een behoorlijk beheer van GA's te waarborgen. Met het oog op een adequaat toezicht moeten er nauwkeurige evaluatiecriteria rechtstreeks in het voorstel worden opgenomen. Ook zouden het Europees Parlement en de Raad het recht moeten hebben om de gedelegeerde taken weer aan DG AGRI toe te wijzen indien uit het toezicht zou blijken dat het beheer van de taken door het EUIPO tekortschiet.

4.7. Gezien het belang van GA's voor de handel in de EU moet DG GROW de erkenning en bescherming van Europese GA's opnemen in alle handelsovereenkomsten en deze op internationaal niveau bevorderen.

4.8. Het voorstel biedt GA-producentengroeperingen de mogelijkheid om duurzaamheidsverbintenissen in de vereisten voor GA's op te nemen. Het EESC wijst er in dit verband op dat GA's, die vanwege hun aard in nauwe verbinding staan met een streek, de daar aanwezige plattelandsgemeenschap en het landschap, al duurzaamheidsaspecten omvatten. In dit verband waardeert het EESC het dat de opname van aanvullende duurzaamheidsverbintenissen voor GA's volgens het voorstel vrijwillig moet gebeuren. Niettemin vormt de mogelijkheid voor producenten om hun producten duurzamer te maken zeker een goede manier om de bijdrage van GA's aan duurzaamheid verder te vergroten.

4.9. Duurzaamheid bestaat uit drie verschillende pijlers: ecologische, economische en sociale duurzaamheid. Het is essentieel ervoor te zorgen dat de duurzaamheidsverbintenissen voor GA's elk van deze drie pijlers weerspiegelen, aangezien GA's niet alleen aan ecologische duurzaamheid kunnen bijdragen, maar ook aan economische en sociale duurzaamheid, dankzij de werkgelegenheid en de toegevoegde waarde die zij in plattelandsgebieden creëren.

4.10. In het voorstel wordt voorgesteld de duurzaamheidsverbintenissen rechtstreeks in het productdossier van een GA op te nemen. Dit zou betekenen dat het opnemen of wijzigen van deze duurzaamheidsverbintenissen vrij ingewikkeld en tijdrovend wordt, aangezien daarvoor de wijzigingsprocedure voor GA's moet worden gevolgd. Het zou ook betekenen dat alle producenten met dergelijke GA's zich aan die duurzaamheidsverbintenissen zouden moeten houden en zich dus op de markt niet zouden kunnen onderscheiden op basis van de duurzaamheid van hun producten. De marktdifferentiatie tussen producenten met dezelfde GA is bij grote GA's vaak een probleem. De EU-instellingen zouden daarom de producenten van GA-producten moeten raadplegen om na te gaan of de duurzaamheidsverbintenissen rechtstreeks in het productdossier van een GA moeten worden opgenomen, dan wel beter in een ad-hocregeling kunnen worden opgenomen.

4.11. Het EESC is van mening dat de mogelijkheid om in een later stadium gedelegeerde handelingen vast te stellen waarin criteria voor de erkenning van bestaande duurzaamheidsnormen worden vastgelegd, producenten in een onzekere situatie brengt die hen ervan zou kunnen weerhouden om duurzaamheidsverbintenissen voor GA's aan te gaan.

4.12. De rol van GA-producentengroeperingen, die hun eigen GA's moeten beheren en ontwikkelen om het product, hun imago en de consument te beschermen, mag niet worden afgezwakt, maar moet juist worden versterkt.

4.13. De betrokkenheid van overheidsfunctionarissen en consumentenorganisaties bij de interne werking van producentengroeperingen, zoals voorzien in het voorstel, zou het werk van die groeperingen nog ingewikkelder kunnen maken.

4.14. Aangezien het GA-systeem een middel moet blijven om landbouwers te beschermen, dient de erkenning van producentengroeperingen, zoals voorgesteld in artikel 33, lid 2, alleen gebaseerd te zijn op het aandeel van de vertegenwoordigde producenten en niet op het aandeel van de hoeveelheid producten met een GA die door de producentengroeperingen wordt geproduceerd. Gebeurt dat niet, dan moeten de EU-instellingen in het voorstel instrumenten opnemen waarmee kan worden voorkomen dat een minderheid van grote GA-producenten besluiten blokkeert die door een ruime meerderheid van producenten van datzelfde GA-product worden gesteund.

4.15. De reden waarom in het voorstel een onderscheid wordt gemaakt tussen twee verschillende soorten producentengroeperingen, is niet erg duidelijk. Het EESC vraagt zich af of het beheer van GA's hierdoor niet wordt gecompliceerd in plaats van verbeterd.

4.16. In het voorstel wordt een "producentengroepering" gedefinieerd als "elke organisatie, ongeacht haar rechtsvorm, die hoofdzakelijk bestaat uit producenten of verwerkers van hetzelfde product". Producenten van grondstoffen vallen niet onder deze definitie. Gezien de essentiële rol die de producenten van grondstoffen spelen in de beschermde oorsprongsbenamingen (BOB's), zou het passend kunnen zijn te verzoeken hen op te nemen in de "erkende producentengroeperingen" voor BOB's.

4.17. Het EESC is ingenomen met het voorstel van de Commissie om producentengroeperingen enige zeggenschap te geven over het gebruik van een GA die ter aanduiding van een productingrediënt wordt gebruikt, in de naam van het levensmiddel en de afzet van het bijbehorende verwerkte product. Dit zou producentengroeperingen beter in staat stellen het kwaliteitsimago van hun product te controleren.

4.18. Vanwege hun toegevoegde waarde zijn GA's bijzonder gevoelig voor fraude. Het EESC acht het van essentieel belang dat zij beter worden beschermd en dat de controles worden verbeterd. Het voorstel bevat in dit verband een aantal interessante suggesties, zoals: verbeterde samenwerking en uitwisseling van informatie en wederzijdse bijstand tussen de lidstaten onderling en met de Commissie, de invoering van een certificering voor GA-producenten, en de mogelijkheid om een domeinnaam in te trekken of over te dragen. Sommige andere voorstellen, die meer specifiek betrekking hebben op de bescherming van GA's op internet, lijken niet ambitieus genoeg te zijn of niet de nodige instrumenten te bieden om die bescherming af te dwingen. Het EESC benadrukt dat producenten het recht moeten krijgen om hun producten te verdedigen, maar dat mag in geen geval als hun verantwoordelijkheid beschouwd worden. De verantwoordelijkheid voor de bescherming van GA's moet blijven berusten bij de Commissie en de lidstaten, die alles in het werk moeten stellen om deze bescherming te waarborgen.

4.19. Het EESC acht het van groot belang dat GA's worden beschermd tegen fraude door middel van "evocatie". Deze bescherming was reeds opgenomen in de wetgeving tot vaststelling van het GA-systeem. Het voorstel voegt hieraan een definitie van evocatie toe. Het Comité is van mening dat een zeer nauwkeurige definitie van het begrip evocatie het risico inhoudt dat de bescherming tegen dergelijke praktijken, die gaandeweg evolueren, wordt verzwakt. Het EESC beveelt aan de definitie te schrappen en zich in plaats daarvan te baseren op de jurisprudentie van het Europees Hof van Justitie.

4.20. Er zijn nu meer dan 3 300 geregistreerde GA's. Ongeveer 80 % van die GA's is echter afkomstig uit slechts zes EU-lidstaten ⁽⁵⁾. Hieruit blijkt duidelijk dat veel EU-lidstaten ondervetegenwoordigd zijn in het GA-systeem. Voorts bestaat het risico dat deze kloof breder wordt naarmate lidstaten met veel GA's deskundigheid opbouwen in het praktische en administratieve beheer ervan, waarvan nieuwe producenten die hun producten willen registreren kunnen profiteren, terwijl producenten in andere lidstaten zich slecht toegerust voelen om over te gaan tot registratie van hun producten. Het EESC betreurt dat het voorstel niet voorziet in maatregelen om de registratie van GA's voor nieuwkomers te vergemakkelijken en te ondersteunen en het systeem meer bekendheid te geven.

4.21. In de in 2021 gepubliceerde evaluatie van de Commissie wordt onderstreept dat GA's in sommige landen nog steeds nauwelijks bekend zijn onder consumenten ⁽⁶⁾. Marketing- en promotiecampagnes zijn in dit verband van essentieel belang, zoals blijkt uit het effect van de promotiecampagnes van de EU voor GA's. Het EESC is van mening dat de herziening van het systeem ook moet voorzien in instrumenten ter ondersteuning van de promotie van en voorlichting over GA's.

4.22. Het voorstel voorziet in de invoering van certificaten voor producenten die aan het productdossier voor een GA voldoen. Het EESC is van mening dat dergelijke certificaten, mits zorgvuldig opgezet en goed beheerd, de handel in de betreffende producten kunnen bevorderen en tegelijkertijd een hoog niveau van bescherming tegen fraude kunnen bieden. Dergelijke certificaten zouden ook rechtstreeks kunnen worden ingezien na het scannen van een QR-code op GA-producten.

5. Slotopmerking

5.1. Het GA-systeem is een uiterst succesvolle vorm van EU-beleid die het mogelijk heeft gemaakt unieke "knowhow" en cultureel erfgoed in stand te houden en tegelijkertijd de inkomsten van producenten te verhogen en plattelandsgebieden nieuw leven in te blazen. Zoals vermeld in de in 2021 gepubliceerde evaluatie van de Commissie ⁽⁷⁾, is dit beleid relatief efficiënt, terwijl de bij de nieuwe GMO-verordening ingevoerde wijzigingen het beleid verder hebben versterkt. De nieuwe herziening, zoals neergelegd in het Commissievoorstel, omvat enkele aanvullende wijzigingen die de doeltreffendheid van het beleid nog verder zouden kunnen verhogen. Sommige voorgestelde wijzigingen behoeven echter enige verduidelijking, terwijl andere, zoals de betrokkenheid van het EUIPO, de procedures waarschijnlijk ingewikkelder zullen maken of het

⁽⁵⁾ <https://op.europa.eu/nl/publication-detail/-/publication/c1d86ba1-7b09-11eb-9ac9-01aa75ed71a1/language-nl>

⁽⁶⁾ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=SWD:2021:427:FIN>

⁽⁷⁾ Ibidem.

intrinsieke karakter van het systeem van GA's, dat aan de basis van het succes ervan heeft gestaan, dreigen te verzwakken. DG AGRI moet de belangrijkste verantwoordelijke voor het beheer van GA's blijven, terwijl DG GROW ervoor moet zorgen dat het systeem op internationaal niveau wordt erkend en beschermd door middel van handelsovereenkomsten en bewustmaking.

Brussel, 13 juli 2022.

De voorzitter
van het Europees Economisch en Sociaal Comité
Christa SCHWENG

Advies van het Europees Economisch en Sociaal Comité over de mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's — Van duurzame producten de norm maken

(COM(2022) 140 final)

en over het voorstel voor een verordening van het Europees Parlement en de Raad betreffende de totstandbrenging van een kader voor het vaststellen van vereisten inzake ecologisch ontwerp voor duurzame producten en tot intrekking van Richtlijn 2009/125/EG

(COM(2022) 142 final — 2022/0095(COD))

(2022/C 443/18)

Rapporteur: **Thomas WAGNSONNER**

Raadpleging	Europese Commissie, 16.5.2022 Europees Parlement, 2.5.2022 Raad, 10.6.2022
Rechtsgrond	Artikel 192, lid 1, en artikel 304 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie
Bevoegde afdeling	Afdeling Landbouw, Plattelandsontwikkeling en Milieu
Goedkeuring door de afdeling	30.6.2022
Goedkeuring door de voltallige vergadering	14.7.2022
Zitting nr.	571
Stemuitslag (voor/tegen/onthoudingen)	205/1/4

1. Conclusies en aanbevelingen

1.1. Het Europees Economisch en Sociaal Comité (EESC) waardeert de voorstellen in het actieplan voor de circulaire economie en steunt in dit advies met name de manier om producten duurzamer te maken. Verder wordt de geharmoniseerde juridische aanpak noodzakelijk geacht. Tegelijkertijd wordt erop gewezen dat het voorstel voor de nieuwe verordening inzake ecologisch ontwerp door de vele gedelegeerde handelingen nog grotendeels onduidelijk is. Gezien de noodzaak om het verbruik van hulpbronnen terug te dringen en het klimaat te beschermen, stelt het EESC bovendien een snellere en ambitieuzere uitvoering voor.

1.2. Het EESC wijst er met name op dat de circulaire economie alleen kans van slagen heeft als alle marktdeelnemers — producenten, consumenten, werknemers en overheden — goed bij een en ander worden betrokken en erover worden geïnformeerd. Onontbeerlijk voor een goede uitvoering is duidelijke, goede en samenhangende regelgeving om duurzame producten een eerlijke kans te geven om te concurreren.

1.3. Verheugend zijn de nieuwe onderdelen van de verordening, zoals de uitbreiding van het toepassingsgebied, de nieuwe eisen inzake ecologisch ontwerp (duurzaamheid, repareerbaarheid, recycling, milieueffect, CO₂-emissies enz.) en de informatievereisten via het digitale productpaspoort en de etiketten, waarbij het belang van correcte en passende informatie, vooral voor de consument, wordt benadrukt.

1.4. Het EESC steunt het verbod op vernietiging van onverkochte goederen, waaronder nieuwe, geretourneerde of reparerbare goederen worden verstaan. Positief is voorts dat bestaande ergernissen, zoals greenwashing of geplande veroudering, door de verordening in combinatie met het circulaire pakket worden tegengegaan.

1.5. Het forum inzake ecologisch ontwerp is een ondersteunende instantie met veel taken voor de uitvoering. Hier moeten alle belanghebbenden en vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties, met inbegrip van de sociale partners, de kans krijgen om ideeën en suggesties aan te dragen ter verbetering van het proces.

1.6. Het EESC is zich bewust van de problematiek waarmee producenten en bedrijven, met name kleine en middelgrote ondernemingen (kmo's), worden geconfronteerd. Onnodige administratieve lasten moeten in dat verband worden vermeden. Het wijst ook op de kans om met normen voor duurzame producten een nieuw Europees productieniveau "Made in Europe" tot stand te brengen.

1.7. De instrumenten voor de conformiteitsverklaring en zelfregulering bieden ondernemers ruimte. Een efficiënte en gecoördineerde controle tussen de lidstaten met goede consumentenvoorlichting zal het vertrouwen wekken om de transitie van een lineaire naar een circulaire economie goed te laten verlopen.

1.8. Helaas moet het EESC vaststellen dat de sociale dimensie geen aandacht krijgt in de verordening. Een verwijzing naar het voorstel van de Commissie betreffende de richtlijn inzake passende zorgvuldigheid in het bedrijfsleven lijkt niet voldoende.

2. Achtergrond van het advies

2.1. Het lineaire economische systeem overbelast de wereldwijde hulpbronnen. In de periode tussen de VN-klimaatconferenties in Parijs en Glasgow is meer dan een half biljoen ton aan nieuwe hulpbronnen verbruikt. In het Circularity Gap Report 2022 ⁽¹⁾ staat dat wereldwijd slechts 8,6 % van wat wordt gebruikt, wordt gerecycled. Omgekeerd betekent dit dat er een circulariteitskloof is van meer dan 90 %. De circulaire economie kan doeltreffend bijdragen tot een vermindering van het verbruik van hulpbronnen.

2.2. Dat er met hulpbronnen zuinig moet worden omgesprongen, wordt in Europa erkend. De Europese Commissie heeft de Green Deal voorgesteld, de groeistrategie van de EU voor een eerlijke en welvarende samenleving met een moderne, hulpbronnefficiënte en concurrerende economie. Maatregelen zijn des te urgenter gezien de problemen in de toeleveringsketen als gevolg van de pandemie en de Russische invasie in Oekraïne. Bedrijven en consumenten hebben op tal van gebieden te maken met tekorten en prijsstijgingen.

2.3. In concreto heeft de Europese Commissie eind maart 2022 in het kader van het actieplan voor de circulaire economie de volgende initiatieven voorgelegd:

- mededeling van de Commissie "Van duurzame producten de norm maken";
- voorstel voor een verordening betreffende ecologisch ontwerp voor duurzame producten;
- werkprogramma inzake ecologisch ontwerp en energie-etikettering 2022-2024;
- EU-strategie voor duurzaam en circulair textiel;
- voorstel voor een herziening van de bouwproductenverordening;
- voorstel om consumenten bij de groene transitie te betrekken.

2.4. Dit advies gaat in op de mededeling "Van duurzame producten de norm maken" (COM(2022) 140 final) en het voorstel voor een verordening van het Europees Parlement en de Raad betreffende de totstandbrenging van een kader voor het vaststellen van eisen inzake ecologisch ontwerp voor duurzame producten en tot intrekking van Richtlijn 2009/125/EG (COM(2022) 142 final — 2022/0095 (COD)).

2.5. In de mededeling wordt benadrukt dat het dominante lineaire economische model opnieuw tegen het licht moet worden gehouden en dat de weg naar een circulaire economie moet worden ingeslagen. Een geharmoniseerde aanpak in heel Europa zal het concurrentievermogen stimuleren, banen scheppen en de consument duurzame producten bieden. Dit vereist een nieuwe aanpak van de productie van goederen die verder gaat dan de huidige minimumeisen (Reach, energie-etikettering, verpakking enz.).

⁽¹⁾ Circle Economy: The Circularity Gap Report 2022, Project Platform for Accelerating the Circular Economy (PACE).

2.6. Het toepassingsgebied van de nieuwe verordening inzake ecologisch ontwerp zal aanzienlijk worden uitgebreid; de sectorspecifieke initiatieven voor textiel, bouwproducten enz. zullen bijdragen tot het behoud van hulpbronnen en energie-efficiëntie. Met name de nieuwe inhoud over het verlengen van de levensduur van producten (duurzaamheid, reparatie, betere recycling enz.) en over betere productinformatie via het digitale productpaspoort zal bedrijven ertoe verplichten dat zij de kwaliteiten en het levenscyclus-effect van hun producten op transparante wijze weergeven. Consumenten zullen producten die aan de Europese duurzaamheidsdoelstellingen voldoen, kunnen vergelijken en beoordelen.

2.7. De productvereisten van de verordening inzake ecologisch ontwerp worden aangevuld met andere begeleidende maatregelen. De positie en het vertrouwen van de consument zullen worden verbeterd door verplichte informatie over product- en milieuvoordelen, alsmede informatie over reparatie, duurzaamheid en het verbod op "greenwashing". Productcontroles door overheidsinstanties en transparant toezicht op de naleving van productcriteria garanderen een keuze uit producten van hoge kwaliteit en vormen een waarborg voor een gelijk speelveld voor de marktdeelnemers.

3. Algemene opmerkingen

3.1. Het EESC onderschrijft in principe de doelstellingen van de circulaire economie en het initiatief voor duurzame producten, omdat duurzaamheid hier betekent dat milieu-, economische en sociale aspecten worden gecombineerd. Dit betekent dat alle marktdeelnemers aan noodzakelijke, nieuwe en uitdagende eisen moeten voldoen. Ondernemingen moeten bij de productie en het ontwerp van producten van duurzaamheid uitgaan en daarover informatie verstrekken. Consumenten moeten dit begrijpen en op verantwoorde wijze, op basis van informatie, de "juiste" beslissing nemen. Adequate bewustmakingscampagnes worden in dat verband noodzakelijk geacht. Doeltreffende controle is nodig om ervoor te zorgen dat de doelstellingen worden gehaald en niet worden ondermijnd, aangezien dit Europa als vestigingsplaats zou schaden of "groene scepsis" in de hand zou werken. Het doel is veeleer: goede banen, een betere ontwikkeling, een totaal aanpak en goed geïnformeerde consumenten en klanten.

3.2. Deze verordening en de circulaire economie stellen nieuwe normen. Om ervoor te zorgen dat deze voorschriften ingang vinden, levenskrachtig worden en tot een economische kringloop leiden, is het zaak alle economische actoren — consumenten, fabrikanten, vakbonden en onderzoeksinstituten — er op geëngageerde en proactieve wijze bij te betrekken. In dat verband is het nuttig relevante informatie over kansen en doelstellingen te verstrekken en belanghebbenden tijdig bij de zaak te betrekken.

3.3. Het EESC steunt de geharmoniseerde aanpak van de verordening en de gedelegeerde handelingen om versnippering te voorkomen en om aandacht te kunnen besteden aan productspecifieke kenmerken, betaalbaarheid voor de consument en concurrentie. Duurzame producten zijn een Europese kans voor het bedrijfsleven, innovatie en werkgelegenheid en komen tegemoet aan de consumentenwens naar milieubescherming en een lange levensduur.

3.4. De uitbreiding van het toepassingsgebied tot meer producten en strengere eisen wordt toegejuicht. Het EESC stelt vast dat bijvoorbeeld het digitale productpaspoort, de regels voor onverkochte goederen en de productspecifieke regels voor productiebedrijven nieuw zijn, maar dat deze noodzakelijk zijn om de circulaire economie tot stand te brengen. Tegelijkertijd wordt zo een nieuwe norm ingevoerd, nl. "Made in Europe", en worden kansen gecreëerd voor de economie op het gebied van ontwerp, verwijdering en reparatie.

3.5. Het EESC wijst erop dat de samenhang van alle betrokken wetgevingsgebieden moet worden gewaarborgd. In het kader van dit actieplan is samenhang qua tijd en inhoud van belang om te voorkomen dat de doeltreffendheid afneemt door versnipperde wetgeving en een verschillende behandeling in de lidstaten. Minstens zo belangrijk is de samenhang met andere belangrijke flankerende wetgevingsterreinen, zoals het recente richtlijnvoorstel van de Europese Commissie betreffende passende zorgvuldigheid voor bedrijven, de voor recycling belangrijke afvalstoffenregelingen, met inbegrip van uitvoermaatregelen, de verordening inzake markttoezicht enz.

3.6. Het EESC erkent de noodzaak om gedelegeerde handelingen vast te stellen, maar aangezien er nog veel onduidelijkheid heerst, verzoekt het de Europese Commissie ook om een gedetailleerder werkplan. Dat moet ervoor zorgen dat veel producten onder gedelegeerde handelingen vallen; tegelijkertijd moeten maatschappelijke organisaties en vakbonden in een vroeg stadium bij het proces worden betrokken.

3.7. Het EESC tekent aan dat de verordening inzake ecologisch ontwerp zeer complexe wetgeving betreft die een verandering van het economisch model teweeg zal brengen. Een snelle maar ook een goede uitvoering van de inhoud wordt noodzakelijk geacht. Er is dan ook behoefte aan voldoende personele middelen voor de uitvoering van gedelegeerde handelingen. Aangezien er ook nieuwe eisen worden gesteld aan consumenten, bedrijven, reparateurs en controleautoriteiten, dienen verder alle marktdeelnemers naar behoren bij het informatieproces te worden betrokken.

3.8. Overheidsinstellingen moeten op het gebied van ecologisch inkopen in hun overheidsopdrachten het voortouw nemen. Een groter effect kan echter ook worden bereikt door groene aanbestedingen als voorwaarde op te nemen in de financieringsrichtsnoeren voor steun of subsidies, zoals de verschillende investeringsprogramma's van de EU voor ondernemingen of derden.

3.9. Het EESC merkt op dat de eisen inzake ecologisch ontwerp de consument ten goede moeten komen en dat het voordeel duidelijk en gemakkelijk te zien moet zijn. De ruimere eisen van de nieuwe verordening inzake ecologisch ontwerp kunnen de kosten voor de aanschaf van producten verhogen, maar dit wordt gecompenseerd door kostenbesparingen als gevolg van betere prestaties, duurzaamheid, de mogelijkheid tot upgrades en reparerbaarheid, en een hogere waarde aan het einde van de levensduur. Energie-efficiëntere apparaten kunnen energie en geld besparen. Producten met een lange levensduur zijn ook goedkoper. Met de voorgestelde nieuwe richtlijn kunnen consumenten gemiddeld 285 EUR ⁽²⁾ per jaar besparen. De verordening legt de nadruk op betaalbaarheid; deze eis is bedoeld om rekening te houden met verschillende huishoudbudgetten, zodat ecologisch ontwerpen niet exclusief wordt. Daarom is het des te belangrijker om consumenten financiële steun te verlenen bij de eerste aankoop en reparatie van duurzame producten.

3.10. Milieuspecten

3.10.1. Ecologisch ontwerp noopt tot circulair denken, dat het EESC met name benadrukt voor:

- wetgeving en controlemaatregelen: afzwakkingen of uitzonderingen in de gedelegeerde handelingen of in de vrijwillige verbintenissen, alsmede mogelijkheden tot omzeiling, lacunes in de controle zouden in strijd zijn met de doelstellingen. De eisen op het gebied van ecologisch ontwerp, prestaties en informatie, met inbegrip van de productparameters, moeten op een hoog niveau consistent zijn;
- bedrijven, die al in de ontwerpfase moeten nadenken over de milieueffecten gedurende de levenscyclus, een langdurig gebruik van het product, gemakkelijk onderhoud en reparatie, of welk vervolproduct daaruit kan voortkomen. Ook moet er weer gekeken worden naar de standaardisering van producten. Voorbeelden hiervan zijn de verschillende afmetingen van banden of oplaadkabels;
- consumenten, die bij hun besluit tot aankoop essentiële informatie moeten krijgen over milieueffecten, duurzaamheid, herstelling, later gebruik en verwerking.

3.10.2. Recycling is na langdurig gebruik en hergebruik het volgende hulpbronnenbesparende element van de verordening. Zo dienen het gehalte aan gerecycleerd materiaal in producten, de recycleerbaarheid van producten en de waarde van recycling- en reparatiesectoren toe te nemen. Het EESC steunt de doelstelling, maar merkt op dat er nog enkele technische, juridische en conceptuele belemmeringen moeten worden weggenomen.

⁽²⁾ https://ec.europa.eu/info/energy-climate-change-environment/standards-tools-and-labels/products-labelling-rules-and-requirements/energy-label-and-ecodesign/about_nl#Energysavings

Het denken in termen van de materiaalkringloop toont aan dat er enorm veel moet veranderen. Zo moeten hogere recyclingpercentages hand in hand gaan met minimumrecyclingquota, of moet de theoretische recycleerbaarheid⁽³⁾ van producten stroken met de technische recycleerbaarheid en de praktische uitvoering van recyclingmaatregelen, of moeten in de kunststoffensector veel dingen worden veranderd op het gebied van ontwerp en productie, tot en met het feit dat secundaire grondstoffen niet op dezelfde wijze worden behandeld als primaire grondstoffen⁽⁴⁾.

Recycling is ook een kans voor Europa: hoogwaardige metaalhoudende mineralen worden bijvoorbeeld als grondstof of product ingevoerd en na gebruik bijna “gratis” weggegooid of over de hele wereld verzonden; dit geldt met name voor auto's en afval van elektronische apparatuur. Deze moeten als waardevolle stoffen beschouwd en als zodanig worden behandeld. Ontmanteling, verwerking, recycling zijn goed voor het klimaat, maar creëren ook een grote toegevoegde waarde en banen⁽⁵⁾. Hierbij is het ook van cruciaal belang het economische, ecologische en sociale evenwicht in het oog te houden.

3.10.3. Het EESC is ingenomen met het voorstel voor maatregelen tegen onverkochte goederen, waarbij een ambitieuzere aanpak mag worden gevolgd. Het vernietigen van intacte producten, waartoe nieuwe, geretourneerde of herstelbare producten behoren, is vanuit maatschappelijk oogpunt onwenselijk omdat dit neerkomt op verspilling van middelen. Het voorstel van de Commissie om bedrijven in een eerste fase alleen te verplichten documentatie te verstrekken en kleine en middelgrote ondernemingen (kmo's) hiervan vrij te stellen, gaat het EESC niet ver genoeg. De loutere mogelijkheid om via gedelegeerde handelingen strengere maatregelen gedaan te krijgen, doet twijfels rijzen over de daadwerkelijke verwezenlijking van de doelstellingen. Het EESC is voorstander van een verbod op de vernietiging van onverkochte producten, mits deze niet gevaarlijk zijn. Voorts moeten ondernemingen en detailhandelsplatforms worden aangespoord om werk te maken van bedrijfspraktijken die het aantal geretourneerde producten en onverkochte voorraden aanzienlijk verminderen. Consumenten moeten ook bewust worden gemaakt van de milieueffecten van geretourneerde goederen.

3.11. Economische aspecten

3.11.1. Het EESC wijst erop dat het voorstel voor een verordening vanuit het oogpunt van kmo's in principe toe te juichen is, maar ook met de nodige scepsis wordt bekeken. Kmo's hebben maar beperkte (personele) middelen tot hun beschikking. De in de verordening bedoelde steunmaatregelen moeten met name op de behoeften van kmo's gericht zijn. Bovendien doen zich voor kmo's moeilijkheden voor bij de toegang tot de betrokken overheidsopdrachten. Daarom moeten oplossingen worden gezocht, zodat ook zij aan de desbetreffende procedures kunnen deelnemen. Vanuit het oogpunt van de kmo's moet er tot slot voor worden gezorgd dat de verordening inzake duurzame producten en de productspecifieke regelgeving elkaar aanvullen. Dit moet dubbele kosten en bureaucratische rompslomp voorkomen.

3.11.2. Bij de lange levensduur van een product vervullen reparateurs een sleutelrol. Daarom moet het voor reparatiebedrijven, tot de sociale economie horende bedrijven voor hergebruik en maatschappelijke/lokale initiatieven voor reparatie gemakkelijker worden gemaakt om hun plaats in dit circulaire model in te nemen. Zo is het in Duitsland en Oostenrijk voor reparatie-initiatieven succesvol gebleken om een reparatieverzekering af te sluiten, die hen tegelijkertijd legitimeert voor de reparaties.

3.12. Nieuwe circulaire bedrijfsmodellen⁽⁶⁾ worden in de mededeling als een belangrijk instrument beschouwd. Deze moeten voor bedrijven en consumenten aantrekkelijk en vlot toepasbaar zijn en fatsoenlijke arbeidsomstandigheden bieden. In de praktijk bestaan dergelijke modellen al, zoals de deeleconomie, product als dienst, pay-per-use enz. Het EESC stelt voor het gebruik van de bestaande platforms voor goede praktijken aan te moedigen en ze aan de huidige uitdagingen van de circulaire economie aan te passen. Voorbeelden die momenteel worden genoemd zijn de bouwcarrousel — materialen worden bij sloop of verbouwing aangeboden aan nieuwe gebruikers — of reparatienetwerken, die consumenten en reparateurs met elkaar in contact brengen. Veel databanken zijn echter niet aantrekkelijk genoeg voor leveranciers en gebruikers.

⁽³⁾ Pomberger, R., 2020, *Über theoretische, praktische und reale Recyclingfähigkeit*, <https://doi.org/10.1007/s00506-020-00721-5>, <https://doi.org/10.1007/s00506-019-00648-6>

⁽⁴⁾ Mededeling “Een Europese strategie voor kunststoffen in een circulaire economie”, COM(2018) 28 final.

⁽⁵⁾ PB C 220 van 9.6.2021, blz. 118.

⁽⁶⁾ Zie INT/778 “Innovatie als motor van nieuwe bedrijfsmodellen” (verkennend advies) (PB C 303 van 19.8.2016, blz. 28).

3.13. Het EESC merkt op dat consumenten bewust moeten worden gemaakt van duurzaam gedrag en dat producten tot het einde van hun levensduur moeten worden gebruikt. Wetenschappelijke studies ⁽⁷⁾ tonen aan dat repareerbare, maar niet meer gebruikte producten (zoals laptops, mobiele telefoons, broodroosters enz.) tot zes jaar lang in huishoudens worden bewaard. Daarom hebben consumenten passende stimulansen nodig om hen ertoe aan te zetten artikelen die niet meer worden gebruikt, in de gebruikscyclus te houden.

3.14. *Sociale aspecten*

3.14.1. Helaas moet het EESC vaststellen dat de sociale dimensie geen aandacht krijgt in de verordening. Een verwijzing naar het voorstel van de Commissie betreffende de richtlijn inzake passende zorgvuldigheid in het bedrijfsleven ⁽⁸⁾ lijkt niet voldoende, aangezien in deze richtlijn duidelijk prioriteit wordt gegeven aan een procesgerichte benadering van mondiale waardeketens en onvoldoende aandacht wordt besteed aan productspecifieke sociale kwesties. Het EESC wijst er uitdrukkelijk op dat vanuit het oogpunt van duurzaamheid de drie dimensies, nl. economische, sociale en milieuduurzaamheid, altijd samen moeten worden behandeld, en stelt de Commissie dan ook voor om de verordening opnieuw te bekijken, gelet op het nut om ook productspecifieke sociale aspecten op te nemen.

3.14.2. Er zij op gewezen dat groene banen niet automatisch duurzame banen zijn, als geen rekening wordt gehouden met alle doelstellingen voor duurzame ontwikkeling (SDG's). Met name uit concurrentieoverwegingen moet ervoor worden gezorgd dat de arbeidsnormen worden nageleefd.

3.14.3. In een project van de Europese sociale partners ⁽⁹⁾ is gekeken naar de gevolgen van de circulaire economie voor de werkgelegenheid en de arbeidsomstandigheden. De overgang naar een circulaire economie zou tegen 2030 tussen de 250 000 en 700 000 banen kunnen opleveren. De gevolgen per sector en regio lopen zeer uiteen. De afvalsector en de reparatiesector zullen meer dan gemiddeld profiteren, in tegenstelling tot de mijnbouw en de chemische sector, die eerder negatief worden beïnvloed. Er zullen ook goed opgeleide arbeidskrachten nodig zijn (bv. afvalbeheer). In het algemeen moet ervoor worden gezorgd dat er goede banen beschikbaar zijn en dat er fatsoenlijke lonen worden betaald. Helaas voorziet de Commissie momenteel niet in een sociale dialoog om rekening te houden met de gevolgen van de transitie naar de circulaire economie voor werknemers.

4. Specifieke opmerkingen

4.1. *Informatie in DPP, op etiketten en milieukeuren*

4.1.1. Het EESC is ingenomen met de toegang tot uitgebreide productinformatie in het digitale productpaspoort (DPP). De informatie moet op gerichte en gebruiksvriendelijke wijze toegankelijk zijn voor alle actoren in de toeleveringsketen. De inhoud moet consumenten een op circulariteit gebaseerd uitgangspunt bieden voor het besluit tot aankoop, hergebruik, reparatie en verwijdering. Deze omvatten het CO₂-gehalte van het product, het aandeel zeldzame aardmetalen, gevaarlijke stoffen, niet-recycleerbare materialen, de lijst van herstelbare onderdelen, de beschikbaarheid ervan of, in het geval van software, compatibiliteit en kosten. Positief is de optie om informatie over andere duurzaamheidsaspecten in het DPP op te nemen ⁽¹⁰⁾. Voorgesteld wordt om het DPP aan te vullen met een reparatie-index met informatie over de repareerbaarheid van met name belangrijke aan slijtage onderhevige onderdelen, de prijs van reserveonderdelen en de beschikbaarheid ervan tijdens de levensduur, alsmede informatie over de arbeidsomstandigheden waaronder de producten zijn vervaardigd. De essentiële informatie moet de consument ook in fysieke vorm ter beschikking worden gesteld, zoals de garantie en het koolstofgehalte van het product.

Het DPP moet geen instrument voor ondernemingen zijn dat extra middelen (gegevensverzameling) vastlegt, maar veeleer bestaande systemen integreert. De eis om steeds transparantere maar tegelijkertijd ook gevoeliger gegevens te verstrekken, kan het wellicht echter ook noodzakelijk maken om de samenhang van het besluit inzake industriële-eigendomsrechten tegen het licht te houden.

4.1.2. *Etiketten*

Via etiketten moet de consument de productinformatie krijgen die in de gedelegeerde handelingen nog moet worden vastgesteld. De aan klanten verstrekte informatie moet juist, zichtbaar en duidelijk zijn; daarbij is informatie over klimaateffecten, inhoud en samenstelling, naleving van de normen van werknemers, duurzaamheid en repareerbaarheid essentieel.

⁽⁷⁾ Openbare hoorzitting, NAT/851, voordracht Gudrun Obersteiner, 29.4.2022.

⁽⁸⁾ COM(2022) 71 final.

⁽⁹⁾ <https://www.etuc.org/en/publication/european-social-partners-project-circular-economy-and-world-work-0>

⁽¹⁰⁾ COM(2022) 142 final — 2022/0095(COD), blz. 29, punt 26.

4.1.3. Milieukeurmerken

Veel producten en diensten zijn door middel van een deskundig advies gecertificeerd met het Europese milieukeurmerk. Zo zijn milieuvriendelijkheid, duurzaamheid en hoge kwaliteit gemakkelijk voor de consument te herkennen en is vergelijking met andere producten en diensten mogelijk. De vereisten voor de milieukeur kunnen echter hoogstens een aanvulling vormen op en niet in de plaats komen van de productvoorschriften op basis van de ecodesignverordening, waarbij de controle door de autoriteiten overeenkomstig de verordening inzake ecologisch ontwerp ook de informatie over de milieukeur moet omvatten.

4.2. Onlinemarktplaatsen

Gelijke spelregels voor alle marktdeelnemers zijn belangrijk; daarom moeten met name aansprakelijkheidsbepalingen gelden voor onlinemarktplaatsen indien geen andere marktdeelnemer in de toeleveringsketen actie onderneemt tegen een niet-conform product ⁽¹⁾.

4.3. Het markttoezicht — controle, verbodsbepalingen, boetes — wordt toevertrouwd aan de lidstaten; publicaties in verband hiermee worden bekendgemaakt in het ICSMS (informatie- en communicatiesysteem voor markttoezicht), een Europees meldings- en informatiesysteem voor producten die niet-conform of gevaarlijk zijn gebleken. Het voorstel om het markttoezicht uit te breiden en te verbeteren, wordt gesteund, want 10 % tot 25 % van de onderzochte producten voldoet niet aan de richtlijn betreffende ecologisch ontwerp ⁽¹²⁾. Om de lidstaten in staat te stellen hun taken te vervullen, moeten voor het markttoezicht de nodige middelen worden uitgetrokken. Met name wat niet-naleving betreft, zou ervoor moeten worden gezorgd dat de autoriteiten voor markttoezicht niet-conforme producten goed in de gaten houden. Helaas zijn er altijd negatieve voorbeelden van het omzeilen van de conformiteitsbeoordeling, zoals recentelijk in het geval van corona-mondmaskers. De autoriteiten dienen altijd steekproeven uit te voeren. Ook consumentenorganisaties moeten als deskundige klokkenluiders in geval van inbreuken bij de zaak betrokken worden. Dit zou snel en doeltreffend kunnen werken in aanvulling op de richtlijn betreffende representatieve vorderingen ter bescherming van de collectieve belangen van consumenten. Een doeltreffend markttoezicht in alle lidstaten vergt een zeer actieve rol van de Europese Commissie op dit gebied, zodat voor alle ondernemingen in de Europese Economische Ruimte een gelijk speelveld geldt door middel van een overal even strenge controle. Daarnaast wordt nog vermeld dat er ruimte voor verbetering is van de behandeling en de informatie van de ICSMS-homepage.

4.4. Het forum inzake ecologisch ontwerp en de betrokkenheid van alle belanghebbenden bij dit proces moeten worden toegejuicht, maar er moet op worden toegezien dat het forum doeltreffend functioneert en dat er duidelijkheid is over de verantwoordelijkheden, competenties en middelen voor de genoemde taken. Zo zou de beoordeling van zelfregulerende maatregelen niet door het forum moeten worden gedaan; dit is een taak van de overheid respectievelijk van de Europese Commissie.

4.5. Zelfregulering als alternatief voor een gedelegeerde handeling voor een productgroep moet een uitzondering vormen. Indien zij wordt toegepast, dienen de criteria ten aanzien van duidelijkheid, marktdekking en kwaliteit dicht bij de gedelegeerde handelingen te staan.

4.6. Het EESC zou in dit verband uitdrukkelijk willen verwijzen naar het “Europees stakeholdersplatform voor de circulaire economie” ⁽¹³⁾. Het in maart 2017 gezamenlijk door het EESC en de Europese Commissie gestarte initiatief ondersteunt nieuwe partnerschappen en de verdere ontwikkeling van oplossingen voor de circulaire economie in heel Europa. Dit is ook bedoeld om uitdrukking te geven aan de belangrijke bijdrage die de circulaire economie kan leveren aan de verwezenlijking van de VN-doelstellingen voor duurzame ontwikkeling.

Brussel, 14 juli 2022.

De voorzitter
van het Europees Economisch en Sociaal Comité
Christa SCHWENG

⁽¹⁾ Opmerking: in INT/957 “Richtlijn productveiligheid/herziening” (PB C 105 van 4.3.2022, blz. 99) komen reeds belangrijke aspecten van productveiligheid aan de orde.

⁽²⁾ Bürger, J., Paulinger, G., Arbeiterkammer Wien (2022) <https://emedien.arbeiterkammer.at/viewer/resolver?urn=urn:nbn:at:at-akw:g-5230098>, blz. 88.

⁽³⁾ <https://circulareconomy.europa.eu/platform/>

Advies van het Europees Economisch en Sociaal Comité over het voorstel voor een richtlijn van het Europees Parlement en de Raad tot wijziging van Richtlijn 2010/75/EU van het Europees Parlement en de Raad van 24 november 2010 inzake industriële emissies (geïntegreerde preventie en bestrijding van verontreiniging) en Richtlijn 1999/31/EG van de Raad van 26 april 1999 betreffende het storten van afvalstoffen

(COM(2022) 156 final — 2022/0104 (COD))

en over het voorstel voor een verordening van het Europees Parlement en de Raad betreffende de rapportage van milieugegevens van industriële installaties en tot oprichting van een portaal voor industriële emissies

(COM(2022) 157 final — 2022/0105 (COD))

(2022/C 443/19)

Rapporteur: **Stoyan TCHOUKANOV**

Raadplegingen	Europees Parlement, 2.5.2022 (voor COM(2022) 156 final) Europees Parlement, 5.5.2022 (voor COM(2022) 157 final) Raad, 10.5.2022
Rechtsgrond	Artikel 192, lid 1, en, artikel 304 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie
Bevoegde afdeling	Landbouw, Plattelandsontwikkeling en Milieu
Goedkeuring door de afdeling	30.6.2022
Goedkeuring door de voltallige vergadering	14.7.2022
Zitting nr.	571
Stemuitslag (voor/tegen/onthoudingen)	183/3/1

1. Conclusies en aanbevelingen

1.1. Het Europees Economisch en Sociaal Comité (EESC) is een groot voorstander van een gecombineerde aanpak en een samenhangend beleid om ecosystemen en de volksgezondheid te beschermen tegen de nadelige gevolgen van verontreiniging en tegelijkertijd de burgers en het bedrijfsleven van de EU te laten profiteren van de bijkomende voordelen. Het EESC is dan ook ingenomen met het voorstel tot herziening van de richtlijn industriële emissies (RIE) ⁽¹⁾ en van de verordening inzake het Europees register inzake de uitstoot en overbrenging van verontreinigende stoffen (Europees PRTR).

1.2. Het EESC is van mening dat de komende tien jaar van cruciaal belang zullen zijn voor de verwezenlijking van de Europese Green Deal, waarmee een milieu zonder verontreiniging en zonder giftige stoffen in 2050 wordt nagestreefd, en dat we nu meer dan ooit behoefte hebben aan flexibiliteit en duidelijkheid in het regelgevingsproces.

Met betrekking tot de RIE:

1.3. In het herziene artikel 15, lid 3, wordt als nieuwe standaard voorgesteld dat de bevoegde autoriteiten de strengst mogelijke emissiegrenswaarden vaststellen, die overeenstemmen met de laagste emissies die door toepassing van de BBT's (beste beschikbare technieken) in de installatie kunnen worden bereikt. Het EESC is van mening dat deze verduidelijking op het juiste moment komt en strookt met de RIE, die erop gericht is verontreiniging aan de bron te voorkomen. Bij de afgifte van een vergunning moet rekening worden gehouden met het exacte toepassingsgebied en de perimeter van de technologie, zodat een goede vergelijking kan worden gemaakt tussen de BBT's.

⁽¹⁾ Richtlijn 2010/75/EU van het Europees Parlement en de Raad van 24 november 2010 inzake industriële emissies (geïntegreerde preventie en bestrijding van verontreiniging) (herschikking) (PB L 334 van 17.12.2010, blz. 17).

1.4. Het EESC wijst erop dat de volgende punten moeten worden verduidelijkt: op welke basis en aan de hand van welke haalbaarheidscriteria zou de haalbaarheidsanalyse van de exploitant worden gemaakt? Zal het, naast het referentieverslag van het Gemeenschappelijk Centrum voor onderzoek (JRC) over BBT-referentiedocumenten (BREF's), andere aanbieders van technieken, ngo's en het betrokken publiek inschakelen bij de validering van die analyse? Wat is de rol van de vergunningverlenende autoriteit?

1.5. Het EESC is van mening dat de bepalingen doeltreffender kunnen worden gemaakt door een verband te leggen met de criteria voor de vaststelling van BBT's (huidige bijlage III), zodat de exploitanten de kans krijgen om relevante cross-media-effecten die het halen van de voorgestelde BBT-GEN's (met BBT geassocieerde emissieniveaus) in de weg kunnen staan, te rechtvaardigen. In het voorstel moet een maximumduur voor de geldigheid van de afwijking worden vastgesteld, bijvoorbeeld [3]/[4] jaar, om te voorkomen dat exploitanten die herhaaldelijk of langdurig gebruik maken van de afwijking een ongerechtvaardigd concurrentievoordeel krijgen. Een vooroverleg met ten minste drie onafhankelijke aanbieders van techniek zou het mogelijk maken de standpunten van de verschillende belangengroepen in de sector in overweging te nemen. Er moeten duidelijkere voorwaarden worden gesteld, bijvoorbeeld een volledige effectbeoordeling van de voorgestelde opties met het oog op maximale verenigbaarheid met de strengste BBT, met inbegrip van de naleving van de milieukwaliteitsnorm (MKN) en de verenigbaarheid van die beoordeling met de ambitie om alle verontreiniging tot nul terug te dringen.

1.6. Het EESC beveelt met klem aan om de doelstellingen van de Green Deal nauwlettend te volgen en kernindicatoren vast te stellen met betrekking tot de verschillende doelstellingen voor milieucompartimenten.

1.7. Het EESC is het met de Europese Rekenkamer eens dat het beginsel "de vervuiler betaalt" duidelijk moet worden omschreven. Naast de verhouding tussen de in geld uitgedrukte economische kosten en de maatschappelijke baten moeten met het oog op transparantie en volledigheid ook indicatoren van maatschappelijke kosten versus maatschappelijke en milieuvoordelen worden geanalyseerd. Milieuvoordelen moeten ook voordelen op het gebied van gezondheid en klimaatbescherming omvatten; de methode voor de berekening van de schadekosten mag alleen gebruik maken van de meer beschermende methoden, bijv. de methode van het Europees Milieugentschap (EEA) voor de waarde van het statistisch leven, aangepast aan de prijsniveaus van de OESO/VS.

1.8. Het EESC is van mening dat de uitdaging niet ligt in het vinden van baanbrekende technieken (innovatie), maar eerder in de toepassing ervan op industriële schaal. Het niet internaliseren van externe kosten zou een grote belemmering kunnen vormen. De middelen die uit de toepassing van de schadelastniveaus worden gegenereerd, zouden kunnen worden herbestemd in een "EU-fonds voor sanering en industriële transformatie" of andere bestaande fondsen zoals het moderniserings- en innovatiefonds. Exploitanten moeten dan de mogelijkheid krijgen om via een concurrerende inschrijvingsprocedure een aanvraag voor het gebruik van die middelen in te dienen, teneinde stimulansen te bieden voor de transformatie die nodig is om de Europese Green Deal te kunnen uitvoeren. Er moet zorgvuldig op worden toegezien dat de omschakeling en de transformatie de lokale en duurzame economische herontwikkeling ondersteunen, geheel in overeenstemming met een sociaal aanvaardbare "rechtvaardige transitie". Er moet steun worden verleend aan industrieën en diensten die daadwerkelijk bijdragen aan de doelstellingen van de Europese Green Deal. Bijzondere aandacht moet worden besteed aan het gegeven dat alle middelen die worden uitgetrokken om de transitie te ondersteunen, op EU-niveau moeten worden beheerd; eventuele staatssteunregelingen moeten worden vermeden en er moet worden ingezet op een geharmoniseerde pan-Europese regeling die in overeenstemming is met het beginsel van de interne markt.

1.9. Het EESC is van mening dat klimaatbescherming belangrijk is en dat het kader een gecombineerde aanpak mogelijk maakt waarbij gebruik kan worden gemaakt van de verschillende beschikbare instrumenten. Het nemen van maatregelen ter voorkoming van verontreiniging mag niet afhangen van de vraag of er een businesscase is voor klimaatbescherming. Het EESC is een groot voorstander van een gecombineerde aanpak en van een samenhangend beleid dat voor bijkomende voordelen zorgt. Artikel 9, lid 1, beperkt de lidstaten bij de vaststelling van verdere maatregelen ten aanzien van exploitanten die onder het emissiehandelssysteem van de EU (EU-ETS) vallen, en schrapping ervan verdient derhalve de voorkeur. Door deze bepaling te schrappen zal de industrie niet onmiddellijk worden onderworpen aan de emissiegrenswaarden voor broeikasgassen.

1.10. Het EESC is van mening dat de actualisering van het Europese vangnet, om het in overeenstemming te brengen met de meest recente BBT-normen, de doeltreffendheid van de invoering van BBT's en de voordelen voor het publiek aanzienlijk zou kunnen verbeteren, met name voor grote stookinstallaties.

1.11. Het EESC benadrukt ook dat de concurrentievoorwaarden gelijkjer moeten worden getrokken: om ervoor te zorgen dat afvalverbranding tijdens de eigenlijke exploitatieperiode aan de emissiegrenswaarde voldoet, mogen exploitanten van grote stookinstallaties de emissies die tijdens het opstarten en stilleggen van de installatie worden gegenereerd buiten beschouwing laten. Het EESC acht de mogelijke exploitatie bij uitval onaanvaardbaar.

1.12. Om ervoor te zorgen dat de richtlijn op evenredige en kosteneffectieve wijze wordt uitgevoerd, beveelt het EESC met klem aan om het toepassingsgebied van de richtlijn aan te passen met de in grootvee-eenheden per hectare uitgedrukte basisdichtheid in het geval van extensieve veeteelt. Ook moet terdege aandacht worden besteed aan veehouderij met vrije uitloop.

1.13. Er worden enkele mogelijkheden voorgesteld om de beoordeling van de naleving te verbeteren. De details zullen echter worden vastgelegd in een uitvoeringsbesluit dat pas twee jaar na de inwerkingtreding van de nieuwe richtlijn zal worden aangenomen. Het EESC is van mening dat dit veel te laat is en dat er nu al bepalingen moeten worden vastgesteld die minimale kalibratiefrequenties voor monitoringsapparatuur voorschrijven, alsook eisen ten aanzien van de meetonzekerheidsniveaus die niet hoger mogen liggen dan de niveaus die worden gehaald met de modernste meetapparatuur.

1.14. Het EESC ziet wel wat in het bevorderen van meer dan alleen incrementele verbeteringen op installatieniveau, wanneer een snellere en diepgaandere transitie van productiemethoden gewenst is. De volgende activiteiten worden als prioritaire gebieden voorgesteld: energieproductie/-behoud, waterkwaliteit en -voorziening, transformatie van de productie van plantaardige/dierlijke eiwitten en andere voedingsmiddelen en dranken, beheer van hulpbronnen, vervanging van zorgwekkende chemische stoffen, bodemsanering/-vruchtbaarheid.

Met betrekking tot het portaal voor industriële emissies (Europees PRTR):

1.15. Het voorstel heeft de kans gemist om te voorzien in een doeltreffender gebruik van prestatie-informatie die reeds wordt gegenereerd in het jaarlijkse nalevingsverslag (artikel 14, lid 1, van de RIE), dat moet worden gebruikt voor benchmarking en nalevingsdoeleinden. Een geharmoniseerd invulformulier voor de rapportageverplichting met verplichte inhoud voor het jaarlijkse nalevingsverslag, dat automatische extractie van die informatie binnen het EEA-portaal mogelijk maakt, zou de toegang tot essentiële prestatie-informatie op EU-niveau voor diverse eindgebruikersgroepen aanzienlijk verbeteren.

1.16. Het EESC wijst erop dat de toegang tot prestatie-informatie met betrekking tot de onderdelen van het milieubeheersysteem (EMS) kan worden verbeterd. Veel van deze elementen (bijv. gebruik van hulpbronnen en hergebruik van water, afvalpreventie, vervanging en gebruik van gevaarlijke stoffen) worden volgens het voorstel reeds gerapporteerd in het kader van het Europese PRTR; een stroomlijning van de RIE-gerelateerde rapportage om de informatie in het portaal te integreren, zou bijgevolg de administratieve lasten verlichten en een toegevoegde waarde bieden voor de bruikbaarheid van die informatie.

1.17. De handhaving van rapportagedrempels zal de administratieve lasten voor de bevoegde instanties doen toenemen, omdat verdere beoordelingsstappen nodig zijn om na te gaan of de drempelwaarden voor verontreinigende stoffen worden overschreden. Wanneer er monitoringgegevens bestaan, moeten die worden gebruikt en dus gerapporteerd, anders zou interessante informatie over de drijvende krachten die tot lozingen onder de rapportagedrempels hebben geleid, verloren gaan. Daarom is het EESC het niet eens met de rapportagedrempels.

1.18. De lijst van verontreinigende stoffen waarover verslag moet worden uitgebracht, is sinds 2004 ongewijzigd gebleven. Het EESC is er niet van overtuigd dat uitstel van het opstellen van lijsten van verontreinigende stoffen passend is. Voor alle in artikel 14 genoemde verontreinigende stoffen gelden reeds rapportageverplichtingen. Het EESC ziet er geen meerwaarde in wanneer alleen wordt verwezen naar de reeds toegestane zeer zorgwekkende stoffen van bijlage XIV, terwijl de RIE-bepalingen betrekking hebben op "gevaarlijke stoffen". Het is derhalve van mening dat een uitgebreidere lijst van stoffen met zorgwekkende eigenschappen rechtstreeks in bijlage II bij het PRTR moet worden opgenomen, als verplichte rapportage van de EU-afvalcodes.

1.19. Het EESC is van mening dat het EEA-portaal de mogelijkheid zou moeten bieden om, idealiter op wereldschaal, grenswaarden in vergunningen voor soortgelijke installaties, in termen van milieu- en verontreinigingspreventie, met elkaar te vergelijken. Het adviseert om de informatie die reeds door de RIE/BBT- en EMS-vereisten wordt gegenereerd, erin te integreren. In artikel 1 van het Protocol van Kyiv betreffende registers inzake de uitstoot en overbrenging van verontreinigende stoffen worden de drie doelstellingen van PRTR's genoemd, namelijk het bevorderen van de toegang van het publiek tot informatie, het vergemakkelijken van inspraak van het publiek bij de besluitvorming op milieugebied en het bijdragen tot de preventie en vermindering van milieuverontreiniging. De laatste twee doelstellingen zijn niet voldoende aan bod gekomen.

1.20. Ten slotte is het EESC van mening dat het mogelijk maken van benchmarking van milieuprestaties en bevordering van naleving op EU-niveau, het uitwerken van de IT-onderhouds- en helpdesks en het bundelen van de inspanningen daartoe (budget en instrumenten) tegemoet zou komen aan de belangen van veel bredere en diverse groepen eindgebruikers en ook de industrie zou stimuleren tot verdere uitwisseling van goede praktijken voor de preventie van verontreiniging.

2. Achtergrond

2.1. Richtlijn 2010/75/EU inzake industriële emissies (RIE) is het belangrijkste EU-instrument waarmee beoogd wordt verontreiniging op geïntegreerde wijze aan de bron te voorkomen, teneinde in het kader van grootschalige industriële activiteiten een hoog algemeen niveau van milieubescherming te bereiken. Deze richtlijn kan dus concreet gestalte geven aan de zelfverklaarde ambitie om de vervuiling tot nul terug te brengen en zal ook bijdragen tot een betere gezondheid. De herziening ervan is een test voor de besluitvormers van de EU om te laten zien dat zij vastbesloten zijn de ambities van de Europese Green Deal in de praktijk te brengen door middel van specifieke bepalingen.

2.2. De evaluatie werd gelanceerd in het kader van de Europese Green Deal. Er bestaan uiteenlopende standpunten tussen de vertegenwoordigers van de beroepsorganisaties van bepaalde industriële actoren en andere vertegenwoordigers van het maatschappelijk middenveld, maar ook binnen de betrokken groepen van belanghebbenden uit de industrie.

2.3. Het herziene RIE-voorstel is samen met de herziening van Verordening (EG) nr. 166/2006 van het Europees Parlement en de Raad⁽²⁾ betreffende de instelling van een Europees register inzake de uitstoot en overbrenging van verontreinigende stoffen (Europees PRTR) geëvalueerd; met deze verordening wordt uitvoering gegeven aan het Protocol van Kyiv betreffende registers inzake de uitstoot en overbrenging van verontreinigende stoffen van 2006⁽³⁾.

2.4. *Algemeen overzicht van het herziene RIE-voorstel:* Het verklaarde doel van de Europese Commissie is de wetgeving om te vormen tot een toekomstgericht kader dat geschikt is voor het begeleiden van de industriële transformatie die nodig is voor de groene transitie. De belangrijkste bouwstenen waarop het is gebaseerd zijn: 1) grotere doeltreffendheid, 2) innovatie, 3) hulpbronnen en chemische stoffen, 4) decarbonisatie. De uitvoering van deze bouwstenen hangt rechtstreeks af van de opzet van het toepassingsgebied van de RIE, dat in bijlage I wordt beschreven en dat als de vijfde bouwsteen kan worden beschouwd.

2.5. *Algemeen overzicht van het herziene voorstel voor een Europees PRTR:* Het herziene voorstel voor een verordening betreffende de rapportage van milieugegevens van industriële installaties en tot oprichting van een portaal voor industriële emissies beoogt de integratie van de rapportagestromen via een gecentraliseerde onlinedatabank (het EEA-portaal voor industriële emissies⁽⁴⁾), de rapportage over het gebruik van hulpbronnen en de contextualisering van de informatie te verbeteren. Het is de bedoeling dat ten minste 90 % van de informatie over uitstoot wordt bestreken. De lijst van verontreinigende stoffen en de drempels voor rapportage over de uitstoot zijn ongewijzigd gebleven.

3. Algemene opmerkingen (RIE)

3.1. De belangrijkste verwachtingen van het maatschappelijk middenveld⁽⁵⁾ zijn klimaatbescherming via een “gecombineerde aanpak” (sturing en controle en het EU-ETS), een herziening van het toepassingsgebied, prestatie-indicatoren om de transformatie te sturen, een beperking van de flexibiliteit en meer ambitie bij de vergunningverlening, en een toekomstgericht proces voor de bepaling van BBT's waarbij het algemeen belang vooropstaat.

3.2. Vanuit het perspectief van de industrie zijn de standpunten diverser.

3.2.1. In de vijfde, transversale doelstelling, waarnaar in punt 2.4 wordt verwezen, ontbreekt echter een essentieel onderdeel, namelijk de behoefte aan extra hernieuwbare energie naast energie-efficiëntie.

3.2.2. Een vergelijkende analyse is nodig om te voorkomen dat meerdere (2 à 4) niet-geharmoniseerde wetgevingen betreffende dezelfde emissies tot verwarring zouden kunnen leiden. Voor energiedragers bijvoorbeeld lijkt het EU-ETS een sterkere stimulans te bieden dan andere gelijktijdig toepasselijke regelgeving.

3.2.3. Het proces voor de afgifte van vergunningen moet worden gestroomlijnd, geïntensiveerd en vereenvoudigd. De capaciteit van de autoriteiten moet worden ontwikkeld en de processen moeten beter worden voorbereid om de procedure snel en efficiënt te maken. Verwacht wordt dat het voorstel voor een samenvatting van de vergunning kan bijdragen tot het wegnemen van deze bezwaren.

3.2.4. Er is een fijnmaziger evenwicht nodig tussen sanctioneren (negatieve motivatie) en stimuleren, ten voordele van het laatste, om sneller resultaten te boeken op het gebied van preventie/vermindering van verontreiniging.

⁽²⁾ Verordening (EG) nr. 166/2005 van het Europees Parlement en de Raad van 18 januari 2006 betreffende de instelling van een Europees register inzake de uitstoot en overbrenging van verontreinigende stoffen en tot wijziging van de Richtlijnen 91/689/EEG en 96/61/EG van de Raad (PB L 33 van 4.2.2006, blz. 1).

⁽³⁾ <https://unece.org/environment-policy/public-participation/prtrs-protocol-text>

⁽⁴⁾ <https://industry.eea.europa.eu/>

⁽⁵⁾ <https://eeb.org/library/ngo-preliminary-assessment-of-the-european-commissions-proposal-for-revised-ied-and-e-prtr>

3.3. Werknemersvertegenwoordigingen juichen het voorstel toe; werknemers zetten zich in voor de groene transformatie van de industrie en herinneren eraan dat het hier niet om een technologische, maar eerder om een sociale uitdaging gaat. Er moet zorgvuldig op worden toegezien dat de voordelen voor het bredere publiek en de werknemers van de bredere inspanningen ter voorkoming van verontreiniging die nodig zijn voor de uitvoering van de Europese Green Deal, volledig stroken met een rechtvaardige transitie. De werknemersorganisaties zijn van mening dat strengere Europese regels ter bescherming van het milieu en de volksgezondheid een steun betekenen voor de beroepsbevolking en het ontstaan van kwalitatief goede banen waarbij de industrie zelf duurzaam wordt; er bestaan goede voorbeelden, zoals dat van de transitie naar groen staal in Zweden. Strengere verontreinigingsnormen kunnen helpen investeringen aan te trekken om de infrastructuur van de Europese industrie geschikt te maken voor de ambitie om alle verontreiniging tot nul terug te dringen. Werknemersorganisaties steunen de bespoediging van de inspanningen voor de vervanging van gevaarlijke en schadelijke stoffen die bij industriële activiteiten worden geproduceerd en gebruikt en zijn derhalve voorstander van meer transparantie en een gebruikersvriendelijke toegang tot informatie over systemen voor het beheer van chemische stoffen.

4. Specifieke opmerkingen (herziening RIE)

4.1. *Bouwsteen 1: striktere toepassing van BBT's bij het verlenen van vergunningen*

4.1.1. In het voorstel wordt als belangrijkste tekortkoming onderkend dat de meeste vergunningsvoorwaarden zijn afgestemd op de minst strenge verontreinigingsniveaus die zijn toegestaan krachtens de relevante emissieniveaus die eigen zijn aan de beste beschikbare technieken (artikel 15, lid 3). In het herziene artikel 15, lid 3, wordt als nieuwe standaard voorgesteld dat de bevoegde autoriteiten de strengst mogelijke emissiegrenswaarden vaststellen, die overeenstemmen met de laagste emissies die door toepassing van BBT's in de installatie kunnen worden bereikt. Het EESC is van mening dat deze verduidelijking op het juiste moment komt en strookt met de RIE, die erop gericht is verontreiniging aan de bron te voorkomen. Bij de afgifte van een vergunning moet rekening worden gehouden met het exacte toepassingsgebied en de perimeter van de technologie, zodat een goede vergelijking kan worden gemaakt tussen de BBT's.

4.1.2. Door in de laatste alinea te verwijzen naar het "strenge" maar technisch haalbare bereik zou de tekst intern consistent worden en meer in overeenstemming worden gebracht met de Europese Green Deal.

4.1.3. Het voorstel biedt de exploitant de mogelijkheid om te analyseren of aan de strengste waarde van de reeks emissieniveaus die eigen zijn aan de beste beschikbare technieken (BBT's) kan worden voldaan en om de beste prestaties vast te stellen die de installatie kan behalen door toepassing van de in de BBT-conclusies beschreven BBT's; deze bepaling behoeft enige verduidelijking (zie aanbevelingen).

Afwijkingsbepaling (artikel 15, lid 4)

4.1.4. De verwijzing naar een verbod op afwijkingen wanneer daardoor de naleving van een milieukwaliteitsnorm (MKN) in gevaar kan komen, vertaalt de voorzorgs- en preventieve aanpak in duidelijkere juridische bewoordingen en wordt derhalve gesteund, evenals de noodzaak van aanvullende monitoringeisen voor het meten van de effecten op het ontvangende milieu.

Verduidelijkingsmethode voor het uitvoeren van kosten-batenanalyses

4.1.5. De methode van de kosten-batenanalyse (KBA-methode) wordt voorgesteld in een nieuwe bijlage II als onderdeel van nieuwe beginselen die in acht moeten worden genomen bij het toestaan van afwijkingen. Milieuvoordelen moeten ook voordelen op het gebied van gezondheid en klimaatbescherming omvatten; de methode voor de berekening van de schadekosten mag alleen gebruik maken van de meer beschermende methoden, bijv. de methode van het EEA voor de waarde van het statistisch leven, aangepast aan de prijsniveaus van de OESO/VS, op basis van de werkzaamheden van het EEA (ETC/ATNI report 04/2020) ⁽⁶⁾.

4.1.6. De verbeterde KBA-methode moet tevens worden gebruikt om de hoogte van de sancties en de compensatie vast te stellen, alsook om te bepalen wat in het kader van de vaststelling van BBT's als "economisch haalbaar" moet worden beschouwd. Toepassing van deze methode voor een systematische internalisering van externe kosten zou het ook mogelijk maken extra middelen te genereren die kunnen worden herbestemd ter ondersteuning van de invoering van baanbrekende technieken in opkomst.

⁽⁶⁾ <https://www.eionet.europa.eu/etcs/etc-atni/products/etc-atni-reports/etc-atni-report-04-2020-costs-of-air-pollution-from-european-industrial-facilities-200820132017>

Waterafvoergelateerd

4.1.7. De eisen om te komen tot gelijkwaardige beschermingsniveaus in geval van indirecte lozing van afvalwater zijn aangescherpt (artikel 15, lid 1). De meeste belanghebbenden, d.w.z. het maatschappelijk middenveld en de watervoorzienssector, zijn zeer te spreken over de wijzigingen in het nieuwe voorstel, aangezien er voorwaarden worden toegevoegd met betrekking tot de omstandigheden waarin indirecte lozing mag plaatsvinden. Het is positief dat de gelijkwaardigheid van de verontreinigingsbelasting wordt benadrukt en dat dit in alle gevallen de naleving van artikel 18 (naleving van de MKN) onverlet laat. De formulering zou kunnen worden aangescherpt om verdunning te verbieden en er zou een "nultolerantie"-aanpak moeten worden vastgesteld voor een lijst van persistente verontreinigende stoffen, in overeenstemming met de verplichting om geen verslechtering te veroorzaken, welke in de context van de waterbescherming van toepassing is.

4.1.8. De toegevoegde waarde van deze bepaling zou groter zijn als voor elk lozingspunt een streefwaarde voor biologische verwijderbaarheid/afbreekbaarheid zou worden vastgesteld.

Beperking van de flexibiliteit door middel van een actualisering van het Europese vangnet

4.1.9. Door alleen al van de grote bruinkoolgestookte stookinstallaties te eisen dat zij de strikte bandbreedte van de emissieniveaus die eigen zijn aan de beste beschikbare technieken niet overschrijden, had een jaarlijkse last van gezondheidsschade ter waarde van ten minste 42,2 miljard EUR kunnen worden vermeden. Aangezien de bindende minimumeisen in bijlage V gebaseerd zijn op emissiegegevens voor de periode 2000-2001 is het EESC van mening dat de emissiegrenswaarden in bijlage V, evenals de bepalingen inzake de nalevingsregeling, moeten worden gewijzigd om ze in overeenstemming te brengen met de strenge grenswaarden voor de emissieniveaus die eigen zijn aan de beste beschikbare technieken (BBT) voor grote kolen- en bruinkoolgestookte stookinstallaties, zoals uiteengezet in het relevante BBT-referentiedocument dat in 2017 is herzien (LCP BREF3). In het voorstel wordt niet gemotiveerd waarom het verouderde Europese vangnet niet is herzien.

Andere tekortkomingen die een negatieve invloed hebben op de doeltreffendheid van de doelstellingen van de RIE

4.1.10. In de wetstekst van artikel 18 (MKN) zouden duidelijkere maatregelen (bijv. beperkte exploitatie) met een resultaatsverplichting moeten worden opgenomen, zodat de bevoegde autoriteit verplicht is preventieve maatregelen te nemen (bijv. een "veiligheidsbuffer" om aan de MKN te voldoen). Een expliciete koppeling in artikel 21, lid 5, naar het NAPCP (National Air Pollution Control Programme), het NECP (geïntegreerd nationaal energie- en klimaatplan) en de WHO-richtsnoeren voor luchtkwaliteit⁽⁷⁾ zou welkom zijn; artikel 3, lid 6, zou dienovereenkomstig moeten worden gewijzigd.

Versterking van het gelijke speelveld, de prestatie-informatie en bevordering van naleving

4.1.11. Het voorstel heeft de kans gemist om te voorzien in een doeltreffender gebruik van de prestatie-informatie die reeds wordt gegenereerd in het jaarlijkse nalevingsverslag (artikel 14, lid 1, van de RIE); een geharmoniseerd invoerformulier voor de rapportageverplichting dat automatische extractie van die informatie binnen het EEA-portaal mogelijk maakt, zou de toegang tot belangrijke prestatie-informatie aanzienlijk verbeteren.

4.1.12. Het EESC vindt dat er nu al bepalingen ter bevordering van de naleving moeten worden vastgesteld, zoals minimale kalibratiefrequenties voor monitoringsapparatuur, en meetonzekerheidsniveaus die niet mogen worden overschreden, afgestemd op de stand van de techniek.

Versterking van de rechten van het Verdrag van Aarhus

4.1.13. Er zijn verbeteringen aangebracht in een aantal aspecten met betrekking tot inspraak van het publiek en toegang tot de rechter, mede naar aanleiding van een zaak van het comité van toezicht op de naleving van het Verdrag van Aarhus⁽⁸⁾. De nieuwe waarborgen uit hoofde van artikel 25 hebben betrekking op doeltreffende rechtsmiddelen en toegang tot de rechter, en worden toegejuicht. Het EESC is echter van mening dat de bepaling van artikel 25 zodanig moet worden gewijzigd dat alle handelingen/nalatigheden in het kader van de RIE er onder vallen, en niet alleen die welke betrekking hebben op artikel 24. Bovendien moet zorgvuldig en systematisch worden nagegaan of en in welke mate de aanspraken op vertrouwelijke bedrijfsinformatie in overeenstemming zijn met het relevante kader van Aarhus.

⁽⁷⁾ <https://www.who.int/news-room/feature-stories/detail/what-are-the-who-air-quality-guidelines>

⁽⁸⁾ ACCC/C/2014/121 EU: <https://unece.org/acccc2014121-european-union>

4.2. *Bouwsteen 2: “innovatie ondersteunen”*

4.2.1. Het EESC is van mening dat het voorstel geen duidelijke instrumenten en prikkels biedt voor zinvolle “innovatie”. Ten eerste is het door het ontbreken van belangrijke prestatie-indicatoren (KPI's) en het ontbreken van resultaatgerichte streefdoelen onduidelijk wat met deze innovatie wordt beoogd. Er zijn enkele bepalingen opgenomen die de toepassing van “technieken in opkomst” richting zouden geven. De criteria om te beoordelen wat een techniek in opkomst is, zijn echter uitsluitend gebaseerd op de gereedheidsniveaus van een technologie (TRL's).

4.2.2. Het EESC benadrukt dat de termijn van 2050 voor de verwezenlijking van de “transformatie” op gespannen voet staat met de EU-doelstellingen voor het terugdringen van vervuiling en emissies, en met de beperkingen die worden opgelegd door de grenzen van onze planeet. Er moeten nu mijlpalen en KPI's worden vastgesteld in een op wetenschap gebaseerd proces en ngo's en andere relevante belanghebbenden moeten hier expliciet bij worden betrokken.

4.2.3. Andere belanghebbenden moeten een formele rol krijgen bij de opstelling van de transformatieplannen en bij de uitwisseling van informatie over Europese BREF's. De lijst van belanghebbenden die wordt genoemd in de bepaling van het Innovatiecentrum voor industriële transformatie en emissies (Incite, Innovation Centre for Industrial Transformation and Emissions), met inbegrip van het EEA, is geschikter. Een evenwichtiger deelname van diverse belangengroepen en de betrokkenheid van de academische wereld en andere ngo's voor gezondheidsbescherming moeten worden aangemoedigd.

4.2.4. Het EESC is van mening dat er KPI's met duidelijke tijdgebonden actiedoelstellingen moeten worden ontwikkeld en dat deze bijvoorbeeld kunnen worden toegevoegd aan bijlage III bij de RIE, die betrekking heeft op de criteria voor het vaststellen van BBT's. Deze KPI's kunnen worden gebruikt als leidraad bij de evaluatie van de BREF's en het proces van het transformatieplan. Deze evaluaties moeten plaatsvinden in een goed opgezet en tijdig proces, met mijlpalen die op voorhand kunnen worden gepland, zodat vroegtijdige signalen kunnen worden gegeven en de planning naar behoren kan worden ondersteund.

4.2.5. Het EESC stelt voor minimumbeginselen vast te stellen, waarbij voorrang wordt gegeven aan het voorkomen van verontreiniging boven het terugdringen ervan, en na te gaan of de in kaart gebrachte technieken (in opkomst) verenigbaar zijn met de verwezenlijking van het acquis en de gestelde doelen om alle verontreiniging tot nul terug te dringen.

4.3. *Bouwsteen 3: hulpbronnen en chemische stoffen*

4.3.1. Artikel 15, lid 3 bis, dat voorschrijft dat de milieuprestatiegrenswaarden binnen de bandbreedten van met de BBT's geassocieerde milieuprestatieniveaus en andere milieuprestatieniveaus moeten liggen, is onvoldoende consistent met de eis dat exploitanten de BBT moeten toepassen, en moet overeenstemmen met het strikte niveau van de bandbreedte van met de BBT's geassocieerde milieuprestatieniveaus die betrekking hebben op normen voor “nieuwe installaties”, waarbij een onderscheid wordt gemaakt in de dienovereenkomstige BBT-conclusie. Het EESC is ermee ingenomen dat de rol van BBT's bij het gebruik van hulpbronnen wordt versterkt; deze komen niet alleen het milieu en de volksgezondheid ten goede, maar vormen ook een businesscase voor de exploitanten.

4.3.2. Werknemersorganisaties en ngo's wijzen ook op de voordelen van de vervanging van gevaarlijke stoffen en van preventieve maatregelen, die uiteindelijk leiden tot een vermindering van beroepsziekten zoals kanker, de belangrijkste doodsoorzaak op het werk. Het EESC heeft benadrukt dat de toegang tot en de interpretatie van prestatie-informatie zouden worden verbeterd door rechtstreekse integratie in het EEA-portaal.

4.4. *Bouwsteen 4: decarbonisatie ondersteunen*

4.4.1. Het voorstel schiet tekort om de RIE geschikt te maken voor klimaatbescherming. Het EESC is van mening dat klimaatbescherming belangrijk is. Het EESC is een groot voorstander van een gecombineerde aanpak en van een samenhangend beleid dat voor bijkomende voordelen zorgt.

4.4.2. Het maatschappelijk middenveld heeft voorgesteld de volgende bepalingen in de RIE-tekst op te nemen: “klimaatneutraliteit” moet worden toegevoegd als aanvullend BBT-criterium; artikel 9, lid 1, moet worden geschrapt; ook in de transformatieplannen worden decarbonisatiemaatregelen vastgesteld, bijv. 100 g CO₂eq/kWh vanaf 1 januari 2035 en 0 g CO₂eq/kWh uiterlijk in 2040; verplichte elektrificatie en omschakeling op andere brandstoffen.

4.4.3. De industrie is een andere mening toegedaan en zou in plaats daarvan een aanpak per geval hanteren, in afwachting van de mogelijke effecten van de aangescherpte EU-ETS-richtlijn. Zij is voorstander van het voorstel van de Commissie om de herziening uit te stellen tot medio 2028. Het belangrijkste argument is dat de EU-ETS flexibeler is en de exploitanten de mogelijkheid biedt zelf te beslissen welke maatregelen kosteneffectief zijn om uit te voeren.

4.5. Herziening/uitbreiding van het toepassingsgebied (sectorale punten)

Intensieve veeteeltactiviteiten (opname van runderen, herziene drempels voor pluimvee en varkens)

4.5.1. De Commissie heeft een aantal wijzigingen voorgesteld voor de industriële veehouderij, gebaseerd op grootvee-eenheden (GVE's)⁽⁹⁾. Zij verwacht een gezondheidsvoordeel van 5,5 miljard EUR per jaar, terwijl de nalevingskosten op ongeveer 265 miljoen EUR worden geraamd.

4.5.2. De belangrijkste wijzigingen hebben betrekking op de vergunningsregeling, waarbij een "light touch"-vergunningregeling wordt voorgesteld in een nieuw hoofdstuk VI bis. Voor het EESC is het niet duidelijk hoe de vermindering van de verontreiniging uitsluitend door de uitbreiding van het toepassingsgebied zal worden bereikt. De maatregelen die moeten worden uitgevoerd door middel van "exploitatieregels" (artikel 70 decies) zijn nog niet gedefinieerd, en zouden het voorwerp zijn van een gedelegeerde handeling van de Commissie, waarvan de nalevingstermijn 2030 is.

4.5.3. Het maatschappelijk middenveld maakt zich vooral zorgen over de mogelijkheid voor de lidstaten om een registratiesysteem te hanteren dat indruist tegen de eisen die in de vergunningsprocedures per geval worden gesteld (bijv. de staat van het ontvangende milieu, met name voor nitraten en dierlijke mest). Dit zou een stap terug betekenen voor activiteiten die momenteel door de RIE worden geregeld in afdeling 6.6 (varkens en pluimvee). Er ontbreekt een duidelijk verband tussen de noodzaak om aan de MKN te voldoen en de opvangcapaciteit van het land. Verontreiniging door aquacultuur moet ook worden gedekt. Ten slotte blijft de in het hoofdstuk gebruikte formulering (artikel 70 septies) vaag ten aanzien van het belang van deze kwesties.

4.5.4. De betrokken representatieve organisaties zijn van mening dat het voorbarig lijkt om ook de rundveehouderij in de richtlijn op te nemen, aangezien de emissiewaarden van het uitrijden van mest niet goed kunnen worden gemeten, maar in plaats daarvan worden geschat op basis van het soort voeder; zelfs de schattingen vertonen een afwijking van meer dan $\pm 100\%$ van het gemiddelde. Deze cijfers zijn nog onnauwkeuriger in de pastorale veehouderij, waar de emissies verspreid zijn; er is geen analytische JRC-studie beschikbaar. De boeren beschikken niet over de kennis en capaciteit om dergelijke gegevens te verzamelen, te verstrekken en te rapporteren.

4.5.5. Het doel van de richtlijn industriële emissies (RIE) is te komen tot een algemeen hoog niveau van milieubescherming voor grotere industriële installaties. Het voorstel van de Commissie houdt in dat landbouwbedrijven met een veestapel van minstens 150 grootvee-eenheden (als "drempelwaarde") voortaan onder de bepalingen van de richtlijn industriële emissies vallen, ongeacht de gebruikte veeteelttechniek. In de praktijk betekent dit dat veel familiebedrijven onder het toepassingsgebied van de richtlijn vallen en dus aan dezelfde regels moeten voldoen als andere grote industriële installaties (zoals cement- of staalproductie). Om ervoor te zorgen dat de richtlijn op evenredige en kosteneffectieve wijze wordt uitgevoerd, beveelt het EESC met klem aan om de drempelwaarde voor veehouderijen te verhogen op basis van een nieuwe adequate effectbeoordeling van veeteelttechnieken.

4.5.6. Het EESC is van mening dat de inhoud van de exploitatievoorschriften (artikel 70 decies) moet worden verduidelijkt, met name de voorschriften die het meest doeltreffend zijn om de doelstellingen inzake preventie van verontreiniging te verwezenlijken en die tegelijkertijd evenredig zijn voor de exploitanten. Er wordt een onderscheid gemaakt naargelang de dieren al dan niet seizoensgebonden in stallen worden gehouden en welke maatregelen er voor het mestbeheer moeten worden genomen. Het EESC pleit voor verdere stimulansen voor fokbedrijven die blijf geven van de beste milieupraktijken, met name biologische landbouw en andere landbouwpraktijken waarbij het welzijn van de dieren wordt gerespecteerd en die vrije uitloop hebben, bij voorkeur voor lokaal aangepaste, lokale en zeldzame rassen. Het nieuwe kader moet duurzame praktijken bevorderen en niet aanzetten tot een optimalisering van intensieve veehouderijmethoden, bijv. met meer maatregelen om de lucht aan het einde van de pijp te beheersen. Het EMAS-document van 2018 inzake het sectorale referentiedocument betreffende de beste milieubeheerpraktijken voor de landbouwsector⁽¹⁰⁾ vormt een nuttige inspiratiebron voor benchmarks van uitmuntendheid die als nuttige basis zouden kunnen dienen om die normen vast te stellen.

⁽⁹⁾ De GVE-factoren zijn gebaseerd op bijlage II bij Uitvoeringsverordening (EU) nr. 808/2014 van de Commissie.

⁽¹⁰⁾ Besluit (EU) 2018/813 van de Commissie van 14 mei 2018 inzake het sectorale referentiedocument betreffende de beste milieubeheerpraktijken, sectorale milieuprestatie-indicatoren en criteria voor topprestaties voor de landbouwsector in het kader van Verordening (EG) nr. 1221/2009 van het Europees Parlement en de Raad inzake de vrijwillige deelneming van organisaties aan een communautair milieubeheer- en milieuauditsysteem (EMAS) (PB L 145 van 8.6.2018, blz. 1), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/?uri=CELEX:32018D0813>

4.5.7. Aquacultuur is een complex ecosysteem dat naast emissies ook synergetische milieuvoordelen biedt: microklimaat, temperatuurbeheersing, luchtkwaliteit, waterhuishouding, koolstofafvang, biodiversiteit enz., zodat emissies niet geïsoleerd kunnen worden beoordeeld. Er bestaat geen gedetailleerde analytische studie van het JRC, ook niet op de lijst van BBT-referentiedocumenten (BREF's). Een zeer nauwkeurige definitie van BBT-versies is nodig vanwege het grote aantal bestaande technologieën, waarvan sommige netto klimaatneutraal zijn.

Minerale mijnbouwactiviteiten

4.5.8. De Commissie stelt voor om een aantal soorten mijnbouw- en metaalwinningsactiviteiten in het toepassingsgebied op te nemen. Het EESC is voorstander van deze opname, omdat dit van grote invloed kan zijn op het milieu, milieuvriendelijke exploratie van hulpbronnen kan bevorderen, zodat deze op de meest efficiënte manier kunnen worden gewonnen, en zo de acceptatie door het publiek ten goede kan komen. Verwacht wordt dat de vraag naar kritieke mineralen in de EU sterk zal groeien, waardoor de druk op nieuwe mijnbouwactiviteiten zal toenemen. In de meeste gevallen zijn deze activiteiten reeds op nationaal niveau gereguleerd, en een Europese aanpak zou gelijke concurrentievoorwaarden bevorderen.

Opname van de productie van gigawattuur (GWh)-batterijen

4.5.9. In het voorstel van de Commissie wordt voorgesteld de productie van lithium-ionbatterijen en de assemblage van batterijcellen/-packs met een productiecapaciteit van meer dan 3,5 GWh per jaar in het toepassingsgebied van de RIE op te nemen. Het EESC steunt deze opname omdat is gebleken dat deze activiteiten grote gevolgen kunnen hebben, met name voor het waterverbruik en het gebruik van gevaarlijke metalen. Door de elektrificatie van het vervoer en andere toepassingen is dit een snelgroeiende sector. Het is echter onduidelijk waarom in het oorspronkelijke voorstel de capaciteitsdrempel van 2,5 GWh op het laatste moment is verlaagd.

Afvalstoffen op stortplaatsen

4.5.10. De Commissie stelt voor de eisen aan stortplaatsen aan te scherpen; het gaat dus niet om een uitbreiding van het toepassingsgebied. De vaststelling van BBT's zou het milieu- en klimaateffect van het storten van afval verbeteren, met name wat betreft het voorkomen en afvangen van methaanemissies. De richtlijn betreffende het storten van afvalstoffen⁽¹⁾ dateert van 1999 en in tegenstelling tot wat in die richtlijn wordt gesteld, zijn er geen BBT-normen voor het storten van afvalstoffen. In punt 5.3 wordt verder verduidelijkt dat biologische behandeling anaerobe behandelingsactiviteiten omvat. Het EESC is ingenomen met beide verduidelijkingen.

5. Algemene opmerkingen (herziening Europees PRTR)

5.1. De PRTR's moeten ten minste drie onderling samenhangende doelstellingen dienen, als bepaald in artikel 1 van het Protocol van Kiev betreffende registers inzake de uitstoot en overbrenging van verontreinigende stoffen (zie punt 1.18).

5.2. Het EESC is van mening dat moderne en gebruiksvriendelijke geïntegreerde dataportalen van cruciaal belang zijn om de vooruitgang op het gebied van verontreinigingspreventie en de publieke verantwoordingsplicht te kunnen volgen. Hoewel het EESC ingenomen is met sommige van de nieuwe bepalingen, zoals de systematische rapportage over de input (verbruik, materialen, gevolgen voor de toeleveringsketen), het in de juiste context plaatsen van informatie, de rapportage over diffuse emissies, maximale gebruiksvriendelijkheid en de integratie van verschillende rapportagestromen, maakt het zich ernstig zorgen over de meer specifieke vereisten, dat wil zeggen, de wijze waarop benchmarking en bevordering van naleving mogelijk kunnen worden gemaakt.

6. Specifieke opmerkingen (herziening Europees PRTR)

6.1. Het EESC is er niet van overtuigd dat uitstel van het opstellen van lijsten van verontreinigende stoffen de juiste weg is.

6.2. Het EESC is van mening dat burgers er een legitiem belang bij hebben om nuttige informatie te ontvangen over de milieuoetafdrak van producten.

6.3. De Commissie stelt dat zij ernaar streeft dat "ten minste 90 % van de uitstoot van elke verontreinigende stof in lucht, water of bodem [...] wordt bestreken, met inbegrip van nuldrempels voor stoffen die een bijzonder groot gevaar voor het milieu of de gezondheid van de mens vertonen"; deze doelstelling wordt toegejuicht.

⁽¹⁾ Richtlijn 1999/31/EG van de Raad van 26 april 1999 betreffende het storten van afvalstoffen (PB L 182 van 16.7.1999, blz. 1), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/?uri=celex%3A31999L0031>

6.4. De handhaving van rapportagedrempels zal de administratieve lasten voor de bevoegde autoriteiten doen toenemen; waar monitoringgegevens bestaan, moeten deze worden gebruikt en dus gerapporteerd. Op grond van het bovenstaande is het EESC het niet eens met de rapportagedrempels.

6.5. Het EESC is van mening dat de efficiëntie en doeltreffendheid van de rapportage kunnen worden verbeterd. De exploitanten moeten de monitoringgegevens, die voor een groot deel afkomstig zijn van systemen voor continue emissie monitoring (CEM's), rechtstreeks aan het EEA-portaal kunnen rapporteren. In veel EU-landen, maar ook in China en de VS, worden de ruwe CEM-gegevens in real time (of binnen een maand) rechtstreeks ter beschikking van het publiek gesteld in een gecentraliseerde databank. Deze functionaliteit wordt nog niet aangeboden door het EEA. Het EESC is van mening dat rechtstreekse melding van de gegevens door de exploitanten aan het EEA de bevoegde autoriteiten zou ontlasten van een aantal administratieve taken en de beoordeling van de naleving, terwijl de informatie voor de verschillende eindgebruikers sneller toegankelijk zou worden. De bevoegde autoriteit zou via speciale toegangsrechten verantwoordelijk blijven voor de validering en handhaving; de status van de gegevensinvoer zou kunnen worden weergegeven (in afwachting van validering/gevalideerd).

Brussel, 14 juli 2022.

De voorzitter
van het Europees Economisch en Sociaal Comité
Christa SCHWENG

Advies van het Europees Economisch en Sociaal Comité over de mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Europese Raad, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's — Voorzieningszekerheid en betaalbare energieprijzen: opties voor onmiddellijke maatregelen en voorbereiding op de volgende winter

(COM(2022) 138 *final*)

(2022/C 443/20)

Rapporteur: **Alena MASTANTUONO**

Raadpleging	Europese Commissie, 2.5.2022
Rechtsgrond	Artikel 304 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie
Bevoegde afdeling	Vervoer, Energie, Infrastructuur en Informatiemaatschappij
Goedkeuring door de afdeling	21.6.2022
Goedkeuring door de voltallige vergadering	13.7.2022
Zitting nr.	571
Stemuitslag (voor/tegen/onthoudingen)	188/3/13

1. Conclusies en aanbevelingen

1.1. De onderhavige mededeling moet worden gezien in de algemene context van REPower EU, waarmee vooral wordt beoogd dat de EU minder afhankelijk wordt van Russische fossiele brandstoffen. De situatie is ernstig en vraagt om een ongekende reactie en een maximum aan solidariteit en vertrouwen tussen de lidstaten van de EU. Europa heeft een efficiënt plan nodig waarmee op verschillende scenario's inzake energietekorten kan worden ingespeeld en waarin wordt aangegeven hoe deze situaties met gezamenlijke maatregelen van de EU-lidstaten moeten worden aangepakt en hoe de energie-infrastructuur het efficiëntst gebruikt en verder ontwikkeld kan worden. Gezamenlijke acties van de lidstaten om aan de behoefte aan goede infrastructuur en een efficiënt gebruik daarvan tegemoet te komen, worden door het Europees Economisch en Sociaal Comité (EESC) toegejuicht.

1.2. Minder afhankelijkheid van Russisch gas betekent meer autonomie en vereist een intensiever gebruik van hulpbronnen die in de EU voorhanden zijn, waarbij o.a. gedacht moet worden aan een snelle uitrol van hernieuwbare energiebronnen. De EU moet dus maximaal gebruikmaken van de beschikbare middelen en de bestaande eigen capaciteit om het tekort in de energievoorziening op te vangen. Lokale bronnen zullen echter niet toereikend of gemakkelijk beschikbaar zijn, en daarom moet de EU nieuwe partnerschappen aangaan met betrouwbare landen. Het EESC benadrukt in dit verband dat bij het opzetten van energiepartnerschappen met landen buiten de EU goed moet worden gekeken naar de gevolgen van afhankelijkheid van landen die de waarden van de EU niet delen of waarvan het regime als onvriendelijk kan worden bestempeld.

1.3. De grondoorzaak van de huidige hoge elektriciteitsprijzen is de gasmarkt, die ook de elektriciteitsprijzen opdrijft. De enige ideale oplossing voor dit probleem zou zijn de productie en het gebruik van niet-fossiele elektriciteit op te voeren tot een niveau waarmee aan de vraag naar elektriciteit wordt voldaan.

1.4. In de mededeling ligt de nadruk op kortetermijnmaatregelen om de continuïteit van de voorziening en betaalbare prijzen te waarborgen, maar deze maatregelen moeten worden gezien in het kader van langeretermijndoelstellingen. De EU acht het van vitaal belang om constant en consequent te blijven streven naar alle basisdoelstellingen van een duurzaam energiesysteem: voorzieningszekerheid, redelijke kosten en prijzen, en milieuduurzaamheid.

1.5. Rechtstreekse steun is ongetwijfeld de meest realistische optie als noodmaatregel. Het gebruik van hogere btw- en energiebelastingopbrengsten kan de lidstaten helpen dergelijke maatregelen te financieren. Alle steunmaatregelen om de crisis te verzachten moeten tijdelijk zijn en gericht op degenen die het meest te lijden hebben, of het nu gaat om burgers, kleine en middelgrote ondernemingen (kmo's) of energie-intensieve industrieën. In de mededeling wordt er echter niet op gewezen dat een substantiële inspanning om het gasverbruik te verminderen ook van de consumenten moet komen. Compensatie die niet leidt tot een daling van het gasverbruik is dan ook geen houdbare optie.

1.6. Om de situatie het hoofd te bieden zou er daarom alleen sprake mogen zijn van gerichte tijdelijke maatregelen op lidstaatniveau die de EU-markt zo min mogelijk verstoren, of maatregelen op EU-niveau die de decarbonisatie-inspanningen of de energievoorziening niet in gevaar brengen. Al met al brengen marktinterventies het risico met zich mee dat ze langeretermijndoelstellingen tegenwerken doordat ze onzekerheden over investeringen veroorzaken en het koolstofarm maken van de energiesector ontmoedigen. Het EESC is het eens met de conclusies van het ACER dat de elektriciteitsmarkt goed heeft gefunctioneerd door te voorkomen dat de stroomvoorziening in bepaalde gebieden werd beperkt of zelfs werd onderbroken.

2. Algemene opmerkingen

2.1. Na het besluit van het Kremlin om de gaslevering aan bepaalde Europese landen stop te zetten, begrepen de Europese leiders de ernst van de situatie, die vraagt om een ongekende reactie en een maximaal niveau van solidariteit en vertrouwen tussen de EU-lidstaten. Europa heeft een efficiënt plan nodig waarmee op verschillende scenario's inzake energietekorten kan worden ingespeeld en waarin wordt aangegeven hoe deze situaties met gezamenlijke maatregelen van de EU-lidstaten moeten worden aangepakt en hoe de energie-infrastructuur het efficiëntst kan worden gebruikt.

2.2. De onderhavige mededeling moet worden gezien in de algemene context van REPower EU, waarmee vooral wordt beoogd dat de EU minder afhankelijk wordt van Russische fossiele brandstoffen. In dit verband verwijst het EESC naar zijn eerdere adviezen⁽¹⁾ met meningen en standpunten over zowel kortetermijn- als langeretermijnmaatregelen om de met deze problematiek verband houdende uitdagingen het hoofd te bieden.

2.3. In de mededeling ligt de nadruk op kortetermijnmaatregelen om de continuïteit van de voorziening en betaalbare prijzen te waarborgen, maar deze maatregelen moeten worden gezien in het kader van langeretermijndoelstellingen. De EU acht het van vitaal belang om constant en consequent te blijven streven naar alle basisdoelstellingen van een duurzaam energiesysteem: voorzieningszekerheid, redelijke kosten en prijzen, en milieuduurzaamheid. Erkend moet worden dat veel maatregelen, met name grote investeringen, meer tijd vergen om in de praktijk hun beslag te krijgen en dat kortetermijnmaatregelen als tussenoplossing nodig kunnen zijn om de noodsituatie door te komen.

2.4. Als er niet wordt uitgegaan van een totaalbenadering bestaat er een groot risico dat acute symptomen worden aangepakt met maatregelen die inefficiënt zijn of, in het ergste geval, tegen de basisdoelstellingen indruisen. Het waarborgen van gelijke toegang tot energie tegen betaalbare prijzen en van de continuïteit van de energievoorziening tegen redelijke kosten, terwijl tegelijkertijd wordt gestreefd naar klimaatneutraliteit, moet voor de Europese Unie een absolute prioriteit zijn.

3. Specifieke opmerkingen — continuïteit van de gasvoorziening tegen redelijke kosten

3.1. In de mededeling worden collectieve Europese maatregelen voorgesteld om de kwestie van de gasvoorziening aan te pakken. De maatregelen omvatten EU-partnerschappen met derde landen, het faciliteren van collectieve aankoop, en een gemeenschappelijk gasopslagbeleid.

3.2. Minder afhankelijkheid van Russisch gas betekent meer autonomie en vereist een intensiever gebruik van hulpbronnen die in de EU voorhanden zijn, waarbij o.a. gedacht moet worden aan de uitrol van hernieuwbare energiebronnen. De EU moet dus maximaal gebruikmaken van de beschikbare middelen en de bestaande eigen capaciteit om het tekort in de energievoorziening op te vangen.

3.3. Duidelijk is echter dat lokale bronnen niet toereikend of gemakkelijk beschikbaar zullen zijn, en daarom moet de EU nieuwe partnerschappen aangaan met derde landen. Het EESC benadrukt in dit verband dat bij het opzetten van energiepartnerschappen met landen buiten de EU goed moet worden gekeken naar de gevolgen van afhankelijkheid van landen die de waarden van de EU niet delen of waarvan het regime als onvriendelijk kan worden bestempeld.

3.4. In dit licht moet de EU ook de voor- en nadelen van de invoer van waterstof uit derde landen grondig analyseren en tevens zoeken naar passende oplossingen die binnen de Europese Unie kunnen worden gevonden.

3.5. LNG-terminals, gasopslagfaciliteiten en pijpleidingen voor een gediversifieerde levering spelen een centrale rol in de gasvoorzieningszekerheid. Om de in de EU beschikbare hulpbronnen op een duurzame manier te gebruiken, zal Europa enorme investeringen in infrastructuur en O&O&I moeten doen. Gezamenlijke acties van de lidstaten om aan de behoefte aan goede infrastructuur en een efficiënt gebruik daarvan tegemoet te komen, worden door het EESC toegejuicht. Het EESC vestigt de aandacht op lopende projecten, zoals de gezamenlijke lease van een LNG-terminalschip door Finland en Estland.

⁽¹⁾ PB C 323 van 26.8.2022, blz. 123, en PB C 323 van 26.8.2022, blz. 129.

3.6. Het EESC is zeer ingenomen met de nieuwe regels voor gasopslag waarover de Europese medewetgevers het snel eens zijn geworden. Goedgevulde gasopslagvoorzieningen zullen helpen om veilig de winter (2022/2023) door te komen, want ze beschermen tegen prijsschokken, behoeden Europeanen voor energiearmoede en stellen het concurrentievermogen van het Europese bedrijfsleven veilig.

3.7. Overeenkomstig zijn advies over het gasopslagbeleid van de EU ⁽²⁾ beschouwt het EESC samenwerking met derde landen als een maatregel die investeringen in nieuwe infrastructuur aanvult en die de energiezekerheid van Europa ten goede zal komen. Het EESC dringt er bij de Raad en het Parlement op aan te overwegen om gebruik te maken van installaties voor gasopslag in betrouwbare buurlanden, ook in Oekraïne. Dit zal tot de voorzieningszekerheid bijdragen.

4. Specifieke opmerkingen — aanpak van de hoge elektriciteitsprijzen

4.1. In de nasleep van de pandemie zijn de energieprijzen fors de hoogte ingeschoten, wat nog werd verergerd door de Russische inval in Oekraïne. Hierdoor zijn brede groepen consumenten getroffen en neemt de energiearmoede in heel Europa toe. Mensen die al met energiearmoede te kampen hadden, zien hun situatie verslechteren en consumenten die in het verleden geen problemen hadden om hun energierekeningen te betalen, lopen het risico in armoede te vervallen.

4.2. De Commissie heeft al diverse initiatieven bekendgemaakt om de hoge energieprijzen en de gevolgen daarvan aan te pakken, waaronder de toolbox met initiatieven en steunmaatregelen ⁽³⁾ en de in de REPowerEU-mededeling gepresenteerde opties voor het verlenen van steun aan kwetsbare burgers en de zwaarst getroffen ondernemingen zoals energie-intensieve bedrijven om de productiekosten te drukken en de inspanningen voor een koolstofarme economie op te voeren. Het EESC is er voorstander van dat ook kmo's onder de steunmaatregelen vallen; dit is zijns inziens van cruciaal belang.

4.3. Het EESC kan zich vinden in de analyse van de voor- en nadelen van de in de onderhavige mededeling gepresenteerde opties om iets te doen aan de hoge elektriciteitsprijzen en de gevolgen daarvan voor burgers en bedrijven. De opties omvatten twee soorten maatregelen: financiële steun om de gevolgen van de hoge prijzen te verzachten, en marktinterventiemaatregelen die erop gericht zijn de prijzen zelf te beïnvloeden.

4.4. Rechtstreekse steun is ongetwijfeld de meest realistische optie als noodmaatregel. Het gebruik van hogere btw- en energiebelastingopbrengsten kan de lidstaten helpen dergelijke maatregelen te financieren. Alle steunmaatregelen om de crisis te verzachten moeten tijdelijk zijn en gericht op degenen die het meest te lijden hebben, of het nu gaat om burgers, kmo's of energie-intensieve industrieën. In de mededeling wordt er echter niet op gewezen dat een substantiële inspanning om het gasverbruik te verminderen ook van de consumenten moet komen. Compensatie die niet leidt tot een daling van het gasverbruik is dan ook geen houdbare optie.

4.5. Zoals in de mededeling terecht wordt opgemerkt, bestaat er geen ideale oplossing. Elke interventie op de energiemarkt zal een negatief gevolg hebben. In veel gevallen kan het gaan om marktverstoringen, budgettaire kosten, onderbreking van de levering, negatieve effecten op investeringen of op het consumentengedrag. Een en ander kan kortom de decarbonisatie-inspanningen beïnvloeden of de bevoorradingszekerheid in gevaar brengen.

4.6. Uit het door de Commissie geschetste beeld blijkt dan ook dat Europa voor een zeer ingewikkelde driedelige opgave staat: het moet de energievoorziening veiligstellen, betaalbare prijzen waarborgen en de klimaatverandering bestrijden. Dit toont eens te meer aan dat er een brede benadering van beleidsacties en maatregelen nodig is teneinde ervoor te zorgen dat zij consistent zijn met en bijdragen aan het streven om tot een in algemeen opzicht duurzaam energiesysteem te komen.

4.7. Zoals in het document wordt gesteld, bestaat er geen pasklare oplossing, wat de lidstaten de ruimte laat om de meest geschikte oplossing voor hun land te vinden. In het geval van de energiemarkt van de EU kan elke interventie waar dan ook echter gevolgen hebben voor de rest van de markt. Om de situatie het hoofd te bieden zou er daarom alleen sprake mogen zijn van gerichte tijdelijke maatregelen op lidstaatniveau die de EU-markt zo min mogelijk verstoren, of maatregelen op EU-niveau die de decarbonisatie-inspanningen of de energievoorziening niet in gevaar brengen.

⁽²⁾ PB C 323 van 26.8.2022, blz. 129.

⁽³⁾ COM(2021) 660 final.

4.8. Het EESC onderschrijft de conclusie uit het recente ACER-verslag⁽⁴⁾ dat de elektriciteitsmarkt goed heeft gefunctioneerd door te voorkomen dat de stroomvoorziening in bepaalde gebieden werd beperkt of zelfs werd onderbroken. Het ACER is van mening dat de huidige marktopzet het behouden waard is. Daarnaast zullen enkele langeretermijnverbeteringen van het kader waarschijnlijk essentieel blijken om het ambitieuze decarbonisatieplan van de EU in de komende 10 tot 15 jaar te kunnen verwezenlijken, en dit tegen lagere kosten en met behoud van de voorzieningszekerheid. Het EESC benadrukt dat elke wijziging in de marktopzet gebaseerd moet zijn op een zorgvuldige analyse van de economische, sociale en milieugevolgen ervan.

4.9. Het EESC is het met de Commissie eens dat de grondoorzaak van de huidige hoge elektriciteitsprijzen de gasmarkt is, die ook de elektriciteitsprijzen opdrijft via marginale prijsstelling. De ideale oplossing voor dit probleem zou zijn de productie en het gebruik van niet-fossiele elektriciteit op te voeren tot een niveau waarmee aan de vraag naar elektriciteit wordt voldaan.

4.10. Het EESC beschouwt prijsplafonds of andere interventies op de groothandelsmarkten voor energie als problematisch, omdat ze de noodzakelijke prijssignalen zouden verstoren en het bepalen van het "juiste" prijsniveau ingewikkeld zouden maken. Fiscale maatregelen zoals belastingen op onverwachte winsten ("windfall taxes") doen de prijzen niet dalen, maar worden eerder als een bron van inkomsten beschouwd. Al met al brengen marktinterventies het risico met zich mee dat ze langeretermijndoelstellingen tegenwerken doordat ze onzekerheden over investeringen veroorzaken en het koolstofarm maken van de energiesector ontmoedigen.

Brussel, 13 juli 2022.

De voorzitter
van het Europees Economisch en Sociaal Comité
Christa SCHWENG

⁽⁴⁾ Definitieve ACER-beoordeling van de opzet van de groothandelsmarkt voor elektriciteit in de EU.

Advies van het Europees Economisch en Sociaal Comité over het voorstel voor een verordening van het Europees Parlement en de Raad tot vaststelling van specifieke en tijdelijke maatregelen, naar aanleiding van de Russische invasie van Oekraïne, met betrekking tot door Oekraïne overeenkomstig zijn wetgeving afgegeven bestuurdersdocumenten

(COM(2022) 313 *final* — 2022/0204 (COD))

(2022/C 443/21)

Raadpleging	Raad, 28.6.2022 Europees Parlement, 4.7.2022
Rechtsgrond	Artikelen 91 en 304 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie
Bevoegde afdeling	Vervoer, Energie, Infrastructuur en Informatiemaatschappij
Goedkeuring door de voltallige vergadering	13.7.2022
Zitting nr.	571
Stemuitslag (voor/tegen/onthoudingen)	195/4/3

Aangezien het EESC volledig instemt met het voorstel en er geen commentaar op heeft, heeft het besloten om er een positief advies over uit te brengen.

Brussel, 13 juli 2022.

De voorzitter
van het Europees Economisch en Sociaal Comité
Christa SCHWENG

Advies van het Europees Economisch en Sociaal Comité over het voorstel voor een richtlijn van het Europees Parlement en de Raad tot wijziging van Richtlijn (EU) 2018/2001 ter bevordering van het gebruik van energie uit hernieuwbare bronnen, Richtlijn 2010/31/EU betreffende de energieprestatie van gebouwen en Richtlijn 2012/27/EU betreffende energie-efficiëntie

(COM(2022) 222 *final*)

(2022/C 443/22)

Raadpleging	Europees Parlement, 6.6.2022 Raad van de Europese Unie, 15.6.2022
Rechtsgrond	Artikelen 91 en 304 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie
Bevoegde afdeling	Vervoer, Energie, Infrastructuur en Informatiemaatschappij
Goedkeuring door de voltallige vergadering	13.7.2022
Zitting nr.	571
Stemuitslag (voor/tegen/onthoudingen)	201/2/1

Aangezien het Comité met het voorstel instemt en er geen commentaar op heeft, heeft het besloten hierover een positief advies uit te brengen.

Brussel, 13 juli 2022.

De voorzitter
van het Europees Economisch en Sociaal Comité
Christa SCHWENG

ISSN 1977-0995 (elektronische uitgave)
ISSN 1725-2474 (papieren uitgave)

Bureau voor publicaties
van de Europese Unie
L-2985 Luxemburg
LUXEMBURG

NL